

Лучко М. Р., Бенько І. Д.

**Бухгалтерський облік
у зарубіжних країнах**

Лучко М. Р., Бенько І. Д.

Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах

Навчальний посібник

**Рекомендовано
Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних
закладів**

**Тернопіль
Економічна думка
2004**

*Рекомендовано Міністерством освіти і науки України
як навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів*

Рецензенти: Насінник З. О.,
доктор економічних наук, професор
(Тернопільська академія народного господарства);
Шкарабан С. І.,
доктор економічних наук, професор
(Тернопільська академія народного господарства).

Лучко М. Р., Бенько І. Д. Бухгалтерський облік у зарубіжних країнах:
Навчальний посібник. – Тернопіль: Економічна думка, 2004. – с.

Схвалено до друку Вченою радою Тернопільської академії народного
господарства 17.12.2003 р., протокол № 3.

Навчальний посібник підготовлено відповідно до програми дисципліни
“Облік у зарубіжних країнах”, включеної до навчального плану підготовки
бакалаврів з обліку та аудиту. В ньому висвітлено особливості методики й
організації бухгалтерського обліку в зарубіжних країнах.

Редактор: Гуцал П. З.

ПЕРЕДМОВА

У навчальному посібнику викладений зарубіжний досвід організації та основи методології бухгалтерського обліку. Вперше системно класифіковано спільні та відмінні сторони обліку в різних країнах світу, відображено принципів відмінності у постановці бухгалтерського обліку за кордоном і в Україні.

Посібник є актуальним в сучасних умовах реформування бухгалтерського обліку в Україні на базі міжнародних стандартів обліку.

Тільки системний підхід, наукове дослідження кращих прикладів організації обліку в зарубіжних країнах дозволить у майбутньому практично застосувати їх у нашій державі, забезпечити в ній із врахуванням національних традицій належне функціонування бізнесу та підприємництва.

Посібник буде цікавим для керівників і спеціалістів найрізноманітніших галузей народного господарства, які прагнуть організувати свою виробничу й економічну діяльність на рівні, що відповідає міжнародним стандартам. Особливо корисним він буде для студентів, слухачів відділень післядипломної освіти, магістрів та аспірантів, котрі вивчають дисципліну “Облік у зарубіжних країнах”.

1. Загальні принципи організації бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами

1.1. Світовий економічний розвиток і його вплив на побудову міжнародної системи обліку та звітності

Найхарактернішою закономірністю сучасного світу є величезне зростання зовнішньоекономічних зв'язків країн із різним ступенем розвитку. Господарське зближення націй дедалі більше впливає на темпи і характер економічного та соціального розвитку, загальний економічний і політичний стан, тому міжнародні економічні відносини є однією з найважливіших сфер сучасного життя. Становлення та розвиток цих відносин – безпосередній результат поступової інтернаціоналізації виробництва і формування ринку.

Відображення міжнародних економічних відносин передбачає вивчення, узагальнення й аналіз міжнародної системи обліку та звітності, стандартів, рекомендацій і положень міждержавних і професійних організацій. Це пояснюється кількома причинами.

1. Рівень розвитку та характер сучасних продуктивних сил зазнає динамічних змін під впливом змін у науці та техніці, що в свою чергу спричинює необхідність перегляду концепцій управління з метою формування достовірної обліково-аналітичної інформації.

2. У господарських структурах відбувається значний рух продуктивних сил у національних та інтернаціональних масштабах, що змінює погляди стосовно замкнутості облікових систем.

3. Високий рівень інтернаціоналізації виробництва сформував міжнародний поділ праці, який об'єднує відокремлене виробництво окремих країн і поступово виводить його на міжнародний рівень, що вимагає об'єднання принципів формування та представлення облікових даних користувачам у різних країнах.

4. На основі міжнародного поділу праці розширюється сфера обміну в формі міжнародної торгівлі та вкладення капіталів в економіку інших країн, що потребує дотримання певних облікових стандартів і принципів на міжнародному рівні.

Вищезазначене справляє значний вплив на організацію бухгалтерського обліку, головною метою якого стає інформаційне моделювання процесів управління, а також встановлення цілей діяльності та вибору шляхів їх досягнення.

Таким чином, завдання міжнародної системи обліку та звітності зводяться до відображення господарської діяльності та збереження власності суб'єктів міжнародних економічних відносин. Загалом завдання міжнародної системи обліку та звітності можна представити так (табл. 1):

Таблиця 1

Завдання міжнародної системи обліку та звітності

Зміст завдання	Рівень підприємства	Рівень міжнародний
Бухгалтерський облік як засіб реалізації господарської діяльності	Констактація фактів господарської діяльності, збереження власності	Розрахунок статистичних даних, податків, бюджетних виплат, міжнародні порівняння та контракти
Бухгалтерський облік як засіб контролю господарської діяльності	Визначення цілей і варіантів використання ресурсів	Балансування ресурсів, розподіл інвестицій і капіталовкладень
Бухгалтерський облік як засіб активізації людського фактора	Встановлення та облік соціальної відповідальності, використання даних бухгалтерського обліку в системі мотивації участі людини в господарському процесі підприємства	Встановлення та облік економічної відповідальності за міжнародними контрактами, використання даних бухгалтерського обліку як засобу міжнародного економічного спілкування

Джерелами регулювання бухгалтерського обліку в зарубіжних країнах є:

1. Документи законодавчих органів – “Закон про діяльність компаній”, “Закон про бухгалтерський облік і звітність”. У країнах, де на першому місці стоїть податкове законодавство, застосовують “Закон про податки”. В Швеції для всіх структур, які подають бухгалтерські звіти, діє “Закон про бухгалтерський облік і звітність”. У США для різних категорій суб’єктів застосовують власні нормативні документи.

2. Документи державних органів. У деяких державах органи, що призначені урядом, мають право формувати норми бухгалтерського обліку та звітності. В Іспанії – це Інститут бухгалтерів та аудиторів. У США конгрес надає власні повноваження щодо регулювання системи бухгалтерського обліку Комісії з цінних паперів і бірж, яку призначає уряд.

3. Документи професійних і приватних організацій. Професійні бухгалтерські організації можуть подавати звіти, що мають статус нормативних документів, наприклад, стандарти фінансової звітності США.

4. Розробки, проведені з власної ініціативи. В 1979 р. американські релігійні організації сформували Євангельський комітет із фінансової звітності з метою встановлення стандартів фінансової звітності. Це сприяло підвищенню довіри суспільства до ділових операцій релігійних організацій.

Вплив професіоналів бухгалтерської справи на формування бухгалтерського обліку в різних країнах неоднаковий. У Великобританії,

Нідерландах, США, Філіппінах ці спеціалісти безпосередньо беруть участь у формуванні облікової системи, наприклад, встановлюють правила стандартної бухгалтерської практики.

У Франції професіонали також впливають на становлення стандартів, але їх роль обмежена консультуванням уряду. В Швейцарії професійні бухгалтерські організації дають рекомендації, які не обов'язкові для користувачів, але впливають на їх роботу.

У Німеччині бухгалтерські організації здебільшого займаються проблемами відповідності практики чинному законодавству, ніж розробкою нових бухгалтерських процедур. На Тайвані організації професійних бухгалтерів утворені ще в 1945 р., хоча стали впливовими лише у 80-і рр. ХХ ст. У Бразилії, Японії, Кореї вплив таких організацій незначний.

На основі проведеного аналізу можна визначити основні стратегічні лінії регулювання: лібералізм, легалізм, асоціативізм, корпоративізм.

США неможливо підігнати під критерій будь-якого типу. В цій країні корпоративним правом займаються окремі штати, які видають ліцензії на право діяльності сертифікованим аудиторам. Поряд з цим федеральні органи через Комісію з цінних паперів і бірж подають норми діяльності окремим акціонерним компаніям.

З цього приводу цікавим є приклад Великобританії та США. У Великобританії державний вплив проявляється неформально, через таємні канали, а в США – офіційно через Комісію з цінних паперів і бірж. Тут є також елементи легалізму й асоціативізму, причому другий підпорядкований першому в зв'язку з тим, що Рада зі стандартів фінансового обліку залежить від підтримки Комісії з цінних паперів і бірж.

Німеччина є типовим прихильником легалізму, який передбачає застосування державних принципів регулювання.

У Великобританії професія бухгалтера не залежить від держави, тому британський підхід у цьому питанні можна розглядати як лінію асоціативізму, де застосовуються принципи суспільного життя, що є другорядними і над ними переважають ринкові сили.

У Швеції безпосереднє залучення держави до бухгалтерського регулювання можна трактувати як приклад корпоративізму, який з'являється тоді, коли держава включає групи зі спільними інтересами в свою систему регулювання. При цьому держава визнає свою залежність від подібних асоціацій і намагається використовувати їх як інструмент у легалізації своєї політики.

Принцип лібералізму використовують лише тоді, коли регулювання здійснюється виключно під дією ринкових сил.

1.2. Фактори, що визначають національні особливості бухгалтерських систем

Щоби зрозуміти, як у кожній країні розвивається система бухгалтерського обліку та звітності, доцільно визначити фактори, що впливають на особливості створення і функціонування таких систем. Це:

1. Провідні теорії і професійні організації.
2. Економічні наслідки від прийняття тієї чи іншої системи.
3. Загальна економічна ситуація в країні.
4. Податкова політика.
5. Національні особливості.
6. Користувачі та їх мета.
7. Юридична сфера.
8. Джерела фінансування.
9. Мова.
10. Інші країни.
11. Загальна атмосфера в країні (напружена чи спокійна).

Провідні теорії та професійні організації. В деяких країнах відомий спеціаліст із теорії бухгалтерського обліку та звітності може сильно вплинути на загальну систему. Так, у Нідерландах Теодор Лімперг став засновником підходу “економіка для бізнесу”, який лежить в основі бухгалтерського обліку в цій країні, послідовно витіснивши систему, що базується на вартості. Цей підхід найбільше поширився серед великих компаній країни, переконливим прикладом чого є Philips. У Фінляндії Марті Саарі розробив свій підхід до бухгалтерського обліку та звітності, зробивши акцент на потоки грошових коштів.

У багатьох країнах професія бухгалтера престижна і спеціалісти з цієї галузі користуються великим авторитетом. Про це свідчить успіх діяльності Інституту дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу. Метою цього закладу є надання допомоги у встановленні правильних підходів до економічних наук. Різні зацікавлені особи і насамперед керівництво компаній, чинять опір законодавчим органам країни з метою прийняття останніми найсприятливіших стандартів. У США Рада зі стандартів фінансового обліку надає кошти для дослідження цієї проблеми, а у Великобританії дискусії на цю тему розгортаються рідше.

Економічні наслідки від прийняття тієї чи іншої системи. В 1977 р. фірма Uddeholm AB – основний шведський виробник продукції зі сталі та дерева встановила, що її витрати за попередній рік зменшили вартість активів до такої величини, що могло би загрожувати їй банкрутством, коли б надійшла вимога негайно виплатити прострочені позики. Тоді уряд продовжив термін дії кредитної лінії для цієї фірми, а парламент за його поданням прийняв закон, який дозволив врахувати поданий кредит як частину своїх активів. Після цього фірма нормалізувала свою фінансову ситуацію; в 1983 р. цей закон було скасовано.

Загальна економічна ситуація в країні. Деякі особливості в розвитку економіки країни впливають на систему її обліку. Наприклад, високий рівень інфляції може призвести до створення інфляційної бухгалтерської системи, що фактично відбулось у деяких країнах Латинської Америки.

Є ще один цікавий приклад Іспанії. В цій країні загальний план ведення бухгалтерії має спеціальне обмеження, яке дає змогу компаніям, що виробляють електроенергію, отримувати відстрочку. Інші сектори економіки подібної пільги не мають. Такий підхід зумовлено тим, що в середині 70-х рр. XX ст. кілька іспанських електроенергетичних компаній взяли позику в доларах США, валютний курс відносно песети відразу різко зріс, тому було би нелогічно вимагати обліку та повернення протягом року значних сум.

Податкова політика. В деяких країнах закон вимагає, щоби бухгалтерська звітність була підготовлена відповідно до податкового законодавства. Німеччина, яка є лідером такого підходу, застосовує принцип обов'язковості. В інших країнах (Норвегія) закон дає змогу вибирати між різними системами бухгалтерського обліку та звітності. При цьому отримання податкових пільг залежить від вибраного методу обліку.

Національні особливості. Кожна країна вважає, що її система найкраща, а відповідно і стандарти. Незважаючи на тісні зв'язки США та Канади, остання виступає за необхідність мати власний підхід до побудови бухгалтерського обліку та звітності.

Користувачі та їх мета. Щодо Великобританії, то її звіти розраховані на інвесторів, кредиторів, працівників, ділових партнерів та уряд, але обмежені для акціонерів і кредиторів порівняно з іспанською системою, де передбачено складання спеціального звіту окремо для акціонерів і кредиторів та окремо для уряду і конкурентів.

Юридична сфера. Американський досвід свідчить, що в суспільстві з високим рівнем правової свідомості бухгалтери й аудитори намагаються мати чіткіші, однозначно витлумачені правила бухгалтерського обліку та звітності. А Італію можна навести як приклад країни з гнучкою системою нормативів бухгалтерського обліку.

Джерела фінансування. Якщо фінансування компанії здійснюється через фондові біржі, тобто через продаж акцій усім бажаючим, можна очікувати, що якість публікацій її бухгалтерської звітності буде вищою, ніж компаній, де фінансування надходить за приватними угодами. Так, у Швеції прийшли до висновку, що компанії, чії акції котируються на світових фондових ринках, детальніше показують свої результати діяльності, ніж ті, які проходять лише у Стокгольмі. Різні джерела фінансування можуть визначати різний ступінь деталізації опублікованої інформації. В Ізраїлі значна доля промислових підприємств повністю або частково належить державі. Для таких компаній вимоги про надання звітності суворіші, ніж для інших компаній.

Мова. Виникають проблеми з перекладами на різні мови, а звідси й помилки, зумовлені національними особливостями та культурою.

Інші країни. Одна держава може дозволити чи не дозволити, щоб інша країна впливала на її систему бухгалтерського обліку та звітності. Наприклад, у Франції “планова” система бухгалтерського обліку була запроваджена німцями в період окупації під час Другої світової війни. Але потім французький уряд переконався в її доцільності і не відмовився від неї, вважаючи корисною.

Загальна атмосфера в країні (напружена чи спокійна). Зміни в галузі бухгалтерського обліку можуть бути викликані певними непорозуміннями. Наприклад, у Великобританії закон про діяльність компаній 1856 р. не вимагав від компаній проведення аудиту. Законодавство виходило з того, що ринкові сили спроможні вимагати надання інформації для акціонерів і кредиторів, якщо вона їм знадобиться. Але коли в 1878 р. збанкрутував банк Глазго, виявилось, що опубліковані бухгалтерські звіти сфальсифіковані. Цей крах призвів до банкрутства 4/5 акціонерів банку. Відповіддю уряду було прийняття в 1879 р. нормативних вимог про проведення банківського аудиту.

США займають домінуючі позиції в сфері економіки, в т. ч. бухгалтерського обліку, з таких причин:

- економічна значимість американських компаній;
- вплив на ділове життя міжнародних компаній, де провідне місце займають бізнесмени цієї країни;
- найвища технічна якість, яку забезпечують американські промислові стандарти;
- високий науковий рівень американських публікацій із проблем бухгалтерського обліку та звітності;
- великий професійний потенціал американських спеціалістів із бухгалтерського обліку.

1.3. Загальна характеристика бухгалтерських систем

Бухгалтерський облік – одна з функцій управління, яка характеризується чіткою системністю. Загалом під системою управління розуміють єдність керованого об’єкта й органу керування. Системою бухгалтерського обліку є певний логічний комплекс, що сформований на основі плану рахунків певної бази (виробничої, прибуткової, витратної) та здатний узагальнювати процеси виробництва, збуту і постачання, визначаючи при цьому кінцеві фінансові результати діяльності.

Основними причинами, які зумовили створення класифікації систем бухгалтерського обліку, є:

- 1) класифікація сприяє точнішому визначенню спільних рис і відмінностей між країнами;
- 2) класифікація може допомогти запровадити в країні бухгалтерську справу, вибрати систему, що найбільше підходить для тієї чи іншої держави;
- 3) класифікація систем є досконалим пізнавальним інструментом, який дає можливість скопіювати підходи до формування системи певного типу;

4) для спеціалістів бухгалтерського обліку класифікація є орієнтиром, що дає змогу передбачити проблеми, з якими можна зіткнутися при виборі системи.

При класифікації бухгалтерських систем виникають проблеми двох видів:

1. Брати за основу нормативи чи виходити з діючої практики? Така відмінність для деяких країн може бути суттєвою. Наприклад, у Швеції встановлено ряд бухгалтерських вимог, але на практиці головним принципом є надання інвесторам високоякісної інформації.

2. Система бухгалтерського обліку нестабільна і може переходити з однієї групи в іншу. Останнє виникає інколи протягом незначного періоду часу. Прикладом є Іран, де в 70-і рр. XX ст. після падіння шахського режиму відбулися суттєві зміни в системі бухгалтерського обліку. Багато великих приватних компаній були націоналізовані. Введення норм, що ґрунтуються на ісламі, призвело до ліквідації поняття процентної ставки. Деякі школи бізнесу припинили своє існування, інші утворилися на нових засадах бухгалтерського обліку. Подібні зміни можуть відбуватись і повільніше. Так, в системі бухгалтерського обліку Нової Зеландії в 60-і рр. XX ст. почали вводитися відмінні риси від діючих у Великобританії, хоча деякі положення системи бухгалтерського обліку в цій країні були взяті з Інституту дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу.

Загалом облікова система характеризується певним комплексом показників, головними з яких є:

- функціонування розвинутої системи бухгалтерських стандартів, що забезпечує отримання і використання достатньо повної та аналітичної інформації для прийняття управлінських рішень. Національні бухгалтерські стандарти включають національні інструкції, положення та накази, які регламентують ведення бухгалтерського обліку;

- національний план рахунків, побудований на певній обліковій базі;

- система організації бухгалтерського обліку на підприємстві. Більшості облікових систем властиві дві бухгалтерії: фінансова та управлінська, які виконують різні функції;

- методологія визначення кінцевого фінансового результату роботи підприємства;

- мета облікової системи, використання фінансових результатів діяльності.

Аналіз економічної літератури дає змогу визначити шість національних і міжнародних бухгалтерських систем:

1. Країни Східної Європи – єдина бухгалтерія; витратна база плану рахунків; мета облікової системи – зниження собівартості.

2. Країни Європейського Союзу (ЄС) – дві бухгалтерії (загальна й аналітична); прибуткова база плану рахунків; мета облікової системи – збільшення прибутку.

3. Англосаксонська система – дві бухгалтерії (фінансова й управлінська); прибуткова база плану рахунків; мета облікової системи – збільшення прибутку.

4. Французька система – дві бухгалтерії; виробнича база плану рахунків; мета бухгалтерії – збільшення доходу.

5. Країни Африканського Союзу – дві бухгалтерії; виробнича база плану рахунків; мета бухгалтерії – збільшення доходу.

6. Організація Об'єднаних Націй (ООН) – дві бухгалтерії; виробнича база плану рахунків; мета облікової системи – збільшення доходу.

1.4. Особливості організації обліку в різних країнах. Моделі обліку

Бухгалтерський облік визначає середовище, в якому він функціонує. Кожна країна має свою історію, цінності, політичну систему. Те саме можна сказати і про бухгалтерський облік. Принципи його організації в різних країнах значно відрізняються між собою. Ці відмінності зумовлені як існуванням різних форм господарської діяльності, так і впливом на практику обліку зовнішніх факторів (політичних, економічних, соціальних, географічних та ін.). Водночас певна подібність “навколишнього середовища” в двох різних країнах, як правило, зумовлює багато спільних рис у системах бухгалтерського обліку, що ними застосовуються.

Отже, якщо вважати ідею впливу “навколишнього середовища” на систему бухгалтерського обліку правильною, то країни з подібними соціально-економічними умовами та системи обліку повинні мати багато спільного.

Нині у світі склалися кілька організаційних моделей обліку.

Британо-американська модель. Її основні принципи були розроблені у Великобританії та США. Значний внесок у їх розвиток зробили Нідерланди, тому цю модель було би точніше назвати Британо-американо-нідерландською. Роль названих країн продовжує залишатися дуже активною.

Основна ідея моделі – орієнтація обліку на інформаційні запити інвесторів і кредиторів. Промислові революції в США та Великобританії призвели до того, що власники компаній та інвестори віддалилися від оперативного управління і передали його професійним управляючим. У такій ситуації фінансово-облікова інформація є важливим джерелом даних про стан компанії. Управлінський персонал зобов'язаний надавати своїм акціонерам звіти для контролю за ефективністю використання ресурсів. Саме ця обставина визначила націленість фінансової звітності на інформаційні потреби інвесторів і кредиторів. Така орієнтація фінансового обліку властива США та Великобританії протягом багатьох років. Більше того, в цих країнах були створені ринки та біржі цінних паперів, де більшість компаній знаходила додаткові джерела фінансових ресурсів. У результаті фінансові звіти компаній значно відрізняються за аналітичністю.

Система загальної та професійної освіти також відповідає високим стандартам, що певною мірою поширюється на бухгалтерів і користувачів облікової інформації. В цих країнах розташовані штаб-квартири багатьох транс-і мультинаціональних корпорацій (ТНК, МНК).

Континентальна модель. Цієї моделі дотримується більшість країн Європи і Японія. Бізнес, виробнича діяльність тісно пов'язані з банками, які в основному задовольняють фінансові запити компаній. Бухгалтерський облік регламентований законодавчо. Орієнтація на управлінські запити кредиторів не є пріоритетним завданням обліку, навпаки, облікова політика спрямована передусім на задоволення вимог уряду. Крім цього, уряди країн вимагають публікувати деяку інформацію про компанії, тому останні змушені готувати детальну фінансову звітність.

Південноамериканська модель. Країни об'єднує іспанська мова (за винятком Бразилії, державною мовою якої є португальська), а також спільне минуле. Основною відмінністю цієї моделі від названих вище є коригування облікових даних на темпи інфляції. Загалом облік орієнтований на потреби державних планових органів, а його методи, що використовуються на підприємствах, достатньо уніфіковані. Інформація, яка необхідна для контролю за дотриманням податкової політики, дуже добре відображається в обліку та звітності. Це значно спрощує і підвищує ефективність роботи урядових органів.

Інтернаціональна модель. Вона зумовлена потребами міжнародного погодження обліку, насамперед, з інтересів міжнародних валютних ринків. Тільки невелика кількість крупних корпорацій може зараз стверджувати, що її річні фінансові звіти відповідають міжнародним обліковим стандартам.

Різні підходи до формування систем обліку ускладнюють спілкування національних підприємств на міжнародному рівні, вихід на світові ринки капіталів, спільну діяльність компаній різних країн. Виникає питання: “Що робити?” На нього можна дати кілька відповідей.

1. Не робити нічого, якщо підприємство функціонує тільки на внутрішньому ринку. Мова і валюта такої компанії відомі в світовому масштабі (компанії США).

2. Готувати “вигідний переклад” звітності на мову користувача без зміни валюти і принципів обліку (такі звіти часто надають фінські компанії для ведення переговорів із країнами СНД).

3. Готувати “вигідний переклад”, коли звітність перекладають на мову користувача, а також здійснюється перерахунок валюти; при цьому облікові принципи залишаються незмінними (цей підхід характерний для японських компаній).

4. Готувати “частково перерахований звіт” із перекладом, перерахунком валюти і частковим перерахунком окремих елементів фінансового звіту відповідно до принципів обліку країни користувача. Ця інформація подається у вигляді додатків до різних форм звітів (наприклад, цей принцип використовує компанія “Вольво”).

5. Готувати дублюючий фінансовий звіт. У цьому випадку робиться переклад, перерахунок валюти й усіх показників звітності відповідно до облікових принципів користувача (такий підхід властивий практично всім підприємствам з іноземними інвестиціями на ринку СНД; при цьому складається дві звітності: одна – для пострадянської податкової інспекції відповідно до чинного законодавства, друга – для західних інвесторів відповідно до зарубіжних принципів обліку).

6. Готувати фінансову звітність відповідно до міжнародних стандартів обліку.

1.5. Бухгалтерський облік та управління. Види обліку

Для прийняття обґрунтованих управлінських рішень на рівні фірми (компанії) менеджерам необхідна обліково-аналітична інформація, яку постачає її бухгалтерія й інші економічні служби. З іншого боку, в умовах ринкової економіки фірми та компанії зобов'язані подавати дані про результати своєї діяльності акціонерам, кредиторам, податковим інспекторам і т. д. Тому система бухгалтерського обліку в більшості зарубіжних фірм і компаній поділяється на дві підсистеми – управлінський і фінансовий облік.

Поділ бухгалтерського обліку відбувається тоді, коли традиційні методи обліку в умовах науково-технічної революції, зовнішньої та внутрішньої конкуренції, інфляції перестали відповідати вимогам управління. Слід відзначити, що деякі положення концепцій і методика управлінського обліку зародилися ще на початку ХХ ст.; тоді він називався “виробничим обліком”. Поступово його методи і технічні прийоми все більше наближались до обліку управлінського. В зв'язку з цим у середині 50-х р. ХХ ст. термін “виробничий облік” був замінений терміном “управлінський облік”, тобто виробничий облік виокремився із системи фінансового обліку. Така заміна була зумовлена зміною розмірів, структури, форми і технології виробництва в результаті науково-технічного прогресу, зростанням витрат на дослідження й освоєння нових виробництв, підвищенням цін у результаті інфляції, труднощами, які пов'язані з ринками збуту, внутрішньою та зовнішньою конкуренцією, тощо. Це вимагало від управлінського обліку вирішення ряду нових питань, зокрема, складання попередніх кошторисів, організації оперативного аналізу та розробки варіантів управлінських рішень.

Таким чином, управлінський облік ліквідував недоліки виробничого обліку, виявив потенційні можливості використання рішень, на які дані обліку можуть вплинути.

Дані управлінського обліку необхідні керівнику фірми при плануванні, контролі, оцінці операцій господарської діяльності і прийнятті управлінських рішень. Можна зазначити, що управлінський облік є процесом підготовки інформації, яка необхідна менеджеру для планування, контролю та прийняття

обґрунтованих управлінських рішень щодо поточної виробничо-комерційної діяльності фірми (компанії).

Фінансовий облік – це процес підготовки облікової інформації про діяльність господарських підприємств (організацій), користувачами якої можуть бути будь-які юридичні та фінансові особи, в т. ч. і зовнішні щодо підприємств: менеджери, інвестори, кредитори, постачальники, покупці, фінансові органи та ін.

Якщо розглянути організацію бухгалтерського обліку в нашій країні, то можна помітити те, що він в основному виконує функції фінансового обліку, непридатний для вирішення завдань внутрішньогосподарського контролю та планування в зв'язку з ретроспективним його характером (тобто він дає інформацію про стан господарських справ у минулому) і служить переважно для звітності перед вищестоящими організаціями та державними органами.

У США й інших країнах Заходу бухгалтер, який зайнятий у підсистемі управлінського обліку, має вищий рівень професійної підготовки, оплати праці, соціального статусу і престижу, ніж працівник фінансової бухгалтерії. Роль бухгалтера-управлінця в останні роки різко зростає, як і вимоги до його кваліфікації.

Основними факторами, що сприяють підвищенню ролі управлінського обліку в умовах ринкової економіки, є:

- посилення конкуренції на внутрішньому ринку окремих країн і в світовому масштабі;
- прискорений розвиток технологій, автоматизації виробничих процесів, упровадження нових методів управління;
- широке використання обчислювальної техніки для управління технологічними процесами й автоматизації облікових робіт.

Порівняння систем управлінського та фінансового обліку дозволяє визначити їх основні відмінності.

1. Управлінський облік більше спрямований на майбутнє; цим він пов'язаний із плануванням, а фінансовий, навпаки, реєструє факти і господарські операції, які вже відбулися.

2. Управлінський облік не керується загальноприйнятими бухгалтерськими стандартами та схемами, тоді як фінансовий чітко регламентований за змістом і формами представлення даних.

3. Управлінський облік характеризується гнучкістю і здатністю отримання даних, необхідних для розв'язання конкретних завдань і проблем господарювання, а фінансовий чітко визначений і не змінюється залежно від окремих ситуацій.

4. Управлінський облік зосереджує свою увагу на елементах господарської діяльності (окремих видах продукції, що виробляються та реалізуються, сферах ринку і території збуту, різних рівнях управління тощо), а не на всій організації загалом, як фінансовий облік.

5. Управлінський облік значною мірою пов'язаний зі знанням таких дисциплін, як економіка підприємництва, маркетинг, фінанси, технологія, дослідження операцій, математичне програмування й ін.

6. Управлінський облік менше уваги приділяє точності інформації, а більше її доречності й оперативності.

7. Управлінський облік, на відміну від фінансового, не є обов'язковим, і керівництво само вирішує, організувати його чи ні.

8. Управлінський облік, як правило, децентралізований, а фінансовий здійснюється в центральній (загальній) бухгалтерії фірми (компанії).

9. Управлінський облік комплексно враховує інтереси всіх підрозділів управлінського об'єкта, тобто представлені ним дані можуть служити різним цілям.

Поряд з відмінностями між обліковими системами є певна подібність. Вони базуються на даних єдиної інформаційної системи обліку, спираються на концепцію відповідальності в управлінні господарськими об'єктами тощо.

Таким чином, управлінський облік за інформаційним змістом і колом завдань, що вирішуються, набагато ширший і різноманітніший, ніж фінансовий. Він повністю підпорядкований запитам менеджерів фірм і компаній. Його дієвість забезпечується орієнтацією на конкретні господарські завдання, вирішення яких базується на відповідній інформації про витрати і доходи.

1.6. Регламентация обліку за міжнародними стандартами

Регламентация обліку є певною уніфікацією його особливих принципів. Перші спроби державної регламентації проведені в XIII ст. у Кастилії (Іспанія), де було встановлено певний порядок заповнення облікових книг. Від початку XIX ст. вона поширилася тією чи іншою мірою в усіх країнах. Державна регламентація може здійснюватись у вигляді законів, постанов, інструкцій та інших документів. Цьому сприяє суперечливість інтересів груп, які мають відношення до господарської діяльності. Так, акціонерам необхідно мати гарантії від несумлінності адміністрації підприємства; фінансові органи повинні бути впевнені, що сума прибутку, яка показана для оподаткування, достовірна; кредиторам і банкам треба бути впевненими, що виданий ними кредит має достатнє забезпечення, і т. д. Зрозуміло, що держава зобов'язана забезпечити інтереси всіх зацікавлених сторін. У зв'язку з цим виникло питання про ступінь регламентації.

Нині в світі склалися кілька організаційних моделей обліку, яким властива певна його регламентація. Британо-американська й Інтернаціональна моделі обліку – мінімальна регламентація. Континентальна модель обліку відзначається жорсткою регламентацією. Південноамериканська (її ще називають змішаною) – це узагальнений варіант Британо-американської та Континентальної моделей обліку. Вона орієнтована на вирішення питань обліку в умовах інфляції; в методологічному відношенні переважають рішення

Британо-американської моделі, але здійснюються вони на основі принципів моделі Континентальної.

Соціалістична модель – максимально жорстка регламентація обліку.

Проблема міжнародної регламентації з'явилась у зв'язку з розвитком процесу економічної інтеграції, тобто з виникненням ТНК. Вони функціонують у країнах із дуже різними системами обліку та вимогами до звітності. В результаті виникають проблеми відповідності опублікованої ними інформації вимогам, які пред'являються до останньої в країнах походження та базування.

Міжнародна регламентація здійснюється за допомогою стандартів.

Під стандартом розуміють встановлення та використання комплексу правил, норм із методики й організації обліку для забезпечення оптимального облікового процесу. Встановлені норми та правила фіксують у спеціальному документі, який називається стандартом. В останні роки у багатьох економічно розвинутих країнах посилилась увага до проблеми міжнародної уніфікації бухгалтерського обліку, що пов'язано з постійним зростанням міжнародної інтеграції в сфері економіки.

Ідея впровадження міжнародних стандартів бухгалтерського обліку (МСБО) обговорюється в Україні давно. Її нерідко пропагують і відстоюють менеджери та керівники компаній, чиновники, котрі уявляють собі зміст цих стандартів приблизно. Причин тут кілька. По-перше, є сумніви, чи вітчизняна бухгалтерія правильно відображає фінансові показники і з переходом на міжнародні стандарти фінансовий стан підприємств відразу зміниться на краще. По-друге, іноді такі заяви робляться під безпосереднім впливом західних партнерів, логіка яких проста: є стандарти, отже, система бухгалтерського обліку певною мірою відповідає міжнародним критеріям; нема стандартів, то система обліку непридатна.

Водночас можна стверджувати з великою вірогідністю, що в світі немає жодної країни, яка би повністю дотримувалася цих стандартів. Навряд чи це й можливо, оскільки кожна країна має свої традиції обліку, які склалися віками, і ламати їх для уніфікації недоцільно. Це добре розуміють провідні зарубіжні спеціалісти з обліку. Разом з тим знання МСБО, їх адаптація до української дійсності безумовно корисні.

Нині відомі два підходи до вирішення проблеми уніфікації бухгалтерського обліку: гармонізація і стандартизація.

Ідея гармонізації різних систем бухгалтерського обліку реалізується в ЄС, який у лютому 1992 р. став правонаступником Європейського Економічного Співтовариства (ЄЕС). Логіка тут така: в кожній країні може існувати своя модель організації обліку та система стандартів, що її регулює. Головне, щоби ці стандарти не суперечили аналогічним стандартам в інших країнах – членах співтовариства, тобто були в “гармонії” між собою. Робота в цьому напрямку ведеться з 1961 р., коли була сформована робоча група з проблем бухгалтерського обліку.

Стандартизація облікових процесів відбувається через уніфікацію обліку, котру проводить комітет із МСБО. Цілком логічно, що повинен існувати уніфікований набір стандартів, який прийнятний для будь-якої країни, й тому немає необхідності розробляти національні стандарти. Щодо впровадження МСБО, то потрібно застосовувати не силові методи, тобто приймати законодавчі акти, а, навпаки, йти шляхом добровільної домовленості професійних організацій.

Міжнародна координація обліку ведеться сто років. Започатковано її в 1904 р., коли в м. Луїс (США) пройшов перший міжнародний конгрес бухгалтерів. До Другої світової війни їх відбулося чотири. Від 1952 р. ці конгреси проходять кожні 5 років; останній відбувся у 1997 р. в Парижі.

Історія виникнення міжнародних стандартів почалась у 1973 р., коли організації професійних бухгалтерів США, Канади, Австралії, Японії, Німеччини, Мексики, Нідерландів, Ірландії, Франції та Великобританії організували Комітет міжнародних бухгалтерських стандартів (КМБС). Нині до нього входить 106 професійних бухгалтерських організацій, у т. ч. з країн колишнього соціалістичного табору (Болгарія, Польща, Угорщина, Румунія). Це повністю незалежний орган, що займається розробкою міжнародних бухгалтерських стандартів (МБС). Керує його діяльністю правління спільно з постійним секретаріатом.

Штаб-квартира КМБС розташована в Лондоні. Дохідна частина Комітету становить близько 2,5 млн. дол. США в рік і акумулюється за рахунок внесків міжнародних професійних організацій, великих аудиторських компаній, ТНК, а також виручки від реалізації власних публікацій і розробок.

У 1984 р. визнала значення МБС Лондонська фондова біржа, яка заявила всім іноземним корпораціям, що бажають котирувати свої цінні папери в столиці Великобританії, про необхідність дотримуватися цих стандартів. У 1985 р. таке ж визнання надійшло від великої американської корпорації General Electric.

У 1987 р. почалося співробітництво КМБС і Міжнародної комісії з цінних паперів. Між ними було укладено в 1995 р. угоду про координування зусиль, згідно з якою в 1999 р. завершувався випуск базових стандартів, що застосовуються замість національних у звітності для фондових бірж.

До весни 1997 р. КМБС розробив і ввів у дію 33 міжнародні облікові стандарти. Однак його діяльність не обмежується лише цим. Так, у січні 1989 р. опубліковано документ про співставлення фінансової звітності, який багато спеціалістів вважають одним із найкращих проектів КМБС. Цей документ дозволяє ліквідувати ряд відмінностей, що впливають на звітність, і тим самим спрощує процедуру її трансформації при проведенні порівняльного аналізу в міжнародному масштабі.

Роль КМБС у міжнародному бізнесі постійно зростає. Це проявляється передусім у таких аспектах:

1. Постійно збільшується кількість членів КМБС.

2. МБС мають значну підтримку бізнесу. Так, у 1990 р. 2/3 із 278 великих ТНК світу склали свою звітність відповідно до МБС.

3. До роботи з КМБС залучаються інші міжнародні професійні організації (Міжнародний банк, Міжнародна торгова палата).

4. Різко змінилося ставлення до гармонізації обліку та роботи КМБС не тільки національних професійних інститутів, а й урядових структур економічно розвинутих країн. Зокрема, конгрес США прийняв спеціальний закон, підписаний президентом держави 11 жовтня 1996 р., в якому вказувалося, що впровадження МБС розширить можливості іноземних корпорацій для участі на американських фондових біржах і забезпечить приплив капіталу в країну.

З цього приводу можна згадати консервативну Великобританію. В журналах провідних професійних інститутів цієї країни періодично публікуються статті про можливі тенденції розвитку бухгалтерського обліку в ХХІ ст. У них порушується питання: збереже Великобританія національні стандарти чи вони будуть витіснені міжнародними. Однозначної відповіді нема, але вказується на необхідність країни відігравати важливішу роль у процесі інтернаціоналізації бухгалтерського обліку.

Прийняті КМБС 33 міжнародні стандарти стосуються різних сторін ведення обліку:

1. Розкриття облікової політики.
2. Запаси.
3. Відсутній.
4. Облік зносу основних фондів.
5. Інформація, яка повинна бути розкрита у фінансовому звіті.
6. Відсутній.
7. Звіт про рух грошових коштів.
8. Чистий прибуток або збитки за період впровадження змін в обліковій політиці.
9. Затрати на науково-дослідні розробки.
10. Непередбачені обставини й обставини, що виникли після дати складання балансу.
11. Будівельні контракти.
12. Податки на прибуток.
13. Представлення поточних (оборотних) активів і поточних (короткотермінових) зобов'язань.
14. Відображення в звітності фінансової інформації про діяльність сегментів (частин підприємства, що працюють у певній географічній зоні чи галузі).
15. Інформація, що відображає результати зміни цін.
16. Основні засоби.
17. Облік лізингу.
18. Доходи.
19. Затрати на пенсійне забезпечення.

20. Облік державних субсидій і розкриття інформації про державну допомогу.

21. Результати зміни валют.

22. Об'єднання підприємств.

23. Затрати на залучені кошти.

24. Розкриття інформації про взаємопов'язані сторони (одна контролює та впливає на діяльність іншої).

25. Облік інвестицій.

26. Облік і відображення у звітності пенсійних планів.

27. Консолідована звітність і облік інвестицій у дочірних підприємствах.

28. Облік інвестицій у залежних підприємствах.

29. Фінансова звітність в умовах гіперінфляції.

30. Розкриття інформації у фінансових звітах банків.

31. Розкриття у фінансових звітах долі участі в спільних підприємствах.

32. Фінансові інструменти: розкриття і представлення інформації.

33. Показник чистого прибутку на акцію.

У 1977 р. була створена Міжнародна федерація бухгалтерів (МФБ). Її головне завдання – сприяти посиленню впливу професійних бухгалтерів на вдосконалення та поширення МБС у світовому масштабі.

З 1972 р. проблемами стандартизації займається ООН, а в 1982 р. при ній створена робоча група експертів із міжнародних стандартів обліку та звітності. Завдання групи – вивчення питань обліку та звітності ТНК, сприяння розробці та застосуванню національних і регіональних стандартів, захист інтересів країн, що розвиваються, в розкритті фінансової інформації тощо. Вона досліджує розвиток і застосування бухгалтерських стандартів на національному, регіональному та світовому рівнях.

Отже, КБМС є єдиною офіційно визнаною організацією, яка випускає міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та звітності.

Процес розробки МБС тривалий і проходить декілька стадій. Підготовчий комітет за допомогою секретаріату розглядає коло питань, які стосуються майбутнього стандарту, представляє правлінню головні вимоги до нього і готує проект. Останній розсилається для зауважень у всі країни – члени комітету. Після отримання зауважень проект має бути схвалений 2/3 членів правління і публікується як відкритий документ. Потім підготовчий комітет представляє виправлений із врахуванням зауважень проект правлінню для затвердження його як МБС. Прийняття стандарту потребує схвалення його 3/4 членів правління. Затверджений текст МБС направляється в усі країни – члени комітету для його перекладу та публікації, і лише після цього стандарт набуває чинності.

Кожний стандарт містить інформацію про завдання та концепції, що лежать в основі його розробки, перелік охоплених ним питань, визначення вжитих термінів, критерії застосування стандарту і бази вимірів, методи обліку, способи розкриття інформації та пояснення до них. МБС мають не юридичний

обов'язковий, а рекомендаційний характер. Оскільки вони повинні впроваджуватися в країнах із найрізноманітнішими національними системами обліку, то мають бути достатньо гнучкими. В зв'язку з цим у них жорстко регламентують лише основні моменти того напрямку, який розглядається в певному стандарті. Такий метод, мабуть, є оптимальним при розробці МБС, бо збільшує можливість їх впровадження в різних умовах і полегшує розробку національних бухгалтерських стандартів (положень) із врахуванням міжнародних.

Деякі країни безпосередньо використовують МБС як національні (Малайзія, Сінгапур, Зімбабве), інші – як основу для розробки національних стандартів (Єгипет, Індія, Кенія). У Канаді, Австралії, США та Великобританії національні облікові системи розвивалися і продовжують розвиватися у відповідності з міжнародними.

Повсюдне впровадження МБС буде досягнуто в результаті складного і тривалого процесу. Він необхідний та об'єктивно зумовлений розвитком міжнародних економічних зв'язків у формі міжнаціональних підприємств та інтеграційними економічними процесами в різних регіонах світу. Застосування МБС є вигідним для різних країн та окремих підприємств, адже це підвищує якість інформації, яка має бути опублікована, а, отже, збільшує довір'я споживачів такої інформації до підприємств, що її публікують.

Усі МБС тісно пов'язані між собою і становлять разом єдину систему.

Отже, в процесі створення МБС з окремих напрямків обліку створюється, доповнюється і вдосконалюється цілісна система бухгалтерського обліку. Застосування одного стандарту неминуче призведе до застосування інших стандартів цієї системи.

Розглянемо структуру МБС.

1. Вступ. Обґрунтовується важливість розробки того чи іншого стандарту.

2. Пояснення до стандарту. Це ширше і точніше тлумачення його положень, тоді як у самому стандарті вони подаються стисло. Крім цього, якщо в світовій обліковій практиці прийнято кілька підходів до питання, яке розглядається в стандарті, то всі вони описуються, розглядаються недоліки та позитивні сторони кожного і пояснюється, чому в цьому стандарті прийнятий той чи інший підхід.

3. Текст стандарту. Він дуже короткий, практично – це стислий виклад пояснень.

1.7. Принципи обліку на Заході

Принципи обліку можуть бути поділені на три великі групи:

1. Вимоги до якості облікової інформації (Якісні характеристики інформації, що узагальнені в звітності).

2. Принципи обліку інформації.

3. Елементи фінансової звітності.

Вимоги до якості облікової інформації.

Вони на Заході зводяться до її корисності для прийняття рішень різними групами користувачів. Щоб інформація була корисною, вона повинна мати такі характеристики:

- зрозумілість для користувачів із певним рівнем знань, що не виключає необхідності складної фінансової звітності;

- доцільність, яка проявляється тоді, коли інформація впливає на економічні рішення користувачів і допомагає їм оцінити минулі, нинішні та майбутні події і підтвердити чи заперечити попередні оцінки;

- на доцільність впливає зміст, важливість, своєчасність. Інформація є важливою тоді, коли її відсутність негативно впливає на прийняття економічних рішень. Своєчасна інформація – це така, що повністю включена до фінансової звітності;

- достовірність, надійність. Цим характеристикам відповідає інформація, яка не містить суттєвих помилок і правильно відображає господарську діяльність. При цьому вона повинна бути правдивою і мати нейтральний характер, мають бути подані переваги економічної інформації над юридичною. Крім цього, в США визначають можливість перевірки та співставлення, які досягаються стабільністю використовуваних методів обліку.

Принципи обліку інформації.

1. Принцип нарахувань. Згідно з ним операції записуються в момент їх здійснення, а не в момент оплати грошей.

2. Принцип продовження діяльності свідчить про те, що підприємство нормально функціонує та буде діяти у найближчому майбутньому, йому не загрожує ліквідація чи закриття з якихось причин.

3. Принцип подвійного запису (як і в Україні). На Заході він посилює різницю між фінансовим та управлінським обліком.

4. Принцип одиниці обліку. Підприємство, яке веде облік і складає звітність, є самостійним господарським суб'єктом. В Україні цей принцип ґрунтується на понятті “юридична особа”.

5. Принцип періодичності. Регулярно, в чітко окреслені проміжки часу складається звіт. На Заході цей принцип визначається періодом один рік. При цьому початком і закінченням цього періоду може бути будь-який день чи місяць року. В Україні – це період з 1 січня до 31 грудня; одночасно складається і квартальна звітність.

6. Принцип вартісних показників вимірювання. Облік ведеться в грошах. На Заході розроблено кілька варіантів оцінок, які не використовують в Україні:

- початкова вартість – сума грошей, витрачена на придбання засобів;
- відновна вартість – сума грошей, що буде оплачена в чітко визначений момент при необхідності заміни засобів;
- ринкова вартість – сума грошей, яка може бути отримана при продажі засобів;

- чиста вартість реалізації – сума коштів, що реально може бути отримана при реалізації, тобто це ціна за мінусом витрат на реалізацію;
- приведена вартість – поточна вартість майбутнього потоку грошових коштів (ця вартість використовується при відображенні довготермінових інвестицій і зобов'язань);
- правдива вартість – вартість, за якою можуть бути обміняні активи; вона виступає синонімом ринкової вартості.

7. Принцип конфіденційності. Інформація, що відображена у звітності підприємства, не повинна завдавати йому збитків.

Елементи фінансової звітності.

Це – активи, зобов'язання і капітал, пов'язані з фінансовим станом підприємства, а доходи та витрати – з результатами його діяльності.

Активи. Під активами в Україні розуміють ліву частину балансу, де вони є засобами підприємства, класифікуються за складом на певну дату. В міжнародній практиці під активами розуміють ресурси, що контролює підприємство, та які є результатом минулих подій і джерелом майбутніх економічних угод підприємства.

Зобов'язання. В Україні зобов'язаннями є джерела засобів підприємства, згруповані в правій частині балансу. На Заході – це існуючі в даний момент зобов'язання компанії як результат минулих подій і джерело майбутніх вилучень ресурсів компанії, що зменшує економічні вигоди.

Капітал. Це частка власних активів за мінусом відрахованих зобов'язань. Таке трактування капіталу зумовлене тим, що при ліквідації підприємства кредитори мають перевагу перед власниками, оскільки їх вимоги задовольняють у першу чергу.

Доходи. Це збільшення економічних вигод підприємства за звітний період, яке веде до збільшення активів і зменшення зобов'язань.

Витрати. Це зменшення економічних вигод звітного періоду, що відображається у зменшенні чи втраті активів і збільшенні зобов'язань, що призводить до зменшення капіталу.

Ці принципи лежать в основі ведення обліку та складання звітності:

Активи = Зобов'язання + Власний капітал.

1.8. Принципові відмінності бухгалтерського обліку за кордоном і в Україні

Облік в Україні зарегламентований Міністерством фінансів та органами статистики таким чином, що він визначає форми бухгалтерської і статистичної звітності. Існує певна регламентація обліку на державному рівні в країнах із розвинутою ринковою економікою. Але регламентація ведення обліку ніяк не означає повної залежності бухгалтерів від інструкцій, які забороняють (їх просто нема). Вона стосується лише головних моментів відображення в обліку господарських операцій і результатів їх діяльності.

Усі розвинуті країни вважають нормальним явищем використання МБС, оскільки при цьому зростає довіра з боку іноземних інвесторів до фінансової звітності, зменшується ризик фінансових втрат через незадовільну організацію національної системи обліку та звітності. Отже, якнайшвидше введення міжнародної системи обліку та звітності в Україні дасть змогу повніше врахувати інформаційні потреби управління, сприятиме швидкому залученню іноземного капіталу до розвитку економіки нашої держави.

Статус головного бухгалтера як державного контролера не відповідає ринковим умовам. За організацію і стан бухгалтерського обліку на підприємстві повинен нести відповідальність тільки її власник або керівник підприємства, який відповідає перед власником за майно, зобов'язання підприємства, його ефективну діяльність і кінцеві результати роботи. Цілком справедливо, що тільки власник або керівник відповідає перед державними податковими органами за достовірність обліку, правильність нарахування і сплати податків.

Суттєві зміни необхідно внести в методикау обліку затрат виробництва й обігу. Методичні підходи до калькуляційного обліку замкнулися у нас на рівні практики кінця 20-х – початку 30-х рр. ХХ ст.

За результатами проведеного аналізу можна сформулювати такі висновки.

По-перше, ідея впорядкування систем і методів бухгалтерського обліку в останній третині ХХ ст. пов'язана з реалізацією гармонізації та стандартизації, тому Україні необхідно докласти зусилля щодо вступу в КМБС і отримати підтримку на міжнародному рівні.

По-друге, вихід України на міжнародний рівень у недалекому майбутньому стане можливим лише за умови визнання нею МБС. Також розвиток вітчизняного фондового ринку може бути прискорений у результаті адаптації цих стандартів. Наскільки болісним буде цей процес, залежатиме від того, як швидко він розпочнеться.

По-третє, входження України в процес гармонізації зовсім не означає якоїсь різкої зміни в методології та практиці бухгалтерського обліку; це навряд чи можливо. Потрібно щонайменше розпочати роботу, яку провели вже багато країн. Необхідно провести детальний аналіз основних особливостей і відмінностей української та міжнародної систем обліку. Тільки після цього можна буде виявити, наскільки обґрунтовані чи необґрунтовані зауваження західних спеціалістів і бізнесменів про недосконалість вітчизняної системи бухгалтерського обліку.

По-четверте, термін “стандартизація” щодо бухгалтерського обліку має зовсім інше значення, ніж традиційне в нашій країні, пов'язане, наприклад, із діяльністю Держстандарту. Нам необхідно перейти до нових принципів регулювання обліку, які передбачають співставлення й узгодження ролі державних органів, професійних організацій і міжнародних інститутів, подолати перешкоди в методологічному, організаційному та психологічному аспектах.

1.9. Роль аудиту

Бухгалтерські звіти компаній підтверджують аудиторські звіти, виконані незалежними професійними аудиторами.

У більшості країн встановлюється стандартна форма аудиторського звіту, де вказують його обов'язкові основні положення.

В окремих країнах на основі вимог закону необхідно представляти не один аудиторський звіт. Наприклад, іспанські бухгалтерські звіти можуть включати як незалежні аудиторські звіти, так і звіти аудиторів-акціонерів.

Національні закони по-різному визначають тих, кому адресовані аудиторські звіти. Це або акціонери, або рада директорів. Також мають бути визначені частини щорічної звітності, яка підлягає аудиту.

В аудиторських нормах рекомендовано вказувати стандарти, на які орієнтується аудитор при складанні звітів. Якщо це не робиться, то вважають, що аудитор застосовує національні стандарти. При аналізі аудиторських звітів стандарти застосовувалися менше, ніж в 60% аудиторських звітів, і не застосовувала жодна компанія Австрії та Німеччини.

У різних країнах по-різному підходять до того, вказувати в звіті прізвище аудитора чи назву аудиторської фірми. Назва фірми може бути корисною на міжнародному рівні, а прізвище – на національному, де знайомі з репутацією цього спеціаліста.

При проведенні аудиторських перевірок слід дотримуватися збалансованого складу між спеціалістами, що працюють “на виїзді” в різних країнах, і місцевими аудиторами. В будь-якому випадку дисбаланс викликає додаткові витрати.

При орієнтації на національних аудиторів:

- необхідні витрати на їх додаткову підготовку за стандартами;
- знизиться можливість порівняння роботи аудиторів різних країн;
- місцеві аудитори можуть виявити поблажливість до керівництва місцевої філії на шкоду загальним інтересам;
- місцеві аудитори можуть бути не ознайомлені в повному обсязі зі стратегією діяльності міжнародних бухгалтерських організацій.

Залучення тільки аудиторів, що працюють на міжнародному рівні, створює проблеми:

- високі транспортні видатки та високі ставки цих спеціалістів;
- аудитори часто досконало не знають особливостей бізнесу, культури та менталітету, які добре відомі місцевим спеціалістам, а це, в свою чергу, потребує додаткової спеціальної підготовки;
- витрати часу на переїзди спеціалістів.

У зв'язку з цими проблемами використовують комбінований підхід: основну частку роботи покладають на місцевих спеціалістів, а окремі завдання вирішують аудитори з центру.

Під час аудиторської діяльності можуть виникнути практичні труднощі. Так, в окремих країнах деякі типи аудиторських перевірок не проводяться, що створює проблеми в спілкуванні з третіми країнами.

Національні особливості можуть сприяти небажанню третьої сторони підтверджувати баланси. Наприклад, Лондонська брокерська фірма, яка має клієнтів з країн із суворими законами в біржових операціях, може зіткнутися з тим, що клієнти негативно поставляться до деталізації своїх бухгалтерських звітів, передусім надісланих поштою. З іншого боку, в Японії вважається неможливим просити підтвердження звіту: оскільки аудиторська процедура призначена для підтвердження, то аудит у цій країні вважають образою.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як впливає світовий економічний розвиток на побудову міжнародної системи обліку та звітності?
2. Які фактори визначають національні особливості бухгалтерських систем?
3. Дайте загальну характеристику бухгалтерських систем.
4. Які організаційні моделі обліку існують у світі?
5. Охарактеризуйте Британо-американську модель обліку.
6. Охарактеризуйте Континентальну модель обліку.
7. Охарактеризуйте Південноамериканську модель обліку.
8. Охарактеризуйте Інтернаціональну модель обліку.
9. Дайте детальну характеристику видів обліку.
10. У чому відмінність і схожість між управлінським і фінансовим обліком?
11. Як проводиться регламентація обліку за міжнародними стандартами?
12. Які принципи обліку використовують у зарубіжних країнах?
13. У чому принципові відмінності бухгалтерського обліку за кордоном і в Україні?
14. Вкажіть на особливості організації аудиту за кордоном.

2. Міжнародні системи планів рахунків бухгалтерського обліку

2.1. Загальні принципи побудови міжнародних планів рахунків бухгалтерського обліку

Система рахунків бухгалтерського обліку подається за типовим планом. Планом рахунків бухгалтерського обліку називається їх групування за економічним змістом, призначенням і структурою в систематизованому переліку. Міжнародні системи цих планів становлять таке їх групування, що дає можливість обліковувати і контролювати господарську діяльність як в межах окремих підприємств і країн, так і на міжнародному рівні.

Проблемам утворення та впровадження планів рахунків бухгалтерського обліку в світі приділяють дуже багато уваги. Це пояснюється необхідністю

забезпечення достовірності облікових даних, підвищення їх управлінських функцій, впровадження на їх основі дієвих систем оподаткування.

Нині створено три міжнародні плани рахунків бухгалтерського обліку:

- Європейського Союзу;
- Африканського Союзу;
- Англосаксонської облікової системи.

Найпоширеніший план рахунків Африканського Союзу – від липня 2002 р. Організації африканської єдності. Він розроблений у 1969 р. і впроваджений у більшості країн Африки як національний.

Слід визначити такі принципи побудови планів рахунків бухгалтерського обліку:

1. Міжнародні вимоги до бухгалтерського обліку –
  - а) точне відображення майнового та фінансового стану;
  - б) правильність оцінки засобів і джерел;
  - в) наявність облікових періодів;
  - г) постійність методів, які використовують;
  - д) повнота охоплення об'єктів.
2. Чітке визначення в плані рахунків чотирьох їх категорій –
  - а) балансові рахунки (активні, пасивні, активно-пасивні). Як правило, сюди відносять 5 класів рахунків, що дають змогу скласти бухгалтерський баланс;
  - б) рахунки для визначення результатів діяльності (експлуатаційної, фінансової та надзвичайної) підприємства;
  - в) рахунки управлінської бухгалтерії, що використовують для прийняття тактичних і стратегічних рішень, визначення й аналізу собівартості продукції;
  - г) рахунки, з допомогою яких поєднуються дані фінансової та управлінської бухгалтерії.

Використання цього принципу в світовій практиці дає можливість організувати фінансове управління підприємством за даними фінансової бухгалтерії, а тактичне і стратегічне управління – за даними управлінської бухгалтерії.
3. Визначення фінансових результатів роботи підприємства чотирма способами за чотирма категоріями рахунків – балансовий, затрати-випуск, управлінський і метод, що поєднує фінансову й управлінську бухгалтерії.
4. У більшості регіонів і національних планах рахунків виокремлюють основні рахунки, субрахунки першого та другого порядків, аналітичні рахунки першого та другого порядків. Так здійснюється кодування на підставі десяткової системи кодування планів рахунків, яке дає можливість визначити балансові рахунки (класи 1–5), рахунки затрати-випуск (класи 6–7), позабалансові рахунки (клас 8), рахунки управлінської бухгалтерії (клас 9) і резерв для внутрішніх потреб підприємства (клас 10).

2.2. План рахунків бухгалтерського обліку ЄС

План рахунків бухгалтерського обліку ЄС визначає бухгалтерський облік як функцію управління та інформаційне джерело прийняття рішень. Він базується на міжнародних і національних стандартах і законах.

Основними особливостями цього плану рахунків є:

1. Він розроблений 25 липня 1978 р. і встановлює єдині норми та вимоги для країн ЄС за кожною статтею балансу та звіту про прибутки і збитки.

2. У ньому враховуються вимоги торговельного кодексу, який, зокрема, визначає перелік обов'язкових звітів, що використовуються господарськими одиницями.

3. Він виходить із податкових кодексів, які регламентують норми та методи проведення інвентаризації, створення резервів і визначення прибутку, що підлягає оподаткуванню.

4. Він відповідає вимогам законодавства, яке передбачає організацію обліку та контролю залежно від форм власності, видів підприємств і розмірів.

Детальніше побудову плану рахунків бухгалтерського обліку ЄС розглянемо на прикладі національного плану рахунків Франції.

Загальна характеристика класів рахунків:

Клас 1. “Рахунки капіталів” (9 рахунків)

10 “Капітал”, 11 “Результат минулого періоду”, 12 “Результат звітного періоду”.

Клас 2. “Рахунки матеріальних і нематеріальних основних засобів і фінансових вкладень” (8 рахунків)

20 “Нематеріальні основні засоби”, 21 “Матеріальні основні засоби”, 25 “Фінансові вкладення”.

Клас 3. “Рахунки запасів незавершеного виробництва”

31 “Сировина і матеріали”, 32 “Інші матеріали”, 35 “Готова продукція”, 36 “Товари”.

Клас 4. “Рахунки розрахунків”

40 “Постачальники”, 41 “Покупці”, 46 “Дебітори та кредитори”.

Клас 5. “Фінансові рахунки”

52 “Каса”.

Клас 6. “Рахунки затрат за елементами” (9 рахунків)

60 “Покупки”.

Клас 7. “Рахунки доходів за видами” (9 рахунків).

Клас 8. “Спеціальні рахунки” – призначені для обліку коштів і зобов'язань, що мають позабалансовий характер.

Клас 9. “Рахунки аналітичної експлуатації” – призначені для прийняття управлінських рішень фірми та перспективного її розвитку.

Фінансовий результат визначають шляхом співставлення затрат із загальним випуском на підприємстві за видами діяльності.

Фінансовий результат, який відображений на рахунку 12 “Результат звітного періоду”, визначають за даними рахунків 1–7 класів. Вказана рівність фінансового результату визначається за принципом подвійного запису та системи рахунків (балансових і затрати-випуск).

2.3. План рахунків Африканського Союзу

Метою створення плану рахунків колишньої Організації африканської єдності (нині Африканського Союзу) було:

- розробка системи рахунків, які здатні задовольнити всіх користувачів облікової інформації;
- нормалізація фінансової бухгалтерії;
- пристосування бухгалтерських методів до сучасних засобів обробки інформації.

Особливістю плану рахунків Африканського Союзу є чітке визначення 9 класів рахунків у двох розділах.

Розділ I. “Рахунки фінансової бухгалтерії”:

Клас 1. “Рахунки капіталів”

10 “Капітал”, 11 “Резерви”, 12 “Результати минулих періодів”.

Клас 2. “Рахунки основних засобів”

20 “Нематеріальні активи й основні засоби”, 21 “Інші матеріальні основні засоби”, 23 “Матеріальні засоби в незавершеному виробництві”.

Клас 3. “Рахунки запасів”

30 “Товари”, 31 “Сировина та матеріали”, 35 “Готова продукція”.

Клас 4. “Рахунки розрахунків”

40 “Постачальники”, 41 “Покупці”, 46 “Дебітори та кредитори”.

Клас 5. “Фінансові рахунки”

57 “Каса”.

Розділ II. “Рахунки управлінської бухгалтерії”:

Клас 6. “Рахунки витрат за елементами”

60 “Запаси продані”, 61 “Сировина та матеріали спожиті”.

Клас 7. “Рахунки доходів за видами”

70 “Продаж товарів”, 71 “Продаж готових виробів”.

Клас 8. “Ефективність управління”

84 “Визначення результатів реалізації елементів активу”, 86 “Визначення чистих результатів діяльності”.

Клас 9. “Рахунки аналітичної експлуатації”

91 “Рахунки перерозподілу витрат”.

Цей план рахунків передбачає два шляхи визначення чистого результату роботи.

Перший визначається за даними управлінської бухгалтерії: підсумок рахунків 7-го класу “Рахунки доходів за видами” мінус підсумок рахунків 6-го класу “Рахунки витрат за елементами” плюс (мінус) результат реалізації

основних засобів (рахунок 84) і мінус підсумок рахунку 86 “Визначення чистого результату діяльності”.

Другий визначається за даними рахунків фінансової бухгалтерії балансовим методом – шляхом співставлення дебетових і кредитових залишків за рахунками, а саме: додаються всі суми дебетових залишків за рахунками 1–5 класів і віднімається вся сума кредитових залишків за рахунками 1–5 класів. Результат дорівнює чистому прибутку або чистому збитку.

Загалом план рахунків Африканського Союзу є значним внеском у нормалізацію бухгалтерського обліку в Африці й інших країнах, які розвиваються, і підготував поступовий їх перехід до світової системи бухгалтерського обліку. Окремі африканські країни зробили деякі вдосконалення в цей план рахунків. Так, національний план рахунків Сенегалу має додатковий нульовий клас, призначений для обліку позабалансових рахунків.

2.4. План рахунків Англосаксонської облікової системи

Характерною ознакою Англосаксонської облікової системи є відсутність загальноприйнятих національних планів рахунків (Великобританія, США, Канада). Їй властиві такі принципи організації:

а) дві самостійні бухгалтерії – фінансова й управлінська. Фінансова бухгалтерія дає загальну характеристику майна підприємства і всієї економічної діяльності, веде аналітичний облік розрахунків із постачальниками, покупцями, іншими юридичними та фізичними особами, а також фінансових операцій. За даними фінансового обліку визначається прибуток чи збиток і складається фінансова звітність. Управлінський облік призначений для задоволення інформаційних потреб управління і вирішує такі завдання, як визначення очікуваного доходу від тієї чи іншої господарської операції, складання прогнозів про рентабельність випуску нових видів продукції на підставі вивчення ринку збуту і фінансовий стан фірми на перспективу. Він необов’язковий і застосовується, як правило, на великих фірмах;

б) план рахунків будується на основі методу “затрати-випуск”;

в) постійне спрямування бухгалтерського обліку на оперативне визначення фінансового результату;

г) визначення фінансових результатів проводиться на базі групування витрат за елементами з чітким відображенням додаткової вартості.

Кожна фірма, враховуючи внутрішні потреби, розробляє власний план рахунків бухгалтерського обліку. Для прикладу розглянемо план рахунків однієї з американських фірм (табл. 2):

Таблиця 2

Рахунки засобів підприємства	Рахунки джерел формування засобів підприємства
111 Каса	211 Векселі видані
112 Векселі отримані	213 Отримані аванси
113 Рахунки до отримання	212 Рахунки до оплати
114 Винагороди до отримання	214 Заборгованість із заробітної плати
115 Матеріали	221 Видані зобов'язання
116 МШП	311 Капітал
117 Авансом оплачена оренда	313 Прибуток
118 Авансом оплачена страховка	411 Доходи
141 Земля	511 Видатки на заробітну плату
142 Будівлі	512 Видатки на комунальні послуги
143 Нарахований знос будівель	513 Видатки поштові, телефонні, телеграфні
144 Обладнання виробниче	514 Видатки на оренду
145 Нарахований знос виробничого обладнання	515 Видатки на страхування
146 Обладнання невиробниче	516 Видатки на матеріали
147 Нарахований знос невиробничого обладнання	517 Видатки на канцелярські потреби

Рахунки активів показують різного роду збільшення чи зменшення цінностей. Рахунок 111 “Каса” використовується для реєстрації руху грошової готівки чи інших засобів обміну, що приймаються банком на вклади за номінальною вартістю; на ньому також відображають готівкові гроші в касі.

Рахунок 112 “Векселі отримані” застосовують для обліку боргових письмових зобов'язань виплатити певну суму грошей чи інших зобов'язань покупців оплатити в майбутньому відвантажені їм товари чи послуги. Відпуск товарів чи надання послуг збільшує суму на цьому рахунку, а оплата – зменшує.

Рахунки 117 і 118 використовуються для відображення оплати товарів і послуг, які з часом стануть видатками, але зараз рахуються в складі активів.

Рахунок 141 “Земля” відображає вартість придбаної землі, що використовується в основній діяльності фірми. Рахунок 142 “Будівлі” призначений для реєстрації покупки та продажу будівель і споруд, які використовують в основній діяльності фірми. Рахунок 146 “Обладнання” показує вартість придбаного обладнання. Для кожного типу обладнання відкривається, як правило, окремий аналітичний рахунок.

На рахунках пасивів відображають збільшення чи зменшення зобов'язань. До рахунків пасивів відносять:

211 “Векселі видані” – використовують для реєстрації збільшення чи зменшення грошових зобов’язань кредиторам;

212 “Рахунки до оплати” – обліковують суми, які повинна виплатити фірма кредиторам.

Баланс фірми має вигляд: Активи = Пасиви + Капітал

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Які загальні принципи побудови міжнародних планів рахунків бухгалтерського обліку?
2. Вкажіть на основні особливості плану рахунків бухгалтерського обліку ЄС.
3. Вкажіть на основні особливості плану рахунків Організації африканської єдності.
4. Вкажіть на основні особливості плану рахунків Англосаксонської облікової системи.

3. Бухгалтерський облік у США

3.1. Облік основного капіталу

3.1.1. Загальна характеристика обліку в США

Бухгалтерський облік у США й інших країнах поділяється на управлінський і фінансовий.

Найважливішими в цій державі вважаються такі облікові принципи:

1. Ведення записів. Повинні бути зафіксовані всі операції, що змінюють фінансово-господарську діяльність установи.

2. Вимірювання (оцінка). Дані повинні бути відображені в таких грошових вимірниках, щоб їх можна було використовувати різним користувачам.

3. Класифікація облікових записів. Необхідно використовувати таку класифікацію, яка би дала змогу правильно ідентифікувати активи та зобов’язання підприємства, визначати розходження.

4. Зміни (виправлення) в записах. Суть усіх змін повинна бути чітко відображена в документах.

5. Звітність. Звіти повинні складатися зі встановленою періодичністю і відображати успіхи або недоліки в економічній діяльності підприємства.

Питаннями бухгалтерського обліку в американських концернах займаються: скарбник, контролер, головний бухгалтер, внутрішній ревизор і підпорядковані їм облікові відділи.

Скарбник організовує операції з готівкою та цінними паперами, стежить за вдосконаленням операцій і здійснює контроль за ними.

Контролер відповідає за організацію та функціонування системи обліку і зовнішньо-фінансової звітності, за складання операційних фінансових кошторисів, організовує фінансові звіти, вивчає та розробляє показники та форми звітності, рекомендує різні системи обліку витрат виробництва і доходів тощо.

Головний бухгалтер займається керівництвом обліку. Він керує системою обробки даних і безпосередньо спостерігає за її центром.

Внутрішній ревизор забезпечує перевірку бухгалтерських записів і статистичних даних, узгодженість затверджених правлінням проектів із виробничими відділами, контроль за збереженням матеріальних цінностей і грошових сум, вивчає вплив застосовуваних методів контролю та результати господарської діяльності.

Якщо контролер безпосередньо не відповідає за фінансові кошториси, до складу бухгалтерії входить директор або завідувач із фінансових питань. Під його керівництвом розробляють виробничий кошторис компанії, встановлюють форму цехових коштів і методи контролю за їх використанням, ведуть спостереження за витрачанням кошторисів відповідно до затвердженого кошторису.

Поряд із вказаними існує професія бухгалтера-ревизора (аудитора). Вперше вона з'явилась у 80-і рр. XIX ст. У травні 1880 р. було створено Інститут дипломованих бухгалтерів Англії, згодом подібні інститути виникли в США.

Поява аудитора зумовлена зростаючою недовірою до опублікованої звітності. Акціонери та кредитори, вкладаючи свої капітали в різні фірми, не мають гарантії, що прибуток правильно і повністю відображений у звітності.

Відділ кошторисів проводить аналіз фінансових кошторисів і дає консультації при їх підготовці за асигнуваннями на будівництво та придбання основних засобів.

Загальний облік здійснюється переважно у відділі загального обліку, де ведеться головна книга та допоміжні реєстри за операціями, що не обліковуються в інших відділах бухгалтерії. Відділ також складає зведену бухгалтерську звітність.

Відділ податкового обліку займається питаннями, пов'язаними з платниками податків. Очолює його керуючий або адміністратор із питань фінансів, який підпорядкований казначею. При визначенні податкових зобов'язань фірми він тісно співпрацює із загальним і ревізійним відділами й отримує вказівки від контролера.

В американських компаніях фінансовий облік централізований. Інформація про стан справ у філіалах компаній надходить у центральну бухгалтерію через канали передачі інформації за допомогою комп'ютерної мережі.

Організація обліково-фінансової діяльності у філіалах фірм специфічна і залежить від величини та характеру цих філіалів.

Основні рекомендації щодо організації облікових відділів зводяться до наступного:

- кожному працівникові обліку необхідно точно визначити його обов'язки та викласти їх письмово;
- координація взаємовідносин між однією людиною та групою людей повинна бути визначена письмово;
- адміністратор та інші службовці підпорядковані вказівкам, які йдуть з одного джерела;
- вся діяльність облікового персоналу повинна бути розбита на логічні функції відповідно до індивідуальних обов'язків кожного;
- дії виконавців повинні бути згруповані таким чином, щоби виконання їх поєднувалося з ефективністю виробництва.

Позитивним є те, що питання організації обліку постійно знаходяться в центрі уваги американських бухгалтерів, які працюють над забезпеченням гнучкості та згідно з обставинами, котрі постійно змінюються.

3.1.2. Суть основного капіталу та особливості його оцінки

Основні засоби в зарубіжних країнах ототожнюють із поняттям необоротні активи (довгострокові активи). Вираження необоротних активів у грошовому виразі називається основним капіталом. Поняття необоротних активів дещо ширше від поняття основні засоби, оскільки сюди ще відносять вартість землі та її родовищ, а також вартість нематеріальних активів. Отже, необоротні активи можна поділити на такі види:

- матеріальні активи: земля, будівлі, обладнання (основні засоби);
- природні ресурси;
- нематеріальні активи.

Матеріальні активи мають фізичну натуральну форму. Сюди, наприклад, відносять землю. Оскільки термін її використання практично необмежений, це єдиний вид матеріальних активів, за яким не нараховують амортизацію. Будівлі, споруди, обладнання підлягають амортизації, що становить розподіл вартості активу протягом терміну його експлуатації.

Природні ресурси за економічним змістом відрізняються від землі тим, що видобуваються і переробляються як початкова сировина для виробництва. Серед природних ресурсів виділяють руду, нафту, газ, лісоматеріали і т. д. Особливістю (рисою) природних ресурсів є те, що вони піддаються не зносу, а вичерпуванню (виробленню, виснаженню), і це означає їх поступове зменшення внаслідок видобутку, вирубки тощо.

Нематеріальні активи є засобами тривалого користування, які не мають фізичної натуральної природи, і переважно слугують легалізацією прав власників або підтримкою їх переваг, зумовлених правом власності. До них відносяться патенти, авторські права, торгові знаки, торгові назви товарів, ліцензії, франшизи, гудвіл.

Базою оцінки основного капіталу прийнято вважати фактичну собівартість придбання, тобто оплачену вартість майна на рахунку продавця або підрядчика

(за мінусом комерційної знижки (скидки) плюс податки, транспортні витрати, вартість встановлення та приведення його в дію. Водночас цей варіант оцінки використовують не завжди, а принципи оцінки основних засобів визначає переважно рада директорів у великих фірмах. Загалом прийнято, що в балансі основні засоби показують за залишковою вартістю.

У США існують такі методи оцінки основного капіталу:

а) ліквідаційна вартість – це оцінка з позиції продавця тієї суми, яка може бути виручена в результаті продажу за вирахуванням витрат на реалізацію. Ліквідаційна вартість повинна відображати найменшу оцінку вартості об'єкта підприємницької діяльності;

б) відновна вартість – це оцінка з позиції покупця. Загалом відновна вартість вища ліквідаційної, бо із суми отриманої виручки не виключаються затрати на реалізацію;

в) балансова вартість – це оцінка майна за залишковою вартістю, є вартістю об'єкта підприємницької діяльності, що відображається в його фінансових звітах. Для підприємства загалом балансова вартість буде дорівнювати загальній величині активів із вирахуванням загальної суми зобов'язань, тобто розміру власного капіталу. Існує ряд причин, за якими балансова вартість компанії, вказана в її балансовому звіті, не обов'язково дає адекватну картину фінансового стану компанії на певний момент часу. Основна проблема полягає в тому, що в більшості країн облік ведуть за принципом початкової вартості;

г) поточна вартість (дохідна методичка). Мета оцінки полягає в обчисленні приблизного рівня рентабельності об'єкта, в обчисленні величини майбутніх прибутків, доходів;

д) правдива вартість – оцінюють активи фірми, відношення ціни акції до доходу. Для компаній, які існують давно та досягли стійкого рівня доходів, цей коефіцієнт знаходиться на науковому рівні – приблизно 5:7. Для відносно нових компаній, що мають сприятливі умови для значного збільшення майбутніх надходжень, цей коефіцієнт може бути вищим.

У таких випадках, коли реалізація підприємства відбувається за ціною, що вища реалізованої вартості активів (балансової вартості), то різниця відноситься на нематеріальні активи. У випадках, коли підприємство придбано за ціною, що нижча його реальної вартості, то дооцінка, як правило, не проводиться.

3.1.3. Облік нематеріальних активів

Міжнародні стандарти практично не регулюють облік нематеріальних активів, окрім стандартів 9 “Затрати на наукові дослідження та розробки” і 22 “Об'єднання підприємств (облік гудвілу при об'єднанні)”.

Нематеріальні активи мають такі властивості: відсутність матеріальної форми, тривалий термін використання, властивість приносити дохід.

У США їх поділяють на дві групи:

1) патенти, авторські права, ліцензії, для яких можна визначити затрати на придбання і термін корисного використання;

2) нематеріальні активи типу гудвіл, що дають фірмі певні права та привілеї, але для яких неможливо однозначно визначити затрати на придбання і термін корисного використання.

При обліку виникають проблеми:

а) визначення початкової вартості;

б) визначення терміну корисного використання та способу амортизації;

в) визначення в обліку постійно зменшуваної вартості цих активів;

г) проблеми обліку гудвілу.

Початкова вартість нематеріальних активів дорівнює вартості придбання, яку включають у витрати поточного періоду.

Термін корисного використання нематеріальних активів визначає саме підприємство, але він не повинен перевищувати 40 років, окрім авторських прав за американськими стандартами. В інших країнах цей термін значно нижчий. У європейських країнах термін списання гудвілу 5 років.

Амортизація нематеріальних активів звичайно проводиться методом прямолінійного списання: рівними частинами протягом корисного терміну використання.

Патенти – це ексклюзивне право, що надається урядом на виробництво певного продукту або використання специфічного процесу чи технології. Патент дає власнику виключне право використовувати, виробляти або продавати цей продукт чи процес. У США патенти видає Патентне бюро на термін 17 років. Якщо патент придбано у винахідника чи власника, то купівельна ціна стає основою початкової вартості. Також до початкової вартості включають усі витрати, пов'язані з правовим оформленням, гонорари юристам, витрати на успішний захист патенту. А витрати, які мала компанія в зв'язку з розробкою ідеї, продукту чи процесу, що згодом патентується, відносять на витрати того періоду, в якому вони виникли, тобто є поточними витратами і не капіталізуються.

Початкова вартість амортизується протягом 17 років або протягом корисного терміну використання, якщо він менший 17 років. Термін корисного використання може бути менший у зв'язку зі зміною попиту або виникненням нових винаходів.

Суму річних амортизаційних відрахувань списують у дебет рахунка:

Д-т “Витрати на амортизацію патенту”, К-т “Патент”.

Якщо патент стає непотрібним, а вартість його ще не амортизувалася повністю, то залишкову вартість списують на збитки:

Д-т “Збитки від патенту”, К-т “Патент”.

Авторські права – це ексклюзивне право, яке надає уряд власникові (авторові) твору літератури, музики чи інших видів мистецтва, комп'ютерних програм. Авторські права дійсні протягом терміну життя автора плюс 50 років і

дають виключне право їх власнику чи спадкоємцям на копіювання, публікування та продаж цього твору; вони не відновлюються, але можуть бути передані або продані фізичній чи юридичній особі.

Авторські права відображаються в бухгалтерському обліку за вартістю придбання, що включає купівельну ціну й інші витрати. Затрати на їх розробку відображають як поточні затрати.

Термін амортизації авторських прав набагато коротший, ніж юридичний термін дії. Їх вартість списується за період, протягом якого вони приносять прибуток (вигоду) компанії, наприклад, на публікацію відомого роману, найімовірніше, авторські права будуть списані за 2–3 роки.

Торгові марки і знаки – це зареєстровані символи, що дають власнику право визначати певне підприємство, продукт або послуги. У США їх реєструє також Патентне бюро, яке забезпечує юридичний захист протягом 20 років із правом поновлення. Отже, компанія, зареєструвавши торговий знак і марку, має право користуватися ними 20 років, після закінчення цього терміну поновити реєстрацію ще на 20 років і робити це кілька разів. Завдяки цьому торгові марки і знаки мають необмежений термін існування.

Ринкова вартість торгової марки і знаку може бути значною – до десятків мільйонів доларів США, як “Мальборо” та “Кока-кола”. Але в бухгалтерському обліку початкова вартість виступає як купівельна вартість плюс витрати на придбання. Якщо вартість торгової марки і знаку незначна, то вона може не капіталізуватися і списуватися на витрати поточного періоду.

Період амортизації торгової марки і знаку визначається не стільки терміном використання (він необмежений), а вимогою списання в термін, що не перевищує 40 років. На практиці цей термін значно коротший.

Ліцензії, привілеї, формули, технології. Ці нематеріальні активи є ексклюзивним правом на користування територією, формулами, технологіями, дизайном.

Привілеї бувають двох типів:

1. Франшиза – це привілей, який дає власник (франчайзор – franchisor) за певну плату іншій особі (франчайзі – franchisee) на основі контракту, що дає можливість цій особі продавати певні продукти, товари чи послуги, використовувати торгові марки і знаки або здійснювати певну діяльність у певній географічній зоні, користуючись ім'ям франчайзора. Прикладом франшизи є закусьові “Макдональдс”.

2. Інший тип – це право, що надає підприємству уряд і передбачає монопольну перевагу на використання суспільної власності. Наприклад, використання землі для телефонних чи електричних ліній, використання вулиць міста для приватного автобусного маршруту. Такі права, що отримані за угодою з урядовими органами, називаються ліцензіями.

Ці привілеї можуть бути отримані на певний період або на постійне користування.

Початкова вартість нематеріальних активів визначається величиною затрат на придбання ексклюзивного права, тобто затратами на юридичні послуги, різні встановлені збори, попередню одноразову оплату. Щорічні платежі, які здійснює франчайзі відповідно до контракту, є його витратами поточного періоду і не капіталізуються.

Період амортизації для привілеїв з обмеженим терміном дорівнює цьому терміну дії, а для привілеїв з необмеженим терміном не повинен перевищувати 40 років.

Гудвіл (ціна фірми) є найскладнішим і найсуперечливішим за змістом нематеріальним активом. У це поняття входить сукупність факторів переваг однієї компанії над іншими. До таких факторів відносять: високий рівень професіоналізму управлінської команди, особливий виробничий і технологічний процес, хороша взаємодія управлінського персоналу з робітниками, першокласні програми підготовки кадрів, слабкість в управлінні конкурента, вигідне географічне розташування, сприятливі норми державного та податкового регулювання.

Нематеріальні активи відображають в обліку за початковою вартістю, яка включає ціну придбання та вартість юридичного оформлення контракту. Якщо нематеріальні активи придбані в обмін на акції чи інші активи, то початкова вартість нематеріального активу є ринковою вартістю відданих об'єктів або отриманого нематеріального активу.

Гудвіл відображається в облікових реєстрах і звітності лише в тому випадку, якщо компанію або її частину купує інша сторона і вона переходить у власність останньої.

Таким чином, вартість гудвілу визначають у процесі обміну. Якщо ж компанія з моменту її утворення не брала участі в процесах купівлі-продажу, то величину гудвілу, створеного цією компанією, не відображають в обліку та звітності в зв'язку з неможливістю об'єктивно вартісно оцінити гудвіл.

Теоретично величину гудвілу в грошовому виразі можна встановити, кількісно визначивши фактори переваг тієї або іншої компанії над іншими. Нині такої вдосконаленої методики поки що не існує. Фактично величину гудвілу визначають шляхом порівняння ринкової вартості чистих матеріальних активів і кількісно визначених нематеріальних активів з контрактною (договірною) ціною фірми, яку купують. Різниця складає позитивний гудвіл, якщо величина контрактної (договірної) ціни більша ринкової вартості й активів компанії. Якщо ж ринкова вартість більша (вища) контрактної ціни купівлі активів, то виникає поняття негативного гудвілу. Така ситуація є результатом недосконалості ринку: продавець був би в більшій вигоді, продаючи свої активи індивідуально, а не як єдине ціле (оптом).

3.1.4. Облік природних ресурсів

Характерною особливістю природних ресурсів є те, що при видобутку вони перетворюються в матеріальні запаси, які підлягають подальшій переробці чи продажу. Їх відображають у бухгалтерському обліку за вартістю придбання, причому в процесі розробки їхня вартість зменшується. Так, залишкова вартість родовища нафти при видобутку зі свердловини буде зменшуватися на суму, що дорівнює вартості добутих барелів. Зменшення вартості природних ресурсів реєструється як їх виснаження. Термін “виснаження” включає в себе не тільки зменшення природних ресурсів, а й пропорційне списання вартості природних ресурсів на видобуті чи розроблені матеріальні цінності. Витрати розподіляються таким же шляхом, як при нарахуванні амортизації виробничим методом. При купівлі чи розробці ресурсів визначають розрахунковий показник потужності (величини) запасів у барелях, тоннах або кубічних метрах. Вартість однієї видобутої одиниці ресурсів визначають шляхом ділення вартості придбання за мінусом ліквідаційної вартості природних ресурсів на розрахункову величину запасів. Наприклад, в шахті запаси вугілля оцінюють в 100000 дол., ліквідаційна вартість запасів – 20000 дол., вартість придбання шахти – 120000 дол. Вартість 1 т добутого вугілля (вартість виснаження) – 1 дол. Якщо видобуто 10 тис. т вугілля, то вартість виснаження становить 10000 дол. У бухгалтерському обліку ця операція буде проведена таким записом:

Дебет рахунка “Видатки з виснаження природних ресурсів”	10000 дол.
Кредит рахунка “Нагромаджене виснаження”	10000 дол.

Витрати на розвідку та розробку нафтових і газових родовищ проводяться в обліку двома шляхами:

1. Витрати включаються у вартість родовища і становлять вартість усього ресурсу (запасу). Ця вартість перетворюється в необоротні активи (капіталізується) і зменшується протягом всього терміну експлуатації.

2. Методом повних витрат, тобто перенесення на вартість родовища всіх попередніх витрат за вдалі та невдалі розробки.

3.1.5. Способи обліку основних засобів

Для організації обліку основних засобів вони попередньо класифікуються за наступними ознаками:

1. Функціональна роль (призначення) майна – заводських будівель, складських приміщень, виробничого та конторського обладнання, транспортних засобів і т. д.

2. Термін служби, тобто передбачуваний термін експлуатації майна, а, отже, розмір нарахованої амортизації.

3. Місце знаходження – цехи, відділи і т. д.

4. Фізичний характер обладнання (пресове, прокатне і т. д.).

Крім цього, в більшості західних країн аналітичний облік основного капіталу ведуть за такими групами:

- земля;
- будівлі;
- машини та обладнання;
- автоматичне обладнання;
- обладнання контор.

Кожній складовій цієї класифікації відповідає синтетичний рахунок у плані рахунків.

Облік основного капіталу на Заході ведеться за кожним об'єктом так само, як і в Україні.

Переміщення майна, а також ліквідація основних засобів без письмового дозволу відповідальних осіб не дозволяється; факт ліквідації спочатку оформляється так званим балансом на списання майна. В цьому бланку вказують: ціну придбання, суму нарахованої амортизації, залишкову вартість. За наслідками ліквідації складають спеціальний звіт, у якому перераховують одержані від ліквідації матеріали зі зазначенням процента їх придатності порівняно з новим. Обов'язково вказують прізвище відповідальної особи за ліквідацію. Результат від ліквідації списується на фінансові результати поточного року.

При надходженні основних засобів складають записи:

Дебет рахунків “Будівлі”, “Земля”, “Машини і обладнання”.

Кредит рахунків до оплати (якщо оплата не відбулася) або статутний фонд.

Аналітичний облік на підприємствах США ведеться в спеціальних книгах (книга основного капіталу, заводська книга, книга майна). Найпростішим та обов'язковим для всіх підприємств первинним документом аналітичного обліку необоротних активів є інвентарна таблиця.

Деякі фірми США орендують основні засоби, що сплачують орендну плату, яку відносять на собівартість продукції.

3.1.6. Облік затрат на експлуатацію основних засобів

Затрати на підтримування основних засобів у робочому стані поділяють на дві групи:

- капітальні;
- поточні.

Капітальні затрати спрямовані на створення сприятливих умов або можливостей експлуатації основних засобів у майбутньому. Поточні затрати створюють ці можливості на поточний період. Перші капітальні затрати є доповненням до основного капіталу і можуть збільшувати балансову вартість майна. Поточні включають у собівартість продукції.

Американські економісти поділяють затрати, які пов'язані з експлуатацією основних засобів на чотири групи:

- догляд і поточний ремонт;
- доповнення;
- поліпшення та амортизація;
- заміна.

Догляд за обладнанням передбачає підтримування його в доброму стані, а поточний ремонт – повернення в початковий стан. До цієї групи затрат відносять витрати на чистку, змащування та налагоджування, заміну дрібних частин, які не збільшують вартості всього обладнання або машин.

Витрати на змащування, налагодження та заміну дрібних частин завжди розглядають як експлуатаційні, що відносять на поточні витрати, тобто на собівартість продукції, і витрати на ремонт, якщо вони не включають переробок і замін тих агрегатів і вузлів машин, які виходять із ладу. Такі затрати, як правило, капіталізуються.

Таким чином, під поточним ремонтом розуміють відновлення стану майна до його повної виробничої здатності після пошкодження, аварії або в результаті понаднормативного терміну користування.

На практиці розрізняють три методи обліку затрат на поточний ремонт і утримання машин:

1. Віднесення витрат безпосередньо на затрати поточного періоду, протягом якого вони були здійснені.

2. Віднесення затрат протягом звітного року однаковими сумами на основі попередньо складеного кошторису. Для того, щоби протягом року рівномірно відносити на собівартість витрати на утримання та ремонт обладнання, створюється резерв. При цьому щомісячно дебетується відповідний рахунок з обліку собівартості розміром 1/12 частини річної суми на ці роботи і кредитується рахунок цього резерву, а фактичні витрати відносяться в дебет цього рахунку. В кінці року робиться регулювання за рахунком резерву пропорційно рахункам витрат. Кредитовий залишок з рахунку резерву може переноситися на наступний рік тоді, якщо ремонтний цикл переходить за межі поточного року.

3. З використанням рахунку резерву протягом усього періоду експлуатації обладнання. На відміну від попереднього способу, щорічне регулювання залишку на рахунку резерву не робиться, оскільки він переноситься з року в рік до кінця служби об'єкта.

Поділ затрат на групи, які пов'язані з експлуатацією основних засобів, має передусім теоретичне, ніж практичне значення. Тому на практиці облік таких витрат здійснюється разом.

3.1.7. Методи нарахування амортизації основних засобів

Усі матеріальні активи тривалого користування, крім землі, мають обмежений термін використання. Після кількох років експлуатації засоби виробництва стають повністю непридатними. Вони можуть стати

непридатними з однієї із двох причин: у результаті їх фізичного зносу, в результаті їх морального зносу.

Фізичний знос засобів виробництва є результатом їх використання, експлуатації, а також дії природних факторів – вітру, дощу, сонця тощо. Періодичний ремонт і постійний догляд можуть зберегти будівлі й обладнання в хорошому стані та значно подовжити термін їх служби, але в підсумку будь-яка будівля і кожна машина все-таки стають непридатними.

Моральний знос – це процес, у результаті якого активи не відповідають сучасним вимогам внаслідок прогресу та розвитку техніки й інших причин. Навіть будівлі часто стають морально застарілими, не встигнувши фізично зноситися. Бухгалтери, як правило, не роблять різниці між фізичним і моральним зносом, оскільки їх цікавить термін експлуатації основних засобів, не дивлячись на можливий термін їх служби.

За час експлуатації засоби виробництва періодично переносять свою вартість на новостворений продукт. У бухгалтерському обліку процес періодичного рівномірного списання капіталізованої вартості будівель та обладнання протягом корисного часу їх функціонування на витрати називається амортизацією.

Визначення розміру амортизаційних відрахувань залежить від багатьох факторів:

1. Початкової вартості – ціни придбання плюс усі необхідні витрати на доставку, встановлення (монтаж) і підготовку об'єкта до роботи;

2. Ліквідаційної (реалізаційної) вартості – суми коштів, яку компанія розраховує одержати за лом тощо, за мінусом витрат на продаж на дату реалізації активу. Ця вартість може бути визначена точно для активів із коротким терміном служби. Водночас деякі активи мають дуже обмежену сферу застосування і, відповідно, обмежений ринок збуту, тому їх реалізаційна вартість може дорівнювати сумі коштів, виручених за лом. Отже, реалізаційна вартість залежить не тільки від стану активу, а й від ринку збуту.

3. Амортизаційної вартості – різниці між початковою та ліквідаційною вартістю.

4. Оцінки корисного терміну експлуатації, тобто періоду, протягом якого об'єкт може бути використаний у виробництві. При визначенні (оцінці) корисного терміну служби об'єкта бухгалтер повинен враховувати таку інформацію:

- а) нагромаджений досвід роботи з активами;
- б) сучасний стан об'єкта;
- в) питання ремонту і догляду за обладнанням;
- г) сучасні тенденції в сфері технології та виробництва;
- д) місцеві погодні умови.

5. Методів нарахування амортизації. На практиці існує багато методів списання вартості основних засобів шляхом амортизації, але найчастіше використовують такі з них:

- а) метод рівномірного прямолінійного списання вартості;
- б) метод нарахування зносу пропорційно обсягові виконаних робіт (виробничий), його називають також методом одиниць продукції;
- в) два методи прискореного списання:
  - метод списання вартості за сумою чисел;
  - метод зменшеного залишку.

Метод рівномірного прямолінійного списання вартості є одним із найпростіших і найпоширеніших методів нарахування амортизації. Суть методу полягає в тому, що амортизована вартість об'єкта рівномірно списується протягом терміну його служби. Амортизація залежить тільки від тривалості служби. Суму амортизаційних відрахувань для кожного періоду (року) розраховують шляхом ділення амортизованої вартості, яка дорівнює початковій вартості, мінус його ліквідаційна вартість, поділена на число звітних періодів експлуатації об'єкта. Норма амортизації є постійною. Наприклад, початкова вартість вантажного автомобіля 10000 дол., його ліквідаційна вартість в кінці п'ятирічного терміну експлуатації – 1000 дол. У цьому випадку щорічна амортизація становитиме 20% від амортизованої вартості або 1800 дол. відповідно до методу рівномірного (прямолінійного) списання. Ці розрахунки проводять так:

$$AB = \frac{\text{Початкова вартість} - \text{ліквідаційна вартість}}{\text{Термін служби}} = \frac{10000 - 1000}{5} = 1800$$

Отже, нарахування амортизації протягом 5 років становить (табл. 3):

Таблиця 3

Нарахування амортизації методом прямолінійного (рівномірного) списання (дол. США)

ТЕ	Початкова вартість	Річна сума амортизації	Акумулятована амортизація (нагромаджений знос)	Книжкова (залишкова) вартість
Дата придбання	10000	–	–	10000
Кінець 1-го року	10000	1800	1800	8200
Кінець 2-го року	10000	1800	3600	6400
Кінець 3-го року	10000	1800	5400	4600
Кінець 4-го року	10000	1800	7200	2800
Кінець 5-го року	10000	1800	9000	1000

З таблиці видно: 1) протягом усіх 5 років амортизаційні відрахування однакові; 2) акумулювання амортизації здійснюється рівномірно (нагромаджений знос збільшується рівномірно); 3) книжкова (залишкова)

вартість рівномірно зменшується, поки не досягне оціночної ліквідаційної вартості.

Прямолінійний метод, як правило, застосовують для активів, для яких час, а не застарілість, є основним фактором, що обмежує термін служби, і які мають відносно постійний обсяг періодичної роботи обладнання.

Метод нарахування зносу пропорційно обсягу виконаних робіт ґрунтується на тому, що кожна операція (або одиниця продукції) тягне за собою однаковий розмір амортизації активу, на якому її здійснили (виробили). Цей метод застосовується там, де зношування об'єкта безпосередньо пов'язане з частотою його використання.

Амортизаційні відрахування можна визначити за формулою:

$$\text{Амортизація за період} = \frac{\text{Початкова вартість} - \text{ліквідаційна вартість}}{\text{Передбачувана кількість операцій, одиниць роботи, одиниць продукції, які можна здійснити, виробити на підприємстві}}$$

Припустимо, що вантажний автомобіль, мова про який йшла вище, може виконати певну кількість операцій, а його пробіг розрахований на 90000 миль. Амортизаційні відрахування на одну милю можна визначити так:

$$\frac{10000 \text{ дол.} - 1000 \text{ дол.}}{90000 \text{ миль}} = 0,1 \text{ дол./миль}$$

Припустимо, що за перший рік експлуатації вантажний автомобіль мав пробіг 20000 миль, за другий – 30000 миль, за третій – 10000 миль, за четвертий – 20000 миль. Річна сума амортизації – $20000 \times 0,1 = 2000$ і т. д. З цієї формули помітний прямий зв'язок між щорічною сумою амортизації й одиницею роботи (продукції). Акумуляування амортизації прямо залежить від одиниць роботи (продукції). Залишкова вартість щорічно зменшується прямо пропорційно показникові одиниці роботи (продукції) доти, поки не досягне ліквідаційної вартості. Згідно з цим методом кількість вироблених товарів повинна відноситися до певного верстата. Цей метод слід використовувати тоді, коли віддача об'єкта протягом терміну його корисної експлуатації може бути визначена точно.

Таблиця 4

Нарахування амортизації з допомогою виробничого методу (дол. США)

ТЕ	Початкова вартість	Мілі	Річна сума амортизації	Акумуляована амортизація (нагромаджений знос)	Книжкова (залишкова) вартість

Дата придбання	10000	–	–	–	10000
Кінець 1-го року	10000	20000	2000	2000	8000
Кінець 2-го року	10000	30000	3000	5000	5000
Кінець 3-го року	10000	10000	1000	6000	4000
Кінець 4-го року	10000	20000	2000	8000	2000
Кінець 5-го року	10000	10000	1000	9000	1000

Суть прискорених методів полягає в тому, що на початку експлуатації основних засобів суми нарахованої амортизації значно перевищують амортизаційні суми, які нараховані в кінці терміну служби об'єкта. Використовуючи ці методи, виходять з того, що багато видів основних засобів виробничого призначення діють ефективніше, поки вони ще нові (тобто в перші роки їх експлуатації).

Початкова вартість автомобіля становить 10000 дол., залишкова вартість – 2000 дол., термін експлуатації – 5 років. Визначаємо амортизаційну вартість за всі роки $10000 - 2000 = 8000$ дол.

Визначаємо суму чисел $(1 + 2 + 3 + 4 + 5) = 15$.

Визначаємо АВ за перший рік:

КР (кількість років)

$AB = \frac{\text{КР}}{\text{Сума чисел}} \times (\text{ПВ} - \text{АВ})$

Сума чисел

1. $(5 : 15) \times 8000 = 2664$
2. $(4 : 15) \times 8000 = 2133$
3. $(3 : 15) \times 8000 = 1600$
4. $(2 : 15) \times 8000 = 1064$
5. $(1 : 15) \times 8000 = 528$

Таблиця 5

Термін експлуатації	Початкова вартість	Річна сума амортизації	Нагромаджуваний залишок	Залишкова вартість
1	10000	2664	2664	7336
2	10000	2133	4797	5203
3	10000	1600	6397	3603
4	10000	1064	7461	2539
5	10000	528	7989	2011

Метод зменшеного залишку.

Початкова вартість 20000 дол., ліквідаційна – 2000 дол., термін – 4 роки. Необхідно нарахувати амортизацію вантажного автомобіля за роки експлуатації при подвійній нормі амортизації, якщо при рівномірній норма становила 25%.

Таблиця 6

Термін експлуатації	Початкова вартість	Річна сума амортизації	Нагромаджуваний залишок	Залишкова вартість
1	20000	10000	10000	10000
2	20000	5000	15000	5000
3	20000	2500	17500	2500
4	20000	1250	18500	1250

1. Придбано фірмою:

А) Купівельна вартість 10000 дол.

Б) Облікова вартість

Д-т Будівлі 5000 дол.

Д-т Споруди 3000 дол.

Д-т Нематеріальні активи 2000 дол.

К-т Гроші в банку 10000 дол.

2. Придбано будівлі 15000 дол., обладнання 5000 дол.:

Д-т Будівлі 15000 дол.

Д-т Обладнання 5000 дол.

К-т Гроші в банку 20000 дол.

3. Закуплено обладнання 3000 дол. (рахунок не оплачено):

Д-т Обладнання 3000 дол.

К-т Рахунок до оплати 3000 дол.

4. Оплачено чеком обладнання:

Д-т Рахунки до оплати 3000 дол.

К-т Гроші в банку (чекова книжка) 3000 дол.

5. Продано обладнання (кошти не надійшли):

а) Ціна продажу 4500 дол.

б) Вартість придбання 6000 дол.

в) Зношення обладнання 1000 дол.

г) Збитки від реалізації $(4500 + 1000 - 6000) = 500$ дол.

Д-т Рахунки до отримання 4500 дол.

Д-т Зношення ОЗ 1000 дол.

Д-т Збитки від вибуття обладнання 500 дол.

К-т Обладнання 6000 дол.

6. Надійшли кошти на рахунок у банку від продажу обладнання:

Д-т Гроші в банку 4500 дол.

К-т Рахунки до отримання 4500 дол.

7. Продаж обладнання:

а) Ціна продажу (гроші надійшли в банк) 7500 дол.

б) Вартість придбання обладнання 5000 дол.

в) Зношення обладнання 500 дол.

г) Прибуток від реалізації $(7500 + 500 - 5000) = 3000$ дол.

Д-т Гроші в банку 7500 дол.

Д-т Зношення ОЗ 500 дол.

К-т Прибуток від вибуття обладнання 3000 дол.

К-т Обладнання 5000 дол.

8. Продано 1000 власних акцій акціонерам за ціною 300 дол. кожна (1000×300 = 300000 дол.):

Д-т Гроші в банку 300000 дол.

К-т Акціонерний капітал 300000 дол.

9. Закуплено акції інших фірм 10000 дол.:

Д-т Тимчасова інвестиція 10000 дол.

К-т Гроші в банку 10000 дол.

10. Реалізовано акції інших фірм:

Д-т Гроші в банку 15000 дол.

К-т Тимчасові інвестиції 10000 дол.

К-т Прибуток від тимчасової інвестиції 5000 дол.

11. Здано в оренду частину обладнання 2000 дол. Отримано орендну плату:

Д-т Гроші в банку 2000 дол.

К-т Отримана орендна плата 2000 дол.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Дайте загальну характеристику обліку в США.
2. Які найважливіші облікові принципи використовують у США?
3. Як поділяють необоротні активи в США?
4. Вкажіть на методи оцінки основного капіталу.
5. Як здійснюється облік нематеріальних активів?
6. Вкажіть на особливості організації обліку гудвілу.
7. Як ведеться облік природних ресурсів?
8. Які існують способи обліку основних засобів?
9. Як ведеться облік затрат з експлуатації основних засобів?
10. Дайте характеристику методів нарахування амортизації основних засобів.
11. Від чого залежить розмір амортизаційних відрахувань?

3.2. Облік матеріальних запасів

3.2.1. Завдання обліку товарно-матеріальних цінностей

Однією з найважливіших статей активу балансу є запаси товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ). Від ефективного використання матеріальних запасів залежить величина прибутку фірми та швидкість обороту вкладеного капіталу, тому їх облікові приділяють велику увагу.

З'ясуємо, що таке запаси ТМЦ промислових компаній. Це предмети, які очікують моменту використання у виробництві для створення інших предметів і надання послуг, предмети, які знаходяться в обробці з метою наступної реалізації предмети, які очікують моменту продажу. Іншими словами, до

запасів ТМЦ відносять: сировину та матеріали; незавершене виробництво (напівфабрикати); готову продукцію.

Однак, основними завданнями обліку матеріальних запасів є:

- визначення точної величини ТМЦ, які знаходяться в запасах і процесі виробництва;

- надання інформації відповідним підрозділам (відділам) підприємства про наявність тих чи інших ТМЦ;

- надання інформації для визначення необхідних “перезамовлень” для поповнення запасів окремих ТМЦ;

- забезпечення процесу своєчасного визначення відхилень між даними аналітичного обліку та фактичною наявністю ТМЦ.

Порядок обліку ТМЦ у зарубіжних країнах регламентує міжнародний стандарт № 2 “Оцінка та відображення матеріально-виробничих запасів у контексті формування фактичної собівартості”, який введений у дію з 1 січня 1976 р. Стандарт визначає поняття собівартості (початкової вартості) і методи оцінки.

3.2.2. Оцінка матеріально-виробничих запасів

В умовах ринкових відносин одним з основних методологічних принципів обліку матеріальних запасів є оцінка. Помилка в оцінці матеріальних запасів на кінець поточного року негативно впливає на величину чистого прибутку як у поточному, так і наступному році й тим самим на величину оплаченого податку з прибутку. Тому державні органи особливо регулюють застосування підприємствами різних методів оцінки матеріальних запасів. Бухгалтери фірм дуже часто стикаються, з одного боку, з проблемою найточнішого визначення прибутку, а з другого – з бажанням знизити податок на прибуток.

Існує ряд методів оцінки матеріальних запасів для фінансової звітності. Основна частина з них ґрунтується або на собівартості, або на ринковій ціні.

Інститут присяжних бухгалтерів США відзначає, що первинною основою обліку матеріальних запасів є собівартість, яка включає в себе такі елементи:

- суму рахунка-фактури, за вирахуванням скидок при покупці;
- суму страхування товарів у дорозі;
- відповідні податки і тарифи.

Інші витрати, які пов’язані з придбанням, прийманням тощо в принципі також повинні входити у собівартість матеріальних запасів. Однак на практиці настільки складно розділити ці витрати між окремими видами, що вони переважно враховуються як витрати звітного періоду (тобто включаються в накладні витрати), а не як елемент собівартості матеріальних запасів.

Протягом року ціни на більшу частину товарів змінюються. Однакова кількість товарів може бути придбана за різними цінами. Тому бухгалтерів більше цікавить рух вартостей, а не фізичне переміщення товарів під час

діяльності фірми, оскільки саме вартість дає можливість точніше визначити прибуток.

У зарубіжних країнах використовують різні методи оцінки матеріальних запасів:

1. Метод специфічної ідентифікації;
2. Метод середньої вартості;
3. Метод ФІФО;
4. Метод ЛІФО.

Метод специфічної ідентифікації

Суть методу полягає в тому, що він закріплює фактичну вартість за конкретною одиницею запасу. Згідно з цим методом до кожної одиниці товару прикріплюється табличка з серійним номером. Він найбільше використовується при купівлі та продажу одиниць продукції, які мають велику вартість і продаються у невеликій кількості (автомобілі, важке машинобудування, ювелірні вироби). Якщо ж реалізовано велику кількість, то неможливо визначити, які саме товари продано. При використанні цього методу вартість реалізованих товарів і кінцеві запаси обліковуються за їх фактичною вартістю. Деякі бухгалтери стверджують, що це найточніший теоретичний метод. Але він все таки не одержав широкого застосування через суттєві недоліки. По-перше, за цим методом однакові товари обліковуються в запасах за різною вартістю, а це не завжди зручно. По-друге, виникає можливість маніпулювати прибутком. Так, залежно від того, який з однакових телевізорів купить покупець, прибуток буде змінюватися відповідно до початкової вартості кожного телевізора.

Наприклад:

1. Кінцеві запаси компанії “А” становили

$$50 \times 2 \text{ дол.} = 100 \text{ дол.}$$

$$50 \times 3 \text{ дол.} = 150 \text{ дол.}$$

$$\underline{50 \times 4 \text{ дол.} = 200 \text{ дол.}}$$

$$\text{всього } 150 \text{ од.} = 450 \text{ дол.}$$

2. Вартість запасів готової готових до продажу (початкові запаси + закупки) $50 \times 1 + 150 \times 2 + 100 \times 3 + 50 \times 4 = 50 + 300 + 300 + 200 = 850$.

3. Собівартість реалізованої продукції $850 - 450 = 400$ дол.

Метод середньої вартості.

При цьому методі вартість матеріальних запасів вираховують шляхом ділення всієї (повної) вартості товарів (залишок на початок місяця плюс усі товари, які придбані протягом певного періоду) на кількість одиниць цих товарів. У результаті одержують середньозважену вартість одиниці товару. Вартість матеріальних запасів, визначена методом середньої вартості, враховує всі ціни, за якими були придбані товари протягом звітного періоду, і тим самим вирівнюється зростання та зниження цін. Деякі спеціалісти критикують цей метод, вважаючи, що необхідно більше уваги приділяти останнім за часом

цінам, оскільки саме вони найбільше впливають на рівень доходу та прийняття управлінських рішень

Вартість запасів

$$1. \text{ Сер.} = \frac{850}{50 + 150 + 100 + 50} = 850 : 350 = 2,43$$

Кількість одиниць

$$2. \text{ Кінцеві запаси } 150 \text{ од.} \times 2,43 = 365 \text{ дол.}$$

$$3. \text{ Собівартість реалізованої продукції } 850 - 365 = 485 \text{ дол.}$$

Метод оцінки запасів за цінами перших закупок (ФІФО)

За цим методом матеріальні запаси повинні бути списані за цінами придбання відповідних партій у хронологічному порядку їх надходження, тобто спочатку списуються в розхід матеріали за ціною першої закупленої партії, потім другої, третьої і так згідно черги до повного вибирання загальної кількості цих матеріалів. Порядок оцінки не залежить від фактичної послідовності витрачання партій матеріалів, що надійшли, тобто при цьому методі враховується рух вартості, а не рух товару. Ефект від використання методу полягає в тому, що матеріальні запаси на кінець звітного періоду оцінюються за цінами останніх закупок, а в собівартості реалізованої продукції використовують ціни перших закупок матеріалів. У період постійного зростання цін метод ФІФО дає найвищий із можливих рівень чистого доходу; відповідно, в період зниження цін спостерігається зворотній процес. Тому основним недоліком методу є те, що він збільшує вплив циклу економічного розвитку на показник доходу. В зв'язку з цим метод ФІФО найкраще використовувати в умовах стабільної економіки при незначних коливаннях цін.

Метод оцінки запасів за цінами останніх закупок (ЛІФО)

Цей метод протилежний до методу ФІФО, тобто витрачені матеріальні запаси оцінюються за вартістю останнього надходження, потім попереднього і т. д., хоч їх фактичний рух може бути іншим. У період інфляції ЛІФО дає менший прибуток, ніж ФІФО; відповідно – менший податок на прибуток, тому в деяких країнах (Великобританія) використання цього методу заборонено. В період дифляційних процесів він дає більший прибуток, ніж будь-який інший метод. Таким чином, вирівнюється вплив циклу економічного розвитку (підйомів і спадів). Одним із недоліків методу ЛІФО є недооцінка вартості запасів, оскільки в балансі матеріальні запаси оцінюються та відображаються за цінами перших закупок (у попередніх цінах), а ця оцінка дуже часто не співпадає з реальною вартістю матеріальних запасів.

Необхідно здійснити оцінку ТМЦ, витрачених на виробництво, за методами ФІФО та ЛІФО.

Оцінка матеріальних запасів за методом ФІФО (60 одиниць):

$$12 \times 10 = 120$$

$$25 \times 10 = 250$$

$$15 \times 9 = 135$$

$$8 \times 8 = 64$$

569 дол.

Далі оцінюємо залишок на кінець місяця ($12 + 70 - 60 = 22$ одиниці).

$$22 \times 8 = 176 \text{ дол.}$$

Таблиця 7

Зміст операцій	Кількість	Ціна в дол.	Сума в дол.
1. Залишок на початок місяця	12	10	120
2. Надійшло за документами			
№ 1	25	10	250
№ 2	15	9	135
№ 3	30	8	240
3. Всього надійшло	70		625
4. Витрачено на виробництво:			
а) Оцінювання за методом ФІФО	60		?
б) Оцінювання за методом ЛІФО	60		?
5. Залишок на кінець місяця:			
а) Оцінювання за методом ФІФО	?		?
б) Оцінювання за методом ЛІФО	?		?

Оцінка матеріальних запасів за методом ЛІФО (60 одиниць, що витрачені на виробництво):

$$30 \times 8 = 240$$

$$15 \times 9 = 135$$

$$15 \times 10 = \underline{150}$$

525 дол.

Оцінюємо залишок на кінець місяця ($12 + 70 - 60 = 22$ одиниці).

$$22 \times 10 = 220 \text{ доларів}$$

Таблиця 8

Зміст операцій	Кількість	Ціна в дол.	Сума в дол.
1. Залишок на початок місяця	12	10	120
2. Надійшло за документами			
№ 1	25	10	250
№ 2	15	9	135
№ 3	30	8	240
3. Всього надійшло	70		625
4. Витрачено на виробництво:			
а) Оцінювання за методом ФІФО	60		569

б) Оцінювання за методом ЛІФО	60		525
5. Залишок на кінець місяця:			
а) Оцінювання за методом ФІФО	22		176
б) Оцінювання за методом ЛІФО	22		220

Якщо нетто-реалізація за звітний період становила 1000 дол., то за методом ФІФО фірма отримає прибуток: $1000 - 569 = 431$ дол., але одержить менший прибуток за методом ЛІФО: $1000 - 525 = 475$ дол. Як бачимо, в період зниження цін фірма одержить менший прибуток при оцінці матеріальних запасів за методом ФІФО, ніж за методом ЛІФО.

3.2.3. Методи аналітичного обліку матеріальних запасів

У зарубіжних країнах до методів аналітичного обліку матеріальних запасів відносять:

- метод періодичного обліку;
- метод безперервного (поточного) обліку.

Відповідно до методу періодичного обліку детальний облік матеріальних запасів протягом року не ведеться, а в кінці року повинна проводитися інвентаризація наявних запасів для встановлення рівня запасів на кінець звітної періоду. Собівартість реалізованих запасів не може бути визначена доти, поки не буде завершена інвентаризація, оскільки розрахунок собівартості визначають так: нетто-вартість покупок, плюс рівень запасів на початок звітної періоду, мінус рівень запасів на кінець звітної періоду.

Метод періодичного обліку запасів використовують у багатьох торгових компаніях, бо він не вимагає великого обсягу канцелярської роботи. Основним недоліком цього методу є відсутність деталізованих записів про те, які запаси є в поточний момент. Така інформація дала би можливість керівництву здійснювати оперативне управління матеріальними запасами для того, щоб уникнути відсутності необхідних запасів на складі.

Суть методу поточного (безперервного) обліку ТМЦ полягає в тому, що систематично з надходженням і рухом матеріальних запасів вони строго документуються в кількісно-сумовому вираженні. Метод забезпечує контроль за операціями руху ТМЦ, сигналізує про необхідність нових замовлень матеріалів на поповнення запасів, формує інформацію про оптимальний обсяг замовлення. В результаті цього протягом усього звітної періоду відома величина наявних запасів.

Надходження матеріалів на підприємство оформляється рапортом, який складається в трьох примірниках. Основою для складання рапорту є рахунок-фактура постачальника. Один примірник рапорту надсилають у відділ постачання для звірки з умовами розміщення замовлення, другий передають на склад із матеріалами, а третій залишають у групі приймання. Один примірник

рапорту, який спочатку був направлений у відділ постачання, потім передають у фінансову бухгалтерію для розрахунків із постачальниками.

Відпуск матеріалів у виробництво здійснюється за вимогами. Зміст бланку вимоги не дуже відрізняється від тих вимог, які використовуються на українських підприємствах. Вимогу виписують у трьох примірниках. Перший примірник залишається на складі, другий – у групі матеріального обліку, третій – в особи, котра одержує матеріал. Вимога на основні матеріали відрізняється від вимоги на допоміжні матеріали лише за кольором.

Повернення невикористаних у виробництві матеріалів на склад відображають у вимозі в колонці “Видано” способом “червоного сторно”.

При поточному методі обліку матеріальних запасів на складі ведуться картки аналітичного обліку за найменуваннями, в яких надходження та відпуск матеріальних запасів реєструють (відображають) по мірі того, як вони здійснюються. Використання поточного методу не виключає необхідності проведення інвентаризації наявності матеріальних запасів у кінці звітної періоду. Облікові записи показують, що повинно бути в наявності, але це не означає, що записи відповідають дійсності, оскільки можуть бути втрати через псування, крадіжки чи інші причини. Картки аналітичного обліку треба призвести відповідно до фактично виявленої кількості запасів.

На практиці зустрічаються й інші методи обліку матеріально-виробничих запасів. При цьому організація обліку спрямована на своєчасне забезпечення керівництва інформацією про наявність і рух матеріалів, зміни мінімальних і максимальних запасів на фірмі загалом та в кожній номенклатурі матеріальних ресурсів для їх ефективного використання.

3.2.4. Особливості інвентаризації товарно-матеріальних цінностей

Інвентаризація в зарубіжних країнах, як і в Україні, проводиться не рідше одного разу на рік. Однак у більшості випадків вона проводиться “циклічним методом”. Суть цього методу полягає в тому, що зняття залишків здійснюється спеціально підготовленою штатною групою працівників, яка виконує цю роботу краще, ніж люди, котрі залучаються епізодично. Ця група працює за наперед складеним графіком, що дає можливість інвентаризувати кожний вид матеріальних запасів мінімум один раз на рік, а в окремих випадках – найцінніших предметів – частіше, ніж один раз на рік. При цьому графік складається таким чином, щоб інвентаризація конкретного виду матеріалу проводилася в момент його найменшої наявності на складі. Такий метод проведення інвентаризації одержав поширення на підприємствах, де є велика номенклатура матеріалів.

Проведення інвентаризації детально планують і кожному члену інвентаризаційної групи дають спеціальну інструкцію, в якій вказано мету і завдання інвентаризації, організацію робіт щодо зняття залишків, обов’язки та відповідальність кожного члена групи в загальній організаційній схемі

підприємства, класифікацію цінностей при внесенні окремих предметів до тієї або іншої групи матеріалів, порядок визначення поточних операцій до дати інвентаризації в процесі зняття залишків тощо.

При проведенні інвентаризації на складі, як правило, виокремлюють предмети, що не мають попиту і втратили свою цінність, а також ті, які належать іншим організаціям або не підлягають включенню в залишки з інших причин. Цінності, що належать компанії, але знаходяться в інших організаціях, повинні бути документально підтверджені.

Щодо незавершеного виробництва передбачається закінчення обробки сировини, тобто завершення процесу до дати проведення інвентаризації там, де це можливо. На матеріали, які залишилися в стадії обробки, складають описи на основі групування затрат за виробами, партіями виробів, у розрізі замовлень, нарядів.

Записи та підрахунки знятої наявності звичайно здійснюються від руки в ярликах, картках, листках або книгах, пристосованих до запису залишків. Бланки для проведення записів наперед нумерують.

Одним з етапів інвентаризації є попередня звірка (зіставлення, порівняння) цифр підрахунку із залишками в картках аналітичного обліку, а якщо вони не ведуться – за ярликами на складі. При виявленні суттєвих розходжень організується розслідування, а інколи – повторна перевірка.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Вкажіть на основні завдання обліку товарно-матеріальних цінностей.
2. Якими методами проводиться оцінка матеріально-виробничих запасів у США?
3. Охарактеризуйте метод специфічної ідентифікації.
4. Охарактеризуйте метод середньої вартості.
5. Охарактеризуйте метод ФІФО.
6. Охарактеризуйте метод ЛІФО.
7. Які методи аналітичного обліку матеріальних запасів використовують у США?
8. Які особливості проведення інвентаризації товарно-матеріальних цінностей?

3.3. Облік ліквідних активів

3.3.1. Облік грошових коштів

Необоротні активи включають основні засоби, нематеріальні активи, довготермінові інвестиції, а також витрати майбутніх періодів, які мають бути списані на витрати протягом кількох облікових періодів.

Оборотні активи включають грошові кошти, швидкоореалізовані цінні папери (короткотермінові фінансові інвестиції), дебіторську заборгованість,

запаси і витрати (витрати майбутніх періодів, які мають бути списані на витрати протягом року з дати складання балансу).

Грошові кошти поділяють на кошти в касі та грошові кошти в банку. В балансі всі грошові кошти показують однією лінією. Це пов'язано з тим, що компанії намагаються тримати якомога менше готівкових грошей, а основним платіжним документом є чеки. Грошову готівку, що є в касі, переважно, використовують для дрібних розрахунків і називають “дрібною касою” (компенсаційним залишком). До грошових коштів відносять також монети, банкноти, валюту, рахунки в банку, на використання яких нема обмежень. Сюди відносять також перевідні векселі (перевідний вексель, виданий банком на банк), грошові перекази, чеки, підписані касиром, чеки, завірені банком, персональні чеки (фізичних осіб), ощадні рахунки.

Цікавою є система ведення “дрібної каси”. В компанії, звичайно, є регулярні витрати, сума яких невелика і тому виписувати чек нема потреби (купівля поштових марок, оплата таксі, дрібні збори). Для цього на підприємстві тримають невелику суму грошей, за які відповідає призначена особа. Встановлюють фіксовану величину “фонду дрібної каси”, який періодично поповнюється, точно на суму витрачених грошей, що знову становить фіксований розмір. При видачі грошей виписують ваучер, на якому вказують дату, суму та назву витрат. Для звірки співставляють залишок готівкових грошей і суму ваучера, що повинно дорівнювати фіксованій величині “фонду дрібної каси”. Якщо при цьому виявлені розходження, то їх відображають на рахунку “Недостача – надлишок грошових коштів”.

Згідно з американською практикою операції з дрібною касою мають такий вигляд:

1. Утворення “фонду дрібної каси” (отримання готівкових грошей з банку)

Д-т Дрібна каса

К-т Грошові кошти (Рахунок у банку).

2. Видача грошей із дрібної каси оформляється ваучером і в обліку не відображається.

3. Поповнення дрібної каси

Д-т Рахунки відповідних витрат

Д-т / К-т Недостача – надлишок грошових коштів (якщо це виявлено)

К-т Грошові кошти (Рахунок у банку).

У Великобританії операції з обліку дрібної каси відображають по-іншому:

1. Утворення “фонду дрібної каси” (отримання готівкових грошей з банку)

Д-т Дрібна каса

К-т Грошові кошти (Рахунок у банку).

2. Видача грошей із дрібної каси відображається

Д-т Рахунки відповідних витрат

К-т Дрібна каса.

3. Поповнення дрібної каси відображають

Д-т Дрібна каса
 К-т Грошові кошти (Рахунок у банку).

3.3.2. Облік короткотермінових інвестицій у цінні ліквідні активи

Найліквіднішими активами є грошові кошти. Наступними щодо ліквідності стоять у балансі короткотермінові інвестиції. Як правило, у фінансово стійких компаніях є певний надлишок готівкових і безготівкових коштів, які необхідні для забезпечення нормального функціонування фінансових важелів. Тому більшість компаній пускають ці кошти в обіг, особливо в період дії високих кредитних ставок – на термінові депозитні рахунки, депозитні сертифікати, в цінні папери. Таке вкладення капіталу називають короткотерміновими інвестиціями в цінні ліквідні папери. Короткотермінові інвестиції відображаються в обліку при їх купівлі за собівартістю придбання. Наприклад, компанія придбала за 10000 дол. казначейський вексель США, що є короткотерміновою позикою державі, термін оплати якої настає через 100 днів. Ця операція буде проведена в бухгалтерському обліку так:

Д-т Короткотермінові інвестиції – 10000 дол.
 К-т Каса – 10000 дол.

Доходи за короткотермінові інвестиції відображаються за їх надходженням. При погашенні державою вищезазначеного казначейського векселя сумою 15000 дол. операція відобразатиметься в бухгалтерському обліку так:

Д-т Каса – 15000 дол.
 К-т Короткотермінові інвестиції – 10000 дол.
 К-т Доходи з процентів – 5000 дол.

При продажу цінних паперів компанії несуть збитки або отримують прибутки залежно від рівня котирування цих паперів на фондовій біржі. Наприклад, фірма А придбала 5 тис. акцій у вигляді вкладеного капіталу фірми Б, купівельна вартість яких становила 35 дол. включаючи комісійні та послуги брокера. Реалізація проводиться за ціною 25 дол. за одну акцію. Ці операції будуть відображені в бухгалтерському обліку так:

1. Придбання:

Д-т Короткотермінові інвестиції – 175000 дол. (35 x 5000).
 К-т Каса – 175000 дол.

2. Реалізація:

Д-т Каса – 125000 дол. (25 x 5000)
 Д-т Збитки – 50000 дол.
 К-т Короткотермінові інвестиції – 175000 дол.

3.3.3. Загальний підхід до управління дебіторською заборгованістю і відображення її в балансі

Під дебіторською заборгованістю розуміють зобов'язання покупців перед компанією. Вона поділяється на поточну (погашену протягом року) та непоточну.

Управління дебіторською заборгованістю відноситься до компетенції фінансового менеджера компанії. Дебіторська заборгованість становить 1/3 величини оборотних активів. Великий вплив на її величину має головний бухгалтер. Можна виділити 5 моментів в управлінні дебіторською заборгованістю.

1. Визнання умов надання кредиту при продажу товарів (його терміну та системи скидок).

2. Визначення гарантій, під які надається кредит. Найпростіший спосіб продажу товарів – це відкриття рахунку, коли за умовами контракту покупцю виставляють рахунок, який він визнає. В балансі це відображається у рядку “Рахунки до отримання”. Складніший спосіб продажу товарів – це письмове зобов'язання клієнта заплатити гроші, тобто розрахунок вексями. Векселі є звичайні, коли покупець письмово визнає свою заборгованість і зобов'язується заплатити певну суму у визначений час. Перевідні векселі (комерційні) застосовуються в міжнародній торгівлі, коли продавець вимагає від покупця виплатити визначену суму.

3. Визнання надійності покупця чи ймовірності оплати товарів. Це здійснюється на основі опублікованих рейтингів компаній (на основі проведеного аналізу фінансової звітності покупця).

4. Визначення суми кредиту проводиться на основі розрахунків і можливості повторних замовлень.

5. Визначення політики “збору” дебіторської заборгованості. За визначену плату компанія може передати право на отримання дебіторської заборгованості спеціальній фірмі, яка цим займається. Ця фірма або забезпечить отримання дебіторської заборгованості, або надасть допомогу в страхуванні сумнівних боргів.

Розглянута дебіторська заборгованість поділяється на дві групи: рахунки до отримання та векселі до отримання. Але існує ще дебіторська заборгованість, не пов'язана з реалізацією: аванси службовцям чи філіалам, дивіденди та проценти до отримання, претензії до державних організацій щодо повернення податків, депозити як гарантії платежів.

Основними правилами класифікації дебіторської заборгованості в балансі є:

1. Розмежування різних видів дебіторської заборгованості.
2. Відображення дебіторської заборгованості в розділі “Поточні оборотні активи”.
3. Розкриття суми збитків, що пов'язані з дебіторською заборгованістю.
4. Визнання суми дебіторської заборгованості, право на яку передано іншій фірмі.

3.3.4. Облік рахунків до отримання

Рахунки та векселі до отримання є однією з важливих частин ліквідних активів.

Рахунки до отримання – це короткотермінові ліквідні активи, які виникають при продажу товарів у кредит за оптовою чи роздрібною торгівлею. Їх часто називають комерційним кредитом. Проведення в обліку цих активів відображають так:

1. При пред'явленні покупцям рахунків за відвантажену їм продукцію

Д-т Рахунок до отримання

К-т Продаж.

2. При поступленні платежів за реалізовану продукцію

Д-т Рахунок у банку

К-т Рахунок до отримання.

За нормальних умов гроші на рахунки повинні надійти протягом 30–60 днів; це є короткотерміновий кредит.

Існує три проблеми, що пов'язані з рахунками до отримання:

- визнання дебіторської заборгованості за рахунками;
- оцінка дебіторської заборгованості (облік сумнівних (безнадійних) боргів);
- політика ліквідації дебіторської заборгованості.

Визнання дебіторської заборгованості за рахунками. На Заході дебіторська заборгованість широко застосовується як результат існування гнучкої системи скидок. Останні поділяються на торгові скидки та скидки за оплату в зазначений термін.

Торгові скидки – це процентні скидки від базової ціни. Фірми торгують за каталогами і мають загальний список цін. Щоби під час сезонних розпродаж не міняти ціни при продажу товарів, постійним клієнтам надають торгові скидки як процент від основної ціни. При цьому рахунок виставляють на чисту суму, тобто базова ціна – скидка. Тоді дебіторську заборгованість визначають як чисту суму.

Скидка за оплату в зазначений термін залежить від терміну оплати. Ці скидки пропонуються з метою отримання оплати до встановленого терміну. Наприклад, продавець дозволяє провести оплату протягом 60 днів, а при оплаті протягом 10 днів йому надається скидка 5%.

Скидки за оплату в зазначений термін створюють проблему визнання дебіторської заборгованості. Існує два методи відображення цих скидок у бухгалтерському обліку.

1) Валовий метод. Він є найпоширенішим. У бухгалтерському обліку відображається так:

1. Компанія продає товари на суму 10000 дол. за умови 2/10, n/30

Д-т Рахунок до отримання – 10000 дол.

К-т Продаж – 10000 дол.

2. Покупець оплачує 4000 дол. у період дії скидки ($4000 \times 2\% = 80$ дол., які віднімаються із суми 4000 дол.). Ця операція буде відображена

Д-т Рахунок у банку (Грошові кошти) – 3920 дол.

Д-т Скидки – 80 дол.

К-т Рахунок до отримання – 4000 дол.

3. Покупець оплачує решту 6000 дол. після дії скидки, що відображається

Д-т Рахунок у банку (Грошові кошти) – 6000 дол.

К-т Рахунок до отримання – 6000 дол.

2) Чистий метод. При використанні цього методу скидки трактуються дещо по-іншому. Вважають, якщо покупець не скористався скидками, то він несе покарання у вигляді штрафу за отримання товару в кредит, а не за готівку. Наприклад, компанія продає товари на суму 10000 дол. за умови 2/10, n/30. При цьому скидка розраховується як $10000 \times 2\% = 200$ дол., які віднімають від суми 10000 дол., що відображають так:

1. Компанія продає товари на суму 10 тис. дол. за умови 2/10, n/30

Д-т Рахунок до отримання – 9800 дол.

К-т Продаж – 9800 дол.

2. Покупець оплачує товари на суму 4000 дол. у період дії скидки ($4000 \times 2\% = 80$ дол., які віднімаються із суми 4000 дол.). Ця операція буде відображена

Д-т Рахунок у банку (Грошові кошти) – 3920 дол.

К-т Рахунок до отримання – 3920 дол.

3. Покупець оплачує решту 6000 дол. після терміну дії скидки. Втрачена скидка визначається 120 дол. ($6000 \times 2\% = 120$), що відображається

Д-т Рахунок у банку (Грошові кошти) – 6000 дол.

К-т Рахунок до отримання – 6000 дол.

Величину втраченої скидки відображають

Д-т Рахунок до отримання – 120 дол.

К-т Втрачені скидки – 120 дол.

Оцінка дебіторської заборгованості (облік сумнівних (безнадійних) боргів).

Проблема оцінки виникає в момент складання звітності. У фінансовому обліку США моментом реалізації продукції вважається її відвантаження, тобто виписка покупцям рахунків.

Рахунки, що не оплачені покупцями в зазначений термін, називаються сумнівними боргами. Їх визначення, як правило, проводять у кінці звітного періоду, перед складанням звіту про прибутки та збитки, і відображають бухгалтерським записом

Д-т Видатки зі сумнівних боргів

К-т Поправка на сумнівні борги.

Рахунок “Поправка на сумнівні борги (Резерв на покриття сумнівних боргів)” і його суму визначають із вартості рахунків до отримання.

В обліковій практиці застосовують два методи підрахунку величини видатків за сумнівні борги.

Перший – метод прямого списання. Він застосовується рідко, оскільки неможливо визначити відразу, коли заборгованість є безнадійною.

Другий – метод нарахування резерву поділяється на:

- а) метод у процентах від нетто-реалізації;
 б) метод, де ведеться облік рахунків за термінами їх сплати.

Метод у процентах від нетто-реалізації полягає в тому, що визначається середній процент втрат за сумнівними боргами за три попередні роки. Наприклад, нетто-реалізація за цей строк становила 100000 дол., втрати за сумнівними боргами – 8000 дол., тоді процент втрат за сумнівні борги складатиме $8000 : 100000 \times 100 = 8\%$. Реалізація за звітний період становила 30000 дол., повернення й уцінка – 2800 дол., а скидки від продажу – 200 дол. Тоді сума сумнівних боргів за звітний період становитиме $(30000 - 2800 - 200) \times 8\% = 2160$ дол.

Метод, за яким ведеться облік рахунків за термінами їх сплати, є аналітичнішим і зводиться до розбиття сумнівних боргів.

Таблиця 9

Картка обліку сплати

Покупець	Всього до сплати	Термін не настав	Просрочка від 1 до 30 днів	Просрочка від 31 до 60 днів	Просрочка від 61 до 90 днів	Просрочка понад 90 днів
А	100	100				
Б	200		200			
В	300			300		
Г	400				400	
Д	500					500
Всього	1500	100	200	300	400	500
% сумнівних боргів		1	2	10	30	50

Таблиця 10

Розрахунок сумнівних боргів

Термін сплати	Сума	% сумнівних боргів	Поправка на сумнівні борги
Термін оплати не настав	100	1	1
Термін оплати від 01 до 30 днів	200	2	4
Термін оплати від 31 до 60 днів	300	10	30
Термін оплати від 61 до 90 днів	400	30	120
Термін оплати понад 90 днів	500	50	250

Всього	1500		405
--------	------	--	-----

Величина сумнівних боргів за звітний період склала 405 дол. і відображається

Д-т Видатки за сумнівними боргами – 405 дол.

К-т Поправка на сумнівні борги (Резерв на покриття сумнівних боргів)– 405дол.

Політика ліквідації дебіторської заборгованості. Компанія може мати потребу в грошах до того, як буде оплачено заборгованість за рахунками. В цьому випадку вона може передати свою дебіторську заборгованість третій особі і таким чином ліквідувати її за певну плату. Існує два способи такої передачі:

- передача дебіторської заборгованості за рахунками під заставу;
- продаж дебіторської заборгованості за рахунками.

При передачі дебіторської заборгованості її власник позичає гроші в кредиторів, виписавши вексель. При цьому він передає під заставу дебіторську заборгованість як забезпечення. Якщо він не може оплатити вексель у зазначений термін, то кредиторам переходить право власності на дебіторську заборгованість. На суму отриманих від кредиторів грошей роблять проводки:

Д-т Грошові кошти

К-т Векселі до оплати.

При продажу дебіторської заборгованості компанія може продати право на отримання дебіторської заборгованості факторній фірмі. Ця фірма бере за послуги один процент і більше від суми придбаної дебіторської заборгованості; таким чином можна позбутися величини сумнівних боргів.

Продаж дебіторської заборгованості може здійснюватися без права подальшого викупу та з викупом. При продажу без права викупу (регресу) факторна фірма бере на себе ризик отримання грошей і можливих збитків. При цьому роблять запис:

Д-т Грошові кошти

К-т Рахунок до отримання – на суму дебіторської заборгованості.

Одночасно по дебету відображають збитки від продажу дебіторської заборгованості, які визначаються як різниця між сумою грошових коштів і рахунком до отримання, тобто оплата послуг факторній компанії.

3.3.5. Облік векселів до отримання

Простий вексель – це беззаперечне зобов'язання заплатити визначену суму грошей на вимогу або у встановлений термін. При обліку векселів важливе значення мають такі показники: а) дата погашення; б) термін векселя; в) позичковий процент; г) сума погашення; д) облікова дисконтна ставка; е) виплата за векселем.

Дата погашення векселя – це дата його оплати; вона безпосередньо вказується на векселі чи визначається іншим шляхом.

Термін векселя є важливим тому, що процентний дохід визначається на підставі точної кількості днів його дії.

Позичковий процент – це плата чи винагорода за користування кредитом. Його визначають шляхом множення суми займу на процентну ставку та на термін дії векселя. Наприклад, вексель видано на термін три місяці (90 днів) сума векселя становила 1000 дол., а процентна ставка 8. У цьому випадку позичковий процент становитиме 20 дол. ($1000 \times 0,08 \times 3 : 12$). Правильніше враховувати дні ($1000 \times 0,08 \times 90 : 360$), що також дорівнює 20 дол.

Сума погашення – це загальна сума, що виплачується за векселем в день його погашення і визначається як сума векселя + позичковий процент ($1000 + 20 = 1020$ дол.).

Облікова дисконтна ставка – це сума вирахованого позичкового процента. Дисконт визначається так: сума векселя 1000 дол., процентна ставка 8, видано на 90 днів, дисконтується банком за ставкою 10% коли залишилося 60 днів до закінчення терміну векселя ($1020 \times 0,10 \times 60/360 = 17$ дол.). Обліковувати вексель означає отримувати авансом позичковий процент.

Виплата за векселем визначається як різниця між сумою погашення та дисконтом ($1020 - 17 = 1003$ дол.). Отримані векселі відображаються в обліку:

Д-т Векселі отримані

К-т Рахунки до отримання.

Погашення векселя відображають:

Д-т Рахунок у банку (Грошові кошти)

К-т Векселі отримані

К-т Доходи у вигляді процентів.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як ведеться облік грошових коштів у США?
2. Як ведеться облік короткотермінових інвестицій?
3. Як ведеться облік дебіторської заборгованості?
4. Як проводиться визнання дебіторської заборгованості за рахунками?
5. Як здійснюється оцінка дебіторської заборгованості?
6. Якими методами проводиться підрахунок величини сумнівних боргів?
7. Як здійснюється політика ліквідації дебіторської заборгованості?
8. Охарактеризуйте облік рахунків до отримання.
9. Як ведеться облік векселів до отримання?

3.4. Облік заробітної плати і накладних витрат

3.4.1. Облік заробітної плати і виплат робітникам і службовцям

Заробітна плата в промисловості США складається з прямої та непрямой заробітної плати і виплат робітникам і службовцям, які не пов'язані із затратами робочого часу.

Пряма заробітна плата – це частина оплати праці, що витрачена на виробництво одного виду продукції та безпосередньо відноситься на собівартість калькуляції об'єкта. До прямої заробітної плати можна віднести заробітну плату робітників, безпосередньо зайнятих промисловим виробництвом.

Непряма заробітна плата – це частина оплати праці, що витрачена на виробництво кількох видів готової продукції або прямо не пов'язана з випуском виробів. До непрямой заробітної плати включають заробітну плату деяких категорій працівників виробничих цехів (майстрів, старших робітників, десятників, облікових працівників, експедиторів), допоміжних цехів (ремонтників, комірників, канцелярських працівників), обслуговуючого й управлінського персоналу (двірників, швейцарів, прибиральниць, сторожів, адміністративно-управлінського персоналу, пожежників, працівників складів).

Премії, оплата відпусток, допомога в зв'язку з хворобою, пенсії, оплата святкових і вихідних днів, доплата до погодинної ставки, оплата за простоювання відноситься до виплат робітникам і службовцям, непов'язаних із витратами робочого часу. Ці виплати входять до складу виробничих накладних витрат, бо вони не можуть бути безпосередньо включені у собівартість продукції.

В окремих галузях промисловості дуже важко знайти межу між прямою та непрямой заробітною платою, але американські підприємці надають цьому розмежуванню особливого значення, бо такий облік дає змогу забезпечити ефективний контроль за використанням фонду заробітної плати і розподілом накладних витрат.

Облік використання робочого часу ведуть табельники або спеціально встановлені автомати, а іноді й самі робітники.

Табельник складає картку обліку часу. Картки обліку часу об'єднують із маршрутними листами, щоденними рапортами, робочими нарядами й іншими первинними документами. У них вказують прізвище працівника, номер жетона, зміну роботи, назву цеху, вид і час роботи, кількість відпрацьованих годин, у т. ч. понаднормово. Робітник два рази на день (на початку та в кінці зміни) фіксує в картці час початку і закінчення роботи. В картці враховуються також внутрішньозмінні простоювання. Після закінчення одного виду роботи і переведення робітника для виконання іншої роботи попередня картка обліку часу закривається, а замість неї відкривається нова.

При автоматизованій системі обліку робочого часу окремим виробничим операціям, згідно з технологією виробництва, присвоюють коди. Робітник, приступаючи до виконання роботи (конкретної операції), пробиває в перфокарті свій особовий номер, час, початок і закінчення виконання роботи (операції). Ці дані комп'ютерною мережею автоматично надходять у

центральний диспетчерський пункт, який здійснює первинний облік робочого часу, виробітку і нарахованої суми заробітної плати кожного працівника, бригади, дільниці, цеху, загалом на підприємстві. Тут також систематизуються дані про те, на що була використана робоча сила, хід виробничого процесу, обсяги готових виробів і незавершеного виробництва, кількість матеріальних і трудових ресурсів, залишки матеріалів і напівфабрикатів на складі, обсяги виконаних робіт одним працівником за зміну, виконання загалом на дільниці, в цеху, на фірмі (заводі) і т. д.

Щотижня на основі первинних даних відділ обліку та заробітної плати перевіряє достовірність записів, нараховує заробітну плату і складає платіжну відомість.

У платіжній відомості вказується дата, прізвище, сума нарахованої заробітної плати до видачі. Відомість одночасно є реєстром обліку заробітної плати для розподілу її за цехами і виробами.

Після складання та перевірки загальної суми платіжна відомість передають у бухгалтерію, де ведеться облік виплат заробітної плати кожного працівника фірми.

Кожний працівник отримує витяг із платіжної відомості про нараховану заробітну плату й утримання з неї.

Із заробітної плати утримуються федеральні та місцеві податки, добровільні внески, позики, різні види стягнень тощо. В окремих випадках із заробітної плати можуть утримуватися профспілкові внески, внески на соціальне, медичне та пенсійне страхування.

Усі дані платіжних відомостей з виплатою заробітної плати переносяться в особову картку обліку заробітної плати. Заробітна плата виплачується один раз на тиждень або два рази на місяць, залежно від домовленості (договору) між роботодавцем і працівником.

На суму нарахованої заробітної плати складається наступна кореспонденція рахунків:

Д-т “Виробництво”, “Постійні виробничі накладні витрати”

К-т “Заробітна плата”.

На суму утримань із заробітної плати проводять такі бухгалтерські записи:

Д-т “Заробітна плата”

К-т “Нарахована заробітна плата до видачі”, “Прибутковий податок до виплати”, “Податок на соціальне страхування до виплати”, “Інші утримання з заробітної плати”.

Із закінченням звітного періоду бухгалтерія розподіляє суму заробітної плати між цехами, центрами затрат, центрами прибутку для того, щоби надалі включати її в собівартість окремих виробів. Заробітна плата виробничих робітників безпосередньо відноситься на одиницю виробу або замовлення.

Додаткова заробітна плата в США розподіляється трьома основними способами:

1. Загальна сума додаткової заробітної плати за місяць відноситься пропорційно на замовлення й операції за тією ж нормою, яку застосовують при розподілі інших статей накладних витрат.

2. Усі види додаткової заробітної плати можуть бути зібрані на окремих рахунках і розподілені на виробничі операції (замовлення) за спеціальною ставкою.

3. Облік додаткової заробітної плати і її списання на виробництво здійснюється за такою ж методикою, як і облік основної заробітної плати робітників і службовців.

3.4.2. Основні підходи до оплати праці

Однією з головних тенденцій щодо оплати праці є її зростання в розвинутих країнах світу, що зумовлено дією таких чинників:

- зростання витрат на підготовку спеціалістів, підвищення рівня кваліфікації працівників і робочої сили;
- зростання рівня життя в розвинутих країнах, що вимагає все більшого задоволення потреб працівників;
- посилення соціального захисту найманих працівників з боку держави, прийняття законів про оплату праці й охорону прав людини;
- посилення солідарності працівників різних галузей економіки у відстоюванні власних прав на оплату праці;
- зміна поглядів роботодавців на роль і можливості людини в забезпеченні високих результатів виробництва.

Власне, останній фактор покладено в основу практично всіх сучасних теорій щодо визначення принципів управління людськими ресурсами.

У зарубіжній практиці використовують три таких підходи.

Перший підхід сформовано жорсткою ієрархічною системою господарювання, в якій функціонує потужний арсенал важелів тиску на поведінку людини зверху, спонукання її до праці на основі контролю, розподілу матеріальних благ і підпорядкованості вищим щаблям влади.

Другий підхід формується на засадах використання культурного та духовного надбання нації, формування суспільної норми поведінки, ритуалів, що змушують людину підпорядковуватися встановленим канонам і поводитися відповідно до них.

Третій підхід сформований розвитком ринкової економіки як мережі рівноправних відносин по горизонталі, заснованих на принципах власності, купівлі та продажу продукції і послуг, рівновазі інтересів покупця і продавця, виробника та споживача.

Зокрема, добре відома в Україні адміністративно-командна система господарювання мала чітку ієрархічну підпорядкованість вищим щаблям влади, повнота владарювання яких практично нічим не обмежувалася. Відповідно, заробітна плата працівників промислових підприємств та інших ланок

народного господарства як один з економічних важелів впливу на поведінку людини формувалася не на економічній основі, а на засадах ідеології партійно-державного апарату.

Типовим прикладом використання другого підходу в формуванні мотиваційних важелів впливу на поведінку людини в процесі виробництва слід вважати Японію. В цій країні культурні особливості суспільних відносин, шанобливе ставлення до старших людей, висока якість праці, повага до власника підприємства та приватної власності взагалі зайняли вагоме місце у формуванні принципів оплати праці.

Заробітна плата працівників фірм і корпорацій в Японії формувалася залежно від стажу, посади, ставлення до праці та фірми. Це зумовлено тим, що:

- по-перше, Японія розвивалась як відносно замкнена держава, котра мало спілкувалася з іншими країнами світу;

- по-друге, вихід японської продукції на світовий простір сприяв розширенню зовнішньоекономічних зв'язків, виїзду значної частини японців в інші країни, притоку іноземної робочої сили в Японію.

У країнах Західної Європи та США домінуючі позиції у формуванні мотиваційних механізмів впливу на поведінку людини в процесі виробництва займають важелі ринкової економіки, що є характерним для третього підходу.

США найбільше застосовували в своїй системі господарювання висококваліфіковану робочу силу практично з усіх країн світу, скористалися з того, що роботодавці забезпечували вигідніші умови праці, надаючи вищу заробітну плату, створюючи можливості для професійного самовизначення вчених, спеціалістів високої кваліфікації, суспільного визнання їх успіхів у праці.

Стосовно економічної ситуації в Україні, що виникла в процесі ринкової трансформації адміністративно-командної системи господарювання, зацікавлює ієрархія потреб за Маслоу, згідно з якою основу поведінки людини формують первинні та вторинні потреби.

Первинні потреби визначають фізіологічні вимоги людини: їжа, одяг, безпека життя, праця і захищеність.

Вторинні потреби характеризують соціальні вимоги людини, її самовизначення та повагу в суспільстві.

За теорією Маслоу потреби формуються в ієрархічному порядку. В кожному конкретний момент часу людина прагнучим до задоволення тієї потреби, яка для неї найбажаніша. Однак основу руху в досягненні певного рівня задоволення потреб становлять первинні потреби. Перш ніж потреби вторинного характеру будуть впливати на поведінку людини, необхідно задовольнити первинні потреби, тобто людина повинна бути забезпечена їжею та житлом, мати надійне оточення та місце праці. Оскільки з розвитком людини як особистості розширюються її потенційні можливості, потреби в самовизначенні ніколи не можуть бути повністю задоволені, а тому процес мотивації поведінки людини через потреби можна вважати нескінченним.

Дослідження процесів задоволення потреб людини, її мотиваційної поведінки у виробничому середовищі, проведені західними спеціалістами, показали, що нема чіткої залежності між послідовністю задоволення потреб. Зокрема, досвід підкреслює, що людина вже на першому щаблі задоволення первинних потреб починає шукати шляхи для задоволення потреб вищого порядку. Це залежить від багатьох факторів, у т. ч. психологічних та емоційного настрою людини. Через це мотиваційну поведінку людини не завжди можна передбачити і спрогнозувати лише на засадах визначення задоволення їх потреб.

Однак дослідження рівня задоволення потреб людини має практичне значення для обґрунтування державної політики з питань заробітної плати. Визначення таких взаємозв'язків у різних країнах світу дає можливість виявити певні тенденції, спрогнозувати міграцію трудових ресурсів.

Хоча чіткої залежності між рівнем задоволення потреб людини та величиною заробітної плати не спостерігається, однак існують певні тенденції, які сформувалися в світовій системі господарювання. Так, в економічно розвинутих країнах світу з високим рівнем життя в більшості населення, зокрема працюючого, первинні потреби задоволені. Мотиваційна поведінка людини в процесі виробництва визначається прагненням задовольнити потреби вищого рівня, в т. ч. придбання нерухомості, комфортного відпочинку, визнання в суспільстві тощо.

3.4.3. Досвід матеріального стимулювання праці в США

Кожна система господарювання має властиву їй організацію заробітної плати. Так, у середині 70-х рр. ХХ ст. англійськими спеціалістами була розроблена динамічна модель заробітної плати. Згідно з нею тариф повинен становити 85% і нести основне стимулююче навантаження, періодична премія за індивідуальні досягнення – 10%, а премія за результати діяльності підприємства загалом – 5%. Кожному з елементів структури заробітної плати відведена певна роль у системі стимулювання.

За останні роки дедалі більше фірм різних галузей промисловості США почали експериментувати з нововведеннями в галузі оплати праці. Нові системи сприяють значному підвищенню рівня професіоналізму працівників: надбавка до зарплати за новими системами залежить не від кількості фактично виготовленої продукції, а від того, які нові знання та навички працівник набув за останній час із власної ініціативи. Хвиля впровадження нових систем оплати праці поширюється в американських фірмах досить швидко. За даними Американського центру продуктивності і якості, 75% підприємств використовують не менше, ніж одну нетрадиційну форму оплати праці.

Однією з причин переходу до нової системи оплати праці є бажання різкого підвищення конкурентоспроможності фірм.

Важливим джерелом оплати праці дедалі більше стає участь працівників у

прибутках підприємств, на яких вони працюють. При цьому більше 30% американських фірм використовують систему мотивації, що заснована на участі працівників у прибутках підприємства.

У зарубіжних країнах можна визначити кілька основних типів систем оплати праці. В основі першого з них лежить заміна збільшення стандартної плати на виплату одноразової премії за підсумками року. Властивістю другого типу є те, що використовують плани участі в прибутках. Третій тип ґрунтується на системі доплат за знання. Однією з причин переходу до таких систем є різке підвищення конкурентоспроможності фірм. Особливість систем – велика частина заробітної плати потрапляє в залежність від кінцевих результатів роботи. В Японії робітники отримують близько 25% оплати гнучкими бонусами, а у США ця величина становить лише 1%.

Найрозповсюдженішою в промисловості є система мотивації, що ґрунтується на участі в прибутках. Майже 85% фірм затримують виплату частини бонусів, перераховуючи їх у пенсійні фонди для працівників. В останні роки дедалі більше фірм виплачують бонуси готівкою, що дозволяє уникати необхідності частого підвищення заробітної плати. Однак спеціалісти з проблем оплати праці довели, що ця система недосконала, бо не всі працівники можуть впливати на результати роботи фірми однаково.

Досконалішою визнано систему участі в доходах. Вона виникла понад 50 років тому, але розповсюдження набула за останнє 20-ліття. Особливо ефективна ця система на малих підприємствах, з кількістю працюючих до 500 осіб. У ній винагородження працівників залежить від результатів, на які вони безпосередньо впливають. Після впровадження цієї системи економія, отримана завдяки підвищенню продуктивності праці, ділиться порівно між працівниками та фірмою. Всі працівники, починаючи від робітників і закінчуючи менеджерами вищої ланки, отримують однаковий процент, що спонукає їх працювати у тісному взаємозв'язку.

Виникає питання, які системи краще використовувати. Так, компанії “Дюпон” і “Нюкор” застосовують різні підходи до участі працівників у прибутках. Працівники компанії “Дюпон”, які займаються виробництвом оптичних волокон, проводять відрахування у “ризиковий фонд” обсягом 6% своєї річної заробітної плати. При цьому величина бонусів залежить від величини виконання завдання: якщо завдання виконано, то працівник отримує назад свої 6%; якщо завдання перевиконано на 25%, то працівник отримує свої 6% і ще 6% винагороди; якщо завдання перевиконано на 50%, то працівник отримує свої 6% і 12% винагороди; якщо ж план не виконано, то до працівника застосовуються штрафні санкції. При виконанні завдання лише на 80% робітник втрачає свої відрахування у “ризиковий фонд”.

У металургійній компанії “Нюкор” розроблена своя система. Вона передбачає стимулювання для окремих малих груп. Робітники комплексної групи отримують щотижневі бонуси, розраховані залежно від кількості сталі, виробленої ними при збереженні якості. При цьому робітник, який спізнився на

роботу, втрачає свій денний бонус, а якщо спізнення більше 30 хвилин, то він втрачає недільний бонус. Менеджери середньої ланки отримують бонуси, розраховані за підсумками року. В кінці року компанія розподіляє ще 10% доходу, крім управлінців вищої ланки, які отримують визначену суму готівкою та акціями.

Уведення нових систем передбачає зміни в організації виробництва. Наприклад, у деяких випадках замість конвеєрного методу (при ньому робітник виконує певну кількість операцій і не знає, чим займається сусід) впроваджується метод комплексних бригад, члени яких володіють суміжними професіями. Робітники тоді отримують надбавки за оволодіння новими спеціальностями.

Гнучкі системи стимулювання доказують свою ефективність. Водночас необхідно пам'ятати просте правило: перед тим, як їх впроваджувати, необхідно прорахувати свої дії і знати, яких результатів прагнете досягти.

Фірни часто розробляють спеціальні програми щодо утримання висококваліфікованих працівників, особливо спеціалістів у галузі бухгалтерського обліку та оподаткування. Розробкою таких програм займається відділ управління трудовими ресурсами в Нью-Йорку. Ці програми передбачають:

- значне підвищення заробітної плати працівникам обліку та оподаткування;
- ліквідація всіх додаткових виплат за понаднормову роботу;
- надання їм місячних відпусток або компенсацій;
- вибіркоче підвищення погодинних ставок за надання консультацій підприємцям і менеджерам;
- спеціальні премії, що виплачуються за особливо видатні досягнення працівникам усіх рівнів.

Вони критикувалися за відміну додаткових виплат за роботу в понаднормовий час. Це могло призвести до того, що висококваліфіковані працівники змінять місце роботи. Але було обґрунтовано думку, що такі спеціалісти повинні встигати виконувати роботу в робочий час, а якщо цього не зробили, то це їх особисті проблеми, і вони змушені докладати зусилля для її виконання. Питання про додаткову оплату в них не відіграє важливої ролі, оскільки суттєвим є підвищення заробітної плати загалом.

3.4.4. Зарубіжний досвід застосування форм і систем заробітної плати

Згідно з чинним законодавством форми та системи оплати праці встановлюють підприємства самостійно в колективному договорі.

Ця законодавча норма надає підприємствам значну свободу дій, але й покладає на них велику відповідальність, адже ефективність праці цілком визначається тим, наскільки правильно спеціалісти організують стимулювання діяльності персоналу.

Донедавна в Україні, коли в радянський період переважав принцип

зрівняльного розподілу, не так важливо було, якій формі – відрядній чи погодинній – віддати перевагу. Обидві були малоефективними, застосовувалися формально, без будь-якого творчого підходу. В атмосфері загальної незацікавленості і безвідповідальності творчий підхід нікому не був потрібний, а керівництву міг навіть стати перешкодою в спокійному житті.

Широке застосування відрядної форми в основному виробництві можна було пояснити лише одним – намаганням адміністрації якомога більше організаційних турбот перекласти на робітників за принципом: хочеш заробити – сам організуй свою працю, сам себе забезпеч. Тому багато робітників перебували на повному самообслуговуванні, а допоміжний персонал лише імітував роботу. До цього їх спонукала погодинно-преміальна система оплати праці, що базувалася на дуже низькому тарифі.

В умовах побудови ринкових засад в Україні було повернуто увагу до багатого зарубіжного досвіду країн із розвиненою ринковою економікою. Варто назвати найсуттєвіші елементи цього досвіду.

1. Розкутість економістів і менеджерів, відсутність шаблонного мислення, повна самостійність і простір для експерименту, необмежене право вибору в дозволеніх законом межах. Єдине обмеження – економічна доцільність, що оцінюється не тільки з позицій сьогодення, а й з перспективою на майбутнє.

2. У сприятливій перспективі об'єктивно зацікавлені всі: власник підприємства, менеджер, найманий працівник. Кожний остерігається втратити своє джерело доходу, тому ніхто не ризикує витратити все зароблене, навпаки, постійно присутнє прагнення більше вкладати в нові технології, підвищення кваліфікації, науку. Це одна з причин ефективного функціонування механізму соціального партнерства.

3. Дуже поважне ставлення до нормування праці – важливого засобу його організації. Різноманітні варіанти погодинної оплати праці як найголовнішої умови виплати заробітку містять вимогу обов'язкового виконання обсягу робіт, розрахованого на основі прогресивних нормативів затрат праці.

Сфера нормування праці постійно розширюється, охоплює дедалі нові контингенти працівників не тільки фізичної, а й розумової праці у матеріальній і нематеріальній сферах виробництва.

З огляду на сталу тенденцію до збільшення витрат на робочу силу західні менеджери прагнуть якомога точніше встановлювати норми, підтримувати достатньо високий темп роботи. Для цього широко застосовують методи мікроелементного аналізу та нормування трудових процесів.

Великі корпорації не шкодують коштів для створення та розвитку власної нормативної бази із застосуванням автоматизованих систем проектування технологій і норм затрат праці. Впровадження такої системи в корпорації "Нортен телеком" економить їй близько 1 млн. дол. на рік.

Невеликі фірми користуються послугами численних науково-впроваджувальних і консультативних організацій.

4. Переважне застосування погодинної форми заробітної плати в різних її

модифікаціях (табл. 11).

Таблиця 11

Форми та системи заробітної плати в країнах Західної Європи (%)

Форми та системи заробітної плати	Бельгія	Франція	Ні-меччина	Італія	Нідерланди
Чоловіки					
1. Почасова	80,7	65,8	61,9	61,1	74,2
2. Почасова з колективним преміюванням	12,4	18,9	14,6	15,9	12,9
3. Почасова з індивідуальним преміюванням	5,2	11,2	10,7	7,2	10,8
4. Відрядна	1,3	0,7	7,2	0,8	0,6
5. Змішані системи	0,4	3,4	5,6	15	1,5
Жінки					
1. Почасова	73,0	57,4	52,6	64,2	66,5
2. Почасова з колективним преміюванням	7,3	16,2	11,4	15,5	7,1
3. Почасова з індивідуальним преміюванням	13,9	22,6	13,7	11,7	20,0
4. Відрядна	5,5	1,2	14,2	1,3	5,4
5. Змішані системи	0,3	2,6	8,1	7,3	1,0

5. Стійка тенденція до індивідуалізації трудових доходів на основі повнішого врахування як індивідуальних результатів праці, так і особистих ділових якостей, включаючи кваліфікацію, відповідальність, творчу ініціативу, швидкість і точність, досконалість рішень і неодмінно якість роботи.

Механізм індивідуалізації заробітної плати включає диференціацію умов найму, в т. ч. широке використання контракту як особливої форми трудового договору між підприємцем і найманим робітником.

У кінці 80-х рр. ХХ ст. у США “індивідуалізовані” системи оплати праці застосовувала кожна четверта компанія, а в кінці 90-х рр. вони запроваджені вже на понад 75% підприємств.

Уже нині помітно знизилася частка тарифної частини заробітку і зросла його змінна частина, що залежить від особистого внеску працівника у фінансовий стан фірми. В останні роки зростання заробітної плати, хоча й уповільнене, відбувається переважно за рахунок індивідуалізованої частини заробітку. Так, у Франції в 1996 р. на індивідуалізовану заробітну плату припадало 3/4 приросту в керівників і спеціалістів, 2/3 – у майстрів і майже 1/2 – у робітників.

Деяка індивідуалізація торкається і тарифної частини. Це видно з того, що

дедалі більше підприємств традиційну єдину тарифну ставку того чи іншого розряду розділяють на 2 або 3 тарифні ставки для більшої диференціації тарифу залежно від індивідуальних характеристик працівника та його діяльності.

Тенденція до індивідуалізації трудових доходів не означає відмови від урахування і стимулювання колективних результатів діяльності. Творча думка веде пошук і знаходить можливість компромісу між цими двома складовими.

На багатьох підприємствах Швеції тарифна ставка члена виробничої бригади залежить від ступеня оволодіння суміжними професіями. Новачок у бригаді отримує найнижчий тариф. Після шестимісячного курсу навчання тарифна ставка підвищується на 5%. Якщо через 18 місяців робітник оволодіє 50% видів робіт у бригаді та складе іспит з теорії, його переводять на третій рівень із підвищенням заробітної плати на 7%. На четвертий рівень переводять робітників, які засвоїли повний теоретичний курс і 70% робіт, що виконує бригада; за таких умов тариф підвищується на 11%.

6. Зміна орієнтації підприємців і менеджерів у сфері стимулювання праці з кількісних на переважно якісні показники діяльності. Західний ринок уже переповнений різноманітними товарами та послугами. Ринки країн, що розвиваються, обмежені низькою купівельною спроможністю. В такій ситуації гонитва за кількістю продукції будь-якою ціною, як це було в нас, не має ніякого сенсу. Управлінська й інженерна думка спрямовані передусім на різнобічне поліпшення якісних параметрів виробництва: оновлення продукції, розширення її асортименту, поліпшення екологічних характеристик, ефективніше використання обладнання, робочої сили, підвищення кваліфікації персоналу. Все це враховують під час удосконалення механізму мотивації праці робітників і службовців.

За умов, коли необхідний темп роботи й інтенсивність праці забезпечують організацією, робітника не треба преміювати за виконання та перевиконання планових показників. Виконання забезпечує система управління та організації, а перевиконання нікому не потрібне. Тому в стимулюванні праці акцентують на заохочення професійної майстерності, розкриття і максимальне використання інтелектуального потенціалу працівників, їх ініціативи та винахідництва. Цим можна пояснити поширення та ефективність гуртків якості на Заході.

7. Пріоритет якісних показників підтверджує також яскраво виражена перевага в оплаті розумової праці порівняно з фізичною.

Так, заробітна плата працівників розумової праці в середньому перевищує заробіток робітників: у Німеччині – на 20%; Італії та Данії – на 22%; Люксембурзі – на 44%; Франції та Бельгії – на 61%. Майстри порівняно з кваліфікованими робітниками одержують більше: в Німеччині – на 15%, Нідерландах – на 23%, Франції – на 30%, Бельгії – на 40%.

У США керівники нижчих ланок (майстри, керівники груп, секторів) у середньому мають річний дохід у 1,5 разу вищий, ніж промислові робітники; дохід менеджерів середньої ланки в 2,5 разу вищий, ніж у робітників. Цей розрив останнім часом зростає. Фірми влаштовують справжнє полювання за

компетентними та перспективними керівниками, приваблюючи їх високими ставками.

Заслугує на увагу досвід США щодо пріоритету стимулювання праці інженерних кадрів, який дозволяє зацікавити талановитих і перспективних інженерів у максимальній реалізації їх інтелектуальних здібностей, розробці та застосуванні досягнень науково-технічного прогресу. Щодо рівня оплати праці інженерні кадри займають тут одне з провідних місць. Наприклад, згідно з даними обстеження працівників 200 масових професій, проведеного Бюро статистики праці США, середньотижнева заробітна плата інженерів (603 дол.) майже у два рази більша, ніж робітників (309 дол.).

8. Ціняться кваліфікація та знання не тільки “білих”, а й “синіх комірців”. В оплаті праці дедалі більше враховують рівень професійних знань робітника. Підприємці та менеджери виходять з того, що робітники широкого профілю чутливіші до нововведень, активніше та результативніше беруть участь у раціоналізації, гуртках якості.

Таке оцінювання знань і кваліфікації повсюдно практикується в США і Японії. Насамперед заохочують суміщення професій, необхідних підприємству. Спочатку опановують професії по горизонталі, тобто суміжні в межах бригади, конвеєра або потокової лінії. Потім найкваліфікованіші робітники починають опановувати професії по вертикалі (налагодження та ремонт обладнання, участь у виконанні управлінських функцій тощо). Все це враховують у величині тарифних ставок і під час оцінювання особистого внеску в річні підсумки роботи. Наприклад, у металургійній і машинобудівній галузях в Італії офіційна тарифна сітка має 9 розрядів для оплати праці робітників і службовців. Водночас фірма “Оліветті”, враховуючи розуміння власних проблем, специфіку виробництва та поточні завдання, створила свою 20-розрядну тарифну сітку.

9. У багатьох країнах велике значення надають стажу роботи на фірмі. Однак найяскравіше виражена диференціація зарплати за цим фактором в Японії. Заробітна плата тимчасових робітників становить 40–50% рівня зарплати постійних працівників. Диференціація місячної зарплати робітників із постійним найняттям у 1990 р. залежно від віку становила працівників із вищою освітою 400%, а одноразових премій-бонусів, які виплачуються двічі на рік, – 1300%.

На деяких підприємствах США застосовується так звана двоїста тарифна сітка, що передбачає знижений тариф для новоприйнятих працівників. Одержувана таким чином економія дає додатковий прибуток компаніям і водночас роз’єднує робітників і підриває авторитет профспілок.

У західних країнах дедалі популярнішим серед менеджерів стає стимулювання праці на основі оцінювання заслуг (ефективності праці) конкретних працівників. На думку спеціалістів, справедлива організація такого оцінювання стимулює підвищення ефективності праці. Найчастіше використовують показники, що характеризують своєчасність, якість, стиль і методи роботи, витрачений час.

В одній англійській фірмі для оцінювання праці проєктувальників застосовують набір із 5 факторів: швидкість виконання проєкту, готовність приймати рішення, ініціативність, ставлення до колективу, якість роботи. Для кожного з показників встановлюють кількість оціночних балів у певному діапазоні. Наприклад, за першим показником кількість балів може становити від 12 до 35, за другим – від 36 до 59 і т. д.

Спеціалісти вважають, що ефективність праці повинні оцінювати керівник, колектив і сам працівник. Поєднання в одній оцінці думок керівника та самого працівника полегшує вирішення багатьох організаційних проблем, сприяє встановленню взаєморозуміння й довіри в стосунках між начальником і підлеглим.

10. Переліченими методами мотивації праці західний передовий досвід не обмежується. В останні роки західні підприємці та менеджери частіше застосовують непрямі методи стимулювання праці з урахуванням внеску працівників у розвиток підприємства та кінцеві результати його діяльності. Йдеться про участь найманих працівників у прибутках підприємства, в “успіху фірми” та її акціях, накопиченні коштів на спеціальних рахунках, управлінні виробництвом тощо. Такий напрямок розвитку мотивації праці дістав назву стратегії залучення і партнерства, яка дедалі більше витісняє стратегію підпорядкування та жорсткого контролю. Внаслідок цього в доходах менеджерів, спеціалістів та інших висококваліфікованих працівників найманої праці надходження від зазначених систем участі стали відігравати значну роль.

У середині 80-х рр. ХХ ст. у Франції в прибутках брали участь понад 5 млн. осіб. На початку 90-х рр. ця система участі набула характеру стійкої колективної зацікавленості. Премії-бонуси досягають 18–20% заробітної плати, а в Японії – до 25% двічі на рік. В американській компанії “Лінкольн електрик” 2600 робітників і службовців щорічно отримують бонуси обсягом 70–130% середньомісячної заробітної плати.

Значно поширюються програми надання акцій співробітникам нерідко на дуже пільгових умовах. У США кількість таких внутрішніх акціонерів уже перевищила 12 млн. осіб. У Франції на багатьох підприємствах створені індивідуальні ощадні фонди з коштів працівників і відрахувань підприємств; за рахунок цих фондів працівникам видають на пільгових умовах безкоштовно акції або встановлюють доплати до пенсії. В Німеччині працівники відкривають особисті ощадні рахунки на своїх підприємствах у формі участі в капіталі; за цими рахунками самотні громадяни одержують бонуси обсягом 23% розміщеної суми, а ті, що мають двох дітей, – 35%.

Використання таких і подібних форм непрямого стимулювання праці широко поєднують із залученням найманих працівників до участі в справах фірми, відпрацювання та прийняття управлінських рішень, що позитивно впливає на економічні показники роботи підприємств. Відомі, наприклад, випадки зростання продуктивності праці на 50% і більше за рахунок нетрадиційних форм стимулювання праці.

Зарубіжний досвід використання різноманітних форм і методів мотивації праці можна і треба досконало вивчати і застосовувати для оживлення виробництва та поліпшення економічної ситуації в Україні.

3.4.5. Форми і методи контролю за рівнем заробітної плати в країнах із ринковою економікою та Україні

За сучасних умов у країнах із розвиненими ринковими інститутами, що захищають інтереси найманих працівників, сформувалася досить ефективна система соціального партнерства, в межах якої основні суб'єкти трудових стосунків домовляються про умови оплати праці з врахуванням ринків праці капіталів, передбачуваних темпів економічного зростання національної економіки, прогнозів можливих темпів інфляції й інших змін макроекономічних показників, які можуть впливати на рівень оплати праці.

У розвинутих країнах світу держава займає активну позицію в регулюванні заробітної плати, використовуючи для цього різні методи впливу. При цьому застосовують як методи адміністративно-командного характеру, так і економічні важелі.

Зокрема, адміністративно-командний характер мають рішення при визначенні мінімального рівня оплати праці та мінімальних норм індексації доходів, контроль за використанням прийнятих державою рішень тощо. Економічний характер мають системи оподаткування прибутків або доходів підприємств. Цікавою, зокрема для України, є система державного регулювання заробітної плати, яка використовується у Франції. Важливими чинниками формування заробітної плати на промислових підприємствах вважають:

- справедливість розподілу заробітної плати між працівниками відповідно до якості та кількості виконаної роботи;
- забезпечення фінансової рівноваги підприємства при визначенні величини фонду заробітної плати;
- забезпечення конкурентоспроможності заробітної плати для збереження кваліфікованих працівників, залучення на підприємство кращих фахівців з інших підприємств.

Така політика організації заробітної плати формується на рівні промислових підприємств. Держава, як правило, не втручається у внутрішні процеси управління трудовими ресурсами підприємств, однак вимагає від них дотримання певних законів і постанов, затверджених законодавством країни.

Зокрема, держава встановлює мінімальну професійну заробітну плату року, що є заробітною платою за годину, рівень якої має гарантований характер. Її має одержувати кожний працівник, котрий досяг 18 років. Мінімальний рівень цієї заробітної плати підвищується при зростанні цін. Індекс зростання цін розраховує Національний інститут статистики і економічних досліджень. Слід зазначити, що мінімальний рівень оплати праці у Франції отримують близько 4% працівників, тобто загалом невелика їх частка.

Однак механізм формування та встановлення мінімальної заробітної плати має фундаментальне значення для побудови всієї системи оплати праці і трудових відносин. Законодавство країни з питань оплати праці спрямоване на заборону дискримінації заробітної плати і забезпечення рівності оплати праці чоловіків і жінок за принципом “за однакову роботу – однакову заробітну плату”; крім цього, воно зобов’язує щороку проводити колективні переговори як на галузевому рівні, так і на рівні підприємства.

Політика підприємств щодо оплати праці ґрунтується на основних принципах державної політики, законах та інших правових документах, вирішуючи одночасно свої локальні проблеми стосовно організації оплати праці. Мета такої політики – створити умови праці, які би задовольняли працівників і заохочували їх до продуктивної праці. На більшості підприємств заробітна плата складається з двох частин: перша пов’язана з посадою, а друга – з підходом до виконання своїх обов’язків на цій посаді. Оплата, що пов’язана з посадою, визначена базовою фіксованою помісячною платнею. Друга частина передбачає оплату за активну позицію працівника у виконанні своїх функціональних обов’язків. Ця частина оплати праці спрямована на визначення індивідуальних особливостей людини в процесі виробництва та підвищення мотивації персоналу. До неї входять різні надбавки залежно від продуктивності, складності, якості праці й ін.

Необхідно вказати, що визначення індивідуальних доплат є не тільки традиційним у системах оплати праці, які використовуються в розвинутих країнах світу, а й має останнім часом чітку тенденцію до збільшення в загальній величині оплати праці. В деяких випадках вона становить до 50% суми заробітної плати.

У країнах із ринковою економікою використовують різні форми участі працівників у розподілі та перерозподілі прибутків підприємств. Основні з них можуть бути використані в Україні.

Обстеження різних видів доходів населення, котре працює, показує, що виплата за дивідендами в розвинутих країнах світу становить значну питому вагу. Так, особисті доходи від дивідендів, процентів і ренти в США становлять 17% загальної суми доходів.

У перспективі в зарубіжних країнах, і передусім високорозвинутих, прогнозується значне зростання вартості праці за годину, що матиме безпосередній вплив на процеси міграції робочої сили як на державному, так і на міждержавному рівнях і спонукатиме підприємців до підвищення заробітної плати в країні для збереження кращих спеціалістів у вітчизняній економіці. Це також значно вплине на світову систему оплати праці.

Таблиця 12

Структура доходів за видами в економіці США

Види доходів	Частка в доходах (%)
Заробітна плата	60

Інші трудові доходи	6
Доходи власників	8
Особисті доходи від дивідендів, процентів і ренти	17
Інші види доходів	9

В економічній системі, що діє в Україні та ґрунтується на різноманітних формах власності і господарювання, організація заробітної плати здійснюється на основі певних поєднань (схема 1).

У більшості країн світу, в т.ч. в Україні, величину мінімальної заробітної плати встановлює держава. До функцій держави входить контроль за дотриманням встановленої згідно з чинним законодавством величини мінімальної заробітної плати з боку роботодавців та її регулювання відповідно до змін макроекономічних процесів.

В економічній теорії відомі різні підходи до визначення величини мінімальної заробітної плати, кожен з яких лише певною мірою задовольняє інтереси основних економічних суб'єктів (уряд, підприємці-роботодавці, наймані працівники). Мінімум заробітної плати визначається мінімумом споживання при простому відтворенні робочої сили. Чим багатше суспільство, тим більше воно має можливостей підняти планку, що встановлює мінімальну величину заробітної плати і навпаки.

Важливими показниками слід вважати також рівень середньої та максимальної заробітної плати. Хоча такі показники ненормативні, їх розрахунки мають суттєве значення при визначенні раціональних пропорцій у рівнях мінімальної, середньої та максимальної величин заробітної плати. Відомо, що в сучасних умовах в Україні між мінімальною і максимальною величинами заробітної плати існує велика різниця.

Продуктивність праці слід розглядати як важливий критерій у визначенні величини заробітної плати працівників промислових підприємств. Відомо, що у вітчизняній практиці в умовах адміністративно-командної системи господарювання панувала концепція, згідно з якою зростання продуктивності праці пов'язувалось із збільшенням заробітної плати. При цьому використовувалися різні економічні й адміністративні важелі, спрямовані на забезпечення випереджаючих темпів зростання продуктивності праці порівняно зі зростанням заробітної плати. Однак прямий контроль із боку держави за дотриманням випереджаючих темпів зростання продуктивності праці не відповідає вимогам ринкової економіки.

Держава може надавати пільги в оподаткуванні прибутків державних підприємств у тих випадках, коли вони забезпечують вищий рівень продуктивності праці, ніж це передбачено нормативами та завданнями і, навпаки, застосовувати економічні санкції, якщо підприємства не забезпечують нормативний рівень продуктивності праці. Так забезпечується зацікавленість підприємств у підвищенні продуктивності праці, що, звичайно, повинно зумовлювати зростання заробітної плати. При цьому не завжди можуть зберігатися умови випереджаючих темпів зростання продуктивності праці

порівняно зі зростанням заробітної плати; це залежить від економічного стану підприємства, основних напрямків і завдань його розвитку.

Схема 1

Прибуток – важливе джерело формування національного доходу, капіталів підприємства. У світовій економіці найчастіше використовують два критерії щодо оподаткування результатів виробничо-господарської діяльності: прибуток або дохід. В Україні в процесі економічного реформування були спроби перейти від одного критерію до іншого. В січні 1995 р. прийнято рішення про оподаткування прибутку підприємств, що ліквідувало можливість подвійного оподаткування заробітної плати, котра, як відомо, є складовою частиною доходу підприємств. Однак зміна лише критерію оподаткування не здатна вирішити проблеми, пов’язані з удосконаленням системи оплати праці.

3.4.6. Облік і розподіл виробничих накладних витрат

До виробничих накладних витрат відносяться: а) непрямі матеріали та послуги; б) непряма заробітна плата; в) виплати робітникам і службовцям, безпосередньо не пов'язані з використанням робочого часу; г) комерційні витрати, які переважно є накладними. Особлива риса виробничих накладних витрат – їх неможливо прямо віднести на собівартість одиниці продукції. На думку американських спеціалістів, їхньому облікові та використанню варто приділяти серйозну увагу як одному з основних джерел зниження собівартості продукції.

До непрямих матеріалів і послуг належать необхідні для виробництва готової продукції дрібні інструменти, допоміжні матеріали, послуги цехів. До непрямой заробітної плати входять витрати персоналу різних заводських служб, які безпосередньо не пов'язані з виробництвом, але їхня діяльність потрібна для виробничого процесу (працівники цехового транспорту, техніки, контролери й ін.). Загальні виробничі витрати становлять витрати заводу, пов'язані із забезпеченням та обслуговуванням виробничих цехів і заводоуправління.

Для посилення контролю за виробничими накладними витратами в США застосовують два рахунки – “Змінні виробничі накладні витрати” і “Постійні виробничі накладні витрати”. Вони входять у кореспонденцію з іншими рахунками в таких господарських операціях:

1. Відпуск на виробництво непрямих матеріалів

Д-т “Змінні непрямі витрати”

К-т “Матеріали”.

2. Нарахована заробітна плата виробничим робітникам і службовцям

Д-т “Виробництво”

Д-т “Постійні виробничі накладні витрати”

К-т “Заробітна плата”.

3. Списання на виробництво накладних витрат

Д-т “Виробництво”

К-т “Постійні виробничі накладні витрати”

К-т “Змінні виробничі накладні витрати”.

Усі суми накладних витрат необхідно розподіляти.

Сума виробничих накладних витрат розподіляється між цехами, центрами витрат або прибутку, обслуговуючими чи допоміжними цехами. На основі встановленої ставки сума накладних витрат обслуговуючих і допоміжних цехів перерозподіляється між виробничими цехами або центрами витрат (центрами прибутку).

Для віднесення накладних витрат на виріб застосовують різні бази розподілу. Зокрема, сума заробітної плати виробничих робітників, кількість відпрацьованих людино-годин виробничих робітників, розрахунки на підставі відпрацьованих машино-годин, розрахунки на підставі фактично використаних матеріальних витрат та ін.

Вибираючи метод розподілу накладних витрат, підприємець надає перевагу тому з них, котрий дає змогу робити розподіл не в кінці звітнього періоду, а після закінчення виробничого процесу на одиницю продукції чи конкретне замовлення.

Сума накладних витрат, яка припадає на одиницю продукції, може змінюватися під впливом зміни обсягів її випуску. Дослідження показують, що зі збільшенням обсягів випуску продукції збільшується загальна сума змінних витрат, а на одиницю продукції змінні витрати мають постійну величину. Водночас загальна сума постійних витрат зі збільшенням обсягів випуску продукції залишається незмінною, а на одиницю продукції частка постійних витрат зменшується.

Якщо обсяги випуску продукції зменшуються, то загальна величина змінних витрат також зменшується, а витрати на одиницю продукції залишаються постійними. В тій же ситуації загальна сума постійних витрат незмінна, а на одиницю продукції частка цих витрат збільшується.

Зміни собівартості одиниці продукції залежно від обсягів її випуску спричиняють коливання цін щомісяця, створюючи проблему віднесення фактичних виробничих накладних витрат на собівартість продукції.

Проблему можна розв'язати, якщо ставки виробничих накладних витрат на одиницю продукції будуть визначені завчасно. Це, по-перше, дає змогу віднести виробничі накладні витрати на собівартість продукції, як тільки вона буде виготовлена, і дасть можливість постачальнику подати за відвантажену продукцію рахунок. По-друге, усуне коливання собівартості одиниці продукції, обумовлені сезонним характером виробництва.

Нині американські промислові фірми завчасно визначають кількість продукції, що випускається, суму постійних і змінних витрат виробництва і на підставі таких даних – собівартість одиниці очікуваної продукції. Ці розрахунки є планом дій підприємця для досягнення ним максимально можливого прибутку, тому вони даються у фінансових кошторисах або бюджетах.

Фінансові кошториси або бюджети, що стосуються продукції та постійних накладних витрат, складає кожний відділ фірми, а потім вони зводяться загалом по фірмі. Бюджет накладних витрат, який складається з окремих бюджетів для різних рівнів виробничих потужностей, називається гнучким бюджетом. На його підставі керівник або економічна служба фірми визначає нормальні накладні витрати на одиницю продукції.

Накладні витрати розподіляють за центрами обслуговування та виробничими центрами. Спочатку розподіляється загальна сума накладних витрат за усіма центрами відповідальності. Базою розподілу може бути, наприклад, зайнята різними центрами відповідальності площа, виражена в квадратних футах. Ставка розподілу накладних витрат визначається діленням загальної суми накладних витрат на загальну площу всіх центрів відповідальності.

Для первинного розподілу накладних витрат між центрами відповідальності потрібно площу, яку займає кожен центр, помножити на ставку накладних витрат на 1 квадратний фут. Якщо центри обслуговування надають свої послуги тільки виробничим центрам, тоді процес вторинного розподілу здійснюється без ускладнень. Накладні витрати будь-якого центру обслуговування можуть бути розділені між виробничими центрами відповідно до встановленої ставки. Коли центри обслуговування надають свої послуги один одному, а також виробничим центрам, тоді процес розподілу ускладнюється.

Певна частина загальних виробничих накладних витрат може пройти через два або більше центри, поки остаточно не буде віднесена на вартість продукції. Накладні витрати кожного центру обслуговування розподіляються послідовно щодо виробничих центрів та інших центрів обслуговування, накладні витрати яких ще не розподілені.

Перший центр обслуговування, накладні витрати якого розподілені, не повинен приймати витрати другого центру обслуговування. Однак треба мати на увазі, що перевагу треба надавати тому центру, накладні витрати якого найменше залежать від інших центрів. Далі за тим же принципом розподіляються накладні витрати другого, третього і наступних центрів обслуговування.

Може практикуватися одночасний розподіл накладних витрат усіх центрів обслуговування. В цьому випадку складається система рівнянь, за допомогою якої визначається кінцева сума накладних витрат, що припадає на конкретний виробничий центр.

Отже, точність, правильність і обґрунтованість обліку та розподілу виробничих накладних витрат великою мірою залежить від кваліфікації та досвіду бухгалтера. В зв'язку з цим облік і розподіл виробничих накладних витрат має здійснювати головний бухгалтер або його заступник.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Які особливості організації обліку заробітної плати в США?
2. Які основні підходи до оплати праці використовують у світовій практиці?
3. Як проводиться матеріальне стимулювання праці в США?
4. Який зарубіжний досвід застосування форм і систем заробітної плати доцільно використовувати в Україні?
5. Які форми та методи контролю за рівнем заробітної плати використовують у країнах із ринковою економікою та Україні?
6. Які елементи організації оплати праці використовують в Україні?
7. Як проводиться облік і розподіл виробничих накладних витрат?

3.5. Облік витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції

3.5.1. Виробничі витрати і їх класифікація

У США не існує єдиної чіткої системи класифікації витрат виробництва. В промисловості їх класифікація залежить від інформації, яка потрібна менеджеру. Є чимало випадків, коли всередині однієї фірми існують різні групування затрат для обчислення собівартості продукції.

Виробничі витрати, на підставі вивчених матеріалів американських промислових фірм, поділяються (групуються) за кількома принципами:

1. Економічним змістом – на основні та накладні. До основних витрат включають тільки основні матеріали і заробітну плату виробничо-промислового персоналу, що затрачені для безпосереднього випуску готової продукції, а всі інші витрати відносять до накладних.

2. Залежно від способу віднесення – на прямі та непрямі. Під прямими розуміють витрати, які безпосередньо можна віднести на виробництво виробів: прямі матеріальні затрати, пряму заробітну плату робітників. Непрямі – це витрати, розподілені через певні співвідношення (заробітна плата управлінського персоналу, непрямі матеріальні затрати тощо).

3. Залежно від зміни обсягу випущеної продукції або продажу – на змінні і постійні. Змінними є витрати, які змінюються зі зміною обсягу випуску продукції або продажу (вартість прямих матеріалів, сума прямої заробітної плати і т. д.). До постійних витрат, які не змінюються зі збільшенням або зменшенням обсягу виготовленої продукції чи продажу, відносяться заробітна плата адміністраторів фірми, страхування майна, амортизація основних засобів тощо.

Визначають три типи постійних витрат: довготермінові, робочі та запрограмовані. До довготермінових відносять витрати, що передбачені на тривалий час (наприклад, амортизація будівель і споруд). До робочих – витрати, необхідні для поточної діяльності заводів і компаній (страхування, податки, заробітна плата контролерів). Запрограмовані витрати безпосередньо не пов'язані з виробничою й іншими видами діяльності підприємства (витрати на дослідження, рекламу тощо), а управління ними здійснює вище керівництво компанії.

Окремі категорії виробничих витрат можуть бути напівпостійними або напівзмінними. Напівзмінні витрати змінюються в тому ж напрямку, що й обсяг, однак вони прямо не поєднані з обсягом, причому можуть залишатися постійними порівняно невеликий час. Наприклад, у зв'язку з неритмічною роботою виробництва такі затрати, як плата за простій, понаднормові роботи зростають швидше, ніж обсяги випуску продукції.

Дослідження свідчать, що сума постійних витрат залишається незмінною незалежно від кількості виготовленої продукції (наданих послуг), тоді як сума змінних витрат коливається залежно від кількості випущеної продукції чи наданих послуг.

4. Залежно від методу списання – на витрати певного періоду і витрати на виробу. Витрати певного періоду мають нефабричну природу та списуються на певний період часу як неминучі. Їх величина не залежить від кількості випущеної продукції. Вони включають ринкові, торгові, розподільчі, дослідницькі й адміністративні затрати. Витрати на виробу безпосередньо пов'язані з виробництвом продукції. Їх обсяг змінюється прямо пропорційно до кількості відпущених виробів. До витрат на виробу відносять основні матеріали, пряму заробітну плату.

5. За термінами виникнення – на фактичні минулі витрати і кошторисні майбутні витрати.

Фактичні витрати фірми, пов'язані з виробництвом і реалізацією товарів і послуг, в грошах за певний період часу відносять до минулих витрат. Вони групуються на відновні та невідновні. Відновні минулі витрати – це грошові затрати на товари чи послуги, які відновлюються за рахунок майбутніх доходів від реалізації (вартість нереалізованої грошової продукції і т. д.). Невідновні витрати – це ті, які не можуть бути відновлені при отриманні майбутнього прибутку (вартість незастрахованих товарів, що знищені внаслідок стихійного лиха, форсмажорних обставин тощо).

Кошторисні витрати – це витрати, що пов'язані з майбутньою діяльністю фірми і проводяться за певний період; вони розраховуються на рік, півріччя, квартал, місяць.

6. З позицій управлінської функції – на виробничі витрати, витрати, пов'язані з реалізацією продукції, та адміністративні витрати. Виробничі витрати – це витрати на виробництво товарів.

Витрати, пов'язані з реалізацією продукції, відносяться до позавиробничих витрат. Вони поділяються на: а) витрати, пов'язані з географічним розташуванням, тобто затрати на збут (навантаження, розвантаження, переміщення, реклама, заробітна плата торгових працівників і т. д.); б) витрати на пошукові роботи (розробки) та дослідження; в) витрати, пов'язані з випуском цінних паперів.

Адміністративні витрати – це витрати на утримання керівних кадрів і канцелярських працівників, організацію виробництва й управління.

7. За місцями їх виникнення – на центри витрат або зони відповідальності. Так, класифікація здійснюється для ефективного контролю за діяльністю виробничих підрозділів. Центри витрат виробництва можуть бути організовані за двома ознаками, що залежать від виду і технології виробництва: а) функційною – при об'єднанні в цеху або на виробничій ділянці однотипних верстатів чи операцій (ковальський, ливарний цехи); б) технологічною – при конвеєрному виробництві або поточній лінії, коли різне обладнання, що виконує спеціалізовані операції, об'єднується в єдиний технологічний процес (наприклад, цех зі збору виробів).

8. За ознаками доцільності – на виробничі витрати доцільні (релевантні) та недоцільні (не релевантні). Доцільні – це затрати або послуги, які пов'язані з

прийняттям рішень. Недоцільні – це витрати або послуги, що не залежать від прийнятих рішень; вони зберігаються навіть тоді, коли продукція не випускається (платня адміністраторів, амортизація тощо).

Основними завданнями обліку та калькулювання витрат виробництва є визначення собівартості одиниці продукції і контроль за трудовими, матеріальними й іншими затратами.

3.5.2. Порядок і методи обліку виробничих витрат

В американських фірмах застосовують переважно дві системи обліку виробничих витрат і калькуляції собівартості продукції: систему обліку затрат за замовленнями та систему обліку затрат за процесами.

Перша з них майже відповідає методам обліку затрат за замовленнями, а друга – методів обліку затрат на виробництво. Обидві системи обліку затрат на виробництво які застосовуються в промислових фірмах США, за своїми функціями значно ширші, ніж методи обліку витрат в Україні, оскільки поряд з обліком затрат і обчисленням собівартості одиниці продукції вони включають також контрольну й аналітичну функції за статтями затрат виробництва.

При обліку затрат за замовленнями об'єктами калькуляції є вироби, замовлення, партії (або групи) виробів, а при обліку затрат за процесами – виробничі операції та процеси.

Незалежно від системи обліку для кожного калькуляційного об'єкта відкривається аналітичний облік і виробничі затрати пов'язуються безпосередньо з кожним замовленням.

Система обліку витрат за процесами ґрунтується на зведенні в одне ціле виробничих витрат різних цехів і процесів або центрів витрат, через які проходить продукт за певний період часу.

Позамовний метод обліку використовують в індивідуальному і дрібносерійному виробництві. Він застосовується переважно на підприємствах з коротким циклом виробничого процесу, оскільки керівник фірми, отримавши замовлення, планує виробництво так, щоб отримати прибуток від виконаного замовлення за максимально короткий строк.

Виробничий відділ на кожне замовлення складає спеціальну форму “Виробниче замовлення”. У ній вказуються такі дані: замовник, назва виробу, кількість продукції, номер і період, за який замовлення буде виконано, необхідна кількість і сума матеріальних, трудових і накладних витрат.

Після складання виробничого замовлення один його примірник передається в бухгалтерію для відкриття калькуляційної відомості цього замовлення й обліку фактичних витрат.

Керівник фірми, ознайомившись із калькуляційною відомістю, санкціонує виробництво визначеної кількості продукції, дату готовності виробу, яка вноситься у відомість разом із датою початку роботи. Всі затрати в процесі виконання цього замовлення відображаються в калькуляційній відомості

замовлення. Вартість прямих матеріальних затрат простежується до робочого процесу за допомогою заявок на матеріали. В кожній заявці обліковується не тільки номенклатура прямих матеріалів, а й їх вартість, номер замовлення, на яке будуть витрачені ці матеріали. Прямий робочий час акумулюється в кожному виробничому відділі за ярликами на робочий час. На цих ярликах вказується кількість робочого часу, затраченого на виконання замовлення, яке вноситься в калькуляційну відомість разом із сумою заробітної плати відділу. Змінні та постійні накладні витрати використовують на основі встановленої ставки на одиницю прямої робочої сили для кожного відділу. Ці ставки завчасно визначені до початку фінансового року.

Усі витрати, пов'язані з виконанням замовлення, повинні бути внесені в калькуляційну відомість цього замовлення. Тому затрати, відображені в дебеті рахунка “Виробництво” протягом періоду виготовлення, будуть дорівнювати сумі всіх витрат, показаних у калькуляційній відомості замовлення на цей період, а кредитова сторона рахунка відображає затрати на закінченні роботи.

Собівартість продукції обчислюється за замовленнями, але виконання замовлення може бути розпочато в одному періоді, а закінчено – в наступному. Тому калькуляція собівартості для одного замовлення може мати дані про витрати, що охоплюють два або більше облікових періоди. Тому об'єктом калькуляції при цій системі є собівартість закінчених замовлень незалежно від терміну їх виконання. Виробничі витрати відносяться на відповідне замовлення, на виготовлення якого вони були витрачені. Витрати, що безпосередньо не відносяться до будь-якого певного замовлення, розподіляються між усіма замовленнями на основі встановленої ставки. Встановлені норми виробничих витрат дають можливість визначити загальну суму затрат і собівартість одиниці продукції одразу після закінчення роботи.

Така система обліку затрат на виробництво дуже трудомістка. Контроль за виробничими витратами в цеху при системі позамовного обліку складніший, ніж при системі за процесами, бо затрати в першій системі акумулюються на кожне замовлення, а не за центрами відповідальності. При цій системі неможливо контролювати використання постійних накладних витрат за кожним замовленням або процесом. Постійні накладні витрати розподіляють за замовленнях із допомогою затвердженої ставки. Різниця між фактичною сумою виробничих витрат і передбаченою бюджетною сумою віднесена на рахунок “Реалізація продукції”.

За замовним методом обліку затрат на виробництво та калькуляції собівартості продукції рахунок “Виробничі накладні витрати” закривають у кінці року, а нерозділену частину накладних витрат списують на рахунок “Реалізація продукції”.

Попроцесний метод обліку виробничих затрат застосовують у масовому та серійному виробництві. Існує три форми попроцесного методу обліку затрат на виробництво: послідовний, паралельний і роздільний.

При послідовному методі виробничі затрати одного цеху або процесу послідовно перераховуються на рахунок наступного цеху обробки. Паралельний облік ведеться на тих підприємствах, де обробка продукції відбувається одночасно за кількома процесами, необхідними для випуску одного і того ж виробу. Роздільно облік здійснюється там, де випускається однорідна продукція з різними процесами обробки.

При попроцесному методі обліку затрат на виробництво затрати нагромаджуються за певний період часу за цехами, центрами витрат і процесами, тобто за обліково-калькуляційними підрозділами.

Витрати нагромаджуються поступово протягом звітної періоду, а в кінці їх групують за цехами або процесами. Випуск продукції відображають за процесами щоденно (щотижнево), а в кінці звітної періоду сумують у цехових звітах. Загальну суму всіх витрат за кожним процесом ділять на загальний випуск виробів після закінчення процесу, щоб отримати середню собівартість виробу за звітний період.

Якщо обробка виробів не закінчена, то продукція та незавершене виробництво однакові вважають готовими виробами. Коли виник брак, то збитки відносяться на цех і тим самим збільшують середню собівартість виробу. Якщо матеріали виготовляють не в одному, а в кількох цехах, витрати одного цеху переносять на наступний цех. Загальну суму витрат і собівартості одного виробу визначають після закінчення виробництва та підсумовування всіх витрат.

Після того, як витрати підраховані в кожному цеху та центрі відповідальності, керівники цих підрозділів складають звіт про витрати виробництва. В ньому вказується кількість виготовленої продукції та її вартість, собівартість одиниці виготовленої продукції в цеху або процесі, кількість і вартість залишків незавершеного виробництва на початок і кінець звітної періоду, кількість і вартість продукції, отриманої від інших цехів, а також переданої в наступний цех. Якщо були витрати і брак, то фіксується кількість і вартість забракованих виробів. На основі звіту про витрати визначається і контролюється цехова собівартість продукції.

Для обчислення собівартості одиниці продукції після отриманого звіту про витрати виробничих підрозділів сумують усі прямі виробничі затрати, визначають загальну суму непрямих накладних витрат і розподіляють їх між основними цехами відповідно до встановленої ставки. Потім відношення суми виробничих витрат до кількості готових виробів визначають собівартість одиниці готового виробу. Після цього всі витрати переносяться на відповідні бухгалтерські рахунки виробничих затрат.

При попроцесному обліку затрат на виробництво матеріальні витрати обліковують на основі вимог на видачу матеріалів. Трудові затрати фіксують у відповідних документах з обліку праці. Сума накладних витрат у більшості випадків розподіляється відповідно до завчасно встановленої ставки. Цей метод застосовується на підприємствах із сезонним характером виробництва.

Для розрахунку собівартості одиниці продукції та готового виробу за процесами застосовують три способи розрахунків, які безпосередньо залежать від характеру виробничого процесу. В першому з них на початок і кінець звітного періоду взагалі немає залишків незавершеного виробництва, в другому – залишки незавершеного виробництва відсутні тільки на початок періоду, в третьому – залишки незавершеного виробництва є на початок і кінець звітного періоду.

Отже, в промислових фірмах США обліку затрат на виробництво та калькуляції собівартості надається пріоритетне значення, бо вони прямо впливають на фінансові результати господарської діяльності кожної фірми.

3.5.3. Застосування системи стандарт-кост у процесі обліку витрат на виробництво

На початку ХХ ст. у США з'явилися серйозні наукові теорії Тейлора, Ганта, Черча, Емерсона з проблем організації праці та управління виробництвом, у яких поряд з іншими проблемами висувалася умова корінної реорганізації обліку. Калькуляційний облік, що існував у той час, не задовільняв вимог промислового виробництва, тому виникла необхідність пошуку нових підходів до обліку виробничих витрат.

Як новий підхід до обліку виробничих витрат можна трактувати систему стандарт-кост.

Під системою стандарт-кост розуміють завчасно визначені або наперед складені кошториси затрат на виробництво одного або кількох виробів одного виду протягом певного теперішнього та майбутнього періодів. Кошториси затрат на виробництво використовують для оперативного порівняння затрат із фактичною собівартістю.

Система стандарт-кост передбачає:

- розробку норм стандартів;
- складання стандартної калькуляції;
- облік фактичних витрат із визначенням відхилень від стандартів.

Підприємець встановлює для себе стандартну собівартість з метою визначення наступної ціни та з'ясування, як вона змінюватиметься, щоби забезпечити рентабельність виробництва.

Поняття “стандарт-кост” означає стандартні вартості: стандарт – кількість необхідних виробничих затрат (матеріальних і трудових) для випуску одиниці продукції або завчасно обчислені витрати на виробництво продукції, надання послуг; кост – це грошовий вираз виробничих затрат, що припадають на одиницю продукції.

Система стандарт-кост застосовується переважно для забезпечення контролю за прямими витратами виробництва, тобто трудовими, матеріальними та накладними витратами.

Стандарти поділяються на базові, поточні, ідеальні, досяжні та полегшені.

Базові стандарти встановлюються керівником на початку року і діють протягом кількох років. На підставі цих стандартів фірма визначає зміни ринкових цін на матеріали та робочу силу.

Поточні стандарти встановлює керівник підприємства; вони діють протягом певного, менш тривалого періоду часу (переважно до одного року).

Ідеальні стандарти діють при максимальному рівні продуктивності праці й ідеальних виробничих умовах. Ці стандарти недосяжні, але вони є своєрідним еталоном, до якого необхідно прагнути.

Досяжні стандарти – це такі стандарти, які реально можуть виконувати працівники фірми.

Полегшені стандарти застосовуються до некваліфікованих робітників із великими затратами праці та низькою тарифною ставкою.

Дослідження свідчать: у США, незалежно від типу стандартів, кількість матеріальних затрат відповідає фактичним затратам, а щодо робочої сили та накладних витрат спостерігається значне відхилення між фактичними витратами і стандартами.

За системою стандарт-кост для виконання замовлення фірма готує карточку стандартної собівартості кожного виробу, що показує кількість витрачених матеріалів, робочої сили та накладних витрат. Ця карточка має бути підготовлена до початку виробництва. Стандартна вартість матеріалів складається з двох елементів: кількості матеріалів і ціни. Стандартна кількість матеріалів переважно розробляється інженерами, які мають враховувати технологію виробів та їх якість. У картку стандартної собівартості включаються також матеріальні затрати, пов'язані з технологією обробки продукції. Стандартні допуски, що встановлюють інженери, формуються на базі багатого досвіду попередніх років.

Відхилення від норм витрат сировини й основних матеріалів аналізують за причинами виникнення:

- зміни цін;
- невідповідності якості спожитих матеріалів установленим нормам;
- зміни стандартного коефіцієнта, тобто спільного змішування двох або більше різних видів сировини та матеріалів.

Відхилення від норм витрат матеріалів за рахунок цін дорівнюють різниці між фактичною та стандартною ціною, помноженою на фактичну кількість витрачених на виробництво матеріалів. Стандарт на матеріали може базуватися на середніх, поточних або очікуваних цінах. Більшість американських фірм надають перевагу ринковим цінам. Якщо матеріали куплені за ціною, що не перевищує стандарту, то відхилення вважається позитивним.

Відхилення щодо матеріалів за рахунок цін виникає при недопоставках, виконанні термінових замовлень. На практиці зміни цін на матеріали важко контролювати, але цей показник дає керівництву цінні відомості для планування і прийняття рішень. Якщо фірма закупить матеріали за

необґрунтованими цінами, то від самого початку виробничого процесу в неї збільшуються шанси на неефективну діяльність і певну частину збитків.

Відхилення щодо матеріалів за рахунок їх використання, тобто зміни кількості, обчислюється множенням стандартної ціни на різницю між фактичною і стандартною кількістю матеріалів.

Відхилення щодо кількості матеріалів від встановленого стандарту відбувається при неекономному їх витрачанні в процесі виробництва, нестачі, придбанні неякісних матеріалів, неточності інженерних рішень, використанні несправного інструменту і верстатів, природних втратах тощо.

Відхилення від стандарту уважно аналізують і виявляють реальні чинники, що вплинули на відхилення. Якщо величина відхилень значна, менеджер на підставі аналізу вживає відповідні заходи для скорочення цих витрат.

Стандарти на робочу силу складаються з таких елементів, як стандартні затрати робочої сили за годину роботи і стандартний тариф на погодинну оплату.

При встановленні стандартів на робочу силу визначають найефективніші процеси обробки продукції. Окремі фірми застосовують синтетичні стандарти часу – таблиці, де вказані стандартні допуски часу для різних операцій, інші налагоджують контрольне виробництво.

Встановлення стандартів робочої сили потребує послідовності виконуваних робіт, операцій (із врахуванням середньої кваліфікації) за час, що підлягає оплаті.

Відхилення в зарплаті за рахунок тарифів дорівнює різниці між фактичним і стандартним тарифом, які помножена на фактично відпрацьований час.

Відхилення в зарплаті через її використання (зміни затрат робочої сили) визначається множенням стандартної годинної ставки на різницю між фактично відпрацьованими та годинами роботи згідно зі стандартами.

Встановлювати стандарти на промислово-виробничі накладні витрати набагато складніше, ніж безпосередньо на робочу силу і матеріали. Складність полягає у визначенні та використанні стандартних витрат за постійною частиною виробничо-промислових накладних витрат. Постійні виробничі накладні витрати складаються переважно з амортизації будівель та обладнання, витрат на дослідження і рекламу, інших витрат (довготермінові, робочі, запрограмовані).

Відхилення від норм постійних витрат виникають у результаті невиконання плану обсягу випуску продукції. Оскільки ці витрати не залежать від обсягу випуску, то їх питома вага зростає. При віднесенні постійних витрат за нормами на окремі вироби виникають негативні відхилення в результаті невиконання плану випуску продукції, внаслідок чого витрати зменшуються. Якщо план випуску продукції буде перевиконаний, виникнуть позитивні відхилення, бо питомі витрати менші фактичних. Отже, відхилення від накладних витрат служать показником ефективності виробничої діяльності відносно виробництва і контролю за накладними витратами.

Загальне відхилення від норм накладних витрат виникає в результаті різниці між відшкодованими витратами за стандартною нормою та фактичними обсягами готової продукції.

Стандарти на промислово-виробничі витрати залежать від продуктивності праці, перевищення кошторису й ефективності використаних потужностей.

Порядок зміни стандартів залежить від зміни технології, цін, низької якості, завчасно встановлених стандартів та інших чинників. Стандарти, що застосовуються протягом тривалого часу незалежно від змін у методах виробництва, називаються базовою стандартною собівартістю. Ця собівартість змінюється тільки у випадках радикальної зміни технології виробництва та потужності підприємства або відставання базових стандартів від фактичного стану виробництва.

Інколи стандарти встановлюються на короткий термін і переглядаються при виникненні необхідності.

При застосуванні цієї системи фірми використовують різні варіанти обліку затрат на виробництво і калькуляції собівартості продукції. Зупинимося на двох найпоширеніших.

Суть першого варіанта обліку затрат на виробництво за системою стандарт-кост полягає в тому, що затрати в дебеті рахунка “Виробництво” оцінюються за стандартною вартістю, з кредиту цього рахунка готова продукція списується теж за стандартною вартістю. Вартість залишків незавершеного виробництва обчислюється за стандартною вартістю.

У другому варіанті обліку виробничі витрати в дебеті рахунка “Виробництво” обліковуються за фактичною вартістю, а з кредиту цього рахунка готова продукція списується за стандартною вартістю. Вартість залишків незавершеного виробництва визначається за стандартною вартістю з врахуванням відхилень від фактичних затрат у той чи інший бік.

З обома варіантами обліку затрат калькуляція собівартості продукції проводиться завчасно на базі сталого стандарту. Відхилення від стандартної вартості не відносяться на собівартість продукції, а списуються на рахунок “Реалізація готової продукції”.

Систему стандарт-кост широко застосовують при позамовному та попроцесному методах обліку затрат на виробництво, хоча в чистому вигляді вона не набула поширення.

Розглянемо, як організований облік затрат на виробництво та калькуляція собівартості продукції на базі стандарт-кост в одній з американських фірм.

Стандарт-кост на виріб А

Матеріали: 6 од. матеріалу x 3 дол. стандартної ціни = 18 дол.

Оплата праці: 4 стандартних год. x 8 дол. годинної нормативної ставки = 32 дол.

Накладні витрати: 3 стандартних год. x 9 дол. нормативних накладних витрат = 27 дол.

Стандартна собівартість одиниці продукції – 77 дол.

Сума накладних витрат при нормальній потужності передбаченна 810000 дол.; норма прямих затрат – 90000 год.; норма накладних витрат на одну годину – 9 дол. (810000 : 90000).

Протягом року закуплено 95000 од. матеріалів за фактичною ціною 3,50 дол. за одиницю або 332500 дол. За цей же період на виробництво списано 92000 од., а стандартом передбачено 85000 од.

Стандартна вартість закуплених матеріалів становить 285000 дол. (95000 x 3,5) і відображається в дебеті рахунка “Матеріали”, а відхилення на суму 47500 дол. (95000 x 0,5) – у дебеті рахунка “Відхилення матеріалів за рахунок цін”. У кредиті рахунка “Рахунки до оплати” записується фактична вартість куплених матеріалів – 332500 дол.

Сума матеріальних витрат на виробництво за системою стандарт-кост списується за стандартною вартістю:

Д-т рахунка “Виробництво” – 285000 дол.

К-т рахунка “Матеріали” – 285000 дол.

На суму відхилень матеріалів через нераціональне їх використання робиться додаткова проводка:

Д-т рахунка “Відхилення матеріалів за рахунок їх використання” – 47500 дол.

К-т рахунка “Матеріали” – 47500 дол.

Щоденно для отримання матеріалів зі складу оформляється заявка та робиться запис у журналі виробничих затрат на наступний день.

У процесі виробництва може виникнути потреба в додаткових матеріалах, які перевищують стандарт. На такі матеріали виписується спеціальна вимога червоного або рожевого кольору, що означає відхилення від стандарту в матеріалах. На підставі цих вимог виробничий відділ складає звіт про кількісні зміни матеріалів. Один примірник звіту передається керівнику фірми, а другий – у калькуляційний відділ із поясненням причин додатково отриманого матеріалу.

Виробничий відділ щоденно складає робочі листки для кожного робітника, підраховує кількість відпрацьованих годин, суму заробітної плати і вказує номер замовлення або процесу, на які вона була витрачена. Калькуляційний відділ зберігає робочі листки в порядку їх надходження. Там же до випуску готової продукції збираються відхилення від встановленого стандарту.

Наприклад, фірма повинна випустити 17000 од.; за фактично відпрацьований час згідно зі встановленими стандартами було витрачено 637500 дол.; у т. ч. 493000 дол. на пряму заробітну плату і 144500 дол. на непряму заробітну плату. Фірма фактично витратила за звітний рік заробітної плати на суму 652000 дол. або на 14500 дол. більше за стандарт.

На суму фактично витраченої заробітної плати складають проводки:

Д-т рахунка “Пряма заробітна плата” 493000 дол.

Д-т рахунка “Накладні витрати” (сума непрямой зарплати) 144500 дол.

Д-т рахунка “Відхилення зарплати за рахунок зміни тарифів” 14500 дол.

К-т рахунка “Заробітна плата загалом у компанії” 652000 дол.

При системі стандарт-кост сума заробітної плати відноситься на собівартість продукції за стандартною вартістю.

Після закінчення кожного місяця накладні витрати списуються за стандартною собівартістю на виробництво: дебет рахунка “Виробництво” і кредит рахунка “Накладні витрати (використані)” щомісячно закривають із врахуванням відхилень від стандартів, тобто дебет рахунків “Накладні витрати (використані)” та “Відхилення накладних витрат від стандартів” відповідно на суми 459000 дол. і кредит рахунка “Накладні витрати (фактичні)”.

На вироблену в звітному році готову продукцію складають проводку: дебет рахунка “Готова продукція” і кредит рахунка “Виробництво” на суму 130900 дол. (17000 x 77).

До переваг системи стандарт-кост порівняно з іншими методами обліку затрат на виробництво можна віднести:

1. Можливість завчасно визначати суму очікуваних затрат на виробництво та реалізацію виробу, розраховувати собівартість одиниці виробу для визначення цін, складати звіт про доходи.

2. Система стандарт-кост не регламентована законом і не має єдиної методики розрахунку стандартів і ведення облікових реєстрів.

3. Постійне отримання керівництвом фірм свіжої інформації про розміри відхилення від нормативів і причини, що їх породили; це дає змогу оперативно впливати на виробничий процес.

4. Простоту в техніці ведення обліку виробничих затрат і калькулювання собівартості продукції, оскільки картки стандартної собівартості друкуються завчасно із зазначенням нормативної кількості виробничих затрат.

До недоліків системи стандарт-кост спеціалісти відносять наступне:

1. Практично важко встановити ступінь напруженості норм стандартів.

2. Норми стандартів переглядаються рідше, ніж змінюються виробничі умови.

3. Виключається можливість повторного обчислення виробничих затрат за операціями та замовленнями.

4. Полегшуються канцелярські роботи, але не кожен господарську операцію документують і вартість її не визначають.

5. Стандарт-кост можна використовувати для оцінки виконання встановленого завдання тільки тоді, коли стандарти реальні, досяжні та добре керовані.

6. Не на всі виробничі витрати можна встановити стандарти.

3.5.4. Облік виробничих витрат за системою директ-костинг

Директ-костинг – це метод калькуляції витрат виробництва, при якому в затрати на виробництво включають тільки змінні витрати, а постійні витрати та постійні накладні витрати не входять до елементів собівартості; вони як витрати певного періоду списуються з отриманого прибутку протягом періоду, в якому були здійснені. Отже, постійні накладні витрати виключаються з вартості товарних запасів на початок і кінець року.

Практичне застосування директ-костингу великою мірою визначається правильним розподілом затрат на постійні та змінні. Складність розробки методу точного розподілу затрат полягає в тому, що той же вид затрат в одному випадку відноситься до змінних затрат, в іншому – до прямих. Наприклад, відрядна заробітна плата працівників відноситься до змінних витрат, а якщо вони працюють на погодинній тарифній ставці, витрати відносять до постійних.

Будь-які витрати можна рахувати постійними або змінними залежно від мети, заради якої їх здійснюють. Зважаючи на цю обставину, рахунки за характером затрат спочатку розподіляють за відділами, а потім класифікують як змінні та постійні відповідно до функції, що здійснює кожен відділ. Розподіл постійних і змінних витрат базується на певних обмеженнях, яких обов'язково треба дотримуватися для того, щоби попередити помилки при визначенні затрат.

Першою особливістю системи директ-костинг є розподіл виробничих затрат на постійні та змінні.

Другою особливістю цієї системи є інтеграція управлінського та фінансового обліку. Система директ-костинг, яку запропонував у 1936 р. американський вчений Дж. Харісон, полягає в тому, що записи виробничого (управлінського) та фінансового обліку об'єднують у загальну систему і відображають у головній книзі. Регулярно виробничі затрати і звіт про прибутки та збитки подається керівництву у вигляді залежності даних “вартість – обсяг виробництва – прибуток”. Такий метод називають моністичною системою ведення обліку.

Третя особливість – калькуляція собівартості продукції за системою директ-костинг є процесом багатостадійного складання звіту про доходи фірм. Ці звіти складаються на основі маржинального доходу. Багатоступеневі звіти мають не менше двох розділів: верхній показує маржинальний дохід, а нижній – чистий дохід.

Маржинальний дохід визначають як різницю між обсягом реалізованої продукції та змінними затратами.

Чистий дохід обчислюють як різницю між маржинальними доходами та постійними затратами.

Якщо змінні затрати поділяти на виробничі та невиробничі, то звіт про доходи буде трьохступеневим. У цьому випадку на першому етапі визначають виробничий маржинальний дохід, на другому етапі обчислюють маржинальний

дохід загалом по фірмі як різницю між виробничим маржинальним заходом і позавиробничими змінними затратами, на третьому – чистий прибуток фірми шляхом мінусування із загальної суми маржинального доходу суми постійних витрат.

Багатостадійний метод постійно розвивається і вдосконалюється. Основні форми багатостадійних звітів про доходи фактично стандартизувалися.

Для кращого розуміння специфіки калькуляції собівартості продукції за системою директ-костинг її варто порівняти з традиційною системою повного розподілу затрат на виробі.

До переваг системи директ-костинг можна віднести:

1. Собівартість, обсяги виробництва і прибуток, які завжди можна отримати з періодичної звітності.

2. Прибуток за певний період не змінюється під впливом постійних накладних витрат при зміні залишків товаро-матеріальних цінностей.

3. Звіти про витрати виробництва і доходи, складені за системою директ-костинг, більшою мірою відповідають інтересам керівництва фірми, ніж складені за системою розподілу затрат між виробами.

4. Показники маржинального доходу дають змогу оперативно оцінити виробі на основі базових критеріїв – займаної території, категорій замовників, ринків збуту пального, вимірювання потужностей, можливості роботи машино-годин обладнання, вартості використаних матеріалів тощо.

Основними недоліками системи директ-костинг є такі:

1. Дуже важко без помилки виокремити постійні витрати від змінних; більшість напівзмінних витрат розподіляються з великою неточністю, що відбивається на результатах розподілу.

2. Під час переходу від системи повного розподілу затрат до системи директ-костинг виникають серйозні проблеми у визначенні податку на доходи, оцінці запасів при складанні звітів.

3. Характер і мета управлінського та фінансового обліку настільки різні, що об'єднувати їх недоцільно.

4. Система складна та дорога.

Приклад 1.

Директорові іграшкового магазину необхідно вирішити, скільки іграшок необхідно продати, щоби не зазнати збитків та отримати прибуток 400 дол. за таких умов:

а) ціна однієї придбаної іграшки – 50 дол.;

б) продажна ціна – 90 дол., тобто прибуток з однієї іграшки – 40 дол.;

в) оренда приміщення магазину – 20000 дол.

Непродані іграшки будуть повернуті постачальнику.

Рішення за рівнянням:

Обсяг реалізації = Змінні витрати + Постійні витрати + Прибуток.

Ставимо дані в рівняння:

$$90 \times X = 50X + 20000 + 0 ; \quad 40X = 20000;$$

$$X = \frac{20000}{40} = 500.$$

Отже, при X – обсягові реалізації, який відповідає рівню рентабельності, тобто 500 іграшок, магазин отримає виручку, що дорівнює $500 \times 90 = 45000$ дол., й окупить свої витрати. Але за умовою магазин повинен отримати ще й прибуток 400 дол., тому ставимо в рівняння всі дані:

$$90 \times X = 50X + 20000 + 400 ; \quad 40X = 20400;$$

$$X = \frac{20000 + 400}{40} = 510.$$

Таким чином, якщо магазин продасть 510 іграшок, він окупить свої витрати й отримає прибуток 400 дол., при цьому виручка від реалізації становитиме $510 \times 90 = 45900$ дол.

Приклад 2.

Адміністрація магазину хотіла б отримати прибуток 10% від реалізації іграшок.

Рішення. Обсяг реалізації (S) визначаємо за тим же рівнянням:

Обсяг реалізації = Змінні витрати + Постійні витрати + Прибуток.

$55,56$ = загальний обсяг 45000,

тоді $(25000 \times 100) : 45000 = 55,56$.

Визначаємо величину змінних витрат в обсязі реалізації

$S = 55,56\% + 20000 + 10\%$, де

20000 постійний;

$55,56$ рівень змінних затрат + $10\% = 65,56\%$;

$33,44 S = 20000$.

$$S = \frac{20000}{34,44\%} = 58000 \text{ дол.}$$

Перевірка: $58000 - 45000 = 13000$ дол.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як здійснюється класифікація виробничих витрат у США?
2. Які методи обліку виробничих витрат використовують у США?
3. Які особливості позамовного методу обліку виробничих витрат?
4. Які особливості попроцесного методу обліку виробничих витрат?
5. У чому суть системи стандарт-кост у процесі обліку витрат на виробництво?
6. Вкажіть на переваги та недоліки системи стандарт-кост.
7. Як ведеться облік виробничих витрат за системою директ-костинг?

8. Вкажіть на переваги та недоліки системи директ-костинг.

3.6. Облік короткотермінових, довготермінових зобов'язань і власного капіталу компаній

3.6.1. Облік короткотермінових зобов'язань

Зобов'язання є юридично регламентованим обов'язком компанії щодо виплати грошей і надання товарів, робіт і послуг, які виникли в результаті минулих подій.

Зобов'язання поділяються на короткотермінові та довготермінові, які послідовно відображаються в балансі.

У міжнародних стандартах питання, пов'язані з обліком і відображенням у звітності короткотермінових зобов'язань стосуються стандарту 13 “Представлення поточних активів і поточних короткотермінових зобов'язань” і стандарту 10 “Непередбачені обставини і обставини, що виникли після дати складання балансу”.

Короткотермінові зобов'язання – це зобов'язання, які повинні бути погашені протягом одного року. Вони погашаються в результаті використання поточних оборотних активів або за рахунок утворення нових короткотермінових зобов'язань.

Короткотермінові зобов'язання поділяють на дві групи:

- 1) детерміновані або чітко виражені зобов'язання;
- 2) можливі чи непередбачені потенційні зобов'язання.

Детерміновані – це зобов'язання, які точно визначені як з точки зору існування, тобто обумовлені контрактом і законодавчими вимогами, так і з точки зору величини (сума їх точно обумовлена). Це є рахунки до оплати, векселі до оплати, дивіденди до оплати, аванси, податки до виплати, нараховані зобов'язання.

Рахунки до оплати (кредиторська заборгованість за рахунками, торгові рахунки до оплати) є заборгованістю компанії за товари, роботи, послуги, що виникли в результаті придбань за відкритим рахунком. Визначення величини кредиторської заборгованості не спричиняє труднощів, оскільки ця сума відображена в рахунку. Проблеми виникають при обліку скидок за оплату в зазначені терміни (валовий і чистий методи).

Існує два види короткотермінових векселів до оплати:

- 1) торгові векселі до оплати;
- 2) неторгові векселі до оплати чи векселі короткотермінового займу.

Торгові векселі виникають при купівлі основних засобів, товарів, послуг, коли заборгованість перед продавцем оформляється звичайним векселем. Величина такої заборгованості визначається номінальною сумою векселя. При цьому проценти, якщо вони визначені, відображаються як самостійний вид короткотермінової заборгованості.

Розглянемо на прикладі порядок обліку векселів до оплати.

1 жовтня 1996 р. компанія А отримала позику 1000 дол. під 12% на рік з оплатою процентів у момент погашення. Ця операція відображається:

1 жовтня.

Д-т Грошові кошти 1000 дол.

К-т Короткотермінові (процентні) векселі до оплати 1000 дол.

31 грудня компанія, хоч ніяких процентів не виплачує, робить коректуючу проводку на суму нарахованих процентів до виплати, що віднесені на цей рік і є виплатами цього року.

Д-т Витрати за виплатою процентів $(1000 \times 12\% \times 3:12) = 30$ 30 дол.

К-т Проценти до виплати 30 дол.

У балансі за 1996 р. з'явилися такі статті:

Короткотермінові векселі до оплати (%) 1000 дол.

Проценти до виплати 30 дол.

В звіті про прибутки і збитки теж з'явилась стаття:

Витрати до виплати % 30 дол.

30 вересня (після закінчення дії векселя) при погашенні номінальної суми векселя та процентів буде складено проводку:

Д-т Проценти до виплати 30 дол.

Д-т Видатки за виплатою процентів $(1000 \times 12\% \times 9/12)$ 90 дол.

Д-т Короткотермінові векселі до оплати 1000 дол.

К-т Грошові кошти 1120 дол.

Непередбачені чи потенційні зобов'язання визначаються як умова або ситуація, кінцевий результат якої буде підтверджено тільки в момент здійснення чи нездійснення непередбачених подій. Тобто підтверджується сума платежів платника, дата платежів або існування самого платежу.

Непередбачені зобов'язання можуть нараховуватись і відображатись у звітності, а можуть відображатись лише в поясненнях до звітності.

Вирішення цього питання залежить від рівня здійснення непередбачених обставин. У стандарті 5 "Облік непередбачених подій" визначено три таких рівні:

- 1) можливий – передбачається, що події будуть здійснені;
- 2) достатньо можливий – можливість проведення цих подій більша, ніж малоїмовірна, але менша, ніж можлива;
- 3) малоїмовірний – імовірність здійснення майбутніх подій невелика.

3.6.2. Облік довготермінових зобов'язань

Міжнародного стандарту, який був би цілком присвячений облікові довготермінових зобов'язань, не існує. Однак стандарт 17 "Облік лізингу" визначає зобов'язання, що виникають у результаті довготермінової оренди; ці питання розглядає стандарт 19 "Затрати на пенсійне забезпечення", а фінансові

зобов'язання регулює стандарт 32 “Фінансові інструменти: розкриття і представлення інформації”.

Основні типи довготермінових зобов'язань:

1. Облігації до виплати;
2. Векселі до виплати;
3. Застави до виплати;
4. Лізингові зобов'язання;
5. Пенсійні зобов'язання.

Облігації – один із найрозповсюдженіших фінансових інструментів, якими користуються компанії для залучення грошових коштів, і типів довготермінової заборгованості.

Облігація – це цінний папір, що випускається для залучення грошових коштів і дає право власникові через визначений проміжок часу отримати суму, яка вказана в облігації, а також проценти протягом періоду дії облігації. Номінальна вартість облігації, як правило, становить 1000 дол. або кратна цій величині. Проценти виплачуються в більшості випадків два рази на рік. Ціна облігації виражається в пунктах – процентах від номінальної вартості. Якщо облігація продається за 103 пунктами, це означає, що її ціна становить $1000 \text{ дол.} \times 103\% = 1030 \text{ дол.}$

Як правило, випуск облігацій оформляється контрактом, який є зобов'язанням заплатити визначену суму грошей у визначений момент часу та виплатити проценти, що розраховані за ставкою. В контракті вказують усі деталі випуску (кількість облігацій, ставка процента, дати виплати процентів, термін і тип облігації).

Існує кілька типів облігацій.

1. Забезпечені та незабезпечені. Облігації можуть бути забезпечені нерухомістю чи іншим майном або цінними паперами інших компаній. Незабезпечені облігації не мають спеціального забезпечення, їх можуть випускати лише компанії з хорошою репутацією. Існують також джанк-облігації – незабезпечені високоризикові облігації, за якими виплачують вищі проценти.

2. Облігації, котрі погашаються одночасно із серіями. Якщо облігації випуску погашаються разом, то вони є одночасні. Якщо погашення облігацій відбувається через проміжки часу і погашаються частинами, то їх називають серійними.

3. Облігації, які можуть бути викуплені компанією, що їх випускає, достроково до дати погашення, називаються відзивними облігаціями.

4. Облігації, які можна обміняти на інші цінні папери корпорації, наприклад, акції. Обмін може бути проведено за бажанням власника облігації. Конвертованість облігації є додатковим стимулом для інвестора, оскільки дає можливість отримати від цього вигоду. Якщо ціна акцій збільшується, то інвестор може обміняти облігації на акції, а якщо ціна облігацій падає, то він може тримати облігації до дати їх погашення.

5. Облігації, котрі погашаються товарами. Як правило, товаром виступають барелі нафти, тонни вугілля, унції дорогоцінних металів. Власникам облігацій надається право вибору – отримати визначену суму грошей або товар.

6. Процентні і безпроцентні облігації. Процентні – це стандартний тип облігацій із періодичною сплатою процентів. Безпроцентні – це облігації, з яких не виплачуються проценти; вони передбачають зобов'язання виплатити певну суму грошей у зазначений термін. Ці облігації продаються за ціною, значно нижчою від номіналу, тобто з великим дисконтом. Дисконт власник отримує в момент її погашення.

7. Зареєстровані та купонні облігації. Зареєстровані – це облігації, що зареєстровані компанією; їх випускають на ім'я певного власника. Проводячи реєстрацію власників облігацій, компанія в день виплати процентів висилає їм чек на величину процентів, які належать до сплати. Купонні – це облігації пред'явника; вони не реєструються компанією, а мають відривні купони, на яких позначено величину і дату виплати процентів. Ці купони відриваються та подаються у банк до оплати.

8. Облігації, процент за які виплачується лише тоді, коли компанія, що їх випустила, має прибуток. Як правило, цей вид облігацій використовують при реорганізації збиткових компаній.

9. Облігації, процент за які виплачують із певного доходу, наприклад, прибутку від певного проекту.

Для того, щоб орієнтуватися інвесторам у всіх типах облігацій, періодично випускаються довідники, де публікуються рейтинги надійності. Три великі букви ААА означають найвищу ступінь надійності, АА – хорошу ступінь надійності, АВ – ступінь надійності вище середньої, ВВВ – ступінь надійності нижче середньої.

Векселі до оплати – це зобов'язання оплатити визначену суму грошей у зазначений термін. Вони є процентні та безпроцентні. Довготермінові векселі до оплати – це векселі, видані на термін більше одного року. За своїм змістом вони аналогічні довготерміновим облігаціям, однак не котируються на ринку цінних паперів.

Векселі є забезпечені та незабезпечені. Забезпеченими називаються закладні векселі, проценти з яких декларуються з річної ставки, хоча можуть виплачуватися щомісячно або щоквартально.

Довготермінові лізингові зобов'язання аналогічні продажу в кредит. Згідно з американськими стандартами орендатор повинен відображати отриманий актив і відповідні боргові зобов'язання за названою вартістю лізингових платежів за весь термін лізингу. Кожен лізинговий платіж складається з двох частин: процентів і частково погашеної основної суми боргу. На основні засоби, отримані за лізингом, нараховують знос, що відображається:

1. Отримане за лізингом обладнання

Д-т Обладнання за лізингом

К-т Лізингові зобов'язання.

2. Нарахування зносу

Д-т Витрати на знос

К-т Нагромаджувальний знос за лізинговим обладнанням.

3. Погашення лізингового зобов'язання

Д-т Витрати на виплату процентів

Д-т Лізингові зобов'язання

К-т Грошові кошти.

3.6.3. Облік власного капіталу

Існує кілька міжнародних стандартів, котрі стосуються обліку капіталу, зокрема, стандарт 5 “Інформація, яка повинна бути розкрита у фінансовій звітності”, стандарт 32 “Фінансові інструменти: розкриття і представлення інформації”. Інші міжнародні стандарти визначають капітал як залишок частини активів підприємства після відрахувань усіх зобов'язань.

Капітал поділяється в балансі на кілька складових:

1. Капітал, вкладений акціонерами;
2. Капітал додатковий, що отриманий понад номінал акцій, або емісійний дохід;
3. Резерви;
4. Нагромаджений нерозподілений чистий прибуток;
5. Резерви, що утворилися через розподіл нагромадженого чистого прибутку;
6. Резерви, що є результатом корегування для підтримки капіталу;
7. Додатковий капітал від переоцінки;
8. Деякі курсові різниці.

Відповідно до стандарту 5 у звітності компаній повинна бути розкрита наступна інформація, яка відноситься до власного капіталу: кількість дозволених до випуску та випущених акцій; кількість акцій в обігу; частка неоплаченого капіталу; номінальна чи юридично визначена (оголошена) вартість акцій; зміна рахунків акціонерного капіталу за період; права, привілеї та обмеження, що стосуються розподілу дивідендів; викуплені акції, акції, які зарезервовані для майбутніх випусків, і додатковий капітал (емісійний дохід); додатковий капітал від переоцінки; резерви та нагромаджений чистий прибуток.

Власний капітал складається з двох частин:

- вкладеного капіталу – інвестицій, які проведені акціонерами;
- нагромадженого нерозподіленого чистого прибутку – прибутку підприємства, що не розподіляється між акціонерами, а реінвестований у бізнес. Від'ємна величина нагромадженого нерозподіленого чистого прибутку є збитком і відображається з мінусом у розділі власного капіталу.

При реєстрації статуту корпорації обов'язково вказується максимальна кількість акцій, які дозволено випускати цій компанії. Коли відразу

випускається кількість акцій, що дозволена до випуску, то при необхідності проведення нового випуску компанія зобов'язана змінити статут і подати заявку на збільшення кількості акцій. Статутом також обумовлена номінальна вартість однієї акції. Номінальна вартість акцій складає юридичний капітал корпорації.

Звичайні акції – це акції, що дають їх власнику право голосу та дивіденти, які нараховуються залежно від прибутку компанії. Часто звичайні акції називають залишковим капіталом. Під дивідендами розуміють розподіл активів компанії між її акціонерами. Дивіденди можуть виплачуватися щоквартально, один раз на півроку і один раз на рік. Оголошуються дивіденди радою директорів. У більшості штатів США рада директорів не має права оголошувати дивіденди, які перевищують нагромаджений нерозподілений чистий прибуток. Таке оголошення можливе лише тоді, коли компанія згортає свою діяльність; у цьому випадку дивіденди є ліквідаційними.

Із дивідендами пов'язано три дати:

– дата, оголошена радою директорів, після якої в компанії виникають зобов'язання щодо їх виплати;

– дата реєстрації, яка визначає право на акції, тобто право отримання дивідендів: власники акцій на дату реєстрації будуть отримувати дивіденди, якщо ж акції продаються після цієї дати, то право на отримання дивідендів залишається у попереднього власника;

– дата виплати, на яку проводиться виплата дивідендів зареєстрованим акціонерам.

Як правило, дивіденди виплачують грошима. На дату оголошення складають проводку:

Д-т Оголошені дивіденди

К-т Дивіденди до виплати.

На дату реєстрації проводку не складають, а на дату виплати проводка має вигляд:

Д-т Дивіденди до виплати

К-т Грошові кошти.

У кінці звітного періоду рахунок “Оголошені дивіденди” закривається на рахунок “Нагромаджений нерозподілений чистий прибуток”, що відображають такою проводкою:

Д-т Нагромаджений нерозподілений прибуток

К-т Оголошені дивіденди.

Привілейовані акції не дають права голосу їх власнику, але мають певні переваги порівняно зі звичайними акціями. По-перше, це перевага в отриманні дивідендів. Власники привілейованих акцій отримують певну суму дивідендів швидше, ніж власники звичайних акцій. Ця сума визначається як фіксована сума доларів на одну акцію або як процент від номінальної вартості. Визначена сума не означає, що власники привілейованих акцій отримують її завжди: в компанії повинен бути нагромаджений чистий прибуток, а рада директорів

зобов'язана оголосити дивіденди на привілейовані акції. Дивіденди на звичайні акції не можуть бути оголошені до того, поки компанія не оголосить їх на привілейовані акції.

По-друге, перевагою привілейованих акцій над звичайними є право їх власників на активи компанії у випадку її ліквідації.

По-третє, перевагу надає також право конвертації. Конвертовані привілейовані акції дають власнику право за бажанням обміняти свої акції на звичайні за коефіцієнтом, який вказаний в умовах контракту.

Компанії можуть випускати акції, що мають номінальну вартість, і такі, які її не мають. В акціях, що мають номінальну вартість, вона вказана безпосередньо на сертифікаті акції. Якщо компанія, випускаючи акції, отримує більшу суму, ніж номінал, то ця сума називається додатковим капіталом.

Сума випущених за номіналом акцій і додатковий капітал становлять вкладений капітал. Акції, що не мають номінальної вартості, можуть не мати жодної присвоєної вартості чи мати оголошену вартість. Оголошена вартість – це вартість, яка присвоєна акції за рішенням ради директорів. Вона може бути встановлена як до, так і після випуску акцій, коли це дозволено законом штату. Відсутність номінальної вартості пояснюється тим, що в багатьох штатах заборонено випускати акції нижче від номіналу.

Можливий також варіант випуску акцій за підпискою. Підписку оформляють контрактом, за яким інвестор зобов'язується оплатити акції до вказаної дати за узгодженою ціною. В контракті вказують, на які акції проведено підписку – звичайні чи привілейовані. До моменту отримання всієї оплати акції не рахуються випущеними. Для відображення підписки в обліку використовують два рахунки:

1. Акції за підпискою. Цей рахунок виступає як зобов'язання корпорації щодо випуску підписаних акцій при отриманні всієї оплати.

2. Підписка до отримання. Цей рахунок відображає суму, що повинна внести сторона, яка здійснила підписку.

Підписка до отримання трактується неоднозначно. Одні вважають, що її треба відображати в активі балансу як дебіторську заборгованість, інші вважають, що вона повинна зменшувати акціонерний капітал. У США сьогодні поширеніший другий підхід, оскільки Комісія з цінних паперів і бірж вимагає його дотримання.

Акції за підпискою трактуються в більшості штатів аналогічно, як і випущені акції, бо всі права за них такі ж, що й у власників звичайних акцій.

Акції можуть також випускатися в обмін на негрошові активи, під якими розуміють основні засоби, нематеріальні активи, послуги тощо.

Часто акціями оплачують землю, будівлі, послуги адвокатів.

Наприклад, компанія А під час свого формування випустила 1000 акцій номіналом 5 дол. для оплати послуг адвоката, який за аналогічні послуги виставив рахунок на 6000 дол. Ця операція в обліку відображається:

Д-т Організаційні витрати   6000 дол.

К-т Звичайні акції	5000 дол.
К-т Додатковий капітал	1000 дол.

Існує два основних методи для відображення випуску акцій: перший – відображення викуплених акцій за фактичною вартістю придбання чи викупною ціною; другий – відображення викуплених акцій за номінальною вартістю.

Також існує два типи погашення акцій: фактичний і конструктивний. При фактичному погашенні подається формальний документ у державні органи, а при конструктивному – достатньо рішення ради директорів. В обліку вони відображаються однаково. Облік погашення акцій залежить від того, який метод використовувався для відображення випуску акцій.

Друга частина власного капіталу компанії – чистий прибуток; не розподілена частина між акціонерами, а реінвестована в підприємство. Вона є заробленим капіталом, який відображається в рахунку “Нагромаджений нерозподілений чистий прибуток” і, як правило, має кредитове сальдо.

Очевидно, що основні зміни за кредитом цього рахунка відбуваються в результаті нагромадження чистого прибутку за визначений період, а зміни за дебетом – у результаті виплати дивідендів.

Компанія може виплачувати дивіденди у вигляді грошових коштів, інших активів, боргових зобов’язань, власних акцій.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як ведеться облік короткотермінових зобов’язань?
2. Як ведеться облік довготермінових зобов’язань?
3. Охарактеризуйте типи облігацій.
4. Як ведеться облік довготермінових лізингових зобов’язань?
5. Як ведеться облік власного капіталу?

3.7. Фінансова звітність

3.7.1. Призначення, структура та склад звітності фірм

Річні звіти підприємств складаються на основі даних фінансової бухгалтерії, тому отримали назву фінансових звітів.

Відповідно до вимог регламентації обліку та звітності багатьох країн вони адресовані акціонерам, але через рекламний характер побудовані так, щоби впевнити читача в солідності підприємства, підкреслити його фінансову могутність, економічний потенціал й авторитет у діловому світі, викликати в акціонерів довіру та показати вигідність вкладання капіталу в сферу діяльності цього підприємства. Це, як правило, сприяє залученню в оборот підприємства додаткових капіталів.

Щоб активно впливати на поведінку майбутніх інвесторів капіталу, при складанні звітів велику увагу надають не тільки наочності опублікованих даних

і зовнішньому оформленню звітних публікацій. Фінансові звіти видають у вигляді спеціальних брошур великим тиражем. Видання ефектно оформлюють великою кількістю діаграм, малюнків і фотографій обсягом 20–30 сторінок. Особливих успіхів у справі вдосконалення зовнішнього оформлення звітних публікацій досягли великі компанії США.

Структура опублікованих звітів будується так, щоби зацікавити читача, звернути його увагу насамперед на найвагоміші сторони діяльності і відвернути увагу від негативних явищ.

На початку річних звітів дається короткий огляд основних показників їх роботи за звітний рік. Наприклад, сума виручки від продажу, чистий прибуток, оголошені дивіденти, сума призначених для майбутніх капіталовкладень цінних паперів, число акціонерів, кількість робітників і службовців, середньотижневий заробіток одного працівника.

У фінансовому звіті наводиться текст доповіді правління для своїх акціонерів.

У фінансовій частині є розділ, який вміщує показники, що характеризують фінансово-виробничу та комерційну діяльність компанії за 5–10 останніх років.

У заключній частині фінансового звіту подані основні форми бухгалтерської звітності з даними за звітний рік. Хоча бухгалтерська звітність подається в кінці, вона є найінформативнішим джерелом і викликає найбільший інтерес.

Звичайно, розглянутий варіант структури фінансового звіту необов'язковий і відрізняється на окремих підприємствах.

Міжнародний стандарт 5 “Інформація, яка повинна бути розкрита в фінансовій звітності” визначає загальні вимоги до розкриття інформації, вказує дату, період, валюту, в якій вимірюються статті.

Цей стандарт вимагає, щоб у частині основних засобів була розкрита інформація про початкову вартість землі, будівель, обладнання, нагромаджувальний знос, придбані й орендовані основні засоби. Ще деталізованіше цю інформацію регламентує стандарт 16 щодо обліку основних засобів. Однак ступінь деталізації та форма представлення інформації належить до компетенції фірми.

Стандарт 7 “Звіт про рух грошових коштів” визначає інформацію, яка повинна бути розкрита в такому ж звіті.

Бухгалтерська звітність є одним з елементів методу бухгалтерського обліку. Її головне призначення полягає в тому, що за нею можна дослідити тенденцію розвитку фірм, визначити їх економічний і виробничий потенціал, оцінити науково-технічний рівень продукції та її конкурентоспроможність, визначити платоспроможність і кредитоспроможність.

Найповнішу інформацію можна отримати про вищезазначені показники тих фірм США, котрі створені на правовій основі акціонерного товариства і які чинне законодавство зобов'язує щорічно друкувати свої звіти в періодичних виданнях. Фірми іншої організаційно-правової структури таких вимог не

дотримуються, однак багато з них представляють дані про результати своєї діяльності інформаційно-довідковим агенствам чи друкують їх для реклами.

Звичайно, річний звіт фірми складається з кількох розділів, що висвітлюють такі питання: виробництво та реалізація продукції за основними товарними групами, обсяг і головні напрямки капіталовкладень, науково-дослідна робота, зміни в організаційній структурі, керівний склад, основні дочірні підприємства, фінансові результати діяльності. Однак головними документами фінансової звітності є бухгалтерський баланс, рахунок прибутків і збитків, звіт про нерозподілений прибуток, звіт про рух грошових коштів, звіт про зміну фінансового стану, звіт про зміни у власному капіталі, пояснювальна записка.

3.7.2. Бухгалтерський баланс

Бухгалтерський баланс фірми є документом, який відображає у вартісному вимірі її активи та джерела їх формування на певну облікову дату (місяць, квартал, рік). Баланс дає змогу проводити аналіз залежності фірми від зовнішніх джерел фінансування, структури власного та залученого капіталу, а також його використання в господарському обороті.

Таблиця 13

Активи	Су- ма	Заборгованість і власний капітал	Су- ма
1-й розділ. Оборотні активи		1-й розділ. Короткотермінова заборгованість	
Гроші на рахунках Цінні папери, що швидко реалізуються Дебіторська заборгованість Товарно-матеріальні запаси		Кредиторська заборгованість Короткотермінові позики Інші поточні пасиви	
Всього оборотних активів		Всього короткотермінової заборгованості	
2-й розділ. Необоротні активи		2-й розділ. Довготермінова заборгованість	
Фіксовані активи за залишковою вартістю (Матеріальні активи) Нематеріальні активи Земля та її надра (Природні ресурси)		Довготермінова заборгованість Іпотечний кредит (кредит під заставу майна)	
Всього необоротних активів		Всього довготермінової заборгованості	
		3-й розділ. Власний капітал	
		Акціонерний капітал Нерозподілені прибутки	

		Всього власного капіталу	
		Всього заборгованості і власного капіталу	

Американські бухгалтери дотримуються точки зору, згідно з якою баланс – це звіт про активи, пасиви та власний капітал фірми. У лівій частині цього звіту показують, як розподіляються поточні активи на готівку й інші складові.

У правій частині балансу показують поточні пасиви, що складаються з кредиторської заборгованості постачальникам, короткотермінових позик та іншої короткотермінової заборгованості. Далі в балансі відображається довготермінова заборгованість із терміном погашення не менше одного року. Якщо відняти суму заборгованостей фірми від суми її активів, одержимо власний капітал або капітал акціонерів фірми. Складові власного капіталу становлять випущені звичайні акції, акційний капітал від продажу акцій понад номінал і нерозподілені прибутки, що нагромадилися за попередні роки з прибутків після сплати податків і дивідендів. Після ліквідації фірми та сплати всіх претензій кредиторів власний капітал завжди розподіляється серед акціонерів.

3.7.3. Рахунок прибутків і збитків

Рахунок прибутків і збитків відображає результати господарської діяльності фірми за звітний період і разом із балансом є однією з важливих форм фінансової звітності акціонерних товариств. Такий звіт звичайно складають один раз на рік і публікують разом із балансом, оскільки ці дві документи доповнюють один одного.

Розрізняють дві основні форми складання рахунка прибутків і збитків: одноступеневу та багатоступеневу. В першому випадку спочатку наводяться всі надходження та доходи, а далі з їх загальної суми віднімаються всі витрати виробництва та різні видатки; в результаті отримують чистий прибуток. Така форма звіту застосовується у фірмах з одним напрямком діяльності. Схематично одноступенева форма рахунка прибутків і збитків має вигляд:

Доходи
Чистий продаж
Інші доходи
Витрати виробництва й інші видатки
Витрати на збут
Адміністративні видатки
Сплачені проценти
Інші видатки
Чистий прибуток
Податок на прибуток.

При багатоступеневій формі рахунка з кожної категорії надходжень і доходів мінусують відповідні витрати і зазначають проміжні підсумки результатів діяльності. Різниця між усіма надходженнями й усіма відрахуваннями з них є сумою чистого прибутку чи збитків.

Схема багатоступеневої форми складання рахунка прибутків і збитків:

Продаж

Мінус повернення та знижки

Чистий продаж

Мінус витрати виробництва

Разом валовий прибуток від реалізації продукції

Мінус витрати

На збут продукції

Адміністративні та загальні

Разом прибуток від операцій

Мінус інші видатки

Інші видатки

Чистий прибуток

Податок на прибуток.

3.7.4. Типи компаній і їх вплив на процес складання звітності

Розрізняють три типи компаній:

- індивідуальне (приватне) підприємство;
- партнерство (товариство);
- корпорація.

Індивідуальне (приватне) підприємство. Це приватне підприємство, власник якого – приватна особа, котра створила його для одержання прибутку. Воно не є юридичною особою і з точки зору законодавства невіддільне від його власника. Всі доходи підприємства – доходи його власника, а, відповідно, прибуток включається в декларацію про доходи власника. Тільки в бухгалтерському обліку підприємство відділене від власника і трактується як окрема господарська одиниця.

У балансі розділ III “Власний капітал” складається з одного рядка – власний капітал власника (нерозподіленого прибутку нема). Власник може вилучати гроші з бізнесу на власні потреби, що є аналогом виплати дивідендів у корпораціях. Ці вилучення протягом звітного періоду відображають на контрпассивному рахунку “Вилучення”, який є регулюючим до рахунка “Власний капітал”. Термін діяльності таких підприємств залежить від бажання власника чи у зв’язку з його смертю. Продажа підприємства веде до появи нового підприємства.

Партнерство (товариство). Належить двом чи більше особам й управляється ними на основі письмової угоди. Вона визначає права та відповідальність партнерів, порядок розподілу прибутків і збитків, процедуру

ліквідації. Партнерство також не є юридичною особою, прибуток включається в персональні декларації про доходи власників. У бухгалтерському обліку партнерство трактується як господарська одиниця.

У розділі III “Власний капітал” балансу капітали всіх партнерів подані окремо. Капітал партнера показаний як величина вкладення капіталу, частка прибутку, що належить партнеру, зарплата. Партнерство є підприємством з необмеженою відповідальністю, і для сплати боргів може бути вилучена особиста власність кожного партнера, незалежно від частки участі. Ці підприємства, як і індивідуальні, мають невелику можливість для залучення капіталів.

Корпорація. Це окрема юридична особа, що має свої права й обов’язки незалежно від прав і зобов’язань власників. Реєструється корпорація на підставі статуту. Капітал розподіляється на акції, а кількість власників визначається кількістю цих акцій. Право власності передається продажем акцій. Термін дії корпорації необмежений. Існує можливість додаткового залучення капіталу.

Основним недоліком корпорацій є подвійне оподаткування:

- прибуток оподатковується податком на прибуток для юридичних осіб;
- дивіденди, отримані в результаті розподілу прибутку, оподатковуються податком на доходи приватних осіб.

У балансі розділ III “Власний капітал” складається з двох частин: інвестований капітал (акціонерний капітал) і нерозподілений чистий прибуток.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Охарактеризуйте структуру та склад звітності фірм.
2. Порядок складання бухгалтерського балансу.
3. Як формується рахунок прибутків і збитків?
4. Охарактеризуйте різні типи компаній.
5. Як впливає тип компаній на процес складання звітності?

4. Особливості організації обліку у Франції

4.1. Бухгалтерське законодавство

Французьке бухгалтерське законодавство має довгу історію. Ще комерційний кодекс 1673 р. передбачав розділ, у якому вказувалися правила ведення бухгалтерських документів. Розвиток цієї справи відобразив Кодекс Наполеона, який мав вплив і на інші країни. Тепер бухгалтерське законодавство у Франції здійснює Національна рада з бухгалтерії, що створена в 1957 р. Це незалежна організація, яка співпрацює з міністерством економіки, фінансів і бюджету. Основна її мета – підготовка норм ведення обліку та форм документів. Важливе значення має загальний план ведення бухгалтерії, прийнятий у 1982 р.; з наступного року він є обов’язковим для всіх.

В основі плану лежать ідеї Юджіна Шмаленбаха – німецького вченого, спеціаліста з бухгалтерського обліку, який запропонував форму стандартного національного бухгалтерського кодексу. З приходом фашистів до влади він був позбавлений посади професора в Кельнському університеті, але його науковий підхід прийняли у Німеччині в 1937 р. за основу реалізації національного економічного плану, що відомий як план Герінга.

У Франції цей підхід був прийнятий у 1942 р. і став основою для розробки загального плану ведення обліку. Після війни французький уряд не відмовився від цього плану з двох причин.

1. Велика кількість компаній і підприємств була націоналізована й урядові необхідно було навести порядок у їх бухгалтерських системах, а це можна було зробити на основі уніфікованого плану ведення обліку.

2. Уряд Шарля де Голля прийняв п'ятирічний план відновлення французької промисловості. Уніфікований план бухгалтерського обліку повинен був надати необхідну інформацію для того, щоби впровадити заплановані ідеї в життя.

План 1982 р. включає розділи:

1. Загальні принципи.
2. Термінологія.
3. Правила оцінки.
4. Правила обрахунку прибутків і збитків.
5. Зведений бухгалтерський документ.
6. Порядок ведення бухгалтерських документів.
7. Щорічні бухгалтерські документи.
8. Розрахунок собівартості.

Питаннями обліку займається міністерство фінансів, а аудитом – міністерство юстиції. Всі компанії з обмеженою відповідальністю і товариства зобов'язані подавати свої документи для аудиту.

Малими у Франції вважають підприємства, в яких:

- 1) сума активів – 230 тис. євро;
- 2) чистий оборот – 460 тис. євро;
- 3) середня кількість працівників – 10 осіб.

Середніми у Франції вважають підприємства, в яких виконується два з трьох вказаних показників:

- 1) сума активів – 1,5 млн. євро;
- 2) чистий оборот – 3,0 млн. євро;
- 3) середня кількість працівників – 50 осіб.

Великими підприємствами у Франції вважаються ті, які перевищили два із трьох вказаних показників за останні 2 роки.

4.2. Облік фінансових результатів і самофінансування фірми

Визначення фінансових результатів на французьких підприємствах відбувається двома способами за даними фінансової бухгалтерії:

а) лінійним, де проходить співставлення випуску товарів із минулими затратами та відображення новоствореної вартості загальною сумою з наступною її деталізацією;

б) у вигляді бухгалтерського рахунка в дебеті відображається споживання підприємства, тобто затрати, а в кредит – випуск продукції, тобто реалізація.

За французьким варіантом загальний результат роботи підприємства визначається шляхом сумування експлуатаційних, фінансових і надзвичайних витрат.

Експлуатаційними є види діяльності, що передбачені статутом підприємства: виробнича, торгівельна, будівельна, транспортна, постачальницько-збутова і ін.

Фінансовою є діяльність, пов'язана з фінансовим і банківським обслуговуванням підприємства (випуск акцій, фінансова участь у діяльності підприємств, надання та отримання кредитів).

Надзвичайною називають діяльність за операціями довготривалого характеру, як правило, від 2 до 5 років. Наприклад, реалізація основних засобів, авторського чи орендного права.

За кожним із видів діяльності проводиться співставлення затрат із випуском і продажем (реалізацією) та визначення фінансових результатів.

Основними особливостями визначення фінансового результату методом “затрати-випуск” є:

– точне визначення новоствореної вартості за даними фінансової бухгалтерії;

– за даними фінансової бухгалтерії розробляється матриця “затрати-випуск” і на її основі визначається новостворена вартість;

– фінансовий результат роботи підприємства визначається без обрахунку фактичної собівартості виготовленої, відвантаженої та реалізованої продукції.

У результаті цього значно знижується трудомісткість бухгалтерських робіт, підвищується оперативність і посилюється контроль фінансових органів.

Самофінансування – це фінансове інвестування з допомогою власних ресурсів підприємства. Його джерелом є власний капітал підприємства, який включає амортизаційні відрахування, резерви, нерозподілений прибуток.

В обліку самофінансування визначальне місце займає облік амортизаційних відрахувань.

Річні норми амортизації, які використовуються у Франції, характеризуються такими даними (табл. 14).

Таблиця 14

Річні норми амортизації

Будівельні об'єкти	%
Житлові будинки звичайні	1–2
Житлові будинки для робітників	3–4
Торгівельні приміщення	2–5
Контори, офіси	4
Промислові приміщення	5
Тимчасові споруди з дерева	10
Ангари	8–10
Обладнання та інструменти	%
Обладнання	10–15
Інструмент	10–20
Цистерни	10
Контейнери	12,5–20
Обладнання конторське	10–20
Транспорт	20–25
Мотори	20
Споруди:	%
Мобільні	10
Стаціонарні	5–10

Нематеріальні основні засоби:

- ліцензії на патент (протягом захищеного періоду, як правило, 23 роки);
- витрати на заснування фірми (протягом періоду заснування, але не більше 5 років);
- право користування землею, водою й іншими природними ресурсами (протягом періоду, який вказаний у договорі, угоді про користування);
- авторське право (протягом захищеного періоду).

У випадку придбання об'єкта протягом року амортизацію за міжнародними стандартами нараховують із дати введення в експлуатацію і лише на деяких об'єктах – з дати придбання. У випадку продажу об'єкта нарахування амортизації припиняється з дати реалізації. При цьому для розрахунку амортизації за місяць береться 30 днів, а за рік – 360 днів.

На деякі предмети амортизація нараховується з бази, затвердженої законом. Так, наприклад, щодо легкових автомобілів амортизаційна база не може перевищувати 35000 франків (5300 євро) за французьким фінансовим законом 1975 р.

Приклад. Фірма придбала 1 липня 1995 р. та ввела в експлуатацію легковий автомобіль вартістю 50000 франків. Річна норма амортизації – 20%.

Фактично автомобіль прослужив 4 роки, після чого був реалізований за 25000 франків (табл. 15).

Амортизація, прийнята для нарахування податку з прибутку, склала 28000 франків.

Амортизація, використана для визначення результату продажу, дорівнює 40000 франків.

Залишкова вартість реалізованого легкового автомобіля дорівнює 10000 франків (50000 – 40000).

Прибуток від реалізації легкового автомобіля становить 15000 франків (25000 – 10000) і відображається як надзвичайний результат, врахований у фінансовий результат фірми, що підлягає оподаткуванню.

З метою стимулювання структурних змін у фінансуванні інвестицій, вирішення пріоритетних проблем розвитку економіки та забезпечення ефективності функціонування економічної моделі країни уряд використовує систему прискореної амортизації, основу якої формує дегресивна амортизація.

Таблиця 15

Рік	Бухгалтерська амортизація	Фіскальна амортизація	Відхилення
1995	$50000 \times 20 / 100 \times 6 / 12 = 5000$	$35000 \times 20 / 100 \times 6 / 12 = 3500$	+1500
1996	$50000 \times 20 / 100 = 10000$	$35000 \times 20 / 100 = 7000$	+3000
1997	10000	7000	+3000
1998	10000	7000	+3000
1999	$50000 \times 20 / 100 \times 6 / 12 = 5000$	$35000 \times 20 / 100 \times 6 / 12 = 3500$	+1500
Разом	40000	28000	+ 12000

При дегресивній амортизації суму амортизаційних відрахувань визначають із залишкової вартості об'єктів і норм амортизації, помножених на коефіцієнт:

1,5 – якщо нормативний час використання об'єкта від 3 до 5 років;

2,0 – якщо нормативний час використання об'єкта від 5 до 6 років;

2,5 – якщо нормативний час використання об'єкта більше 6 років.

Дегресивні норми використовують з дати придбання, лінійні – з дати використання об'єкта.

Підприємства можуть використовувати дегресивну систему амортизації за основними засобами, придбаними або побудованими з 1 січня 1960 р. і термін служби яких становить не менше 3 років:

– верстати й обладнання, що використовується для обробки та переробки в промисловості і на транспорті;

– споруди, призначені для очищення води й атмосфери;

– обладнання та споруди з виробництва пари, тепла й енергії;

– споруди для забезпечення безпеки працівників;

– споруди медико-соціального характеру;

– машини й обладнання, що використовують для наукових і технічних досліджень;

- машини й обладнання для готелів;
- обладнання, призначене для економії енергії та сировини;
- споруди для складування.

Наведемо порівняльний приклад нарахування амортизації за лінійною та дегресивною системами (табл. 16).

Обладнання придбано 1 вересня за 180000 франків, нормальний термін служби – 5 років. Введено обладнання 20 вересня.

За лінійною системою річна норма амортизації дорівнює 20% (100 : 5).

1. Амортизація нараховується з 20 вересня, тобто в першому році за 100 днів, – $(180000 \times 20 \times 100) : 360 = 10000$ франків.

2. Щорічну суму амортизації визначають за початковою вартістю згідно із затвердженою нормою – $(180000 \times 20) : 100 = 36000$ франків.

3. За останній рік – $(180000 \times 20 \times 260) : 360 = 26000$ франків.

За дегресивною системою річна норма амортизації дорівнює 40%.

1. Амортизацію нараховують з 1 вересня, тобто за 120 днів в першому році, – $(20\% \times (180000 \times 40 \times 120)) : 360 = 24000$ франків.

2. Щорічна сума амортизації визначається за залишковою вартістю згідно із затвердженою нормою, скоригованою на поправний коефіцієнт, – $(156000 \times 40) : 100 = 62400$ франків.

3. У тому випадку, коли сума амортизації менше половини залишкової вартості – $(56160 \times 40) : 100 = 22464$ франки, залишкову вартість включають у витрати однаковими частинами протягом двох років ($56160 : 2 = 28080$).

Таблиця 16

Розрахунок річних норм амортизації за лінійною та дегресивною системами.

Рік	Початкова вартість	Сума амортизації		Залишкова вартість	
		за лінійною системою	за дегресивною системою	за лінійною системою	за дегресивною системою
	180000	10000	24000	170000	156000
+1	180000	36000 ¹	62400 ²	134000	93600
+2	180000	36000	37440	98000	56160
+3	180000	36000	28080 ³	62000	28080
+4	180000	36000	28080	26000	–
+5	180000	26000	–	–	–

4.3. Представлення бухгалтерських документів

Щорічні бухгалтерські звіти складаються з балансу, звіту про прибутки і збитки та коментарів до них. Ці документи можна подавати трьома способами.

1. Скорочений варіант: баланс, звіт і коментар подають загальним підсумком.

2. Основний, коли до вказаних подаються ще інші документи (таблиці, в яких вказують порядок отримання прибутків, порівняльні дані за п'ять останніх років, цінні папери і таке ін.).

3. Детальний, який не є обов'язковим (усі документи за обов'язковим варіантом: самофінансування фірми протягом року і діаграми та графіки зміни фінансового стану).

Далі подають коментарі до бухгалтерських документів, які дозволяють зрозуміти їх зміст, а також дають пояснення за бухгалтерськими принципами, які використовувалися.

У Франції не існує спеціальних нормативних документів, що вказували б, як необхідно діяти при інфляційних явищах. Але міністерство фінансів та економіки дозволяє проводити переоцінку активів відповідно до зафіксованих темпів інфляції. Останній раз це проводилось у 1978 р.

У період 1919–1927 рр., коли рівень інфляції в Франції був дуже високим, багато компаній країни готували два варіанти бухгалтерських документів: у паперових грошах, що відображало поточну вартість, і в золотих франках, що відповідало постійній вартості.

Матеріальні активи повинні переоцінюватися. Це здійснюється тоді, коли переоцінка зменшує податкові відрахування. З 1960 р. у Франції почали використовуватися прискорені темпи списання вартості.

Найпоширенішим методом оцінки матеріальних цінностей є метод середньої зваженої, але застосовують також методи ФІФО і ЛІФО.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як формувалося бухгалтерське законодавство у Франції.
2. Як ведеться облік фінансових результатів і самофінансування фірми?
3. Вкажіть на особливості нарахування амортизації.
4. Як проводиться розрахунок річних норм амортизації лінійним і дегресивним способами?
5. Які варіанти представлення бухгалтерських документів використовують у Франції?

5. Особливості організації обліку в Данії

5.1. Бухгалтерське регулювання

Данія не може похвалитися довгою історією бухгалтерського законодавства. Перший закон про діяльність компаній введено у 1917 р., а в 1930 р. в нього внесено поправки. У цьому законодавстві є лише одна згадка про бухгалтерську справу: бухгалтерські звіти необхідно подавати в тому випадку, якщо у компанії було більше 10 інвесторів. Від 1973 р. закон передбачав детальніші вимоги до обліку та звітності.

У 1981 р. був прийнятий закон про бухгалтерський облік і звітність, в який у 1988 р. і 1990 р. були внесені доповнення. В Данії є професійна організація бухгалтерів, яка англійською і данською мовами публікує міжнародні стандарти з коментарями. З 1988 р. вона видає національні стандарти, але ніхто не зобов'язує їх дотримуватися. Тільки Копенгагенська фондова біржа вимагає від своїх 260 зареєстрованих членів надавати звіти відповідно до стандартів. Працівники обліку користуються великим авторитетом, багато з них працюють урядовими радниками.

На розвиток і становлення бухгалтерського обліку в Данії впливали скандали, пов'язані зі встановленням нових вимог до обліку. Так, у 1905 р. міністру юстиції доручили підготувати проект про сертифікування аудиторів. Міністр повідомив, що в цьому немає потреби, а у 1908 р. зізнався в обмані та зловживаннях. Тому наступного року був прийнятий закон про надання повноважень аудиторам.

У Данії є дві класифікації бухгалтерських працівників:

- члени професійної організації бухгалтерів, які мають право проводити аудит усіх компаній і є членами державних комітетів щодо проблем обліку;
- зареєстровані контролери, якими стають після трьох років практики, але їм не дозволяється проводити аудит компаній, що мають складну структуру.

Облік матеріальних активів ведуть за початковою вартістю. Основним методом нарахування амортизації є прямолінійний, але ніхто не зобов'язує використовувати саме цей метод і дотримуватись амортизаційних ставок. Найпоширенішим методом оцінки матеріальних цінностей є ФІФО, рідше – ЛІФО чи середньої зваженої.

5.2. Облік витрат

Облік витрат виробництва в Данії ведуть за такою схемою.

1. Затрати втрачених можливостей.
2. Облік постійних витрат:
  - а) залишкові і стартові витрати;
  - б) стрибки постійних витрат.
3. Облік змінних витрат:
  - а) пропорційні змінні витрати;
  - б) дегресивні змінні витрати;
  - в) прогресивні змінні витрати.
4. Валові витрати.
5. Статті витрат:
  - а) матеріали;
  - б) оплата праці, в т. ч.:
    - заробітна плата робітників;
    - винагороди працівникам;
    - інші види оплати;

- в) оплата за оренду приміщень;
- г) маркетингові витрати;
- д) амортизація;
- е) інші витрати.

6. Структура витрат.

Витрати – це грошовий вираз затрат, необхідний для здійснення підприємством своєї виробничої та реалізаційної діяльності.

Ми говоримо про те, що затрати виробничих факторів вимірюються грошима, оскільки необхідно використовувати загальний підхід для опису різних факторів: робочого часу, ваги сировини, кількості електроенергії тощо. Але грошова оцінка має часто певні труднощі. Вони можуть виникати при визначенні обсягу затрачених у певний період виробничих факторів.

У деяких випадках практично неможливо розрахувати затрати з абсолютною точністю. Наприклад, як визначити, котра частка обладнання буде затрачена у вигляді амортизації в певний період часу? Доводиться визнати, що при підрахунку витрат підприємства існує певна частка неточності. Отже, необхідно подивитися на витрати під іншим кутом зору, тобто визначити їх як витрати втрачених можливостей.

Під витратами втрачених можливостей розуміють витрати і втрати доходу, які виникли за рахунок надання переваги одному із способів здійснення господарських операцій і відмов від іншого можливого способу.

Оскільки витрати втрачених можливостей передбачають вибір між двома можливостями, то їх також називають альтернативними витратами.

На стадії планування господарської діяльності фірми часто виникає проблема вибору між двома і більшою кількістю можливостей, тому доводиться планувати майбутні витрати. Віддаючи перевагу одному з можливих способів, фірма буде мати не тільки витрати, пов'язані з цим способом, і втратить дещо, відмовившись від альтернативних можливостей. Тому при підрахунку витрат у результаті здійснення господарської діяльності певним способом необхідно оцінити їх із точки зору втрати інших можливостей.

Наприклад, власник фірми запланував на 2001 р. такі результати:

Валова виручка – 5000000 крон;

Витрати за затратним методом – 4600000 крон;

Прибуток – 400000 крон;

Власний капітал – 1500000 крон.

Власнику потрібно вирішити – буде він продовжувати свою господарську діяльність чи продасть підприємство та вивільнить власний капітал і робочу силу.

З точки зору продовження діяльності при затратному методі величина всіх затрат становить 4600000 крон. А з точки зору втрачених можливостей вони сягатимуть:

- 1) витрати відповідно до бюджету – 4600000 крон;

2) втрати доходу (прогноз) у зв'язку з втратою власником можливостей працювати в іншій фірмі – 300000 крон;

3) втрата можливостей отримати виплати за процентами у зв'язку з новим розміщенням власного капіталу (1500000) іншим способом із розрахунку 12% річних $180000 = (1500000 \times 12\%)$ крон.

Отже, всього витрат $(1 + 2 + 3) = 5080000$ крон.

Раніше визначений прибуток (400000 крон) насправді при розрахунку витрат із точки зору втрачених можливостей обернувся не прибутком, а збитками 80000 крон (валова виручка 5000000 крон, а втрати становлять 5080000 крон).

Значна частина рішень, прийнятих на підприємствах, передбачає вибір альтернативних можливостей. Як видно з прикладу, необхідно брати до уваги втрачені можливості.

Під постійними витратами розуміють витрати, сума яких у певний період не залежить безпосередньо від величини та структури виробництва і реалізації. Наприклад, фірма виробляє та реалізує лише один вид продукції і планує на наступний період постійні витрати: оклади працівників – 600000 крон; орендна плата – 75000 крон; різне – 125000 крон; амортизація 200000 крон; всього – 1000000 крон.

За певний період заплановано виробити і реалізувати 10000 одиниць товару. Тоді середні постійні витрати на одиницю продукції становитимуть $1000000 : 10000 = 100$ крон. Важливо зазначити, що постійні витрати в різні періоди можуть бути неоднаковими. Наприклад, орендна плата й оклади працівників у пізніший час будуть вищі, не дивлячись на попередній виробничий потенціал. Вирішальним фактором, який визначає, чи відносяться ці витрати до постійних, є те, чи залишаються вони незмінними у випадку збільшення або зменшення виробництва і реалізації.

Постійні витрати поділяються на залишкові і стартові.

До залишкових витрат відноситься та група постійних витрат, які продовжує нести підприємство, незважаючи на те, що виробництво і реалізація на якийсь час повністю зупинені.

До стартових витрат відноситься та частка постійних витрат, яка виникає з відновленням виробництва і реалізації.

Між залишковими і стартовими витратами не існує чіткого розмежування. Віднесення витрат до однієї з груп залежить від терміну зупинки господарської діяльності. Чим більший термін зупинки господарської діяльності, тим меншими будуть залишкові витрати, бо виникає можливість розірвання різних договорів (договору про найм на роботу).

Розмежування витрат на залишкові і стартові має важливе значення лише в тому випадку, коли розглядають питання про доцільність повного припинення господарської діяльності.

Якщо господарська діяльність здійснюється в передбаченому обсязі, то постійні витрати будуть незмінні. Розширення потенціалу, наприклад, у формі

збільшення машинного парку та числа штатних співробітників і розширення приміщення, веде до зростання постійних витрат (на амортизацію, оклади й оренду приміщень). Це зростання відбувається стрибкоподібно.

Під змінними витратами розуміють витрати, загальна величина яких на певний період часу безпосередньо залежить від обсягу виробництва і реалізації, а також їх структури при виробництві і реалізації кількох видів продукції. Прикладом є витрати на придбання сировини, робочої сили та енергії; котрі необхідні в процесі виробництва.

Під пропорційними змінними витратами розуміють витрати, які змінюються в тій же пропорції, що й обсяги виробництва і реалізації.

Наприклад, фірма може виробляти і реалізовувати на тиждень 500 одиниць певної продукції при змінних витратах 2000 крон на 100 одиниць продукції, тоді на 100 – 2000, 200 – 4000, 300 – 6000 і т. д., а середні змінні затрати зростають на одну і ту ж величину $2000 : 100 = 20$; $4000 : 200 = 20$ і т. д.

Під дегресивними змінними витратами розуміють витрати, які змінюються у відносно меншій пропорції, ніж обсяги виробництва і реалізації.

Наприклад, фірма, мова про яку йшла в попередньому прикладі, при зростанні виробництва і реалізації зуміла добитися ефективнішого використання сировини, що призвело до зміни витрат. Порахуємо значення середніх змінних витрат (табл. 17):

Таблиця 17

Виробництво і реалізація (одиниць)	Змінні витрати (крон)	Середні змінні витрати (крон)
100	2000	20
200	3000	15
300	3800	12,67
400	4500	11,25
500	5000	10

Під прогресивними змінними витратами розуміють витрати, які змінюються у відносно більших пропорціях, ніж виробництво і реалізація.

Таблиця 18

Виробництво і реалізація (одиниць)	Змінні витрати (крон)	Середні змінні витрати (крон)
100	2000	20
200	4500	22,5
300	7500	25
400	11000	27,5

500	15000	30
-----	-------	----

Під валовими витратами розуміють суму його постійних і змінних витрат. Середні валові витрати розраховують діленням цих витрат на відповідну величину обсягів виробництва і реалізації (табл. 19):

Таблиця 19

Виробництво і реалізація (одиниць)	Постійні витрати (тис. крон)	Змінні витрати (тис. крон)	Валові витрати (тис. крон)	Середні витрати крон
1000	300	200	500	500
2000	300	350	650	325
3000	300	550	850	283
4000	300	900	1200	300
5000	300	1300	1600	320

Для більшості виробничих і торговельних фірм затрати на матеріали становлять найважливішу статтю витрат. На виробничих підприємствах мова йде про затрати на сировину та допоміжні матеріали, а також напівфабрикати, отримані зі сторони. На торговельних підприємствах – це затрати на придбання товарів. Оскільки величина цих витрат безпосередньо залежить від обсягів виробництва і реалізації, тому їх відносять до змінних витрат фірми.

Розглянемо на прикладі торговельної фірми вплив оптових скидок на динаміку затрат на придбання товару. Фірма досягла домовленості про такі ціни на закупівлю товару (табл. 20):

Таблиця 20

Закупка товару (шт. на рік)	Ціна за 1 шт. (крон)
0 – 1000	100
1001 – 1500	90
1501 – 2000	90
2001 – 2500	70
2501 – 3000	50

При умові, що величина витрат товарів дорівнює величині закупки, то витрати на придбання товару розраховуємо (табл. 21):

Таблиця 21

Закупка товару (шт. на рік)	Змінні затрати (крон)	Середні змінні затрати (крон)
1000	100000	100
1500	135000	97
2000	160000	93
2500	175000	88
3000	150000	82

На більшості підприємств оплата праці також відноситься до основних статей витрат. Але досить часто буває важко віднести витрати на оплату праці до постійних або змінних.

Традиційно заробітну плату адміністративного персоналу рахують постійними витратами, а заробітну плату робітників – змінними.

Існує дві форми оплати праці, але зустрічаються й змішані форми, які включають елементи погодинної та відрядної. Наприклад, відрядна оплата з гарантованим мінімумом.

Погодинну застосовують там, де важливу роль відіграє якість, або там, де кількість продукції не залежить від індивідуальних зусиль робітників. Наприклад, на конвеєрних лініях або там, де важко чи неможливо розрахувати обсяг виконаних робіт.

Головною перевагою є те, що працівник має гарантований тижневий чи місячний дохід, що не залежить від можливого зниження рівня виробництва в певний період часу, а недоліком – що робітник не має можливості підвищити свій заробіток шляхом збільшення особистого внеску в процес виробництва.

З точки зору фірми, головним недоліком погодинної оплати є те, що вона не стимулює підвищення індивідуальних зусиль робітників.

Наприклад, величина погодинної оплати становить 100 крон і не залежить від того, скільки одиниць продукції виготовлено. Тоді, якщо за 1 годину виробляється 5 одиниць продукції, то витрати на оплату становитимуть 20 крон на одиницю, якщо 10 одиниць – то 10 крон і т. д.

Відрядну форму оплати праці застосовують у текстильній промисловості, житловому та капітальному будівництві.

З точки зору робітника, відрядна форма має перевагу, бо дає можливість підвищення заробітку, а недоліком є те, що проводиться жорстка регламентація робіт, і тому існує ризик нещасних випадків і професійних захворювань.

Її перевага, з точки зору підприємства, полягає в тому, що постійні витрати на одиницю продукції зменшуються, але існує ризик зниження якості продукції. Для того, щоби забезпечити працівникові встановлений мінімум заробітку з одночасним використанням переваг відрядної оплати, часто використовують змішану форму оплати – відрядна оплата з гарантованим мінімумом.

Наприклад, на підприємстві досягнуто угоди про відрядну оплату з розрахунком 10 крон на одиницю продукції. Крім цього, кожному робітнику

гарантовано мінімальну погодинну оплату 100 крон. Якщо робітник виготовляє до 10 одиниць продукції на годину, то діє умова гарантованої погодинної оплати (100 крон), і вона буде мінімальною. Коли ж обсяг виготовленої продукції перевищує 10 одиниць, то стає актуальною відрядна оплата.

Винагороди продавцям можуть бути у твердих окладах чи комісійних, сума яких залежить від якості роботи продавця. Комісійні становлять певний процент від величини обороту, досягнутого продавцем, або коли продавцю вдалося вплинути на ціну реалізації.

Використовують також змішані форми твердих окладів у поєднанні з комісійними. Тверді оклади відносяться до постійних витрат, а комісійні – до змінних.

Тверді оклади застосовують тоді, коли фірма хоче зберегти за собою повний контроль над процесом реалізації. Зокрема, коли настає необхідність почати реалізацію нового виду продукції чи залучити нових покупців.

Недоліки твердих окладів, з точки зору фірми, в тому, що вони не стимулюють зусиль продавця добитися більшого обсягу реалізації.

Найчастіше застосовують форму твердих окладів із певним видом комісійних. Наприклад, продавець отримує 10% з обороту при мінімально гарантованій зарплаті 240000 крон на рік. Якщо продавець реалізує продукції менше, ніж на 2400000 крон, то вступають у силу гарантовані умови; якщо більше, наприклад 3000000 крон, то комісійні становитимуть 300000 крон.

Іншим видом змішаної оплати є твердий оклад із доплатою комісійних.

Звичайною формою оплати праці інших працівників (адміністративний персонал) є тверді оклади, оскільки виконаний обсяг робіт важко виміряти.

Слід зазначити, що фірми укладають зі своїми працівниками також угоди про форми розподілу прибутку. Вони розподіляють частину своїх прибутків у грошах (готівкою) чи акціях в акціонерних товариствах.

Якщо власник фірми одна особа, то й оплата його праці виглядає як заробітна плата власника, її розраховують з точки зору витрат утрачених можливостей. Вихідним пунктом цього розрахунку є сума, яку власник міг би заробити, використовуючи свою робочу силу не як власник фірми, а в іншому місці.

Орендна плата, звичайно, відноситься до постійних витрат, але якщо її величину встановлюють у процентах до обороту підприємства, то ці витрати є змінними.

Маркетингові витрати спрямовані на збільшення обсягу реалізації фірмою своєї продукції. Значну частину їх складають витрати на винагороду продавцям і торговим агентам. Сюди входять витрати на рекламу, участь у виставках та ярмарках. Ці витрати є постійними, тому незмінні у певний період часу.

Протягом часу експлуатації всі елементи основного капіталу знецінюються. Виняток становить земля, особливо в період високої інфляції, та певні види будівель, ціна яких у цей період не тільки не падає, а й зростає.

Падіння ціни амортизацію відповідної частини основного капіталу і тому відноситься до витрат.

Найрозповсюдженішими методами нарахування амортизації в Данії є:

- лінійна амортизація;
- амортизація за залишковою вартістю;
- амортизація за обсягом виробництва.

Лінійна амортизація на рік становить – $(ПВ - ЛВ) : ТС$, де ПВ – початкова вартість, ЛВ – ліквідаційна вартість, ТС – термін служби.

Наприклад, машина куплена за 450000 крон, витрати на доставку – 150000 крон, тоді початкова вартість становить 600000 крон. Термін служби – 5 років. Ліквідаційна вартість 100000 крон.

Таблиця 22

Роки	Вартість на початок періоду (крон)	Амортизація 30% (крон)	Залишкова вартість на кінець періоду (крон)
1	600000	180000	420000
2	420000	126000	294000
3	294000	88200	205800
4	205000	61740	144060
5	144060	43218	100842

$A = (600000 - 100000) : 5 = 100000$ крон.

Амортизація за залишковою вартістю. Початкова вартість – 600000. Щорічні амортизаційні списання становлять 30% від залишкової вартості.

Ми бачимо, що великі суми амортизації списують у перші роки. Цей метод ще називають дегресивним.

Амортизація за обсягом виробництва. Якщо капітал подати у вигляді запасу товарів (вугільна шахта, нафтова сверловина, гравійний кар'єр), то амортизація відноситься до змінних витрат. Наприклад, за 2000000 крон куплено гравійний кар'єр, який згідно з прогнозами має 1000000 м куб. гравію. У цьому випадку величина амортизації становитиме $2000000 : 1000000 = 2$ крони на кожен добутий м куб. гравію.

Інший наприклад: підприємство придбало форму для лиття за 100000 крон і передбачає, що вона повинна, перш ніж вийти з ладу, витримати 25000 готових відливок; тоді амортизація цієї форми становитиме на одне лиття – $100000 : 25000 = 4$ крони.

Витрати на експлуатацію, ремонт машин та інші елементи основного капіталу, як правило, є постійними витратами підприємства.

Витрати на різні види енергоносіїв (електроенергію, газ, нафту, вугілля) на підприємстві поділяють на дві групи: одна охоплює змінні витрати, які безпосередньо залежать від обсягу і структури виробництва, наприклад, витрати на електроенергію для роботи машин. До другої належать усі інші витрати на задоволення електропотреб, наприклад, на освітлення та опалення, і є постійними.

Витрати на перевезення товарів покупцям рахуються змінними, якщо цей вид послуг фірма передоручає іншій фірмі, наприклад, Данським державним залізничним дорогам, королівській пошті чи транспортній компанії.

Якщо ж на підприємстві є власний транспорт для перевезення, то основна частина витрат буде належати до постійних.

Під структурою витрат розуміють процентне співставлення змінних і постійних витрат підприємства в межах його валових витрат.

Підприємства А і В мають різну структуру (табл. 23):

Таблиця 23

Витрати	Підприємство А	Підприємство В
Змінні	70%	40%
Постійні	30%	60%
Валові	100%	100%

Це зумовлено тим, що підприємство А менш автоматизоване і потребує використання ручної праці, а відповідно – великих змінних витрат на оплату праці.

Підприємство В, навпаки, має високу ступінь автоматизації, тобто в нього високі постійні витрати і малі змінні витрати на оплату праці.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як здійснюється бухгалтерське регулювання в Данії?
2. Особливості обліку витрат у Данії.
3. Як здійснюють розподіл постійних витрат?
4. Як здійснюють розподіл змінних витрат?
5. Охарактеризуйте основні статті витрат.

6. Бухгалтерський облік у Німеччині

Німеччина має давні традиції бухгалтерської справи. З одного боку, на бухгалтерську справу мають вплив законодавчі органи, а з другого – в країні працюють високоосвічені спеціалісти з бухгалтерського обліку.

У Німеччині є три типи компаній:

1. Компанії з обмеженою відповідальністю, акції яких вільно змінюють власників. До керівництва компаній входить однакова кількість акціонерів і працівників компанії.

2. Компанії з обмеженою відповідальністю та обмеженим правом на передачу акцій. Акції не можуть вільно переходити від одного власника до іншого. Орган нагляду створюють, якщо кількість працівників не перевищує 500 осіб.

3. Компанії, в яких хоча б одна особа несе повну відповідальність.

Важливий елемент німецького бухгалтерського законодавства – принцип обов'язковості, що повинен забезпечити надання бухгалтерських документів відповідно до податкового законодавства. Існує також зворотній зв'язок.

Для німецької бухгалтерської практики характерні дві особливості:

- готовність прийняти державне втручання в економічну діяльність компанії;
- сильні традиції антиіндивідуалізму.

У результаті цього основними постачальниками капіталу стали не індивідуальні інвестори, а великі банки, які заснували свої власні аудиторські фірми та зобов'язують співпрацювати з ними, надаючи необхідну їм фінансову інформацію.

Традиції обліку сформувалися ще в 30-і рр. ХХ ст. Нині, маючи висококваліфікованих спеціалістів, держава займає домінуючі позиції в бухгалтерському обліку. У 1931 р. вона зобов'язала компанії проводити аудиторські перевірки. Визнані кваліфіковані аудитори в 1932 р. об'єдналися в професійну організацію, заснувавши свій Інститут. У 1961 р. створено офіційний орган контролю за діяльністю аудиторів під керівництвом міністерства економіки, що проводить реєстрацію всіх аудиторів.

Крім цього, існує також добровільна асоціація кваліфікованих аудиторів, в яку входить 84% із 6680 аудиторів такого рівня підготовки.

Після об'єднання Німеччини 140 аудиторів із колишньої НДР отримали право зареєструватись як кваліфіковані аудитори після складання іспитів із державного фінансового та податкового законодавства.

Отримати звання кваліфікованого аудитора досить важко. Необхідно мати спеціальну освіту. В 1950 р. в Німеччині у школах бізнесу всі студенти вивчали бухгалтерську справу. Для порівняння, у Великобританії тоді бухгалтерська справа читалася лише для 500 студентів.

75% усіх кандидатів на отримання звання аудитора мають науковий ступінь з бізнесу чи бухгалтерської справи. Кандидатові необхідно пройти 5 років професійної практичної підготовки, після чого його допускають до складання 7 письмових екзаменів, кожен з яких триває 4–6 годин. Після цього спеціально створена комісія з 8 університетських професорів приймає усний екзамен. Середній вік осіб, котрі отримують звання кваліфікованого аудитора, 35 років.

Претенденти на звання професійного податкового консультанта проходять менші вимогливі випробування. Для цього необхідно мати 3 роки практичної підготовки (здебільшого кваліфіковані аудитори спочатку стають професійними податковими консультантами).

Аудиторські перевірки повинні проводити всі середні та великі компанії, які протягом двох останніх років перевищують два з трьох встановлених критеріїв:

- 1) загальна сума активів – 2,0 млн. євро;
- 2) обсяг продажу – 4 млн. євро;

3) середня кількість працівників – 50 осіб.

При проведенні аудиторських перевірок аудитори стикаються з такими типовими проблемами.

1. Німецькі аудиторські фірми можуть володіти більшістю акцій, що належать зовнішнім акціонерам. Клієнт такої фірми може мати тісні зв'язки з акціонерами, які володіють акціями цієї фірми. Такої практики нема в жодній європейській державі.

2. 30% доходів аудиторів надходить від консультацій керівництва компаній, а це підриває незалежність аудиторів.

3. За німецьким законодавством відповідальність аудиторів незначна, тому вони особливо не проявляють свою особисту незалежність.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Які типи компаній існують у Німеччині?
2. Охарактеризуйте особливості німецької бухгалтерської практики.
3. Охарактеризуйте бухгалтерські професії в Німеччині.

7. Облік у Великобританії.

У Великобританії є кілька особливих характеристик бухгалтерської справи, які відсутні в інших країнах ЄС.

Відзначимо основні з них:

- незалежне та впливове становище спеціалістів бухгалтерської професії;
- традиція всестороннього, детального юридичного обґрунтування виставлених вимог і бухгалтерських методів, якими займаються недержавні організації;
- тісні зв'язки з колегами у США, цьому сприяє ведення обліку єдиною мовою, а також тісні контакти між офісами міжнародних бухгалтерських фірм в обох країнах.

Шість британських професійних бухгалтерських організацій мають статус юридичної особи й утворили консультативний Комітет бухгалтерських рад. Це:

1. Інститут дипломованих бухгалтерів Шотландії, який є наступником Едінбурзького інституту, що був заснований у 1853 р.

2. Інститут дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу, заснований у 1880 р.

3. Інститут дипломованих бухгалтерів Ірландії, заснований у 1888 р.

Вищезазначені організації є незалежними, хоча на практиці їхня діяльність подібна. Майже всі їх студенти отримують підготовку для роботи в державному секторі, але після отримання кваліфікації в ньому залишаються працювати не більше 50% випускників, решта шукають роботу в інших сферах.

4. Асоціація дипломованих бухгалтерів, заснована в 1904 р. як Лондонське товариство бухгалтерів. Вона дає змогу своїм студентам проходити підготовку для роботи як в державному секторі, так і комерційних організаціях.

Згідно із “Законом про діяльність компаній” представники чотирьох вищезазначених організацій можуть призначатися аудиторами в компанії з обмеженою відповідальністю.

5. Інститут бухгалтерів і менеджерів, який забезпечує підготовку спеціалістів для комерційних організацій, де й працює більша частина його членів.

6. Інститут державних фінансів і бухгалтерської справи, що працює в державному секторі.

У цій країні історично склалося так, що давніші професійні організації постійно вступали в боротьбу проти тих структур, які з’являлися пізніше. Наприклад, журнал Інституту дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу в свій час писав, що Лондонське товариство бухгалтерів “своїми діями соромить професію бухгалтера”. Але згодом бухгалтерські організації почали співпрацювати і координувати свою діяльність. Зокрема, з 1976 р. по 1990 р. Комітет бухгалтерських рад зумів сформулювати “Правила стандартної бухгалтерської практики”.

Бухгалтерське законодавство у Великобританії має давню історію. Ще в 1844 р. з’явився перший закон про діяльність компаній, який передбачав проведення аудиторської перевірки бухгалтерського звіту. Але в 1856 р. ця вимога втратила свою юридичну силу, оскільки уряд вважав, що бухгалтерські вимоги повинні бути об’єктом не закону, а узгодженості між зацікавленими особами. І лише в 1990 р. проведення аудиторської перевірки поданого бухгалтерського звіту знову стало обов’язковим. Закони про бухгалтерську справу, передусім прийняті в 1948–1967 рр., суттєво розширили обсяги інформації, яка повинна включатися в бухгалтерські звітні документи. Поряд із цим залишилося багато питань бухгалтерської оцінки на розгляд самих компаній і спеціалістів.

Комітет бухгалтерських рад сформував ряд стандартів щодо різних напрямків бухгалтерської справи. Ці стандарти раніше випускали окремі професійні організації під власну відповідальність. При цьому організації вимагали від аудиторів, щоби вони вказували в звітах, чи дотримуються стандартів перевірені ними компанії.

“Закон про діяльність компаній” 1989 р. увів нові нормативні вимоги для великих компаній. Він вимагав, щоби документація відповідала бухгалтерським стандартам або пояснювала причини відхилень від них у коментарях до бухгалтерських звітних документів.

Усі без винятку компанії Великобританії повинні подавати свою щорічну бухгалтерську звітність на аудиторську перевірку професійно підготовленим аудиторам. Із 1948 р. уряд визнає право на проведення таких перевірок за членами чотирьох професійних бухгалтерських організацій – Інституту дипломованих бухгалтерів Шотландії, Інституту дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу, Інституту дипломованих бухгалтерів Ірландії, Асоціації дипломованих бухгалтерів.

Облік основного капіталу ведуть за початковою вартістю, але поряд із цим різні активи, що належать до однієї категорії, можуть показуватись у різних базах для визначення їхньої вартості. Дозволяється проводити капіталізацію залучених коштів на період освоєння основного капіталу.

Для проведення переоцінок не існує законодавчо визначених норм, які встановлюють періодичність їх проведення та базу переоцінки. Проект подання інформації, виданий у 1990 р., передбачає, що переоцінка основного капіталу повинна проводитися за методом вартості чистої реалізації, але на практиці компанії частіше застосовують відновну вартість. Амортизація основного капіталу повинна здійснюватися систематично протягом очікуваного терміну служби активу. Бухгалтерські стандарти встановлюють спеціальний комплекс правил з обліку інвестицій у нерухомість, за якими передбачається, що за інвестиціями в нерухомість амортизація не проводиться, за винятком випадків оренди терміном менше 20 років. Замість амортизації щорічно повинна проводитися переоцінка таких активів. Позитивна чи негативна різниця від переоцінки має надходити безпосередньо у фонд переоцінки, за винятком випадків, коли негативна різниця перевищує залишки у фонді переоцінки. Тоді це перевищення повинно відобразитись у звіті про прибутки і збитки. Введення такого набору правил лише для одного типу операцій з основним капіталом виглядає дещо непослідовно. Але такий прагматичний підхід стає дедалі популярнішим як серед компаній, котрі займаються нерухомістю, так і інвестиційних аналітиків.

Бухгалтерські стандарти вказують, що готові вироби повинні оцінюватися за нижчим показником значень собівартості і чистої вартості реалізації. “Закон про діяльність компаній” дозволяє використовувати всі методи оцінки фінансових потоків, але виключає можливість використання методу “останнім надійшов – першим використаний” і базового запасу.

Стандарт “Бухгалтерський облік і звітність орендних угод” вказує, як необхідно трактувати всі питання, пов’язані з бухгалтерією оренди.

Фінансову оренду орендатор має враховувати як актив і пасив для виплати орендних платежів у майбутньому. Актив повинен амортизуватися. Грошові платежі для покриття орендного зобов’язання не поширюються на весь період дії орендної угоди, термін якої встановлюють за стартовими нормами. Орендодавець повинен показувати засоби, отримані від орендатора, як фінансові активи. І навпаки, при короткотерміновій оренді орендодавець враховує надані ним в оренду засоби як основний капітал, на який поширюються норми амортизації, а платежі, оплачені за нього, надходять на рахунки прибутків і збитків відповідно орендодавця й орендатора.

Бухгалтерські стандарти встановлюють також правила для такої заплутаної сфери обліку, як пенсійне зобов’язання. Положення цього стандарту полягає у тому, що будь-які пенсійні зобов’язання, встановлені законодавством чи взяті компанією добровільно, повинні обліковуватися. Бухгалтерська мета при цьому – раціональний розподіл очікуваних витрат за цими зобов’язаннями на період

роботи працівників. У великих британських компаніях пенсійні схеми побудовані найчастіше на основі “допомоги певного обсягу”, внески на утворення якої перераховують в окремий пенсійний фонд.

У результаті впливу директив ЄС зовнішній вигляд і зміст бухгалтерських документів, що діють у Великобританії, суттєво змінився, але через неоднозначне тлумачення деяких облікових принципів бухгалтерська практика реально залишається однією з найконсервативніших у Європі.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Охарактеризуйте особливості бухгалтерської практики у Великобританії.
2. Як здійснюється підготовка бухгалтерів у Великобританії?
3. Як формувалося бухгалтерське законодавство у Великобританії?
4. Які компанії у Великобританії повинні подавати свою щорічну бухгалтерську звітність на аудиторську перевірку?
5. Як ведеться облік основного капіталу у Великобританії?

8. Облік у Нідерландах

У Нідерландах розташовані штаб-квартири багатьох основних багатонаціональних корпорацій, а тому не дивно, що в бухгалтерській системі країни значною мірою проявляються інтернаціональні підходи. Тут з великою повагою ставляться до МБС, незважаючи на те, що традиційно в державі бухгалтерське регулювання доволі слабе. Відмінною ознакою нідерландської бухгалтерської системи є використання відновної вартості, витоки якої виходять з ідей Теодора Лімперга.

Перший державний закон, що встановлював норми бухгалтерської справи в країні, введений у 1928 р. Він вказував, які дані про активи потрібно подавати в балансовому звіті. В 1970 р. прийнятий закон про бухгалтерський облік і звітність, під дію якого підпадають усі компанії з обмеженою відповідальністю, кооперативи й асоціації. Цей закон встановлює загальні правила підготовки бухгалтерських звітних документів, але залишає вирішення деяких проблем на розгляд бухгалтерів-професіоналів, наполягаючи при тому, щоби документи відповідали вимогам.

У 1971 р. був організований Комітет з бухгалтерських стандартів, який об'єднав спеціалістів бухгалтерської справи. В 1982 р. він перейменований у Раду з подання щорічних звітів. Бухгалтерські стандарти, які встановлює ця організація, відрізняються великою гнучкістю. Хоча вони не обов'язкові згідно з законом, але в країні їх вважають авторитетними документами.

Нідерландський інститут зареєстрованих бухгалтерів – професійна бухгалтерська організація – заснований у 1895 р. Закон про кваліфікацію бухгалтерів 1962 р. встановив складання претендентами спеціальних іспитів і закріпив виконання аудиторських зобов'язань за бухгалтерами, які мають бути членами цього інституту і повинні діяти в межах його кодексу та системи.

Наступний закон 1974 р. увів посаду адміністративного консультанта. Ці спеціалісти не мають права проводити аудиторські перевірки, вони працюють із невеликими та середніми підприємствами. У них є своя професійна організація, членство в якій добровільне.

У Нідерландах усі компанії, за винятком малих, повинні проходити аудиторський контроль. До малих належать ті, в яких виконуються дві з трьох умов:

- 1) загальний обсяг активів – менше 1,9 млн. євро;
- 2) чистий товарообмін менше – 3,8 млн. євро;
- 3) середня чисельність працівників менше – 50 осіб.

Як правило, консолідовані бухгалтерські звітні документи мають подавати холдингові компанії. Винятки з цього правила бувають при наступних умовах.

1. При складанні консолідованих документів не будуть перевищені показники, встановлені для категорії малих підприємств.

2. Жодна з компаній групи не зареєстрована на фондовій біржі.

3. Компанія не належить до кредитних установ.

4. Не надійшло заперечень проти відсутності таких документів не менше, ніж від 10% акціонерів.

Дочірними (холдинговими) компаніями вважаються структури, показники яких відповідають хоча б одній із таких трьох вимог:

1) компанія володіє не менше, ніж 50% прав голосу;

2) компанія має право призначати і звільняти більше половини членів із ради директорів;

3) компанія несе повну відповідальність як партнер.

Нідерланди – це єдина країна в світі з незначними темпами інфляції, де розроблена система обліку відновної вартості, яку застосовує багато великих компаній.

Теорія відновної вартості розроблена не у відповідь на інфляційні проблеми, а на основі економічної науки. Її створювали протягом багатьох років. Започаткував цю теорію Т. Лімперг у 1917 р., який у своїх працях обґрунтував оцінку через відновну вартість. У 1922–1950 рр. він очолив школу економіки бізнесу в Амстердамському університеті.

Ван Севентер вказує, що в основі теорії Т. Лімперга лежить постулат неперервності, котрий передбачає ставлення до операційних процесів бізнесу як до потоку ділової активності, причому в момент реалізації продукції засоби виробництва повинні відновлюватися при умові, що виробнича діяльність не буде припинятися. Ця умова дає можливість використовувати відновну вартість для вимірювання вартості всіх компонентів фірми.

Бурже в 1972 р. дав критичну оцінку теорії відновної вартості Т. Лімперга. Зокрема, він вказав на деякі невирішені проблеми і питання її застосування:

– теорія не може вирішити проблеми бухгалтерії, зумовлені впливом інфляції на грошові статті;

– теорія не може вирішити проблеми, пов'язані з технологічним розвитком обладнання, коли відновлення не обмежується заміною втраченої вартості;

– коли цю теорію застосовують щодо специфічних питань рівня цін, то вона не може вказати на співвідношення між ними та загальним рівнем цін.

Вказані проблеми пов'язані насамперед із питаннями практичного застосування теорії відновної вартості Т. Лімперга, а не з фундаментальними принципами її корисності.

На основі проведених у 1979 р. досліджень намагалися встановити, чому компанії зупиняються на одному з варіантів бухгалтерського обліку. Багато компаній не проводить переоцінку своїх запасів готової продукції, коли вони відносно незначні, тому що переоцінка у цьому випадку несуттєва. Три із тридцяти одної компанії, які досліджувалися, не проводили коригування вартості запасів готової продукції, бо цінові коливання настільки хаотичні, що їх облік призвів би до нереалістичних змін у показниках прибутку. Цікаво зазначити: представники деяких компаній висловили стурбованість з приводу того, що автоматична переоцінка вартості активів може обумовити завищення обсягів амортизаційних відрахувань, які передбачались, і тому обмежили масштаби переоцінки.

Серед компаній, які ведуть облік на основі відновної вартості, є відома компанія Philips. У її роботі проявляється кілька моментів.

1. Для обрахунку відновної вартості основних фондів, запасів, готової продукції та незавершеного виробництва використовується система індексів, яка розроблена компанією. Обрахунок цих показників – один з визначення політики закупівлі.

2. Однакова система бухгалтерських документів застосовується для звітів, на основі яких працює керівництво компанії, і для тих, котрий опубліковані для загального користування.

3. Публікація документів, підготовлених на основі відновної вартості, – частина загальної політики, що дає змогу переконати профспілкові організації у правильності визначення доходів компанії, а в роботі з податковими органами дозволяє показати, як впливають податкові відрахування на доходи компанії.

За нідерландським законодавством визначають п'ять категорій матеріальних засобів, з яких перші три використовують у виробничих процесах.

1. Земля, будівлі та споруди.
2. Основні виробничі засоби і технічне обладнання.
3. Інші основні засоби, що безпосередньо використовують в основній діяльності.
4. Об'єкти, які будують.
5. Основні засоби, що не використовують в основній діяльності.

Визначення засобів, які використовують в основній діяльності, характерне для підходу, що базується на економіці бізнесу.

Основні засоби можна оцінювати або за початковою вартістю, або за поточною вартістю. Після вибору підходу він не може змінюватись, а тому не

допускають, щоб одну частину засобів оцінювали за початковою вартістю, а іншу – за поточною.

Витрати на дослідження і розробки можуть капіталізуватися, коли є підтвердження, що вони в майбутньому вигідно окупляться. Щоби відповідати цьому підходу при обґрунтуванні витрат на дослідження і розробки, необхідне:

- чітке встановлення мети розробки і величини витрат;
- здійснення реалістичного техніко-економічного обґрунтування проекту;
- намагання керівництва компанії довести проект до практичної реалізації;
- підтвердження того, що новий товар корисний і на нього буде попит на ринку;
- підтвердження того, що для проведення досліджень і розробок є достатньо коштів.

Амортизація таких затрат не повинна перевищувати в звичайних умовах 5 років. У звітності потрібно показувати кошти, витрачені на дослідження і розробки за кожен рік.

За нідерландським законодавством пенсійні права працівників визначають незалежні пенсійні фонди чи страхові компанії. Підприємства повинні подавати в своїх звітних документах усі пенсійні зобов'язання, які виникли протягом року, тому пенсійні витрати можуть точно не відповідати пенсійним відрахуванням, виплаченим у вказані фонди, що веде до збільшення загальної величини активів або пасивів.

З усього сказаного можна зробити висновок: система бухгалтерського обліку та звітності у Нідерландах відповідає за своєю гнучкістю Британо-американській моделі. Водночас вона має свої особливості.

1. Працівники компаній відіграють важливішу роль при формуванні правил, що діють у бухгалтерській справі, ніж користувачі її продукції.

2. Існує добре розроблена система обліку впливу на економіку інфляційних процесів.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Коли в Нідерландах було введено перший закон, що встановлював норми бухгалтерської справи?
2. Які компанії в Нідерландах належать до малих?
3. Вкажіть на особливості організації обліку в компанії Philips?

9. Облік і звітність у Китаї

9.1. Організаційні основи побудови обліку

Починаючи з 1979 р., важливим аспектом політики Китаю щодо проведення структурних економічних реформ і відкриття країни для зовнішнього світу є залучення іноземних інвестицій. З цього часу вони

принесли значний економічний прибуток і зробили істотний внесок у зростання національної економіки.

“Система обліку Китайської Народної Республіки для спільних підприємств за участю китайського та іноземного капіталу” затверджена міністерством фінансів країни в 1985 р. Економічні об’єкти можуть коригувати процедури обліку, встановлені нею, для забезпечення особливих вимог.

Можна назвати такі основні моменти облікових процедур, дотримання яких вимагає цей документ:

- бухгалтерський облік ведеться за методом подвійного запису;
- записи в бухгалтерських документах і звітах повинні вестися на основі реальних ділових операцій і бути своєчасними, правильними, всеохоплюючими та повними;
- бухгалтерські рахунки повинні вестися китайською мовою або китайською та паралельно однією з іноземних мов, погоджених партнерами;
- грошові показники повинні бути виражені в одиницях законного для Китаю засобу платежу – юанях або в одиницях однієї з іноземних валют за погодженістю між партнерами;
- необхідно вести три основні облікові книги: журнал, головну бухгалтерську книгу та допоміжну бухгалтерську книгу.

9. 2. Положення про сумнівні рахунки, старіння запасів і повернення проданих товарів

Положення про сумнівні рахунки, старіння запасів і повернення проданих товарів виключаються з бухгалтерського обліку відповідно з правилами бухгалтерського обліку в Китаї. Коли збирання дебіторських рахунків стає настільки складним, що це викликає занепокоєність, тоді дані, які неможливо зібрати, мають бути ретельно вивчені. Будь-який пункт, що справді не можна відобразити у детальному управлінському аналізі, потрібно списати як безнадійний борг, який має бути вилучений із бухгалтерського прибутку за відповідний період. Такий самий режим застосовується щодо застарілих запасів і зносу. Кожного року від керівника вимагається складання принаймні одного щорічного обрахунку фізичного стану інвентарних одиниць; йому дозволяється списувати всі товарно-матеріальні цінності, які є фізично пошкодженими, загубленими, відпрацьованими та визначені застарілими. До книг записуються відповідні поправки, що затверджуються керівництвом, а витрати віднімаються від прибутків за конкретний період.

Нерідко бувають скарги з боку іноземних інвесторів, які часто зумовлені браком необхідних положень про втрати, що є рідкісним явищем.

Дозволяти чи не дозволяти прогнозування сумнівних рахунків, застаріння запасів і повернення проданого товару – питання суперечливе. Можна стверджувати, що такі прогнози в найкращому випадку будуть простими оцінками, а визнання втрат (якщо вони визначені реалістично) допоможе

уникнути перекручення даних. Проте справедливо й те, що непердбачення сумнівних рахунків суперечить бухгалтерському принципу приведення прибутків у відповідність до вартості і не виходить за межі міжнародних бухгалтерських норм.

9. 3. Облік основного капіталу та його знецінення

Капітал із строком служби більше одного року в обліку проводиться як основний капітал і підлягає періодичній амортизації. Предмети, одинична вартість яких менша 5000 юанів і з терміном користування менше одного року, розглядаються як періодичні витрати відповідно до обсягу, реально використаного під час виробництва.

Величину основного капіталу слід оцінювати за його початковим нагромадженням амортизаційним зносом, обчисленим рівномірним способом і застосованим на груповій основі. Залишкова вартість обсягом до 10-ї початкової величини активу віднімається при надходженні від загальної величини знецінювання вартості.

Коли особливі обставини диктують необхідність застосування прискореного нарахування зносу або запровадження досконаліших методів обчислення зносу, то прийнято, щоби заява розглядалася місцевими податковими органами, а кінцеве підтвердження надходило від міністерства фінансів Китаю. У протилежному випадку ставка прискореного нарахування зносу, яка перевищує нормальну величину, не може бути утриманою під час реєстрації податкової декларації.

Запровадження прискореного нарахування зносу й амортизації нематеріальних активів протягом менше 10 років, затверджене інструкцією про прибуткові податки, є одним з найсприятливіших режимів, які можуть бути надані підприємствам. Щоби відповідати цим сприятливим режимам, підприємство має виконувати одну з таких умов:

- мати інвестиції обсягом більше 5 млн. дол. США;
- використовувати найсучасніше устаткування і технології;
- досягти максимальної економічної ефективності при оновленні існуючих підприємств;
- вважатися особливо необхідним підприємством.

Якщо підприємство відповідає цим умовам, йому може надаватись або сприятливий режим застосування прискореного нарахування зносу, або звільнення від податків, або підвищення квоти для продажу його продукції на місцевому ринку. Рішення про вибір однієї з пільг приймається підприємством самостійно або шляхом консультацій з партнерами.

Встановлення фонду знецінювання і ставок періодичного знецінювання є обов'язковим для державних підприємств. Фонди, забезпечені операціями шляхом ставок знецінювання, можуть бути поєднані з іншими поточними фондами, котрі знаходяться у вільному розпорядженні.

9.4. Облік нематеріальних активів

У засобах державних підприємств немає одиниць, що називаються “нематеріальними активами”. На підприємствах вільних економічних зон спостерігається інша ситуація: у спільних підприємствах інвестування на витрати таких категорій, як патенти, технічні ноу-хау, проценти від використання торгової марки, авторське право на використання території чи інші особливі привілеї вносяться на рахунок нематеріальних активів, які підлягають періодичній амортизації. Коли купується якась товарно-матеріальна цінність, то її початкова вартість має бути доступною за ціною, що платить підприємство. Для інвестицій початкова вартість повинна встановлюватися на підставі визначення цінності цього товару, як це передбачено в угоді або контракті, укладеному між партнерами.

Витрати, що їх зазнає підприємство вільної економічної зони протягом підготовчого періоду, можуть бути віднесені на рахунок організаційних витрат (стаття у списку нематеріальних активів). Капіталізовані таким чином витрати не повинні включати ті видатки, які робляться для одержання фінансових та інших нематеріальних активів або процента, отриманого за період будівництва.

Первісна вартість нематеріальних активів може бути амортизована, а періодичні амортизаційні ставки є припустимими оперативними витратами для сплати прибуткового податку. Ті одиниці, які вважаються інвестованими іноземним підприємством із передбаченням часового ліміту використання, відносяться до таких, що підлягають амортизації відповідно до встановленого ліміту часу, починаючи з місяця, коли вони вступили в дію. Одиниці, які не належать такому передбаченню, повинні бути амортизованими в період не менше, ніж 10 років.

9.5. Облік надходження та витрачання іноземної валюти

До кінця 1987 р. підприємства Китаю оцінювали свої валютні ресурси – вклади у банках, рахунки та векселі дебіторів за їхньою початковою вартістю на основі обмінного курсу, що зафіксовано в книгах після закінчення операцій. Відповідно до нормативного акта бухгалтерського обліку від 1985 р., який діяв до 31 грудня 1987 р., надходження та витрати іноземної валюти щоразу записувались у книги. Хоча обмінний курс коливався, баланс юаневих рахунків іноземної валюти не міг бути скоригованим. Таким чином, коли валютна розписка вносилася до банківського рахунка, валютні прибутки та витрати можна було визначити тільки після повернення документів із банку. У випадку, коли бралася позика в іноземній валюті, прибутки та витрати можна було визначити тільки після погашення; якщо отримувані рахунки надходили від реалізації продукції, то прибутки і витрати валюти можна було визначити тільки після збору всіх рахунків. І, нарешті, якщо рахунки в іноземній валюті

з'явилися в результаті закупівель, то валютні прибутки і витрати можна були визначити тільки після ліквідації заборгованості.

Очевидним недоліком такої процедури є те, що вплив коливань курсу на операції, а це сьогодні постійне явище у економіці Китаю, не знаходив своєчасного відображення в рахунках і звітах. Багато підприємств зіткнулися з широким діапазоном коливань своїх валютних прибутків і витрат. У надзвичайних випадках деякі з них мали сукупні валютні прибутки і витрати більші, ніж їхні щорічні адміністративні витрати.

Намагаючись виправити ситуацію, міністерство фінансів країни в своєму додатковому нормативному акті про операції з іноземною валютою, опублікованому 31 грудня 1987 р., замінило описану вище процедуру реалістичнішим підходом. Згідно з новим положенням, підприємства можуть коригувати свій обмінний курс на кінець року після одержання згоди від місцевих фінансових і податкових органів. Величина, утворена від цього коригування внаслідок різниці між обмінним курсом, зафіксованим у бухгалтерській книзі, та курсом на кінець року, повинна вноситись у новий рахунок під назвою “Очікувана амортизація валютних прибутків і витрат”, що підлягає періодичній амортизації в терміни, обумовлені підприємствами і місцевими фінансовими та податковими органами. Звичайно, для цього встановлюється термін від одного до п'яти років. Амортизований баланс рахунка “Очікувана амортизація валютних прибутків і витрат” повинен вноситись до балансу як “відстрочені бюджетні витрати”, коли йдеться про дебетовий залишок, або як “відстрочені кредити” у випадку кредитового залишку.

9.6. Облік фінансових результатів

Періодичний чистий прибуток визначається шляхом бухгалтерської процедури, в якій слід дотримуватися таких принципів:

- витрати приводяться у відповідність до прибутків;
- витрати розподіляються між послідовними періодами на основі накопичення;
- прибутки визнаються такими, коли є підтвердження операціям із реалізації продукції і прибуток ресурсів вважається визнаним;
- оцінку активів і визначення прибутку проводять на основі первісної вартості;
- розрізняються капітальні витрати і прибуткові витрати.

Незважаючи на те, що бухгалтерські регулятивні акти, якими керуються підприємства у Китаї, розроблялися з урахуванням законів про прибутковий податок (тому обліковий прибуток переважно узгоджується з прибутком, що оподатковується), вони дещо відрізняються від законів про прибутковий податок. Тимчасові відмінності виникають тому, що час, витрачений на бухгалтерське визнання деяких прибутків і витрат, не відповідає вимогам

закону про податки. Типовий приклад цього – знецінювання. Впровадження прискореного нарахування зносу також є тимчасовою відмінністю.

Постійні відмінності виникають тоді, коли різниця між обліковим прибутком і прибутком, що підлягає оподаткуванню, не вкладається в межі податкового закону. Підприємство може призначити до загальних адміністративних і неоперативних витрат такі заходи, як штрафи, штрафи за прострочення сплати податків, дотації на суспільний добробут і підвищення рівня життя, витрати на конфісковану власність, витрати на розваги та суспільну діяльність, що перевищують 3% прибутку з продажу за податковий рік. Ці статті не віднімаються згідно з податковим законом. Для цілей оподаткування необхідно скоригувати величину рахунка чистого прибутку відповідно до прибутку, який оподатковується.

Закон вимагає правильного розподілу чистого прибутку, що залишається після сплати податків, перш ніж прибуток буде розподілений між власниками. Певна частина чистого прибутку повинна забезпечити асигнування для трьох категорій: резерв для виплати премій і грошових допомог працівникам; привласнені збережені прибутки на розширення підприємства; привласнені збережені прибутки на непередбачені витрати. Підприємство не зобов'язане визначати конкретну величину чи частку для активів кожної з категорій. Резерв на сплату премій і грошових допомог персоналу є резервом пасиву – ресурсом, утриманим із періодичних прибутків зі спеціальною метою поліпшення добробуту персоналу та передбачення його преміювання, тобто заохочування тих, хто робить порівняно значніший внесок у виробництво. Цей фонд може використовуватися виключно для грошового забезпечення колективної допомоги персоналові, на медичне обслуговування та фінансову допомогу. У випадку ліквідації залишок із цього рахунка не розподіляється між власниками, а є пасивом, що так чи інакше має бути сплачений персоналові.

Привласнені збережені прибутки на розширення підприємства є частиною внеску власника, яка складається з ресурсів, що діють за межами підприємства вільної економічної зони для розширення виробництва і бізнесу. Гроші можуть бути використані на придбання нових активів основного капіталу, для зміцнення існуючого становища і розширення операцій, на випуск пробних партій нової продукції та науково-дослідні роботи.

Збережені прибутки на непередбачені витрати також є частиною внеску власника і частиною прибутку, призначеною для оптимізації наступних витрат і страхування від непередбачених витрат. Обсяг збережень визначається комітетом директорів, який є верховним колективним органом управління. За необхідності ці збереження можна використовувати на розширення виробництва або перевести на рахунок внесеного капіталу. Коли процес привласнення, описаний вище, завершується і зобов'язання виконуються так, як це передбачено статутами акціонерних компаній, залишок прибутку може бути розподілений у пропорціях, що відповідають частці їх внеску до капіталу. Рішення про розподіл прибутку приймається комітетом директорів. Проте

прибутки не можуть бути розподілені доти, поки втрати минулих років не виведені зі збережених непередбачених прибутків і витрат.

9.7. Бухгалтерська звітність

У Китаї практикується складання 3-х форм бухгалтерського звіту – бухгалтерського балансу, звіту про прибутки та збитки і звіту про зміни у фінансовому становищі. З метою доповнення основних звітів та оприлюднення детальнішої фінансової й іншої оперативної інформації від підприємств вимагається також комплект додаткових звітів. У табл. 24 наведено перелік усіх звітів, які повинні бути зібрані. Комплект щорічних бухгалтерських звітів повинен супроводжуватися “Роз’ясненням фінансового становища”, де зазначаються позитивні надбання та недоліки поточного року, а також заходи, які слід здійснити в очікуванні поліпшення у році наступному.

Таблиця 24

Необхідні звіти в Китаї

Бухгалтерський звіт	Річний	Квартальний	Місячний
Баланс, доповнений:	+	+	+
Звітом про товарно-матеріальні запаси	+		
Звітом про основний капітал і накопичені амортизаційні відрахування	+		
Звітом про незавершене будівництво	+		
Звітом про нематеріальні й інші активи	+		
Звітом про рахунки в іноземних валютах	+	+	
Звіт про прибутки та витрати, доповнений:	+	+	+
Звітом про розподіл прибутків	+		
Звітом про вартість вироблених товарів і вартість проданих товарів	+	+	
Звітом про виробничі витрати	+		
Звітом про витрати на реалізацію	+		
Звітом про загальні й адміністративні витрати	+		
Звітом про прибутки та витрати на неосновні види діяльності підприємства	+		
Звіт про зміни у фінансовому становищі	+		

Копії річних, квартальних і бухгалтерських звітів повинні бути подані партнерові з інвестування, адміністративному органу, який є куратором підприємства, фінансовому органу на тому ж рівні, що й адміністративний і місцевий податковий орган. Одна копія річного звіту подається також урядовому органу, у компетенції якого знаходиться санкціонування організації підприємства. Підприємства, які за визначенням міністерства

фінансів країни мають важливе значення, повинно ще подавати одну копію у це міністерство.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Охарактеризуйте організаційні основи побудови обліку в Китаї.
2. Як ведеться облік сумнівних боргів?
3. Як здійснюється облік основного капіталу?
4. Які особливості організації обліку нематеріальних активів у Китаї?
5. Як ведеться облік і витрачання іноземної валюти?
6. Як ведеться облік фінансових результатів у Китаї?
7. Охарактеризуйте бухгалтерську звітність у Китаї.

10. Облік у Греції.

10.1. Бухгалтерське регулювання.

Як і у випадку з іншими країнами Європи, директиви ЄС призвели в Греції до великих змін у системі бухгалтерського обліку та звітності. Зокрема, поламанню виявлялася монополістична та контрольована державою структура професії бухгалтера-аудитора.

У Греції основними джерелами регулювання в бухгалтерському обліку та звітності є закон про діяльність компаній, бухгалтерський план і податкові закони.

Грецьке законодавство почало регулювати бухгалтерські питання з 1872 р. Перший закон про діяльність компаній набрав чинності в 1920 р. і переглянутий у 1963 р. У 1986–1987 рр. цей закон і все бухгалтерське законодавство були скоректовані з урахуванням вимог директив тодішнього ЄЕС.

Бухгалтерський план – обов’язковий документ для всіх грецьких компаній, але він може застосовуватися по-різному.

1. При перевищенні компаніями визначеного обсягу вони повинні обов’язково проходити аудиторський контроль; в цьому випадку бухгалтерський план застосовується повністю.

2. Для інших компаній використовується тільки та частина плану, яка має відношення до надання щорічних звітних документів.

Слід зазначити, що на бухгалтерську справу в Греції дуже сильно впливають податкові закони. Звичайно, як витрати показано тільки оподатковувані статті. Податковий закон 1989 р., що діє зараз, включає питання ведення бухгалтерської документації та надання звітів.

10.2. Бухгалтерські професії

У Греції бухгалтерська професія розвивалася іншим шляхом, ніж у країнах Європи. Звання “кваліфікований бухгалтер-аудитор”, що буквально в перекладі з грецької мови звучить “бухгалтер, що приніс присягу”, відноситься до членів офіційної організації бухгалтерів – SOL. Заснована в 1955 р., вона виступає одночасно і як професійний орган, і як бухгалтерська фірма; в ній нараховується близько 6000 членів і співробітників. Комітет з керівництва SOL призначається урядом Греції. За грецькими законами, SOL є єдиною уповноваженою організацією, якій дозволено проведення аудиторських перевірок. Кожен член SOL діє як окрема фірма, володіючи повною незалежністю при проведенні аудиторських операцій. Величина професійних гонорарів встановлюється й отримується комітетом із керівництва SOL, окремі бухгалтери-аудитори до цього відношення не мають.

Грецький уряд відповідно до директив ЄС і під тиском провідних бухгалтерських фірм нині переглядає монополістичне становище SOL у сфері бухгалтерської діяльності. Надалі в країні буде розвиватися система, яка більше співпадатиме з іншими європейськими державами.

Аудиторську перевірку потрібно проводити тоді, коли показники підприємства перевищують два з трьох встановлених обмежень, до яких відносяться:

- 1) загальний обсяг активів – 1,2 млн. євро;
- 2) загальний оборот – 2,35 млн. євро;
- 3) кількість зайнятих працівників – 50 осіб.

У грецьких бухгалтерських документах принципи бухгалтерії не завжди застосовуються належним чином, однак при відхиленнях від загальноприйнятих бухгалтерських методів результати повинні повідомлятися в коментарях до бухгалтерських звітів.

10.3. Представлення бухгалтерських документів

Грецькі вимоги про публікацію бухгалтерських звітних документів досить незвичайні. Так, коментарі до бухгалтерських звітів не потрібно публікувати, вони зберігаються в міністерстві торгівлі. Компанії, що мають проходити аудиторські перевірки, повинні опублікувати свої бухгалтерські звіти, а також аудиторський звіт у двох газетах та офіційному бюлетені. Дозволені формати надання звітів відповідають вимогам ЄС, при цьому аналіз витрат у звіті про прибутки і збитки робиться функціонально. Коментарі до бухгалтерських звітів включають усі випадки відхилення від нормальної практики оцінок, обумовлені впливом податкових законів.

Вимогу про надання консолідованих бухгалтерських звітів було введено в 1991 р. Такі звіти необхідно подавати, якщо показники групи компаній перевищують два з трьох встановлених обмежень, до яких відносяться:

- 1) загальний обсяг активів – 1,5 млн. євро;
- 2) загальний оборот – 3 млн. євро;

3) кількість зайнятих працівників – 250 осіб.

В інших випадках консолідація у цій країні переважно не практикується.

Консолідація для дочірніх підприємств виробляється постатейно, а для асоційованих членів – за обліком капіталу.

Позитивний гудвіл трактується як нематеріальний актив і амортизується максимально протягом 5 років, списання при цьому оподатковується. Негативний гудвіл показується в консолідованих резервах, але може переводитись у показники прибутків і збитків, якщо передбачається можливість його погашення за рахунок потенційних збитків.

У власних бухгалтерських звітах застосовується монетарно-немонетарний метод. Різниця від перерахування, за винятком зазначених нижче випадків, показується в статті прибутків і збитків. Різниця в показниках компанії враховується:

- 1) усі збитки від перерахування показуються в статті прибутків і збитків;
- 2) прибутки від короткострокових операцій показуються тільки при складанні звіту про доходи за наступний рік;
- 3) за показниками прибутку від довгострокових операцій надається відстрочка, показники зіставляються з будь-якими відповідними збитками та вказуються в статті прибутків і збитків після одержання кінцевих показників.

Різниця в показниках довгострокових позик, що йдуть на фінансування основних фондів, відноситься на статтю прибутків і збитків і розподіляється в часі на термін служби тих активів, про які йде мова.

У Греції не створено системи, яка враховувала би в бухгалтерії вплив інфляційних процесів. У деяких випадках закон вимагає проведення переоцінки землі, будівель і споруд. Один раз було дозволено зробити переоцінку основних виробничих фондів, але ці операції проводилися з використанням тих чи інших спеціальних індексів.

Звичайно, за вимірювальну базу використовується первісна вартість активів, при цьому з їхнім знецінюванням виробляються постійні списання частини вартості. Амортизація повинна відображати очікувану тривалість економічного життя активів, однак вона базується на нормах податкового законодавства. Процентні платежі за позиками, що відносяться до створення основних фондів, можуть трактуватися двома способами:

- через негайне списання;
- через капіталізацію й амортизацію протягом 5 років.

Витрати на дослідження і розробки можуть негайно списуватися чи капіталізуватися з наступною амортизацією протягом 5 років.

Вартість запасу готових виробів показується за нижчим показником зі значень первісної вартості і відновної вартості. Собівартість включає безпосередні та непрямі витрати, за винятком процентних платежів. Дозволяється використовувати методи “першим надійшов – першим використаний”, “останнім надійшов – першим використаний” базового запасу готових виробів і середньої собівартості. В цьому Греція є однією із

найгнучкіших країн Європи. Найчастіше застосовується метод “останнім надійшов – першим використаний”.

Усі види оренд показуються в бухгалтерських документах із суворим дотриманням закону, тобто як короткострокова оренда. Однак і орендодавець, і орендар можуть враховувати в бухгалтерській записці деякі деталі, що відносяться до фінансової оренди.

У Греції існує мало пенсійних схем, пов’язаних із компаніями. Однак закон передбачає виплату визначених засобів працівникам, які звільняються в зв’язку з виходом на пенсію. Багато компаній враховують принцип нарощування розмірів пенсій тільки відносно вихідної допомоги, що належить працівникам, які йдуть на пенсію з наступного року. Тому користувачам фінансових звітів компаній варто бути обізнаними з політикою в цій сфері, адже невраховані зобов’язання можуть бути значними.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як проводиться бухгалтерське регулювання в Греції?
2. Які бухгалтерські професії в Греції ви знаєте?
3. Як проходить представлення бухгалтерських документів?

11. Облік в Ірландії

11.1. Бухгалтерське регулювання

Теорія і практика бухгалтерського регулювання в Ірландії тісно пов’язані з Великобританією, що зумовлено трьома причинами.

1. До 1921 р. всі ірландські закони про діяльність компаній приймалися у Великобританії. Наступні з них також були подібними на закони, прийняті в сусідній державі. У цьому зв’язку особливо варто відзначити “Закон про діяльність компаній” 1963 р., на зміст якого сильно вплинув британський “Закон про діяльність компаній” 1948 р. і звіт, підготовлений комітетом Дженкінса.

2. Великобританія та Ірландія – члени ЄС, а тому зобов’язані коректувати своє законодавство з урахуванням директив з бухгалтерської справи, підготовлених у ЄС.

3. До 1990 р. Великобританія та Ірландія мали загальну систему підготовки бухгалтерських стандартів, щоправда, на практиці це виглядало як наслідування Ірландією стандартів сусідньої держави.

У 1963–1990 рр. в країні було прийнято кілька законів про діяльність компаній, у яких були розпорядження щодо бухгалтерського регулювання, а в 1992 р. міністерство промисловості і торгівлі видало ряд нормативів цієї діяльності, призначених для надання консолідованих бухгалтерських звітів.

Інститут дипломованих бухгалтерів Ірландії разом з Інститутом

дипломованих бухгалтерів Шотландії приєднався в 1970 р. до роботи такого ж Інституту Англії та Уельсу з розробки стандартів бухгалтерського обліку та звітності з ініціативи останнього.

Коли в 1990 р. Великобританія знову повернулася до питання про розробку нових стандартів бухгалтерського обліку та звітності, що включають юридичну підтримку і часткове урядове фінансування й участь, уряд Ірландії відхилив запрошення до спільної діяльності. Замість цього Інститут дипломованих бухгалтерів країни самостійно і від свого імені опублікував нові стандарти, сформульовані у Великобританії. Відповідність їх не обумовлена будь-якими юридичними розпорядженнями, однак вважається, що проходження цих стандартів забезпечить виконання принципу істинного та неупередженого представлення, і тому потрібно, щоби члени Інституту обов'язково їх застосовували.

11.2. Бухгалтерські професії

Інститут дипломованих бухгалтерів Ірландії, заснований у 1888 р., є основним професійним бухгалтерським органом країни. Він також координує діяльність фахівців свого профілю на території Північної Ірландії і тому використовує облікові принципи законодавств двох держав. Більшість претендентів на проходження підготовки в Інституті є випускниками вищих навчальних закладів, які не обов'язково відносяться до бухгалтерського профілю. Щоби стати його членом, претенденти повинні пройти практичну підготовку і здати встановлені Інститутом іспити. Інститут дипломованих бухгалтерів Ірландії проявляє особливий інтерес до контролю за якістю освітніх курсів, заохочує створення курсів денної підготовки за повною програмою для випускників вищих навчальних закладів, навчання на яких дозволяє одержати звільнення від здачі деяких іспитів в Інституті. Близько 50% його членів працюють у державних бухгалтерських структурах.

11.3. Аудит

Усі акціонерні компанії повинні призначити незалежного аудитора з однієї з наступних організацій:

- 1) Інститут дипломованих бухгалтерів вищої кваліфікації Ірландії;
- 2) Інститут дипломованих бухгалтерів Ірландії;
- 3) Зареєстрована асоціація присяжних бухгалтерів;
- 4) Інститут дипломованих бухгалтерів Англії та Уельсу;
- 5) Інститут дипломованих бухгалтерів Шотландії.

Загалом аудиторські процедури та вимоги до їх проведення схожі на ті, які існують у Великобританії. Єдина відмінність полягає в тому, що в Ірландії аудиторський звіт повинен давати чіткі висновки аудитора з наступних питань:

- чи дають бухгалтерські звіти істинне та неупереджене уявлення про

справи у компанії на кінець року і про її прибутки та збитки за рік, а також те саме щодо групи, в яку вона входить;

– чи надають бухгалтерські звіти всю інформацію, що потрібна за законами про діяльність підприємств;

– чи одержав аудитор усі дані та пояснення, необхідні для проведення перевірки;

– чи ведуться в компанії запропоновані бухгалтерські документи;

– чи були отримані необхідні статистичні дані від відділень, які аудитор особисто не відвідав;

– чи узгоджуються балансовий звіт і звіт про прибутки та збитки з обліковою документацією;

– чи відповідає звіт керівництва бухгалтерським звітним документам.

В Ірландії, як і у Великобританії, застосовується принцип істинного та неупередженого представлення і ряд спеціальних принципів.

Основна відмінність полягає в тому, що за ірландським “Законом про діяльність компаній” не дозволяється застосовувати обліковий метод злиття.

Вимоги з гудвілу, матеріальних активів і перерахування іноземної валюти аналогічні з тими, які діють у Великобританії.

Відмінність полягає в тому, що “Закон про діяльність компаній” Ірландії наказує чітко вказувати витрати на дослідження та розробки за рік, хоча дозволяє і не надавати таких зведень, коли це може завдати шкоди інтересам компанії.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як здійснюється бухгалтерське регулювання в Ірландії?
2. Як проводиться аудит в Ірландії?
3. Який інститут є основним професійним бухгалтерським органом Ірландії?
4. Які бухгалтерські принципи використовуються в Ірландії?

12. Облік в Італії.

12.1. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії

В Італії дуже широко трактується введення директив ЄС, (від 1957 р. країна була членом ЄЕС).

У часи, коли в Європі домінувала наполеонівська Франція, її Цивільний кодекс був прийнятий на всій території Італії як основний законодавчий документ. Після повалення Наполеона цей Кодекс не був відмінений, а, навпаки адаптований до італійських законів. Бухгалтерське регулювання також здійснювалося на основі Кодексу, однак головним його джерелом стало податкове законодавство.

Витрати для визначення величини податків можуть бути заявлені тільки

тоді, коли вони показані у запропонованих за законом облікових документах. Таким чином, податкове законодавство на практиці все частіше визначає, як бухгалтерія повинна обліковувати усі вартості. В країні створений професійний орган – Національна рада фахівців комерції та бухгалтерів, яка видає деякі стандарти бухгалтерської справи, що відрізняються широким і загальним підходом. Ці стандарти визнаються Комісією з валютних бірж і застосовуються в зареєстрованих на цих біржах компаніях.

Загальний контроль над діяльністю бухгалтерів і аудиторів в Італії здійснюється міністерством юстиції. В країні існують два види бухгалтерської кваліфікації.

1. Бухгалтери і комерційні оцінювачі. Щоб одержати таку кваліфікацію, необхідно одержати диплом про закінчення школи бізнесу, мати 3 роки відповідної практики, скласти іспити, проведення яких контролюється державними органами. Такі фахівці об'єднуються в місцеві колегії, призначені для здійснення контролю за діяльністю своїх членів. В Італії є близько 100 таких колегій, за роботою яких спостерігає спеціальний державний орган.

2. Доктор комерції. Для одержання цієї кваліфікації необхідно пройти тривале навчання, що завершується спеціальним чотирирічним курсом із випускними іспитами університетського рівня. Цей шлях веде в члени Ордена докторів комерції. Вступ у цю організацію не вимагає практичної підготовки. Орден є місцевою організацією, у країні їх нараховується більше 100. Роботу цих орденів контролює Національна рада фахівців комерції та бухгалтерів.

У світі бізнесу обидві бухгалтерські кваліфікації визнаються рівнозначними.

Для всіх компаній, чиї розміри перевищують установлені показники, потрібно провести аудиторські перевірки. Але закон не встановлює особливих обмежень на професійну підготовку аудитора, а обсяг його обов'язків, встановлений Цивільним кодексом, сьогодні дуже обмежений. Незалежний професійний аудит потрібний передусім для:

- компаній з обмеженою відповідальністю, зареєстрованих на фондовій біржі;
- фінансових організацій;
- громадських організацій.

12.2. Представлення бухгалтерських звітних документів

За законом необхідні бухгалтерські звітні документи включають балансовий звіт, звіт про прибутки та збитки і коментарі до звітів. Однак надавати їх у повному обсязі повинні тільки великі компанії, а дрібні і середні можуть обмежитися скороченими варіантами. До великої компанії відноситься організація, показники діяльності якої перевершують два з трьох установлених обмежень:

- 1) загальний обсяг активів – 1 млн. євро;
- 2) загальний обсяг реалізації – 2 млн. євро;

3) кількість працівників – 50 осіб.

Як і в більшості країн ЄС, скорочена та повна форми бухгалтерських документів мають однакову структуру. І в балансовому звіті, і в звіті про прибутки та збитки потрібно показувати порівняльні за роками показники. Будь-які зміни у застосовуваних бухгалтерських підходах чи методах аналізу повинні детально пояснюватися в коментарях до звітів, щоби користувач міг порівняти поточні показники з показниками минулого року.

В Італії формат балансового звіту такий самий, як у Німеччині. Балансовий звіт надається в горизонтальному форматі. Звіт про прибутки та збитки складається у вертикальному форматі, при цьому перевага надається методіві за типами витрат і рідше застосовується функціональний метод. Коментарі є складовою частиною бухгалтерських звітів.

З 1994 р. діють нові правила складання консолідованих бухгалтерських документів. До цього групові звіти були потрібні тільки для компаній, зареєстрованих на фондовій біржі, і тих структур, що працюють у деяких галузях економіки.

Обов'язок надавати консолідовані бухгалтерські документи покладається тільки на ті групи, показники яких після всіх корегувань перевищують два з трьох встановлених обмежень:

- 1) загальний обсяг активів – 5,2 млн. євро;
- 2) загальний обсяг реалізації – 10,3 млн. євро;
- 3) кількість працівників – 250 осіб.

Окрім основної компанії, ця вимога поширюється на наступні структури:

1. Дочірні (холдингові) компанії, якщо вони контролюють більшість прав голосу на двох останніх загальних зборах. У цьому випадку застосовується постатейна консолідація.

2. Групи, що складаються з великої кількості членів, і спільні підприємства. Вони застосовують пропорційну консолідацію.

3. Асоційовані компанії, діяльність яких знаходиться під значним впливом, але не управляється основною компанією. Значний вплив найчастіше виявляється, коли частка акцій які голосують основної компанії перевищує 20%, а для компанії, зареєстрованої на фондовій біржі, – 10%. У цьому випадку використовується метод обліку капіталів.

Існують певні винятки, що дозволяють не включати деякі компанії в консолідовані звіти, хоча інформація про них повинна бути надана в коментарях до звітів:

1. Коли інвестиція здійснювалася не в матеріальному вигляді.

2. Замість постатейної чи пропорційної бухгалтерії можна скористатися методом обліку капіталів, якщо є одна з наступних умов:

– компанія-одержувач інвестицій керується за дорученням чи перебуває в стані ліквідації;

– інвестиції проводяться для того, щоб у найближчому майбутньому здійснити перепродаж активів;

– дочірні компанії займаються діяльністю, котра різко відрізняється від профілю інших компаній групи, і включення їх у консолідовані звіти може призвести до порушення принципу істинного та неупередженого представлення інформації;

– інвестиції, одержання необхідної інформації про які може призвести до невиправдано високих витрат засобів чи часу.

Формат подання консолідованих документів збігається з форматом звітних документів окремих компаній, однак при цьому є дві відмінності:

- 1) балансовий звіт має показувати частку участі дочірніх компаній;
- 2) звіт про прибутки і збитки відбиває функціональний аналіз собівартості.

Гудвіл показується в бухгалтерських звітних документах окремої компанії як ціна, заплачена за нього при придбанні, і ця ж ціна вказується в контракті на придбання. Він, звичайно, амортизується протягом 5–10 років і вважається витратами, що оподатковуються.

Позитивний гудвіл може відразу списуватися з нерозподіленого прибутку або капіталізуватися. В останньому випадку термін його амортизації, як правило, не перевищує 5 років. Негативний гудвіл показується як резерв або фонд для покриття майбутніх затрат.

Операції з іноземною валютою спочатку враховуються за курсом обміну на дату їхнього здійснення. На дату складання балансового звіту всі грошові активи і пасиви перераховуються за середнім курсом останнього місяця року. Прибутки від перерахування показуються в розділі пасивів балансового звіту як відкладений дохід. Збитки від перерахування погашаються з цього відкладеного доходу, а якщо його не вистачає, заносяться в звіт про прибутки і збитки. Коли оплачуються грошові статті в іноземній валюті, отримані прибутки чи збитки також показуються в звіті про прибутки і збитки.

В Італії не розроблено ніяких бухгалтерських правил, пов'язаних з обліком інфляційних впливів. Однак для їхнього обліку дозволяється проводити переоцінку, використовуючи спеціальні індекси. Останній раз така переоцінка проводилася в 1983 р.

Звичайно, базою для оцінки основних фондів є їхня первісна вартість. Фінансові витрати, пов'язані зі створенням основних фондів, можуть капіталізуватися на термін завершення робіт з основними засобами. Амортизаційні нормативи встановлюються податковими законами, й на практиці часто застосовується прискорений метод.

Вартість запасу готових виробів показується за нижчим показником зі значень собівартості і ринкової вартості. Остання визначається або як чиста вартість реалізації, або як відновна вартість. Собівартість обчислюється за методом поглинання витрат, пояснення до якого повинно бути подане в коментарях до бухгалтерських звітів. Дозволяється використовувати методи середнього зваженого, “останнім надійшов – першим використаний”, “першим надійшов – першим використаний”.

Для довгострокових контрактів незавершені вироби враховуються після

завершення контракту або за процентним виконанням робіт.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як здійснюється бухгалтерське регулювання в Італії?
2. Як проводиться аудит в Італії?
3. Які бухгалтерські професії існують в Італії?
4. Охарактеризуйте бухгалтерські принципи, що використовуються в Італії?
5. Як проходить представлення бухгалтерських звітних документів в Італії?
6. Як ведеться облік основного капіталу та гудвілу?

13. Облік у Люксембурзі

13.1. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії

Люксембург донедавна був найменшою країною ЄС (тепер такою є Мальта). У країні склалася традиція слабкого юридичного регулювання бухгалтерських питань, і, хоча директиви ЄС формально вводяться в законодавство, воно надає широкі права у діях на розсуд користувачів.

До введення директив ЄЕС (нині ЄС) єдині юридичні норми в Люксембурзі, що відносяться до регулювання бухгалтерських питань, містилися в “Законі про діяльність компаній” від 1915 р., доповнення до якого були прийняті в 1933 р. Крім вимоги про включення в річні звітні документи балансового звіту і звіту про прибутки та збитки, інших вимог не було.

У 1984 р. була встановлена кваліфікація ревізора підприємства, що відповідає статусу кваліфікованого аудитора в інших країнах. Діяльність цих фахівців контролюється міністерством юстиції, і для того, щоби ним стати, необхідно бути випускником університету, пройти трирічний курс практичної підготовки і скласти запропоновані іспити. Кваліфіковані аудиторі з інших країн ЄС можуть бути також допущені для роботи в країні після перевірки їхніх знань із законодавства, податків і стандартів, що діють у Люксембурзі. Одержавши дозвіл у міністерстві юстиції, кожен аудитор стає членом Інституту ревізорів підприємств – професійної організації, завданням якої є здійснення контролю за діяльністю аудиторів.

Обсяг аудиторських і бухгалтерських вимог залежить від розмірів компаній. Останні класифікуються на малі або середні, якщо показники їхньої діяльності не перевищують двох із трьох установлених категорій:

Показники	Малі	Середні
Загальний обсяг активів	2 млн. євро	7,7 млн. євро
Загальний товарообіг	4 млн. євро	15,9 млн. євро
Кількість працівників	50 осіб	250 осіб

З 1984 р. всі великі і середні підприємства повинні мати аудитором члена Інституту ревізорів підприємств. Невеликі компанії, як і раніше, призначають спеціальних аудиторів, до кваліфікації яких не ставляться особливі вимоги.

Чимало компаній Люксембургу, кожна з яких зареєстрована на декількох фондових біржах, мають тісні зв'язки з багатьма світовими фінансовими центрами. Тому говорити про норми надання аудиторської інформації в цій країні важко, адже на практиці все більше відчувається вплив інших країн.

13.2. Представлення бухгалтерських документів

Компанії середніх розмірів повинні надавати акціонерам повний балансовий звіт, але можуть опускати деякі деталі в документах, що публікуються для загального користування; звіти про прибутки і збитки в обох випадках подаються в скороченому варіанті. Невеликі компанії можуть надавати акціонерам скорочений варіант звіту про прибутки і збитки і взагалі його не публікувати для загального користування; в обох випадках надається в скороченому варіанті балансовий звіт.

Введення вимоги про надання консолідованих бухгалтерських звітних документів призвело до великих змін у законодавстві Люксембургу. Однак із 7400 зареєстрованих на фондових біржах компаній 5800 є фінансовими холдингами, яким надається виняток із цієї вимоги. Крім цього, частина холдингових компаній країни, в свою чергу, є дочірніми структурами інших іноземних холдингів, і тому останні повинні подавати консолідовані бухгалтерські звітні документи. Консолідація проводиться, звичайно, методом придбання – постатейно, хоча в деяких випадках дозволяється використовувати метод злиття.

Гудвіл повинен бути списаний протягом 5 років, якщо період амортизації перевищує цей термін, обґрунтовані пояснення повинні приводитись у коментарях до бухгалтерських звітів.

Особливістю люксембурзької бухгалтерської системи є те, що звітні документи можуть подаватися в будь-якій вільно конвертованій валюті. Тому не існує ніяких розпоряджень стосовно перерахування іноземної валюти, але на практиці зустрічаються два методи – обмінного курсу закриття балансу і тимчасовий.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як здійснюється бухгалтерське регулювання в Люксембурзі?
2. Як проводиться аудит у Люксембурзі?
3. Які бухгалтерські професії існують у Люксембурзі?
4. Охарактеризуйте бухгалтерські принципи, що використовуються в Люксембурзі?

5. Як проходить представлення бухгалтерських звітних документів у Люксембурзі?

14. Облік у Португалії

14.1. Юридичні основи бухгалтерської системи

Реформи в португальській системі бухгалтерського обліку та звітності почалися в 1970 р. і проводилися, як і в інших країнах Південної Європи, за Французькою моделлю, зокрема за французьким Загальним планом бухгалтерської справи 1957 р. Свою роль у цьому процесі відіграла також бухгалтерська система Великобританії.

Вступ Португалії в ЄЕС (нині ЄС) у 1986 р. спонукав приведення бухгалтерської системи країни до норм, що діють у більшості країн співтовариства.

Одна з відмітних ознак португальської системи бухгалтерії – застосування тільки тих принципів, які затверджені у податковому і торговельному законодавстві. Тому, на відміну від інших країн, у Португалії не сформувалася розповсюджена у світі практика побудови бухгалтерської справи на принципах, відмінних від закладених у чинному законодавстві.

Законодавство в цій сфері складається переважно з Торговельного кодексу, Загального плану бухгалтерської справи і податкових законів.

Перший португальський Загальний план бухгалтерської справи був прийнятий у 1977 р. Він унормував діючі в країні бухгалтерські методи. Комісія з нормалізації бухгалтерської справи була органом, який залежить від міністерства фінансів. У результаті політичних та економічних перетворень, що відбулися в країні, Загальний план бухгалтерської справи до 1980 р. спеціально не регулювався, а до 1983 р. не була організована ефективна діяльність Комісії з нормалізації бухгалтерської справи.

Сьогодні ця комісія продовжує підпорядковуватися міністерству фінансів. Її президент призначається безпосередньо цим міністерством і в його функції входить:

- надання консультацій міністерству фінансів із питань уведення бухгалтерських принципів і процедур;
- регулярна модернізація Загального плану бухгалтерської справи загалом і внесення виправлень у його частини;
- консультування компаній;
- представництво країни в міжнародних бухгалтерських організаціях.

14.2. Бухгалтерські професії

У Португалії існує чітке розмежування між бухгалтерськими й аудиторськими професіями. Працівники бухгалтерської сфери, відомі як технічні фахівці з бухгалтерської справи, повинні мати вищу юридичну чи економічну освіту і пройти реєстрацію в міністерстві фінансів. Аудитори, відомі як офіційні ревізори, реєструються в міністерстві юстиції.

Щорічні бухгалтерські звітні документи компанії, що представляються для податкових цілей, повинні бути підписані технічним фахівцем із бухгалтерії, якого компанія запрошує для цієї мети.

У країні є різні професійні організації, що об'єднують представників бухгалтерської професії. Найвпливовішою з них є Асоціація технічних фахівців з бухгалтерії Португалії, в яку входять спеціалісти найвищої кваліфікації. Інші організації – Португальська спілка бухгалтерів (найстаріша у країні, створена в 1930 р.) і Португальська асоціація бухгалтерських працівників.

Від 1933 р. виходить періодичне видання з бухгалтерських проблем – “Журнал бухгалтерії та бізнесу”, що продовжує залишатися одним з головних довідкових джерел для працівників цієї сфери.

Аудитори (офіційні ревізори) проходять реєстрацію в міністерстві юстиції та входять в Об'єднання офіційних аудиторів, яке визнано державними структурами. Для членства в цій організації претенденти повинні мати вищу освіту з економіки чи юриспруденції, пройти трирічну практику і скласти встановлені іспити.

Акціонерні компанії зобов'язані мати постійних аудиторів. Стосовно конкретних компаній вимоги можуть відрізнитися залежно від їхньої величини. Так, компанії з капіталом понад 100 тис. євро мають трьох постійних аудиторів, один з яких із кваліфікацією офіційного ревізора. Компанії з капіталом до 100 тис. євро повинні мати лише одного постійного аудитора з такою ж кваліфікацією.

Компанії, які належать одній фізичній особі, та компанії з обмеженою відповідальністю повинні проходити аудиторську перевірку тільки в тому випадку, якщо показники їхньої діяльності перевищують два з трьох установлених обмежень:

- 1) загальний обсяг активів – 900 тис. євро;
- 2) чистий товарообіг – 1850 тис. євро;
- 3) середня чисельність працівників – 50 осіб.

Аудитори, котрі працюють з компаніями, не можуть перебувати в їх штаті чи штаті інших компаній тієї ж групи, а також обслуговувати їх конкурентів.

14.3. Бухгалтерські принципи

Бухгалтерські принципи чітко сформульовані в Загальному плані бухгалтерської справи 1989 р. і Торговельному кодексі. Коли мова йде про основні фонди та резерви, варто враховувати положення податкового законодавства.

Основна мета, що ставиться перед системою бухгалтерського обліку та звітності в Португалії, – забезпечити корисність річних бухгалтерських звітів для їх користувачів, а, отже, зробити ці документи надійними і співставними. Крім цього, зазначені характеристики бухгалтерської справи разом із принципами повинні забезпечити істине та неупереджене уявлення про компанію, її прибутки і збитки.

Португальський Загальний план бухгалтерської справи передбачає виконання певних бухгалтерських принципів.

1. Принцип обережності. Прибуток необхідно обліковувати тільки після його одержання, але збитки варто заносити відразу ж після їхньої появи. Амортизаційні відрахування повинні проводитися незалежно від того, одержує компанія прибуток чи несе збитки.

2. Функціонування – продовження ділової активності.

3. Первісна вартість. Статті показуються за первісною вартістю придбання засобів, якщо тільки їхня ринкова вартість не нижча за первісну. В окремих випадках може застосовуватися підхід за відновною вартістю.

4. Нарахування. Трагування показників надходжень і витрат повинно здійснюватися на момент реального проведення операцій, а не на час здійснення чи одержання платежів.

5. Незмінність методів обліку. Обрані бухгалтерські критерії не повинні змінюватися доти, поки не відбулось істотної зміни умов, які спричинили їх початковий вибір. Якщо все-таки доводиться змінити такі критерії, про це треба повідомити в річному звіті, вказавши кількісні та якісні наслідки від проведених змін.

6. Пріоритет змісту над формою. Облік проведених угод повинен базуватися на їхньому реальному змісті, а не на формальному оформленні. Прикладом застосування цього принципу є облік орендних угод.

7. Матеріальність. Річні звітні документи повинні містити всі необхідні дані, що можуть реально вплинути на точку зору їхніх користувачів.

Одна з особливостей португальської системи – у звітних документах робляться посилання на ті прибутки та збитки попередніх років, які не були вчасно враховані і включені в попередні звіти. Після того, як про них стає відомо, вони повинні бути показані в звіті про прибутки та збитки за поточний фінансовий рік.

Бухгалтерська система Португалії залежить від податкового законодавства. У випадку розбіжностей між бухгалтерськими принципами Загального плану бухгалтерської справи і податковими положеннями пріоритет надається останнім, незважаючи на те, що в коментарях до бухгалтерських звітів вказується повідомити лише про розбіжності між бухгалтерськими та фіскальними показниками.

14.4. Представлення бухгалтерських документів

Відповідно до Загального плану бухгалтерської справи річні бухгалтерські звітні документи складаються з балансового звіту, звіту про прибутки та збитки і коментарів до цих звітів. Усі документи можна давати в повному та скороченому варіантах. Як правило, всі компанії зобов'язані використовувати повний варіант, коли не виникає умов, які дозволяють їм скористатися скороченою формою. Це можна зробити, якщо показники діяльності не перевищують два з трьох установлених обмежень:

- 1) загальний обсяг активів – 900 тис. євро;
- 2) чистий товарообіг – 1850 тис. євро;
- 3) середня чисельність працівників – 250 осіб.

Балансовий звіт складається за такими правилами: його подають у горизонтальному форматі в повному та скороченому варіантах, в останньому варіанті вказується менше подробиць. Слід особливо зазначити, що балансовий звіт має чотири колонки, з яких перші три відносяться до останнього фінансового року, що завершився, і показують валовий дохід, амортизаційні відрахування та чистий дохід. Остання колонка призначена для показників чистого доходу за попередній рік.

Балансовий звіт

Актив

Основний капітал
 Нематеріальні активи (включаючи витрати на підготовку виробництва)
 Матеріальні активи
 Постійні інвестиції
 Основний капітал у процесі будівництва
 Оборотний капітал
 Товарно-матеріальні запаси
 Дебітори
 Тимчасові інвестиції
 Готівка в банку та касі
 Нараховані надходження і витрати за попередньою оплатою

Усього активи

Пасиви

Акціонерний капітал і заборгованості
 Акціонерний капітал
 Резерви для переоцінки
 Резерви
 Прибуток після сплати податків
 Резерви для виплати зобов'язань і платежів
 Довгострокові заборгованості
 Поточні зобов'язання
 Відстрочені надходження і витрати

Усього пасиви

Звіт про прибутки та збитки, як і балансовий звіт, повинен містити, крім

показників за звітний фінансовий рік, зведення за попередній період. Він також має горизонтальний формат для повного та скороченого варіантів. У ньому надходження і витрати класифікуються за характером операцій. Як у випадку з балансовим звітом, його повна та скорочена форми мають однакову структуру, але скорочена форма містить менший обсяг зведень, що подаються.

Результати роботи компанії підрозділяються на прибуток від основного виду діяльності, фінансові результати, прибутки та збитки від звичайних і надзвичайних операцій.

Коментарі до бухгалтерських звітів подають користувачам додаткову інформацію до тієї, яка увійшла в балансовий звіт і звіт про прибутки та збитки. Характерні риси, звітних бухгалтерських документів Португалії:

- проведення податкових коректувань у річному звіті про прибутки та збитки (наприклад, для прискореної амортизації);
- сумнівні борги;
- отримані субсидії та податкові пільги.

Коли провідна компанія контролює більше 50% прав голосу чи призначення більшості членів ради директорів, то вона зобов'язана подавати консолідовані бухгалтерські документи. Це повинна робити також група компаній, якщо вона перевищує два з трьох установлених обмежень:

- 1) загальний обсяг активів – 7,5 млн. євро;
- 2) чистий товарообіг – 15 млн. євро;
- 3) середня чисельність працівників – 250 осіб.

Однак, зазначені обмеження не поширюються на ті групи, в яких хоча б одна з компаній зареєстрована на будь-якій фондовій біржі в ЄС.

Не обов'язково подавати консолідовані звіти й у таких випадках:

- якщо дочірня компанія не впливає на загальну ситуацію;
- коли для одержання інформації необхідно понести значні витрати;
- якщо дочірня компанія знаходиться в країні, де політика уряду обмежує можливості головної компанії на контроль за нею;
- якщо дочірня компанія купується для швидкого перепродажу;
- якщо дочірня компанія займається діяльністю, що різко відрізняється від основної групи.

Консолідовані документи включають: балансовий звіт, звіт про прибутки та збитки і коментарі до цих звітів. Формат документів, які подаються, ідентичний тим, що діють для окремих компаній, але за одним винятком – у них повинна бути показана частка участі дочірніх компаній.

Крім цього, рекомендується ввести звіт про джерела фінансування і використання фондів.

Консолідовані документи груп компаній і залежних від них компаній готуються постатейним методом.

Якщо в групі є асоційовані члени, їхня частка враховується методом капіталів.

Відмінність між дочірньою й асоційованою компанією полягає в тому, що

в першій інвестор має визначений вплив на прийнятті рішення, а в другій – правом деякого контролю володіє вся група.

Якщо в групі є частка в багатогруповій компанії, то тій, якою одночасно керують дві та більше компаній, варто застосовувати метод пропорційної консолідації. Відповідно до нього в показники групи включається частина активів і пасивів багатогрупової компанії, що відповідає частці групи. Гудвіл від консолідації повинен списуватися, як правило, максимум за 5 років. Однак цей період може бути продовжений, коли очікується, що передбачуваний термін дії гудвілу буде більшим.

Гудвіл може з'явитися в активах компанії тільки в тому випадку, коли вона купує іншу компанію і платить більше, ніж складає балансова вартість (активи мінус борги) компанії, яка продається. Отже, гудвіл може з'явитися тільки в результаті угоди.

Гудвіл амортизується, як правило, за 5 років, якщо тільки не буде обґрунтована необхідність продовження цього терміну. В цьому випадку максимальний період продовжується до 20 років, але про це треба вказувати в коментарях до щорічних звітних документів.

Як і в інших країнах Західної Європи (Великобританія, Франція, Іспанія, Данія, Ірландія), амортизація гудвілу в Португалії не оподатковується.

Угоди в іноземній валюті перераховуються за поточним обмінним курсом на час їх здійснення. Наприкінці фінансового року грошові статті перераховуються за курсом на останній день року.

Якщо активи в іноземній валюті принесли прибутки чи збитки, вони безпосередньо відображаються в звіті про прибутки та збитки. Однак при одержанні різниці від перерахування пасивів в іноземній валюті через звіт про прибутки та збитки проводяться тільки збитки і реалізовані надходження. Нереалізовані надходження показуються в пасиві балансового звіту доти, поки не буде твердої впевненості, що їхнє надходження неминуче відбудеться; в цьому випадку їх можна відносити на прибуток. Різниця від перерахування позик, призначених для фінансування створення основних фондів, може розглядатись як частина їхньої собівартості.

Податкове законодавство дозволяє робити переоцінку основних фондів. Для цього можна користуватися пропорціями переоцінки, які засновані на індексі споживчих цін.

Ці переоцінки необов'язкові для компанії і робляться за умови, що міністерство фінансів внесе корективи в поточне законодавство. З податкової точки зору компанії можуть віднімати з оподаткованої бази до 60% додаткової амортизації з переоцінених основних фондів. Однак у щорічних бухгалтерських звітних документах необхідно показувати амортизаційні відрахування в повному обсязі, незважаючи на те, що якась частина з них податком не обкладається.

Основою оцінки основного капіталу є вартість придбання чи собівартість виробництва, до яких додаються витрати на транспортування, страхування,

організацію робіт і митні збори. У собівартість матеріальних активів можна включати фінансові витрати на обслуговування позик, призначених для фінансування робіт з основними фондами на період їхнього проведення. Такі операції дозволено здійснювати тільки для основного капіталу і заборонено для оборотного.

Матеріальні активи повинні систематично амортизуватися протягом корисного терміну їх служби чи користування ними.

Витрати на дослідження та розробки можуть капіталізуватися, коли є достатньо підстав вважати, що компанія отримає в майбутньому з проведених досліджень відчутну користь. У цьому випадку інформація про це повинна бути подана в коментарях до звітних документів, а витрати – максимально швидко списуватися. При цьому максимальний термін списання не повинен перевищувати 5 років. Якщо є мотивовані докази необхідності продовження періоду, інформація про це має бути надана в коментарях до звітних документів.

Для оцінки матеріально-технічних запасів застосовується найнижчий показник із значень їх собівартості чи ринкової вартості. Остання визначається як вартість відновлення сировини і чистої вартості їх виробництва.

В оцінку матеріально-технічних запасів включаються не тільки безпосередні витрати на їх виробництво, а й частина постійних виробничих платежів, окрім загальноуправлінських і фінансових витрат.

До методів оцінки матеріально-технічних запасів відносяться метод середньої зваженої, “останнім надійшов – першим використаний”, “першим надійшов – першим використаний”, стандартного запасу й інші методи.

Компанії, що займаються роздрібною торгівлею, можуть оцінювати свої запаси за ціною їх продажу за мінусом валового прибутку.

Для сировини можна використовувати метод базового запасу, тобто визначеної його кількості за встановленою ціною. Цей метод може застосовуватися за таких умов:

- якщо сировина не призначена для діяльності компанії загалом;
- якщо її обсяг, вартість і склад суттєво не змінюються;
- якщо оборот використання сировини дуже високий.

У незавершених контрактах, коли можна обчислити прибутки, отримані в процесі їх поточної реалізації, використовується метод процентного виконання. Його застосування необов'язкове, і прибутки можуть бути розраховані після завершення контракту.

До фінансової оренди відносять угоди, що надають орендарю право купити згодом орендовану ним річ, при цьому її вартість зараховується до його активів і пасивів. При виплаті орендних платежів витрати на них розподіляються між виплатами за зобов'язаннями та фінансовими витратами, які показуються в звіті про прибутки і збитки як витрати. Активи, що були капіталізовані, підлягають амортизації, термін якої залежить від періоду їхнього корисного терміну служби чи протягом терміну, визначеного в умовах орендної угоди.

Для короткотермінових оренд платежі обраховуються як витрати в період їх здійснення.

14.5. Особливості оподаткування

У Португалії податкове законодавство дуже впливає на бухгалтерські питання. Це особливо виявляється в проблемах, пов'язаних зі старінням запасів готових виробів, переоцінками й амортизаційними відрахуваннями основних фондів, резервами для амортизації активів, конфіденційними витратами, дотаціями на культуру, зростанням чи втратою вартості капітального майна і непередбачених податкових витрат. Деякі з них доцільно розглянути.

1. Резерви на старіння запасів готових виробів. Вони визначаються детальніше в податкових правилах, ніж у Загальному плані бухгалтерської справи.

2. Переоцінка основних фондів. Тільки 60% додаткових амортизаційних відрахувань не оподатковуються. Однак у щорічних бухгалтерських звітних документах необхідно показувати амортизаційні відрахування в повному обсязі, незважаючи на те, що якась частина з них не оподатковується.

3. Амортизація основних фондів. Дозволеними методами є прямолінійний і зменшення вартості. Прискорена амортизація дозволяється, якщо основні фонди використовуються щодня в двох і більше змінах. Основний капітал з вартістю менше 100 євро може списуватися безпосередньо як витрати після його придбання.

4. Резерви для амортизації інвестицій. Вони не оподатковуються, що спричиняє протиріччя між підходом істинного та неупередженого представлення і податковими правилами.

5. Амортизація гудвілу. В цьому випадку податок не стягується.

6. Резерв на неплатоспроможність. Близько 25% боргів, термін виплати яких наступив від 6 місяців до 1 року, але не здійснився, не оподатковуються. Якщо затримка платежу досягає 2 років, ця умова поширюється на 100% боргу компанії. Однак є випадки, коли податкові пільги в подібних випадках не діють:

- якщо боржник є компанією, підконтрольною урядові;
- якщо компанія володіє не менше 10% акцій боржника і навпаки.

Коли боржник стає банкрутом, усі невиплачені ним борги компанії вважаються податковими збитками.

7. Конфіденційні витрати. Вони не показуються, але вимагають 10% додаткового оподаткування, навіть коли компанія зазнає збитків.

8. Дотації на культуру. Вони становлять 0,2% чистого доходу за фінансовий рік, якщо тільки їхнім одержувачем не є держава чи державний інститут; у цьому випадку обмежень немає і всі вони не оподатковуються.

Для того, щоб обчислити, скільки треба заплатити за пенсійними схемами, застосовуються прийоми страхової справи. В таких перерахуваннях від

оподатковування можна вивести до 15% заробітної плати. Перерахування ці враховуються як витрати в звіті про прибутки та збитки і як заборгованість у пасиві балансового звіту.

Система бухгалтерського обліку та звітності в Португалії традиційно перебуває під сильним впливом Франції. Це виявляється у діючих нормах і ролі, яку відіграє в країні податкове законодавство. Однак у добровільному прийнятті принципу пріоритету сутності над формою простежується вплив бухгалтерської системи Великобританії.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Охарактеризуйте юридичну основу бухгалтерської системи Португалії?
2. Як проводиться аудит у Португалії?
3. Які бухгалтерські професії існують у Португалії?
4. Охарактеризуйте бухгалтерські принципи, що використовуються в Португалії?
5. Як проходить представлення бухгалтерських звітних документів у Португалії?

15. Облік в Іспанії

15.1. Бухгалтерське регулювання

Бухгалтерське регулювання в Іспанії почало швидко розвиватися після її приєднання до ЄЕС (нині ЄС) у 1986 р. Більшість сфер бухгалтерської справи країни були значно реформовані з метою відповідності директивам співтовариства. До цього часу бухгалтерська теорія і практика Іспанії суттєво відрізнялися від систем інших держав. Навіть сьогодні в іспанській системі бухгалтерського обліку та звітності немає спеціальних правил, що стосуються банків і страхових компаній.

Бухгалтерське регулювання перебуває у віданні міністерства економіки та фінансів, яке створило спеціальний орган – Інститут бухгалтерів та аудиторів і керує ним.

Ділова активність у країні регулюється нормами Торговельного кодексу і “Закону про діяльність компаній”. У 1989 р. обидва документи були скоректовані відповідно до директив ЄЕС. Ці законодавчі акти встановлюють бухгалтерські принципи, правила складання бухгалтерських звітів, проведення аудиторських перевірок і публікацію бухгалтерських звітів, що детально викладено в Загальному плані бухгалтерської справи 1990 р., який базується на французькому плані 1982 р.

Загальний план бухгалтерської справи Іспанії включає:

- обов’язкові частини, що стосуються бухгалтерських принципів, бази для оцінок і бухгалтерських форматів;
- додаткові частини, в яких подаються бухгалтерські терміни котрі використовуються, та правила ведення бухгалтерської документації.

Вперше Іспанія взяла за зразок Загальний план бухгалтерської справи Франції в 1973 р., однак цей варіант не був настільки обов'язковий, як у сусідній країні.

Інститут бухгалтерів та аудиторів періодично публікує “Бюлетень”, у якому з'являються поправки чи доповнення до діючого бухгалтерського регулювання, і надає підтримку в публікації книг і газет з бухгалтерської справи.

Законодавство 1989 р. також встановлює порядок надання бухгалтерських звітних документів для загального користування.

Королівський указ 1991 р. ввів у країні положення про групові (консолідовані) бухгалтерські документи.

15.2. Бухгалтерські професії

Інститут бухгалтерів та аудиторів контролює діяльність у країні бухгалтерських працівників і вирішує питання, пов'язані з їх роботою. Для цього ведеться офіційний реєстр бухгалтерів та аудиторів. Після реєстрації більшість аудиторів стають членами однієї з двох професійних організацій:

- Реєстру економічних аудиторів (РЕА),
- Інституту присяжних аудиторів (ІПА).

Обидві організації беруть участь у підготовці аудиторських стандартів, які, однак, не є обов'язковими для фахівців, поки їх офіційно не схвалить Інститут бухгалтерів та аудиторів.

В Іспанії зростає вплив приватного сектору, що займається аудиторськими послугами, які надає Асоціація іспанських бухгалтерів і чиновників. Це недержавна організація, що займається розробкою рекомендацій з питань бухгалтерської справи; її членами є бухгалтери, аудитори та вчені. Хоча вона не має юридичної підтримки з боку влади, однак користується в країні великим впливом. Часто Інститут бухгалтерів та аудиторів враховує рекомендації, підготовлені Асоціацією іспанських бухгалтерів і чиновників, для внесення поправок і доповнень до правил бухгалтерської практики. Помітну роль у розвитку питань бухгалтерії відіграють наукові інститути і школи бізнесу.

15.3. Аудит

Закон про аудит 1988 р. і видані на його основі інструкції 1990 р. визначили, в яких компаніях повинні проводитися аудиторські перевірки, а також вимоги до кваліфікації аудиторів і порядок здійснення таких перевірок.

Основне призначення аудиту – одержати висновок фахівця про те, чи забезпечують надані бухгалтерські звітні документи істинне та неупереджене уявлення про загальний і фінансовий стан компанії, фактичну величину її прибутку та зміну фондів за звітний період відповідно до встановлених норм. Аудитор повинен перевірити, чи немає розбіжностей між звітами керівників

компанії і звітними бухгалтерськими документами. Крім цього, аудиторський звіт має відповідати на ряд інших питань, передбачених законодавством.

Аудиторські перевірки обов'язкові для великих і середніх компаній, до яких належать ті структури, показники яких перевищують дві з трьох установлених умов:

- 1) загальний обсяг активів – 1,4 млн. євро;
- 2) загальний обсяг реалізації – 2,9 млн. євро;
- 3) кількість працівників – 50 осіб.

Ці критерії поширюються на близько 70 тис. іспанських компаній із 1 млн. в країні. Аудиторським перевіркам підлягають також банки, фінансові і страхові компанії, а також усі структури, принаймні 5% акціонерів яких вимагають проведення такої перевірки.

Крім надання аудиторських звітів про щорічні бухгалтерські документи, аудитори зобов'язані проводити перевірки у деяких інших випадках. Наприклад, при злитті чи поділі компаній проводити оцінку вартості акцій, якщо правила, котрі діють у компанії, контролюють порядок переходу акцій від одного власника до іншого.

Аудитори, що повинні бути повністю незалежними, призначаються акціонерами на термін від 3 до 9 років. Після закінчення 9-річного терміну аудиторської діяльності в одній компанії фахівець повинен зробити принаймні 3-річну перерву в своїй роботі з обслуговуванням цієї компанії. Протягом терміну обслуговування компанії аудитора не можна відкликати, якщо тільки не будуть приведені аргументовані підстави для цього.

Щоби стати членом РЕА, претенденту необхідно:

- мати вищу освіту;
- пройти 3-річний курс практичної підготовки, включаючи спеціально передбачені програми;
- скласти випускний екзамен з професійної підготовки і, визнаний державними контрольними органами.

Аудиторські звіти зберігаються разом зі щорічними бухгалтерськими звітними документами.

15.4. Бухгалтерські принципи

Основне призначення щорічних бухгалтерських звітних документів – дати істинне та неупереджене представлення про компанію. Іспанські теоретики вважали, що впровадження бухгалтерських принципів повинно виходити з реальної роботи фахівців-практиків, а не з юридичних джерел; в іншому випадку це привело би до конфлікту між традиціями бухгалтерської справи в країні та суперечило би духові римського права.

Загальний план бухгалтерської справи Іспанії вимагає, щоби для забезпечення істинного та неупередженого представлення даних про фінансове становище компанія включала в коментарі до звітних документів усі необхідні

додаткові зведення. В особливих випадках бухгалтерські звітні документи можуть відходити від установлених правил їхнього надання, але про це повинно бути спеціальне повідомлення в коментарі до документів.

Незважаючи на невизначеність принципу істинного та неупередженого представлення інформації, все-таки фахівці починають вважати його важливішим, ніж розпорядження, котре діяло раніше, що бухгалтерські звітні документи повинні бути зрозумілими і точними.

Загальний план бухгалтерської справи включає дев'ять професійних принципів.

1. Розумна обережність, відповідно до якої прибуток має бути врахований тільки після його одержання, а збитки можуть включатися, якщо прогнозується їхнє настання. Цей принцип має пріоритет над усіма іншими.

2. Функціональність компанії.

3. Облік. Кожна угода повинна бути зареєстрована в бухгалтерських облікових документах одночасно з виникненням її прав і обов'язків.

4. Первісна вартість повинна бути основою для всіх оцінок доти, поки ринкова вартість засобу, що враховується, не стане меншою.

5. Нарахування. Доходи і витрати необхідно показувати на момент їхнього фактичного здійснення, а не на час одержання платежу.

6. Порівнянність. Усі витрати повинні відповідати всім поступленням.

7. Відсутність взаємопогашення активів і пасивів або доходів і витрат.

8. Незмінність методів обліку. Обрані бухгалтерські критерії не повинні змінюватися доти, поки не відбулося істотної зміни умов, які спричинили їхній початковий вибір. Якщо все-таки доводиться змінити такі критерії, про це треба повідомити в річному звіті, вказавши при цьому кількісні та якісні наслідки від проведених змін.

9. Матеріальність.

15.5. Представлення бухгалтерських документів

Загальний план бухгалтерської справи 1990 р. наказує, щоби річні звітні бухгалтерські документи містили: балансовий звіт, звіт про прибутки та збитки, коментарі до цих звітів і звіт керівництва компанії. При цьому передбачається два варіанти – повний і скорочений. Компанії можуть подавати звітні бухгалтерські документи, якщо їхні показники не перевищують двох із трьох наступних значень:

Показники	Для балансового звіту	Для звіту про прибутки і збитки
Загальний обсяг активів	1,4 млн. євро	5,6 млн. євро
Загальний обсяг реалізації	2,9 млн. євро	11,5 млн. євро
Кількість працівників	50 осіб	250 осіб

Цікаво відзначити, що нерідко компанія може виявитися в ситуації, коли вона повинна подавати повний балансовий звіт і коментарі та скорочену форму звіту про прибутки та збитки. Структура обох форм усіх документів однакова, а різниця полягає тільки в обсягові наданих зведень і рівневі їхньої деталізації.

Скорочений балансовий звіт показує:

Активи	Пасиви
(А) Заявки на участь в акціонерному капіталі, не оплачені на момент складання балансу	(А) Власний капітал
(Б) Основний капітал	(Б) Відстрочений прибуток
(В) Витрати на попередню оплату	(В) Резерв на непередбачені ситуації та платежі
(Г) Оборотний капітал	(Г) Довгострокові зобов'язання
(Д) Короткотермінові інвестиції	

Звіт про прибутки та збитки представляється на основі типу витрат. Його показники проходять під трьома основними підзаголовками:

1. Поступлення і витрати, що пов'язані з основними видами діяльності.
2. Фінансові надходження і витрати.
3. Надходження і витрати від надзвичайних операцій (це відноситься до всіх угод, що виходять за межі основних видів діяльності компанії).

У кінцевому результаті звіт про прибутки та збитки показує:

- прибутки та збитки, пов'язані з основними видами діяльності;
- прибутки та збитки від звичайних фінансових операцій;
- прибутки та збитки від надзвичайних операцій;
- прибутки та збитки після сплати податків.

Крім цього, компанії можуть за своїм розсудом надавати звіт про прибутки та збитки, зроблений на функціональній основі.

У коментарі до бухгалтерських звітів повинна включатися додаткова інформація. В приведеному списку необхідних зведень знаком “зірочка” (*) відзначені ті, котрі мають бути в скороченому варіанті коментарів.

Отже, список додаткової інформації повинен включати:

- 1) вид діяльності*;
- 2) застосований метод надання бухгалтерської документації*;
- 3) що вважається прибутком*;
- 4) застосований метод оцінювання вартостей*;
- 5) витрати на управління*;
- 6) нематеріальні складові основного капіталу*;
- 7) матеріальні складові основного капіталу*;
- 8) фінансові інвестиції*;
- 9) запаси продукції;
- 10) зміни обсягів власного капіталу*;
- 11) субсидії;

- 12) пенсійні фонди;
- 13) інші резерви;
- 14) борги, не пов'язані з виробничою діяльністю*;
- 15) податкові зведення;
- 16) гарантії;
- 17) доходи і витрати*;
- 18) угоди за участю керівництва*;
- 19) події, що відбулися після складання балансового звіту;
- 20) вказівки на зміни в балансовому звіті.

До бухгалтерських звітних документів повинен додаватися звіт керівників компанії. Переважно його зміст пов'язаний з обговоренням поточних справ та перспектив розвитку. Особлива увага в цьому документі приділяється проблемам досліджень і розробок, проведених компанією.

Щороку бухгалтерські звітні документи повинні підшиватися до документів компанії, котрі зберігаються за місцем її реєстрації і доступ до яких відкритий для всіх бажаючих.

Загальний план бухгалтерської справи не передбачає якихось особливих додаткових вимог щодо надання зведень для компаній, зареєстрованих на фондовій біржі, однак біржі вимагають у таких компаній складання внутрішніх зведених бухгалтерських документів кожні три місяці.

Консолідовані звітні бухгалтерські документи обов'язкові для груп компаній, показники яких перевищують дві з трьох установлених умов:

- 1) загальний обсяг активів – 14 млн. євро;
- 2) загальний обсяг реалізації – 2,9 млн. євро;
- 3) кількість працівників – 500 осіб.

Холдинговою компанією вважається така, котра має не менше 50% акцій іншої компанії (дочірньої) або контролює більшість членів її ради директорів. Винятки з обов'язкового надання групових звітних бухгалтерських документів, які включають діяльність дочірньої компанії, настають у таких випадках:

- дочірня компанія не має матеріальних засобів;
- дочірня компанія перебуває під судовим контролем і призупинила виплати за своїми зобов'язаннями;
- для одержання необхідної інформації про діяльність дочірньої компанії потрібні непропорційно високі витрати;
- дочірня компанія придбана з метою швидкого перепродажу;
- діяльність дочірньої компанії різко відрізняється від напрямків діяльності інших членів групи.

Консолідація здійснюється за статтями. В асоційованих компаніях, у яких холдингу належить від 20 до 50% акцій, для консолідації використовується метод капіталу, а в багатогрупових холдингах, коли контроль здійснюється двома чи більше компаніями, застосовується пропорційний метод.

Коли ціна придбання компанії перевищує чисту балансову вартість придбаних засобів, цей надлишок може піти на збільшення активів компанії-

покупця до величини їхньої ринкової вартості. Надлишок, що не ввійшов туди, повинен амортизуватися протягом 5 років, а при належному обґрунтуванні в коментарях до звітних документів – 10 років. Ці вимоги більш жорсткі, ніж у більшості інших країн Західної Європи.

Коли в бухгалтерських документах є залишок гудвілу, то виплата дивідендів не допускається, якщо вони знижують прибуток, який розподіляється, менше від обсягу залишку гудвілу.

Звичайний підхід для перерахування іноземної валюти – метод обмінного курсу закриття балансу, при цьому різниця в показниках через перерахування надходить безпосередньо у спеціальний резерв балансового звіту. Якщо діяльність дочірнього підприємства повністю залежить від іспанської холдингової компанії, застосовується монетарно-немонетарний метод і різниця в показниках через перерахування показується в звіті про прибутки та збитки. Статті в іноземній валюті у власних бухгалтерських документах компанії розраховуються за курсом обміну, що діє на час здійснення угод, які відносяться до зазначених статей. При кожному складанні балансу грошові статті перераховуються за обмінним курсом закриття цього балансу. Збитки від перерахування показуються в звіті про прибутки та збитки. Нереалізовані надходження проводяться в балансовому звіті як пасив.

В Іспанії немає досвіду створення і розвитку всеосяжної системи бухгалтерського обліку та звітності в умовах дії інфляційних процесів. Однак час від часу, відповідаючи на вплив інфляції, в країні дозволялося проводити так звану “актуалізацію вартостей”, що означає проведення їхньої переоцінки за допомогою встановлених урядом індексів. Податки від переоцінки не стягуються, але пов’язана з нею наступна амортизація оподатковується. Остання загальна переоцінка в країні відбулася в 1983 р. У 1992 р. було оголошено, що в Баскській провінції переоцінка буде проводитися щорічно за спеціально податковою схемою. Таким чином, у результаті тісної взаємодії бухгалтерських і податкових норм в Іспанії один із регіонів країни має регулярну систему переоцінки активів.

До 1989 р. звичайною практикою для підприємств була переоцінка їх активів до первісної вартості. Такі регулярні надбавки треба було проводити через звіт про прибутки та збитки, що сприяло підвищенню податкових відрахувань. Ця практика ще може впливати на стан бухгалтерської справи в Іспанії.

Основний капітал враховується за собівартістю, куди включаються всі витрати на його придбання і введення в дію. Крім цього, всі фінансові витрати, пов’язані з періодом його запровадження в дію, теж можуть включатись у собівартість. Амортизація повинна здійснюватися систематично протягом усього корисного терміну служби конкретного активу з часу користування ним, причому тепер її нормативи не прив’язані до тих, які встановлюються в податкових документах.

Коли є достатні підстави, що дослідження і розробки приведуть до

комерційного успіху, дозволяється витрати на них капіталізувати. При цьому мають бути добре пророблені проекти і розрахунки, пов'язані з витратами. Амортизацію необхідно здійснювати в максимально короткий термін, який не перевищує 5 років. Як у випадку з гудвілом, дивіденди не повинні знижувати прибуток, що розподіляється, менше від обсягу цього нематеріального активу.

Для обліку готових виробів та незавершеного виробництва застосовується нижчий показник зі значень собівартості і ринкової вартості. Собівартість включає основні витрати і деяку частину виробничих накладних витрат.

Загальний план бухгалтерської справи у цьому досить гнучкий і дозволяє застосовувати наступні методи оцінки: середньої зваженої, “останнім надійшов – першим використаний”, “першим надійшов – першим використаний” і інші, їм подібні. Однак на практиці через податкові підходи прийнятними стають тільки методи “першим надійшов – першим використаний” і середньої зваженої.

При проведенні оренди існує суттєва відмінність між бухгалтерськими документами орендодавця й орендаря. Перші не проводять різниці між фінансовими і короткостроковими видами оренди, коли орендований засіб враховується в основному капіталі та підлягає амортизації. Орендар, навпаки, по-різному трактує ці види оренди:

1) фінансова оренда, до якої відносяться угоди, що передбачають можливість для орендаря купити згодом орендований засіб, який капіталізується;

2) короткострокова оренда обліковується так само, як і орендодавцем, а орендні платежі відображаються в звіті про прибутки та збитки.

Реформи іспанської бухгалтерської системи, які проводяться відповідно до директив ЄС, порушили традиційний зв'язок бухгалтерських і податкових правил.

Вимога визнання зобов'язань із майбутніх пенсій увійшла в іспанську бухгалтерську систему і Загальний план бухгалтерського обліку в 1989 р. За згодою між зацікавленими особами компаніям був наданий перехідний період для введення цієї вимоги, необхідний з метою нагромадження спеціального фонду, що дозволяє покрити їхні страхові пенсійні зобов'язання.

Отже, вступ Іспанії в ЄС призвів до великих змін у системі бухгалтерського обліку та звітності цієї країни. Основні з них:

– формулювання нового плану, в якому передбачається набагато більше вимог до бухгалтерських звітних документів і відхід від бухгалтерської системи, заснованої на податкових правилах і прив'язаної до них;

– встановлення для груп компаній визначеного обсягу надання консолідованих бухгалтерських звітних документів;

– встановлення для великих і середніх компаній обов'язкового аудиту.

Хоча формальне регулювання бухгалтерських та аудиторських вимог міцно залишається в руках уряду, іспанські професійні органи відіграють останнім часом помітнішу роль у розвитку та вдосконаленні бухгалтерської й

аудиторської практики.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як проходить бухгалтерське регулювання в Іспанії?
2. Як проводиться аудит в Іспанії?
3. Які бухгалтерські професії існують в Іспанії?
4. Охарактеризуйте бухгалтерські принципи, що використовуються в Іспанії?
5. Як проходить представлення бухгалтерських звітних документів в Іспанії?

16. Облік у Швеції

16.1. Бухгалтерське регулювання

Швеція – європейська держава, в якій розташовуються штаб-квартири багатонаціональних корпорацій, кількість яких значно перевершує в пропорційному відношенні її чисельність населення й економічну вагу в світі. Ці компанії у своїй діяльності спираються на ринок довгострокового позичкового капіталу, що вимагає надавати звітну бухгалтерську документацію високої якості, яка повинна відповідати кращим світовим стандартам. У світлі таких вимог фахівцям бухгалтерської справи країни вдається готувати свої документи відповідно до найсуворіших критеріїв. Варто підкреслити, що такий рівень надання необхідної інформації заснований на аналізі діяльності великих багатонаціональних компаній, зареєстрованих на фондових біржах.

Найчастіше бізнесом у Швеції займаються компанії з обмеженою відповідальністю. Нині законодавчу базу для бухгалтерського забезпечення бізнесу забезпечують насамперед “Закон про діяльність компаній” 1975 р. і “Закон про бухгалтерську справу” 1976 р. У 1990 р. шведський уряд створив спеціальний комітет для доопрацювання першого закону та підготовки інших пропозицій, щоби привести законодавство країни у відповідність із вимогами, зумовленими інтеграційними процесами в Європі.

“Закон про бухгалтерську справу” 1976 р. передбачав заснування Ради з бухгалтерських стандартів. У цей орган, який перебував під контролем міністерства юстиції, ввійшли представники бухгалтерської сфери, податкової служби, промислових організацій, професійних спілок і вчені. Його діяльність забезпечувалася невеликою кількістю штатних співробітників. Рада повинна була надавати уряду та парламентові консультаційні послуги відповідно до запропонованих законів, котрі стосуються бухгалтерського регулювання. Вона займалася також розробкою загальних і необов’язкових до виконання рекомендацій щодо бухгалтерської справи.

Професійна організація аудиторів, яка діє в країні, теж видає рекомендації з питань бухгалтерії й аудиту. Хоча вони не є обов’язковими, але практично дуже впливають на діяльність фахівців.

Наприкінці 80-х рр. XX ст. Рада з бухгалтерських стандартів і Шведська федерація промислових галузей об'єдналися та створили нову організацію з метою розробки бухгалтерських стандартів високої якості для відкритих акціонерних компаній – Раду шведських фінансових стандартів у бухгалтерській справі. У 1991 р. вона видала свій перший звіт про консолідовані звітні бухгалтерські документи.

16.2. Бухгалтерські професії

Від 1973 р. уряд Швеції вирішує завдання реєстрації присяжних бухгалтерів-аудиторів, використовуючи Раду з торгівлі.

Кваліфікація уповноваженого присяжного бухгалтера-аудитора присвоюється після одержання фахової вищої освіти і 5-річної практичної аудиторської підготовки. Нижча кваліфікація зареєстрованого бухгалтера присвоюється після отримання відповідної освіти і 5-річної практики. Уповноважені присяжні бухгалтери-аудитори, загальна кількість яких близько 1400 осіб, об'єднані у Професійній організації аудиторів. Хоча для цих фахівців таке членство необов'язкове, більшість із них у неї вступають, незважаючи на високі членські внески. Професійна організація аудиторів має для своїх членів суворий етичний кодекс і швидше реагує, ніж Рада з торгівлі, на рідкі випадки відхилення в їхній поведінці від затверджених норм. Окрім рекомендацій із питань бухгалтерської й аудиторської справи, ця організація видає також англійською мовою велику кількість реферативно-довідкової літератури, в якій пояснюються шведські бухгалтерські реалії.

На розвиток теорії і практики бухгалтерської справи у Швеції помітний вплив мають наукові інституції. В першій половині XX ст. професорами з бухгалтерії в Стокгольмській і Гетеборзькій школах економіки спочатку були німці, а вчені-шведи, котрі прийшли їм на зміну, одержали освіту теж у Німеччині. Сильний німецький вплив допомагає пояснити традиційний шведський підхід до об'єднання бухгалтерських та аудиторських норм. Однак із 60-х рр. у країні сильнішими стали впливи американських теоретиків, чому особливо посприям професор Стокгольмської школи економіки Свен-Ерік Йохансонн.

Деякі аспекти допомагають зрозуміти, як працює шведська система бухгалтерського обліку та звітності. Зокрема, з'ясувалося, що:

- між представниками різних груп інтересів переважно не виникає істотних розбіжностей у думках;
- члени ради, що не є фахівцями бухгалтерської справи, дивляться на свою роль як на технічну.

У результаті чесного прагнення для досягнення загальних цілей шведські бухгалтери змогли домогтися високої якості своїх звітних документів, в основі яких лежать різноманітні вимоги та рекомендації, починаючи від обов'язкових для виконання і закінчуючи прийнятими добровільно.

16.3. Аудит і представлення бухгалтерських документів

Усі шведські компанії з обмеженою відповідальністю повинні призначати аудиторів необхідної кваліфікації. Для великих компаній і деяких інших структур, чия діяльність помітно впливає на життя в країні, кваліфікація аудиторів повинна бути найвищою – уповноваженого присяжного бухгалтера-аудитора.

У Швеції не існує вимоги істинного та неупередженого представлення. Замість цього тут застосовуються правила, які відповідають загальноприйнятим принципам бухгалтерії.

“Закон про діяльність компаній” у країні ставить відносно невеликі вимоги до консолідації. Компанія, що має дочірні структури, повинна надавати консолідовані звітні документи згідно з прийнятою бухгалтерською практикою в основній і дочірній компаніях. Дочірня компанія – організація, в якій основна компанія володіє більше 50% акцій, які голосують. Коли основна компанія має вирішальний вплив на якусь структуру та володіє значною часткою її акцій, то ця структура теж вважається її дочірньою компанією.

Професійна організація аудиторів видає детальні вказівки про методику підготовки консолідованих звітних документів. Звичайно, консолідація застосовується методом придбання, але дозволяється використовувати і метод злиття, коли утворення групи компаній відбулося після роботи над якимсь негрошовим проектом.

Багатонаціональні компанії, котрі розташовані у Швеції і діють у країнах ЄС, зіткнулися з серйозною проблемою. Вона пов’язана з тим, що підгрупи компаній, які працюють у державах співтовариства, зобов’язані готувати власні консолідовані звітні документи, коли кінцева холдингова компанія, яка розташована поза межами ЄС, не надає своїх консолідованих звітів, еквівалентних передбаченим директивами співтовариства звітам. Спочатку фахівці думали, що шведські закони не дозволяють використовувати консолідування з методу обліку капіталів для асоційованих компаній. У 1986 р. Професійна організація аудиторів видала проект нормативу з надання інформації, де метод обліку капіталів для асоційованих компаній дозволений, але тільки в консолідованих звітних документах. Дехто вважає, що це є порушенням загальних юридичних норм, які діють у країні, і наполягає на тому, щоби консолідовані звітні документи основної компанії та дочірньої структури надавалися відповідно до загальних правил. Однак усе більша кількість шведських компаній дотримується принципу, закладеному в проекті Професійної організації аудиторів.

“Закон про бухгалтерську справу” передбачає, що у випадках, коли в облікових бухгалтерських документах компанії з’являється гудвіл (наприклад, при придбанні акціонерної компанії), він може враховуватись як основний капітал, 10% котрого повинні амортизуватись щорічно. Згідно з

рекомендаціями Професійної організації аудиторів, консолідований гудвіл має враховуватися як основний капітал і амортизуватися протягом 10 років. Складається враження, що такий підхід стає загальною практикою, хоча донедавна багато компаній розтягували термін амортизації до 40 років. Деякі компанії після злиття списують гудвіл із власного капіталу.

Рекомендації Ради шведських фінансів стандартів передбачають, щоби грошові статті компанії в іноземній валюті перераховувалися за обмінним курсом на час закриття балансу. Різниця від перерахування повинна показуватися в звіті про прибутки та збитки, за винятком нереалізованих надходжень від перерахування довгострокових грошових статей, які включаються у валютний неоподатковуваний резерв балансового звіту, а нереалізовані збитки можна взаємопогасити з нереалізованими надходженнями від перерахування іншої валюти, що знаходяться в неоподатковуваному резерві. Професійна організація аудиторів також видала свої пропозиції про перерахування бухгалтерських звітних документів іноземних дочірніх структур.

Незалежна дочірня компанія – це та, яка проводить свої операції незалежно від основної компанії, навіть коли обидві вони займаються однаковим бізнесом. Показники її бухгалтерських звітних документів необхідно перераховувати за методом обмінного курсу на час закриття балансу, а всі різниці від перерахування повинні надходити безпосередньо у власний капітал.

Інтегрована дочірня компанія – та, чії операції проводяться в тісній взаємодії з основною компанією.

Дочірні компанії, діяльність яких проходить у країнах з дуже високим рівнем інфляції, повинні перераховувати свої показники методом обмінного курсу на час закриття балансу.

У 1980 р. Професійна організація аудиторів видала свої пропозиції щодо інфляційної бухгалтерії, засновані на вимірі негрошових активів за поточною вартістю в балансовому звіті з відповідними коректуваннями амортизаційних відрахувань і собівартості реалізації продукції при обчисленні поточних прибутків від основної діяльності. Реалізовані і нереалізовані прибутки та збитки потім повинні були додаватися до прибутку, що розраховується за поточною вартістю. Було запропоновано кілька варіантів форм звіту про надходження, включаючи і звіт, який дозволяє його коректувати, щоби показати обсяг засобів, необхідних для збереження акціонерного капіталу в перерахунку на його загальну купівельну спроможність. Таким чином, була висунута концепція забезпечення можливості виміру поточної вартості в поєднанні з реальними показниками капіталу. Цей підхід помітно відрізнявся від загальних дискусій, що проводились у світі, про підходи до інфляційної бухгалтерії, учасники яких переважно відстоювали один із полярно протилежних підходів: бухгалтерський облік на основі поточної вартості чи поточної купівельної спроможності.

У звичайних умовах основний капітал не враховується за вартістю, яка перевищує його собівартість. “Закон про бухгалтерську справу” дозволяє робити його переоцінку, щоби взаємно погасити списання інших статей основного капіталу, коли є підстави для такого зустрічного погашення. Цей закон розширює такі можливості і дозволяє робити переоцінку основного капіталу для забезпечення емісії акцій чи нагромадження коштів в нерозподіленому фонді переоцінки. На практиці більшість переоцінок у Швеції застосовується переважно до нерухомості й інвестицій.

“Закон про бухгалтерську справу” вимагає, щоби основний капітал систематично амортизувався. На практиці, звичайно, для цього застосовується прямолінійний метод. У компаніях, які займаються операціями з нерухомістю, загальною практикою є неамортизація інвестицій чи застосування до них чисто символічних ставок 1%. Рекомендації Професійної організації аудиторів дозволяють капіталізувати витрати на виплату процентів із залучених коштів як частини собівартості основного капіталу при його освоєнні, але не дозволяють цього робити стосовно процентних платежів.

Цей же закон дозволяє враховувати в складі основного капіталу витрати на такі види діяльності, як надання технічної допомоги, проведення досліджень і розробок, випробовування нових зразків, маркетингові дослідження. Зазначені капіталізовані статті все частіше в балансовому звіті проходять під підзаголовком “Дослідження та розробки” чи “Організаційні витрати”. Принаймі 20% таких витрат щорічно повинні амортизуватися, якщо тільки триваліший термін списання не обумовлюється особливими обставинами.

У свій час Рада з бухгалтерських стандартів видала детальне керівництво про ті випадки, коли дозволяється проводити капіталізацію витрат на дослідження та розробки. Однак на практиці така капіталізація застосовується рідко, тому що негайне списання подібних витрат повністю не оподатковується. Взагалі компанії у Швеції через конкуренцію намагаються давати якнайменше інформації, яка стосується їхніх досліджень і розробок.

Бухгалтерські закони вимагають, щоби готові та незавершені вироби показувалися за меншим показником зі значень собівартості і ринкової вартості. За ринкову вартість приймається вартість чистої реалізації, але іноді нею виступає і відновна вартість за мінусом відповідних відрахувань, пов'язаних зі старінням виробів. Для обчислення собівартості найчастіше застосовується метод “першим надійшов – першим використаний”, який повністю відповідає податковим законам. Для промислових товарів собівартість обчислюється на основі поглинання витрат.

Рекомендації Професійної організації аудиторів дозволяють для довгострокових контрактів використовувати метод “процента від виконання” за умови, що можна розрахувати на весь період дії контракту надходження і витрат. На практиці більшість компаній у цьому випадку віддають перевагу методові “завершення контракту”.

Єдиним офіційним керівництвом у Швеції з питань оренди є рекомендації

Професійної організації аудиторів. Вони передбачають капіталізацію фінансових оренд тільки в тих випадках, коли в умовах угоди є зобов'язання орендаря викупити згодом орендований засіб.

Велика частка пенсійних витрат шведських компаній відноситься до схем, робота яких цілком фінансується асоціаціями роботодавців і профспілками. Такі витрати чітко визначені, оскільки є щорічними платежами в зазначений фонд. У випадках, коли роботодавці беруть на себе безпосередній обов'язок займатися пенсійними питаннями, "Закон про бухгалтерську справу" майже не регулює такі угоди, але Професійна організація аудиторів рекомендує, щоби виконання цих зобов'язань здійснювалося в повному обсязі та на основі страхового підходу.

Коли говорити про бухгалтерську справу Швеції, то тут, як і в багатьох інших питаннях, пов'язаних із соціальною політикою, ця країна відрізняється своїм нетиповим шляхом. Ґрунтуючись на сильних наукових традиціях бухгалтерської справи, коріння яких ідуть у Німеччину та США, шведські бухгалтери зуміли розробити підхід, що поєднує суворі норми національного податкового законодавства й усе наполегливіші вимоги ринків довгострокового позичкового капіталу.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як проходить бухгалтерське регулювання у Швеції?
2. Як проводиться аудит у Швеції?
3. Які бухгалтерські професії існують у Швеції?
4. Як проходить представлення бухгалтерських звітних документів у Швеції?
5. Охарактеризуйте порядок формування консолідованих бухгалтерських звітних документів?
6. Як проходить перерахунок іноземної валюти в Швеції?
7. Як ведеться облік гудвілу в Швеції?
8. Як ведеться облік основного капіталу в Швеції?

17. Облік у Бельгії

17.1. Бухгалтерське регулювання

Після опублікування директив ЄЕС (нині ЄС) норми бухгалтерського регулювання в Бельгії суттєво змінилися. Характерною ознакою її системи бухгалтерії є міцний зв'язок між податковими та бухгалтерськими нормами. При підготовці бізнесменами річних бухгалтерських звітів все частіше перевага надається не бухгалтерським, а фіскальним принципам. Друга відмінна ознака – робітничі комітети відіграють вагомую роль у розвитку бухгалтерської справи. Наприклад, бізнесмен, який має більше 100 робітників, зобов'язаний подавати фінансові звіти такому комітетові на своєму підприємстві.

У Бельгії офіційними мовами, які мають однаковий статус, є французька і фламандська.

Бухгалтерська справа в країні розвивалась із французького регулювання, яке бере початок від Кодексу комерції Кольбера 1673 р. і Торговельного кодексу Наполеона 1807 р. Перший бельгійський закон про діяльність компаній було введено в дію в 1873 р., а другий прийнято в 1935 р. Характерна ознака цих законів, що вимоги про представлення бухгалтерської інформації є дуже обмеженими. Це зумовлено трьома факторами:

1. Група сильних компаній-холдингів не хотіла представляти таку інформацію всьому суспільству.

2. У руках сторонніх осіб знаходилася незначна кількість акцій, тому зовнішню вимогу про представлення інформації можна було відхилити.

3. Законодавці розглядали представлення інформації передусім із потреб кредиторів, при цьому за основу було взято лише консервативний балансовий звіт.

На початку 70-х рр. XX ст. вимоги про ширше бухгалтерське регулювання почали поступати від різних кіл, включаючи профспілки, робітничі комітети, фінансових аналітиків, бухгалтерів і вчених. У 1973 р. законодавці встановили, що робітничі комітети мають таке саме право на отримання інформації, як і акціонери. В підсумку були прийняті наступні законодавчі акти:

1. “Закон про бухгалтерську справу” від 1975 р., який встановлював критерії для бухгалтерських звітів компаній і покарання за їх невиконання.

2. Королівський указ 1976 р., який вказував на необхідність подання інформації та правила оцінки вартості.

3. Королівський указ 1978 р., за яким було встановлено форму бухгалтерських звітів і порядок представлення.

4. Королівський указ 1983 р., який узгоджував бельгійське бухгалтерське законодавство з вимогами директив ЄЕС.

5. Королівський указ 1990 р. про правила складання консолідованих бухгалтерських звітів відповідно до вимог директив ЄЕС.

17.2. Бухгалтерська професія

У Бельгії існують дві професійні організації:

1. Інститут професійних аудиторів, утворений в 1953 р., який об'єднує понад 700 членів.

2. Інститут професійних бухгалтерів, що надає послуги з ведення бухгалтерських документів, підготовки річних бухгалтерських звітів і податкових консультацій та вирішує фінансові питання. Він створений у 1985 р. і замінив попередню Національну колегію експертів-бухгалтерів Бельгії.

Професії бухгалтера й аудитора повністю розділені, хоча мають схожі схеми підготовки студентів. Однак студенти відразу повинні визначитися, чим будуть займатися в майбутньому, тому що потім змінити професію важко. Як

правило, в Бельгії бухгалтерська фірма має працівників – членів обох професійних організацій, але для дотримання суворих правил про незалежність аудиторського контролю бухгалтерські й аудиторські підрозділи фірми повинні бути розділені на окремі компанії, кожна з яких має власну назву.

Щоби стати членом Інституту професійних аудиторів, необхідно виконати кілька умов:

1. Скільки іспит зі знання документів, які прийняті у відповідності з директивами ЄС, і вимог, що ставляться перед професією аудитора. Випускники деяких учбових закладів звільняються від складання цього іспиту або складають його не з усіх вказаних документів.

2. Пройти 3-річний курс практичної підготовки під керівництвом кваліфікованого аудитора. За цей час вивчаються окремі учбові предмети і складаються з них іспити.

3. Пройти курс практичної підготовки, який завершується підсумковим усним або письмовим іспитом.

4. Кандидати, які успішно виконали перші три умови, повинні мати громадянство Бельгії, вік від 25 до 65 років і не повинні бути позбавлені громадянських чи політичних прав. Вони зобов'язані дати клятву перед органом адміністративної юстиції Торгової палати країн.

17.3. Аудит

Закон про аудит 1985 р. відповідає нинішнім вимогам ЄС про аудиторську діяльність і кваліфікацію аудитора.

Аудит є обов'язковим тільки для великих підприємств; у цьому випадку аудитори мають бути членами Інституту професійних аудиторів. Для кожного підприємства, чисельність працівників якого перевищує 100 чоловік, аудиторський фінансовий звіт повинен бути поданий також у робітничий комітет цього підприємства. На практиці всі члени такого комітету мають право вето на призначення аудитора. Коли щодо спеціаліста не буде досягнуто згоди, то остаточне рішення залишається за торговельним судом.

Звіт аудитора повинен включати відповіді на наступні запитання:

- як проводився аудит, чи надавало керівництво компанії всю інформацію, що вимагалася з необхідними поясненнями;
- чи відповідають облікові документи й опубліковані бухгалтерські звіти вимогам законодавства;
- чи показують бухгалтерські документи істинний стан справ у компанії;
- чи на законних підставах вказані розміри дивідендів;
- чи знає аудитор про певні незаконні операції або прийняті рішення.

Бельгійський закон передбачає детальні вимоги для форми балансового звіту, звіту про прибутки і коментарів до бухгалтерських звітних документів. Невеликі та середні компанії мають право подавати скорочені варіанти цих документів.

До великих компаній відносяться ті, показники яких перевищують два з трьох значень:

- 1) річний обсяг продажу – 3,6 млн. євро;
- 2) загальні активи – 1,7 млн. євро;
- 3) кількість працівників – 50 осіб.

Як і в інших країнах ЄС, у Бельгії скорочені варіанти бухгалтерських звітів мають схожу структуру з документами, що подаються великими компаніями, однак з меншою деталізацією. Звіти повинні включати попередні показники за статтями, а коли відбулися зміни в класифікації чи використанні бухгалтерських підходів, то в коментарях до бухгалтерських звітних документів необхідно подати відповідні пояснення, що дозволить порівняти два послідовних періоди.

Бельгійське бухгалтерське законодавство передбачає обов'язково подавати детальну додаткову інформацію в коментарях до звітних документів.

17.4. Консолідація бухгалтерських звітних документів

Вперше вимога про подання консолідованих бухгалтерських документів датована 1977 р. Вона діяла лише до зареєстрованих на фондових біржах компаній, а також тих, чий капітал перевищував 500 млн. франків (12,4 млн. євро). Нині консолідовані бухгалтерські звіти подаються відповідно до королівського указу 1990 р., який застосовується до звітних періодів, що почалися після 31 грудня 1991 р.

Консолідація здійснюється на певних умовах:

1. Дочірні підприємства консолідуються за напрямками діяльності.
2. Спільні підприємства обліковуються за пропорційною консолідацією.
3. Асоційовані компанії обліковуються за капіталом.

Останній підхід застосовується також для деяких дочірніх підприємств. Це відбувається при таких обставинах:

- 1) там, де виникає сумнів, що принцип продовження функціонування збережеться у майбутньому;
- 2) наявні акції повинні бути продані;
- 3) діяльність дочірнього підприємства настільки відрізняється від усіх компаній, які входять у певну групу, що консолідація призводить до спотворення принципу істинного відображення інформації;
- 4) якщо за дочірніми підприємствами відсутній суворий контроль.

Бельгійське законодавство з бухгалтерського обліку та звітності повністю відповідає Французькій моделі. Порівняно з іншими європейськими країнами його відрізняють дві особливості:

- значний вплив на бухгалтерську справу працівників і їх представників;
- тісний зв'язок між податковим і бухгалтерським законодавством.

Питання для самоперевірки та самоконтролю:

1. Як проходить бухгалтерське регулювання в Бельгії?
2. Як проводиться аудит у Бельгії?
3. Які бухгалтерські професії існують у Бельгії?
4. Як проходить представлення бухгалтерських звітних документів у Бельгії?
5. Як проходить перерахунок іноземної валюти в Бельгії?
6. Як ведеться облік гудвілу в Бельгії?
7. Як ведеться облік основного капіталу в Бельгії?

ДОДАТКИ

1. Перелік питань, які виносяться на екзамен

1. Світовий економічний розвиток і його вплив на побудову міжнародної системи обліку та звітності.
2. Фактори, що визначають національні особливості бухгалтерських систем.
3. Загальна характеристика бухгалтерських систем.
4. Особливості організації обліку в різних країнах. Моделі обліку.
5. Бухгалтерський облік та управління. Види бухгалтерського обліку.
6. Регламентація обліку за міжнародними та європейськими стандартами.
7. Принципи обліку на Заході.
8. Принципові відмінності в організації бухгалтерського обліку в Україні і за кордоном.
9. Роль аудиту.
10. Плани рахунків бухгалтерського обліку та загальні принципи їх побудови.
11. Плани рахунків бухгалтерського обліку Європейського Союзу.
12. Плани рахунків бухгалтерського обліку Африканського Союзу.
13. Плани рахунків бухгалтерського обліку Англосаксонської облікової системи.
14. Загальна характеристика обліку в США.
15. Суть основного капіталу.
16. Облік нематеріальних активів.
17. Облік природних ресурсів.
18. Особливості оцінки основного капіталу.
19. Способи обліку основних засобів.
20. Облік затрат з експлуатації основних засобів.
21. Методи нарахування амортизації основних засобів.
22. Облік грошових коштів.
23. Облік короткотермінових інвестицій у цінні ліквідаційні активи.
24. Загальний підхід до управління дебіторською заборгованістю.
25. Облік рахунків до отримання.
26. Визнання дебіторської заборгованості.
27. Оцінка дебіторської заборгованості (облік сумнівних боргів).
28. Політика ліквідації дебіторської заборгованості.
29. Облік векселів до отримання.
30. Завдання обліку товаро-матеріальних цінностей.
31. Оцінка матеріально-виробничих запасів.
32. Методи аналітичного обліку матеріальних запасів.
33. Особливості інвентаризації товарно-матеріальних запасів.
34. Особливості обліку заробітної плати в США.
35. Основні підходи до проблем оплати праці.
36. Досвід матеріального стимулювання праці в США.

37. Зарубіжний досвід застосування форм і систем зарплати.
38. Форми та методи контролю за рівнем зарплати в країнах із ринковою економікою та Україні.
39. Облік і розподіл накладних витрат.
40. Виробничі витрати і їх класифікація.
41. Порядок і методи обліку виробничих витрат.
42. Облік виробничих витрат за системою стандарт-кост.
43. Облік витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції за системою директ-костинг.
44. Структура і склад звітності фірм.
45. Бухгалтерський баланс.
46. Рахунок прибутків і збитків.
47. Типи компаній і їх вплив на процес складання звітності.
48. Бухгалтерське законодавство Франції.
49. Облік фінансових результатів і самофінансування фірм у Франції.
50. Представлення бухгалтерських документів у Франції.
51. Бухгалтерське регулювання у Данії та Німеччині.
52. Облік витрат у Данії.
53. Особливості організації обліку у Великобританії.
54. Особливості організації обліку в Нідерландах.
55. Особливості організації обліку в Китаї.
56. Особливості організації обліку в Бельгії.
57. Особливості організації обліку в Греції.
58. Особливості організації обліку в Ірландії.
59. Особливості організації обліку в Італії.
60. Особливості організації обліку в Люксембурзі.
61. Особливості організації обліку в Португалії.
62. Особливості організації обліку в Іспанії.
63. Особливості організації обліку в Швеції.

2. Контрольні завдання для студентів заочної форми навчання

Для виконання контрольної роботи необхідно розкрити зміст запропонованих теоретичних питань, розв'язати задачу та зробити висновки.

Контрольна робота № 1.

1. Теоретичне питання. Звіт про прибутки і збитки. Звіт про рух грошових коштів.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи стандарт-кост.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити фактори.
2. Обчислити величину відхилень за прямими матеріальними затратами.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Для виготовлення однієї деталі потрібно 18 кг основних матеріалів по 16 дол. за кг. У звітному місяці було виготовлено 100 деталей, для цього використано 900 кг матеріалів вартістю 17 дол. за кг.

Контрольна робота № 2.

1. Теоретичне питання. Вимоги до якості інформації. Принципи обліку.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методу рівномірного (прямолінійного) списання вартості.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити суму амортизаційних відрахувань за кожний рік, нагромаджений знос і залишкову вартість.
2. Нарахувати амортизацію автомобіля за роки експлуатації.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість автомобіля – 22000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість автомобіля – 2000 дол.;
- В) Термін служби автомобіля – 4 роки.

Контрольна робота № 3.

1. Теоретичне питання. Елементи фінансової звітності.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику природних ресурсів.

Завдання II. Розгляньте та проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити вартість однієї видобутої одиниці ресурсів.
2. Обчислити вартість “виснаження” природних ресурсів за обліковий період.
3. Скласти бухгалтерську проводку.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Вартість придбання шахти – 560000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість – 60000 дол.;
- В) Запаси вугілля оцінюються – 50000 дол.;
- Г) Видобуток вугілля склав – 120000 т.

Контрольна робота № 4.

1. Теоретичне питання. Консолідовані бухгалтерські документи.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте визначення сумнівних боргів і коротку характеристику методів підрахунку величини видатків за сумнівними боргами.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити величину втрат за сумнівними боргами за звітний період за методом у процентах від нетто-реалізації.
2. Обчислити процент втрат за сумнівними боргами за три попередні роки.
3. Скласти бухгалтерську проводку, що відображає величину втрат за сумнівними боргами.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Нетто реалізація за три останні роки – 224000 дол.;
- Б) Витрати за сумнівними боргами за три останні роки – 5000 дол.;
- В) Реалізація за звітний період – 66600 дол.;
- Г) Повернення й уцінка – 600 дол.;
- Д) Залишки з продажу – 1000 дол.

Контрольна робота № 5.

1. Теоретичне питання. Створення спільних підприємств у Східній Європі.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Коротко охарактеризуйте метод нарахування амортизації пропорційно обсягові виконаних робіт.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити амортизаційні відрахування за кожен рік, нагромаджений знос і залишкову вартість.
2. Нархувати амортизацію вантажного автомобіля за роки експлуатації.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість – 40000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість – 4000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 5 років;
- Г) пробіг автомобіля – 60000 миль,
у т. ч. за 1- й рік – 20000 миль;
2-й рік – 20000 миль;
3-й рік – 10000 миль;
4-й рік – 5000 миль;
5-й рік – 5000 миль.

Контрольна робота № 6.

1. Теоретичне питання. Структура бухгалтерського балансу.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте визначення сумнівних боргів і коротку характеристику методу підрахунку величини видатків за сумнівними боргами шляхом обліку рахунків за термінами їх сплати.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити процент сумнівних боргів кожного з термінів.
2. Обчислити загальну величину видатків за сумнівними боргами за встановлений термін.
3. Скласти бухгалтерську проводку, що відображає величину втрат за сумнівними боргами.

2. Інформаційне забезпечення.

Картка обліку сплати (в дол. США)

Покупець	Всього до сплати	Термін оплати не наступив	Прострочений термін від 1 до 30 днів	Прострочений термін від 31 до 60 днів	Прострочений термін від 61 до 90 днів	Прострочений термін понад 91 день
А	10000	10000				
Б	22000		22000			
В	4200			4200		
Г	5800				5800	
Д	4500					4500
Всього	46500	10000	22000	4200	5800	4500
% сумнівних боргів		1	2	10	30	50

Контрольна робота № 7.

1. Теоретичне питання. Облік короткотермінових зобов'язань.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів нарахування амортизації та назвіть основні особливості методу списання вартості за сумою чисел.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити амортизовану вартість за весь період служби обладнання.
2. Обчислити суму чисел за формулою.
3. Нарахувати амортизацію обладнання за роки експлуатації.
4. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість – 15000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість – 3000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 6 років.

Контрольна робота № 8.

1. Теоретичне питання. Непередбачені чи потенційні зобов'язання.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи стандарт-кост.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити фактори.
2. Обчислити величину відхилень за прямими трудовими затратами.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Для виготовлення продукту "В" за нормативом потрібно 18 год. при нормативній ставці 8 дол. за годину. За звітний місяць було виготовлено 100 одиниць продукту "В", для цього затрачено 1650 трудогодин, вартість 10 дол. за одну годину.

Контрольна робота № 9.

1. Теоретичне питання. Облік довготермінових зобов'язань.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте визначення векселів до отримання та показників, які їх характеризують.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити позичковий процент, суму погашення векселя, дисконт, виплату за векселем.
2. Скласти бухгалтерські проводки.

2. Інформаційне забезпечення.

Вексель на суму 6000 дол. під 12% річних видано на термін 110 днів, дисконтується банком ставкою 15%, коли залишилося 60 днів до закінчення терміну векселя.

Контрольна робота № 10.

1. Теоретичне питання. Облік пенсійних зобов'язань.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів нарахування амортизації та вкажіть основні особливості методу зменшеного залишку.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити амортизовану вартість за кожен рік експлуатації при подвійній нормі амортизації, нагромаджений знос і залишкову вартість.
2. Нарахуйте амортизацію обладнання за роки експлуатації.
3. Зробіть висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість автомобіля – 44000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість автомобіля – 4000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 5 років.

Контрольна робота № 11.

1. Теоретичне питання. Облік власного капіталу компанії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів оцінки матеріальних запасів та особливостей методу середньої вартості.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити повну вартість матеріальних запасів.
2. Оцінити матеріальні запаси за методом середньої вартості.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Залишок матеріальних запасів на початок періоду – 2200 одиниць;
- Б) Ціна за одиницю – 10 дол.;
- В) За звітний період поступило матеріальних запасів – 300 одиниць;
- Г) Ціна за одиницю – 12 дол.

Контрольна робота № 12.

1. Теоретичне питання. Міжнародні бухгалтерські фірми та професія бухгалтера.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Коротко охарактеризуйте метод нарахування амортизації та вкажіть на основні особливості методу списання вартості за сумою чисел.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити амортизовану вартість за весь період служби обладнання.
2. Обчислити суму чисел за формулою.
3. Нархувати амортизацію обладнання за роки експлуатації.
4. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість – 24000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість – 4000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 5 років.

Контрольна робота № 13.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії в Бельгії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методу нарахування амортизації пропорційно обсягові виконаних робіт.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити амортизаційні відрахування за кожен рік, нагромаджений знос і залишкову вартість.
2. Нархувати амортизацію вантажного автомобіля за роки експлуатації.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість – 55000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість – 5000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 4 роки;
- Г) Пробіг автомобіля – 100000 миль,
у т. ч. за 1-й рік – 30000 миль,
2-й рік – 30000 миль,
3-й рік – 20000 миль,
4-й рік – 20000 миль.

Контрольна робота № 14.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання та принципи обліку в Данії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте визначення бухгалтерського балансу та характеристику статей і розділів балансу.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити, до якого розділу активу чи пасиву відноситься кожна із вказаних статей.
2. Скласти бухгалтерський баланс акціонерного товариства.
  2. Інформаційне забезпечення.
    1. Векселі отримані – 495;
    2. Прибуток – 2783;
    3. Земля – 1155;
    4. Обладнання невиробниче – 836;
    5. Нерозподілений капітал – 506;
    6. Видатки на комунальні послуги – 33;
    7. Видатки на канцелярські потреби – 22;
    8. Каса – 858.

Контрольна робота № 15.

1. Теоретичне питання. Представлення бухгалтерських документів і консолідація бухгалтерських звітних документів у Данії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи стандарт-кост.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити фактори.
2. Обчислити величину відхилень за прямими матеріальними затратами.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Для виготовлення однієї деталі потрібно 15 кг основних матеріалів по 10 дол. за кг. За звітний місяць було виготовлено 100 деталей, для цього використано 800 кг матеріалів вартістю 12 дол. за кг.

Контрольна робота № 16.

1. Теоретичне питання. Представлення бухгалтерських документів і бухгалтерської звітності в Бельгії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів оцінки матеріальних запасів та особливості методів оцінки ФІФО та ЛІФО.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити й оцінити величину матеріальних запасів, витрачених на виробництво за методом ФІФО та ЛІФО.

2. Обчислити залишок матеріальних запасів на кінець звітної періоду та здійснити його оцінку.
3. Зробити висновок і вказати, який із методів оцінки краще застосовувати за вказаних умов.

2. Інформаційне забезпечення.

Залишки матеріальних запасів

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на початок	20	10	200
2. Надійшло за документами			
№ 1	22	11	?
№ 2	24	12	?
№ 3	26	13	?
3. Разом надійшло	72		?
4. Витрачено на виробництво:			
в оцінці за методом ФІФО	50		?
в оцінці за методом ЛІФО	50		?
5. Залишок на кінець:			
в оцінці за методом ФІФО	?		?
в оцінці за методом ЛІФО	?		?

Контрольна робота № 17.

1. Теоретичне питання. Порядок обліку гудвілу та перерахунку іноземної валюти в Данії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи стандарт-кост.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити фактори.
2. Обчислити величину відхилень за прямими трудовими затратами.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Для виготовлення деталі "X" за нормативом потрібно 48 год. при нормативній ставці 13 дол. за годину. За звітний місяць було виготовлено 100 деталей "X", для цього затрачено 4000 трудогодин, вартість 14 дол. за одну годину.

Контрольна робота № 18.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське законодавство і бухгалтерські професії у Франції.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів оцінки матеріальних запасів та особливостей методу суцільної (специфічної) ідентифікації.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно обчислити:

1. Вартість кінцевих матеріальних запасів за методом специфічної ідентифікації.
2. Собівартість реалізованих товарів.
3. Залишок матеріальних запасів на кінець періоду та зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення. Залишки матеріальних запасів.

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на 01.03.	100	1,00	?
2. Придбано:			
1.03.	50	1,10	?
2.03.	120	1,20	?
15.03.	130	1,30	?
22.03.	140	1,40	?
3. Разом товарів для продажу	540		?
4. Реалізовано	340		?
5. Залишок на 01.04.	200		?

У залишок на 1.04 входять 100 одиниць, що були в запасі на 1.03., 30 одиниць із придбаних 2.03 і 70 одиниць із придбаних 22.03.

Контрольна робота № 19.

1. Теоретичне питання. Облік самофінансування французських фірм.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи директ-костинг.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити, скільки комплектів білизни необхідно продати, щоби не мати збитків та отримати прибуток 800 дол.
2. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

А) Ціна придбання одного комплекту – 100 дол.;

Б) Продажна ціна – 180 дол.;

В) Оренда приміщення магазину – 40000 дол.

Обрахунок провести за рівнянням:

А) При умові, що магазин окупив лише свої витрати;

Б) При умові, що магазин отримав прибуток 800 дол.

Контрольна робота № 20.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерський облік у французських сільськогосподарських кооперативах.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте детальну характеристику методу ФІФО, вкажіть на його переваги та недоліки.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно обчислити:

1. Величину матеріальних запасів, витрачених на виробництво за методом ФІФО.
2. Величину залишку матеріальних запасів на кінець звітної періоду та здійснити його оцінку.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Залишки матеріальних запасів

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на початок	10	10	100
2. Надійшло за документами:			
№ 19	11	10	?
№ 20	12	11	?
№ 21	13	12	?
3. Разом надійшло	36		?
4. Витрачено на виробництво: в оцінці за методом ФІФО	40		?
5. Залишок на кінець: в оцінці за методом ФІФО	?		?

Контрольна робота № 21.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії в Німеччині.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи директ-костинг.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити, скільки жіночих костюмів потрібно продати, щоби не мати збитків та отримати прибуток 1200 дол.
2. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

А) Ціна придбання одного костюма – 150 дол.;

Б) Продажна ціна – 270 дол.;

В) Оренда приміщення обходиться магазину – 60000 дол.

Обрахунок провести за рівнянням:

А) При умові, що магазин окупить лише свої витрати;

Б) При умові, що магазин отримає прибуток 1200 дол.

Контрольна робота № 22.

1. Теоретичне питання. Представлення бухгалтерських документів і консолідація бухгалтерських звітних документів у Німеччині.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте характеристику методу ФІФО, вкажіть на його переваги та недоліки.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно обчислити:

1. Величину матеріальних запасів, витрачених на виробництво за методом ЛІФО.
2. Величину залишку матеріальних запасів на кінець звітного періоду та здійснити його оцінку.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Залишки матеріальних запасів

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на початок	10	10	100
2. Надійшло за документами:			
№ 30	20	11	?
№ 31	30	12	?
№ 33	40	15	?
3. Разом надійшло	90		?
4. Витрачено на виробництво: в оцінці за методом ЛІФО	95		?
5. Залишок на кінець в оцінці за методом ЛІФО	?		?

Контрольна робота № 23.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерські принципи. Облік гудвілу та перерахунок іноземної валюти в Німеччині.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте визначення бухгалтерського балансу та характеристику статей і розділів балансу.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити, до якого розділу активу чи пасиву відноситься кожна із вказаних статей.
2. Скласти бухгалтерський баланс акціонерного товариства.
  2. Інформаційне забезпечення.
    1. Векселі отримані – 550;
    2. Отримані аванси – 550;
    3. Винагороди отримані – 550;
    4. МШП – 356,4;
    5. Рахунки до отримання – 314,6;
    6. Прибуток – 952,6;
    7. Видатки на страхування – 110;

8. Рахунки до оплати – 158,4.

Контрольна робота № 24.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії в Греції.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте характеристику методу середньої вартості при оцінці матеріальних запасів, вкажіть на його переваги та недоліки.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити вартість матеріалів, що реалізовані за місяць.
2. Обчислити залишок на 1 липня та здійснити його оцінку.

2. Інформаційне забезпечення.

Залишки матеріальних запасів

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на 01.06.	12	10	120
2. Надійшло			
05.06.	25	11	?
08.06.	35	12	?
20.06.	45	13	?
3. Всього надійшло	105		?
4. Реалізовано	100		?
5. Залишок на 01.07.	?		?

Контрольна робота № 25.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерські принципи й аудит у Греції.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте характеристику короткотермінових інвестицій фірми.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити, прибуток чи збитки отримала фірма при продажу цінних паперів.
2. Відобразити дані операції на рахунках бухгалтерського обліку.

2. Інформаційне забезпечення.

Фірма “1” придбала 4000 акцій у вигляді вкладеного капіталу фірми “2”; купівельна вартість акцій становила 52 дол., включаючи комісійні та послуги брокера. Реалізація акцій проводиться по 50 дол. за одну акцію.

Контрольна робота № 26.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерські професії та бухгалтерське регулювання в Ірландії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику природних ресурсів.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити вартість однієї видобутої одиниці ресурсів.
2. Обчислити вартість “виснаження” природних ресурсів за обліковий період.
3. Скласти бухгалтерську проводку.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Вартість нафтового родовища – 400 млн. дол.;
- Б) Запаси нафти – 200 млн. барелей;
- В) Річний видобуток – 6 млн. барелей.

Контрольна робота № 27.

1. Теоретичне питання. Особливості організації обліку гудвілу та матеріальних активів основного капіталу в Ірландії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методу рівномірного (прямолінійного) списання вартості .

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити суму амортизаційних відрахувань за кожний рік, нагромаджений знос і залишкову вартість.
2. Нарахувати амортизацію автомобіля за роки експлуатації.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість автомобіля – 26000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість автомобіля – 2000 дол.;
- В) Термін служби автомобіля – 6 років.

Контрольна робота № 28.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії в Італії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику природних ресурсів.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити вартість однієї видобутої одиниці ресурсів.
2. Обчислити вартість “виснаження” природних ресурсів за обліковий період.
3. Скласти бухгалтерську проводку.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Вартість придбання шахти – 280000 дол.;

- Б) Ліквідаційна вартість – 80000 дол.;
- В) Запаси вугілля оцінюються – 50000 дол.;
- Г) Видобуток вугілля – 130000 т.

Контрольна робота № 29.

1. Теоретичне питання. Представлення бухгалтерських документів і консолідація звітних документів в Італії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте визначення сумнівних боргів і коротку характеристику методів підрахунку величини видатків за сумнівними боргами.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити величину втрат за сумнівними боргами за звітний період за методом у процентах від нетто-реалізації.
2. Обчислити процент втрат за сумнівними боргами за три попередні роки.
3. Скласти бухгалтерську проводку, що відображає величину втрат за сумнівними боргами.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Нетто реалізація за три останні роки – 425800 дол.;
- Б) Витрати за сумнівними боргами за три останні роки – 4000 дол.;
- В) Реалізація за звітний період – 45000 дол.;
- Г) Повернення й уцінка – 500 дол.;
- Д) Залишки з продажу – 3000 дол.

Контрольна робота № 30.

1. Теоретичне питання. Особливості організації обліку гудвілу й основного капіталу в Італії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методу нарахування амортизації пропорційно обсягові виконаних робіт.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити амортизаційні відрахування за кожен рік, нагромаджений знос і залишкову вартість.
2. Нархувати амортизацію вантажного автомобіля за роки експлуатації.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість – 70000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість – 6000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 5 років;
- Г) Пробіг автомобіля – 80000 миль,

- у т. ч. за 1-й рік – 20000 миль,
 2-й рік – 30000 миль,
 3-й рік – 10000 миль,
 4-й рік – 10000 миль,
 5-й рік – 10000 миль.

Контрольна робота № 31.

1. Теоретичне питання. Представлення бухгалтерських документів і консолідація бухгалтерських документів у Люксембурзі.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів нарахування амортизації та вкажіть на основні особливості методу списання вартості за сумою чисел.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити амортизовану вартість за весь період служби обладнання.
2. Обчислити суму чисел за формулою.
3. Нарахувати амортизацію обладнання за роки експлуатації.
4. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість – 14000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість – 4000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 3 роки.

Контрольна робота № 32.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії, роль аудиту в Люксембурзі.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте визначення сумнівних боргів і коротку характеристику методу підрахунку величини видатків за сумнівними боргами шляхом обліку рахунків за термінами їх сплати.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити процент сумнівних боргів кожного з термінів.
2. Обчислити загальну величину видатків за сумнівними боргами за встановлений термін.
3. Скласти бухгалтерську проводку, що відображає величину втрат за сумнівними боргами.

2. Інформаційне забезпечення.

Картка обліку сплати (в дол. США)

Поку- пець	Всього до сплати	Термін оплати не наступив	Простроче- ний термін від 1 до 30 днів	Простроче- ний термін від 31 до 60 днів	Простроче- ний термін від 61 до 90 днів	Простроче- ний термін понад 91 день
А	12000	12000				
Б	14000		14000			
В	16000			16000		
Г	18000				18000	
Д	20000					20000
Всього	80000	12000	14000	16000	18000	20000
% сумнів- них боргів		1	2	10	30	50

Контрольна робота № 33.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії в Нідерландах.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику матеріальних активів.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

- Обчислити результат продажу обладнання (прибуток чи збитки).
- Відобразити на рахунках бухгалтерського обліку вказаний результат за умови, що кошти поступили відразу.

2. Інформаційне забезпечення.

- Ціна продажу обладнання – 11300 дол.;
- Вартість придбання обладнання – 13500 дол.;
- Знос – 8000 дол.

Контрольна робота № 34.

1. Теоретичне питання. Інфляційна бухгалтерія Нідерландів.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів нарахування амортизації та вкажіть основні особливості методу зменшеного залишку.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

- Обчислити амортизовану вартість за кожен рік експлуатації при подвійній нормі амортизації, нагромаджений знос і залишкову вартість.
- Нарахуйте амортизацію обладнання за роки експлуатації.
- Зробіть висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- Початкова вартість автомобіля – 88000 дол.;

- Б) Ліквідаційна вартість автомобіля – 8000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 5 років.

Контрольна робота № 35.

1. Теоретичне питання. Юридичні основи бухгалтерської системи та бухгалтерські принципи в Португалії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів оцінки матеріальних запасів та особливостей методу середньої вартості.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити повну вартість матеріальних запасів.
2. Оцінити матеріальні запаси за методом середньої вартості.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Залишок матеріальних запасів на початок періоду – 4200 одиниць;
- Б) Ціна за одиницю – 14 дол.;
- В) За звітний період поступило матеріальних запасів – 500 одиниць;
- Г) Ціна за одиницю – 30 дол.

Контрольна робота № 36.

1. Теоретичне питання. Представлення бухгалтерських документів і консолідація бухгалтерських документів у Португалії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів нарахування амортизації та назвіть основні особливості методу списання вартості за сумою чисел.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити амортизовану вартість за весь період служби обладнання.
2. Обчислити суму чисел за формулою.
3. Нархувати амортизацію обладнання за роки експлуатації.
4. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість – 21000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість – 1000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 4 роки.

Контрольна робота № 37.

1. Теоретичне питання. Облік матеріально-технічних запасів у Португалії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів нарахування амортизації пропорційно обсягу виконаних робіт.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити амортизаційні відрахування за кожен рік, нагромаджений знос і залишкову вартість.
2. Нархувати амортизацію вантажного автомобіля за роки експлуатації.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

- А) Початкова вартість – 46000 дол.;
- Б) Ліквідаційна вартість – 6000 дол.;
- В) Термін експлуатації – 4 роки;
- Г) Пробіг автомобіля – 80000 миль,
в т. ч. за 1-й рік – 40000 миль,
2-й рік – 20000 миль;
3-й рік – 10000 миль;
4-й рік – 10000 миль.

Контрольна робота № 38.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії в Іспанії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи стандарт-кост.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити фактори.
2. Обчислити величину відхилень за прямими матеріальними витратами.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Для виготовлення однієї деталі потрібно 20 кг основних матеріалів по 15 дол. за кг. За звітний місяць було виготовлено 100 деталей, для цього використано 7000 кг матеріалів вартістю 16 дол. за кг.

Контрольна робота № 39.

1. Теоретичне питання. Облік гудвілу й основного капіталу в Португалії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів оцінки матеріальних запасів та особливостей методів оцінки ФІФО та ЛІФО.

Завдання II. Розгляньте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити й оцінити величину матеріальних запасів, витрачених на виробництво за методом ФІФО та ЛІФО.
2. Обчислити залишок матеріальних запасів на кінець звітного періоду та здійснити його оцінку.
3. Зробити висновок і вказати, який із методів оцінки краще застосовувати за вказаних умов.

2. Інформаційне забезпечення.

Залишки матеріальних запасів.

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на початок	24	10	240
2. Надійшло за документами:			
№ 1	25	15	?
№ 2	26	16	?
№ 3	27	17	?
3. Разом надійшло	78		?
4. Витрачено на виробництво			
в оцінці за методом ФІФО	60		?
в оцінці за методом ЛІФО	60		?
5. Залишок на кінець:			
в оцінці за методом ФІФО	?		?
в оцінці за методом ЛІФО	?		?

Контрольна робота № 40.

1. **Теоретичне питання.** Принципи обліку та роль аудиту в Іспанії.

2. **Задача.**

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику матеріальних активів.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Результат продажу обладнання за умови, що рахунки та кошти на продаж обладнання ще не отримано.
2. Відобразити на рахунках бухгалтерського обліку результат продажу обладнання (прибуток чи збитки).

2. Інформаційне забезпечення.

- A) Ціна продажу – 10000 дол.;
- B) Вартість придбання – 13000 дол.;
- B) Знос – 4000 дол.

Контрольна робота № 41.

1. **Теоретичне питання.** Представлення бухгалтерських документів в Іспанії.

2. **Задача.**

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи стандарт-кост.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити фактори.

2. Обчислити величину відхилень за прямими трудовими затратами.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Для виготовлення деталі “1” за нормативом потрібно 50 год. при нормативній ставці 14 дол. за год. За звітний місяць було виготовлено 100 деталей “1”, для цього затрачено 4500 трудогодин, вартість 15 дол. за одну годину.

Контрольна робота № 42.

1. Теоретичне питання. Представлення бухгалтерських документів у Швеції.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте визначення векселів до отримання та показників, які їх характеризують.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв’язання задачі необхідно:

1. Обчислити позичковий процент, суму погашення векселя, дисконт, виплату за векселем.
2. Скласти бухгалтерські проводки.

2. Інформаційне забезпечення.

Вексель на суму 9000 дол. під 15% річних видано на термін 130 днів, дисконтується банком ставкою 19%, коли залишилося 60 днів до закінчення терміну векселя.

Контрольна робота № 43.

1. Теоретичне питання. Облік гудвілу та матеріальних активів основного капіталу в Швеції.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи стандарт-кост.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв’язання задачі необхідно:

1. Визначити фактори.

2. Обчислити величину відхилень за прямими матеріальними затратами.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Для виготовлення однієї деталі потрібно 5 кг основних матеріалів по 3 дол. за кг. За звітний місяць було виготовлено 100 деталей, для цього використано 600 кг матеріалів вартістю 4 дол. за кг.

Контрольна робота № 44.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання та бухгалтерські професії в Швеції.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику методів оцінки матеріальних запасів та особливостей методу суцільної (специфічної) ідентифікації.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно обчислити:

1. Вартість кінцевих матеріальних запасів за методом специфічної ідентифікації.
2. Собівартість реалізованих товарів.
3. Залишок матеріальних запасів на кінець періоду та зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Залишки матеріальних запасів

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на 01.03.	100	1,20	?
2. Придбано:			
1.03.	160	1,30	?
2.03.	150	1,40	?
15.03.	160	1,50	?
22.03.	170	1,60	?
3. Разом товарів для продажу	740		?
4. Реалізовано	540		?
5. Залишок на 01.04.	200		?

У залишок на 1.04 входять 100 одиниць, що були в запасі на 1.03., 30 одиниць із придбаних 2.03. і 70 одиниць із придбаних 22.03.

Контрольна робота № 45.

1. **Теоретичне питання.** Консолідовані бухгалтерські звітні документи в Швеції.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте детальну характеристику методу ФІФО, вкажіть на його переваги та недоліки.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно обчислити:

1. Величину матеріальних запасів, витрачених на виробництво за методом ФІФО.
2. Величину залишку матеріальних запасів на кінець звітного періоду та здійснити його оцінку.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Залишки матеріальних запасів

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на початок	13	12	156
2. Надійшло за документами: № 19	17	10	?

№ 20	18	11	?
№ 21	19	12	?
3. Разом надійшло	54		?
4. Витрачено на виробництво: в оцінці за методом ФІФО	55		?
5. Залишок на кінець: в оцінці за методом ФІФО	?		?

Контрольна робота № 46.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерські професії у Великобританії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте характеристику методу ЛІФО, вкажіть на його переваги та недоліки.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно обчислити:

1. Величину матеріальних запасів, витрачених на виробництво за методом ЛІФО.
2. Величину залишку матеріальних запасів на кінець звітного періоду та здійснити його оцінку.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Залишки матеріальних запасів.

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на початок	20	14	280
2. Надійшло за документами			
№ 30	28	15	?
№ 31	30	16	?
№ 33	34	17	?
3. Разом надійшло	92		?
4. Витрачено на виробництво: в оцінці за методом ЛІФО	100		?
5. Залишок на кінець: в оцінці за методом ЛІФО	?		?

Контрольна робота № 47.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерське регулювання у Великобританії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи стандарт-кост.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Визначити фактори.
2. Обчислити величину відхилень за прямими трудовими затратами.
3. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

Для виготовлення деталі “У” за нормативом потрібно 17 год. при нормативній ставці 25 дол. за годину. За звітний місяць було виготовлено 100 деталей “У”, для цього затрачено 2300 трудогодин, вартість 27 дол. за одну годину.

Контрольна робота № 48.

1. Теоретичне питання. Представлення бухгалтерських документів у Великобританії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте характеристику короткотермінових інвестицій фірми.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв’язання задачі необхідно:

1. Визначити, прибуток чи збитки отримала фірма при продажу цінних паперів.
2. Відобразити вказані операції на рахунках бухгалтерського обліку.

2. Інформаційне забезпечення.

Фірма “1” придбала 4000 акцій у вигляді вкладеного капіталу фірми “2”, купівельна вартість акцій становила 54 долари, включаючи комісійні та послуги брокера. Реалізація акцій проводиться по 52 дол. за одну акцію.

Контрольна робота № 49.

1. Теоретичне питання. Бухгалтерські принципи та роль аудиту у Великобританії.

2. Задача.

1. Зміст ситуації та завдання.

Зміст I. Дайте характеристику методу середньої вартості при оцінці матеріальних запасів, вкажіть на його переваги та недоліки.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв’язання задачі необхідно:

1. Обчислити вартість матеріалів, що реалізовані за місяць.
2. Обчислити залишок на 1.07 та здійснити його оцінку.

2. Інформаційне забезпечення.

Залишки матеріальних запасів

Зміст операції	Кількість (од.)	Ціна (дол. США)	Сума (дол. США)
1. Залишок на 01.06	16	12	192
2. Надійшло:			
05.06	45	17	?
08.06	55	18	?
20.06	65	19	?
3. Всього надійшло	165		?
4. Реалізовано	155		?
5. Залишок на 01.07	?		?

Контрольна робота № 50.**1. Теоретичне питання.** Облік гудвілу й основного капіталу у Великобританії.**2. Задача.****1. Зміст ситуації та завдання.**

Зміст I. Дайте коротку характеристику системи директ-костинг.

Завдання II. Розгляньте і проаналізуйте основні дані задачі.

Для розв'язання задачі необхідно:

1. Обчислити, скільки спортивних костюмів потрібно продати, щоби не мати збитків та отримати прибуток 1600 дол .
2. Зробити висновки.

2. Інформаційне забезпечення.

1. Ціна придбання одного костюма – 170 дол.;
2. Продажна ціна – 270 дол.;
3. Оренда приміщення обходиться магазину – 60020 дол.

Обрахунок провести за рівнянням:

- А) При умові, що магазин окупить лише свої витрати;
- Б) При умові, що магазин отримає прибуток 1600 дол.

ЛІТЕРАТУРА

1. Астахов В. Бухучет во внешнеэкономической деятельности. – М.: Экономика, 1999. – 272 с.
2. Астахов В. Самоучитель по бухгалтерскому учету. – М.: Приор, 1999. – 112 с.
3. Бабаев Ю. Теория бухгалтерского учета: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 1999. – 391 с.
4. Бабарыкин С. В. Возникновение и развитие теории учета затрат в США и Великобритании // Бухгалтерский учет. – 1997. – № 3. – С. 91–94.
5. Блейк Дж., Амант О. Европейский бухгалтерский учет. – М.: Филинь, 1997. – 400 с.
6. Большой бухгалтерский словарь. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 574 с.
7. Бирюкова И. К. Бухгалтерский учет в Украине. – К.: Знание, 1998. – 408 с.
8. Бриттон Э. Вводный курс по бухучету, аудиту, анализу. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 328 с.
9. Бургонова Г. Н. Бухгалтерский учет и отчетность в туризме: Учебное пособие. – М.: Перспектива, 1998. – 272 с.
10. Вещунова Н. Бухгалтерский учет на предприятиях. – М.: Перспектива, 1999. – 525 с.
11. Вильямс Я. Справочник ГААР с комментариями. – М.: ИНФРА-М, 1998. – 149 с.
12. Гариффуллин К. М. О составлении консолидированной отчетности в Германии // Бухгалтерский учет. – 1997. – № 5. – С. 80–83.
13. Гейс Дж. Американские программы акционирования работников: политические, правовые, налоговые аспекты // Экономика. – 1992. – № 9. – С. 13–23.
14. Голов С. Управленческий бухгалтерский учет. – К.: Скарби, 1998. – 384 с.
15. Друри Р. Учет затрат методом стандарт-кост. – М.: ЮНИТИ, 1998. – 224 с.
16. Завгородний В. П. Автоматизация бухучета, контроля, анализа и аудита. – К.: А.С.К., 1998. – 768 с.
17. Завгородний В. П., Савченко В.Я. Бухгалтерський облік, контроль і аудит в умовах ринку. – К.: Бліц-Інформ, 1995. – 433 с.
18. Завгородний В. П. Бухгалтерський облік, контроль і аудит в системі управління підприємством. – К.: Ваклер 1997. – 242 с.
19. Закон України про внесення змін до закону України “Про оподаткування прибутку підприємств” // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 27. – С. 181
20. Закон України “Про оподаткування прибутку підприємств” // Діло. – 1998. – с. 19–26.
21. Заславский И. Рынок труда и социальная защита // Проблемы теории и практики управления. – 1991. – № 56. – с. 115–119.

22. Ешазарян Г. А., Хейфец Л. С. Проблемы материального стимулирования в промышленности. – М.: Экономика, 1980. – С. 100–160.
23. Йоширо Кизимука. Учет затрат и калькулирование себестоимости в Японии // Бухгалтерский учет. – 1997. – № 10. – С. 82–83.
24. Карташова Л., Кубишин Е. Ситуация на рынке труда : направления развития // Экономист. – 1992. – № 12. – С. 50–58.
25. Кирилова Н. Социальное партнерство в сфере заработной платы // Человек и труд. – 1994. – № 8. – С. 90–93.
26. Ковалев В. В., Евстегнеев Е. Н., Соколов В. Я. Организация бухгалтерского учета на совместных предприятиях. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 160 с.
27. Колот А. М. Оплата праці на підприємстві: організація та удосконалення. – К.: Праця, 1997. – 192 с.
28. Кузина Е. Бухучет внешнеэкономической деятельности. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 192 с.
29. Курсов В. Бухучет в коммерческом банке. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 334 с.
30. Лазарева Н. Экспресс-курс по бухучету. – М.: Приор, 1999. – 96 с.
31. Лысенков Ю. Бухгалтерский учет фондовых операций в банке. – М.: Приор, 1998. – 335 с.
32. Линнакс Е. А. Финансовый учет акционерного общества США. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 102 с.
33. Ломаков І. Заробітна плата: основні засади визначення її розміру // Україна: аспекти праці. – 1995. – № 3 – 4. – С. 6–8.
34. Лучко М. Р. Бухгалтерський облік в управлінні бізнесом: Зарубіжний досвід. – К.: Облікінформ, 1997. – 144 с.
35. Майер Е. Контроллинг как система мышления и управления. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 254 с.
36. Махненко М. Матеріальне стимулювання праці в умовах переходу до ринку // Україна: аспекти праці. – 1995. – № 3 – 4. – С. 8–12.
37. Международный бухгалтерский учет GAAP и IAS: Справочник. – М., 1998. – 192 с.
38. Михалкевич А. Бухгалтерский учет на предприятиях зарубежных стран. – Минск: ООО “Мисанта”, 1998. – 109 с.
39. Мэтьюс М. Теория бухгалтерского учета. – М.: Филинь, 1999. – 663 с.
40. Міжнародні бухгалтерські стандарти. Методичні вказівки: Збірник ТАНГ. – Тернопіль: Орієнтир ЛТД, 1993. – 64 с.
41. Мок А. Человеческий капитал: вклад в обеспечение экономического роста // Проблемы теории и практики управления. – 1991. – № 5–6. – С. 13–18.
42. Мус Г., Ханшманн Р. Бухгалтерский учет. – К.: КНЕУ, 1999. – 386 с.
43. Нарисбаев К. Н. Организация бухгалтерского учета в США. – М.: Финансы и статистика, 1979.

44. Нидлз Б. Принципы бухгалтерского учета. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 103 с.
45. Панков Д. А. Бухгалтерский учет и анализ в зарубежных странах. – Минск: ИП “Экоперспектива”, 1998. – 238 с.
46. Пархоменко В. Бухгалтерський облік в Україні. – К.: Лібра, 1998. – 448 с.
47. Подольский В. Информационные системы бухучета. – М.: Финансы и статистика, 1998 – 319 с.
48. Радуцкий А. Концепция финансовой отчетности в США // Бухгалтерский учет. – 1997. – № 11. – С. 34 – 37 с.
49. Ракитский Б. Положение населения России: социальная надломленность при “прыжке” в рынок // Вопросы экономики. – 1993. – № 4. – С. 49–57.
50. Робинсон Д. Оплата труда государственных служащих // Человек и труд. – 1994 – № 8. – С. 103–113.
51. Рябова Р. Лизинг, бухгалтер и налогообложение. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 80 с.
52. Райс Энтони. Бухгалтерский учет и отчетность без проблем. – М.: ИНФРА-М, 1997. – 242 с.
53. Серова Г. Самоучитель по работе бухгалтера на ПК. – К.: Софт-АРТ, 1999. – 240 с.
54. Соловьева О. В. Зарубежные стандарты учета и отчетности. – М.: Аналітика-Пресс, 1998. – 288 с.
55. Собко В. В. Бухгалтерський облік. – К.: Вища школа, 1999. – 500 с.
56. Стоун Д. Бухучет и финансовый анализ. – М.: Сирин, 1998. – 300 с.
57. Симсон У. Трудовые ресурсы в посттоталитарных странах // Человек и труд. – 1993. – № 4. – С. 78–83.
58. Сутубалдин С. С. Учет затрат на производство в промышленности США. – М.: Финансы, 1980. – 141 с.
59. Семинар: Финансовое руководство предприятием Нолледж Нильс Брок Коппенгаген. – М.: Финансы и статистика, 1996. – 355 с.
60. Соколов Я. В. Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней. – М.: ЮНИТИ, 1996. – 638 с.
61. Такаутти Хироси. Гибкая структура японской экономики: Научный доклад при банке долгосрочного кредитования Японии. – М., 1993. – 23 с.
62. Ткач В. И., Ткач М. В. Международная система учета и отчетности. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 160 с.
63. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський облік на підприємствах України з різними формами власності. – К.: АСК, 1998. – 784 с.
64. Терехова В. Международные стандарты учета в российской практике. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 214 с.
65. Хейнхман С. Реформа должна быть подчинена интересам человека // Экономист. – 1993. – № 8. – С. 11–20.
66. Хоргрен Ч., Фостер Д. Бухгалтерский учет: управленческий учет. – М.: Финансы и статистика, 1995. – 125 с.

67. Шаленко М. Досвід прогнозування зайнятості на ринку праці в перехідний період: втрачені елюзії та перспективи // Економіка України. – 1992. – № 3. – С. 17–23.
68. Ширинская З. Г. Бухгалтерский учет и операционная техника в банках. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 488 с.
69. Ярошенко Г. Заробітна плата – ринковий механізм регулювання // Україна: аспекти праці. – 1995. – № 3 – 4. – С. 3–6.
70. Яругова А. Управленческий учет: опыт экономически развитых стран // Пер. с польс. – М.: Финансы и статистика, 1991. – 240 с.
71. Энтони Р., Рис Д. Учет ситуации и примеры. – М.: Финансы и статистика, 1993. – 132 с.
72. Энтони Р. Самоучитель по бухучету: международный стандарт. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 292 с.

ЗМІСТ

1.	Загальні принципи організації бухгалтерського обліку за міжнародними стандартами.....	
2.	Міжнародні системи планів рахунків бухгалтерського обліку.	
3.	Бухгалтерський облік у США.	
3.1.	Облік основного капіталу.....	
3.2.	Облік матеріальних запасів.....	
3.3.	Облік ліквідних активів.....	
3.4.	Облік заробітної плати і накладних витрат.....	
3.5.	Облік витрат на виробництво та калькулювання собівартості продукції.....	
3.6.	Облік короткотермінових, довготермінових зобов'язань і власного капіталу компаній.....	
3.7.	Фінансова звітність.....	
4.	Особливості організації обліку у Франції.....	
5.	Особливості організації обліку в Данії.....	
6.	Бухгалтерський облік у Німеччині.....	
7.	Облік у Великобританії.....	
8.	Облік у Нідерландах.....	
9.	Облік і звітність у Китаї.....	
10.	Облік у Греції.....	
11.	Облік в Ірландії.....	
12.	Облік в Італії.....	
13.	Облік у Люксембурзі.....	
14.	Облік у Португалії.....	
15.	Облік в Іспанії.....	
16.	Облік у Швеції.....	
17.	Облік у Бельгії.....	
 Додатки:		
1.	Перелік питань, які виносяться на екзамен.....	
2.	Контрольні завдання для студентів заочної форми навчання.....	
	Література.....	